

Tuarascáil

Dréacht- Straitéis Fuíolluisce Chorcaí

Measúnacht Straitéiseach
Timpeallachta Tuarascáil um
Scóipeáil

Ár n-uisce a chosaint dár dtodhchaí

Má tá ceist ar bith agat nó má theastaíonn tuilleadh eolais uait, téigh i dteagmháil linn:

Teagmháil sonraí

Gréasán:
www.water.ie

Twitter:
[@IWCare](https://twitter.com/IWCare)

Uisce Éireann
Bosca Oifige Poist 860
Oifig Seachadta na
Cathrach Theas
Cathair Chorcaí

Eolas nó fiosrúcháin faoi do chuntas

24 uair sa lá, 7 lá sa tseachtain

Teileafón:
0818 778 778 nó **+353 1 707 2827**

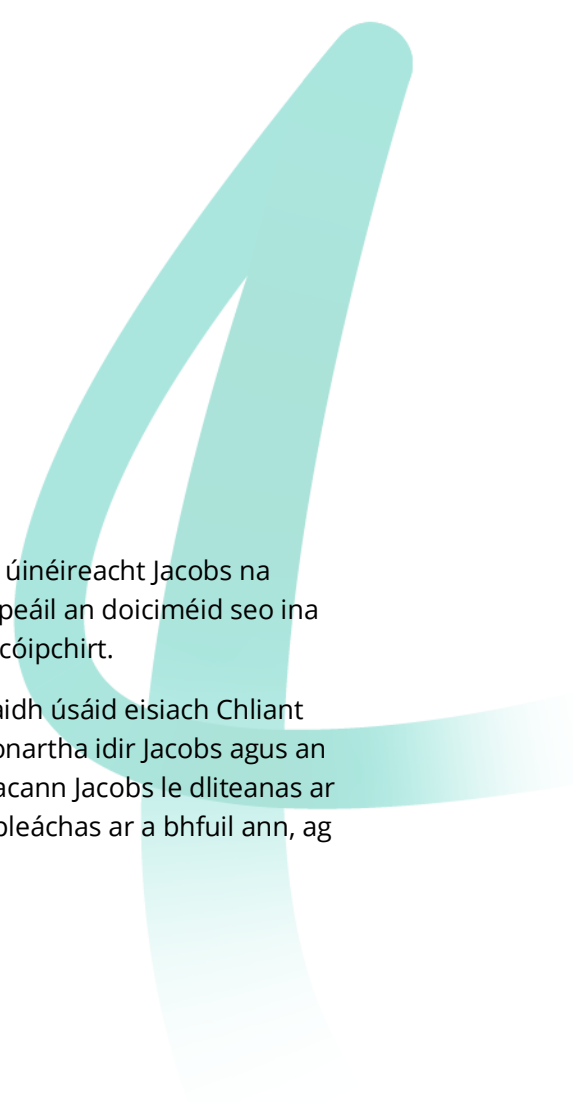
ITRS:
1800 378 378 (do chustaiméirí nach bhfuil an
éisteacht go maith acu)

Fiosrúcháin agus éigeandálaí um sholáthar uisce

24 uair sa lá, 7 lá sa tseachtain

Ríomhphost:
CWS@water.ie

Suíomh gréasáin:
www.water.ie/cws

© Cóipcheart 2024 Jacobs Engineering Ireland Limited. Is faoi úinéireacht Jacobs na coincheapa agus an fhaisnéis sa doiciméad seo. Is ionann cóipeáil an doiciméid seo ina iomláine nó i bpáirt gan chead i scríbhinn ó Jacobs agus sárú cóipchirt.

Teorainn: Ullmhaíodh an tuarascáil seo, ar son, agus le haghaidh úsáid eisiach Chliant Jacobs (Uisce Éireann), agus tá sé faoi réir ag forálacha an chonartha idir Jacobs agus an Cliant, agus eisítear é i gcomhréir leis na forálacha sin. Ní ghlacann Jacobs le dliteanas ar bith maidir le húsáid ar bith na tuarascála seo, nó maidir le spleáchas ar a bhfuil ann, ag tríú páirtí.

Clár Ábhar

Clár Ábhar	iv
Acrainmneacha agus Giorrúcháin	vi
Gluais	viii
1 Réamhrá agus Cúlra	1
1.1 Cúlra ar Uisce Éireann	1
1.2 Cuspóir CWS	1
1.3 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST)	2
1.4 Scagadh MST	4
1.5 Scóipeáil MST	5
1.6 Measúnacht Chúí (MC)	5
1.7 Comhairliúchán	6
1.8 Struchtúr na Tuarascála Scóipe MST	7
2 Forbairt CWS	8
2.1 Fís agus Cuspóirí CWS	8
2.2 CWS agus Ordthas na bPleananna	8
2.3 Páipéar Saincheisteanna don CWS	9
2.4 CWS agus measúnachtaí comhshaoil	10
3 An bhonnlíne Timpeallachta	12
3.1 Réamheolas	12
3.2 Cineálacha Gníomhartha agus Gníomhaíochtaí a mbeidh tionchar ag an CWS orthu	12
3.3 Ábhair MST	14
3.4 Limistéar Staidéir MST	14
3.5 Tréimhse na MST	14
3.6 Treochtaí Timpeallachta Ardleibhéil ar fud na hÉireann	15
3.7 Foinsí	16
3.8 Timpeallacht Uisce	16
3.9 Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	27
3.10 Athrú Aeráide	33
3.11 Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	38
3.12 Sócmhainní Ábhartha	46
3.13 Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	54
3.14 Oidhreacht chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta	56
3.15 Geolaíocht agus Ithreacha	59
3.16 Cáilíocht Aeir	63

3.17	Torann agus Creathadh	65
3.18	Éifeachtaí Trasteorann	66
3.19	Achoimre ar Raon Feidhme an MST	66
3.20	Ábhair MST Idirghaolmhara	69
4	Athbhreithniú ar Bheartais, ar Phleananna agus ar Chláir	71
4.1	Réamheolas	71
4.2	Eochairthionchar agus idirghníomhaíochtaí	71
4.3	Pleananna Ábhartha de chuid Uisce Éireann	81
5	Modheolaíocht MST	84
5.1	Réamheolas	84
5.2	Cuspóirí Beartaithe MST	84
5.3	Cur Chuige um Measúnacht MST	86
5.4	Measúnú ar Iarmhairtí Suntasacha	88
5.5	Roghanna Malartacha Plean	89
5.6	Iarmhairtí Carnacha	90
5.7	Measúnacht Chuí	91
6	Na Chéad Chéimeanna eile	93
6.1	Forbairt Straitéise Fuíolluisce Chorcaí agus Measúnú MST	93
6.2	Tuarascáil Timpeallachta MST	94

Aguisíní

Aguisín A **Ráiteas maidir le Scagadh MST**

Aguisín B **Reachtaíocht, Pleananna agus Cláir Ábhartha**

Acrainmneacha agus Giorrúcháin

Téarma	Sainmhíniú	Téarma	Sainmhíniú
AE	An tAontas Eorpach	MC	Measúnacht Chúí
AQGna	Treoirlínte Cáilíochta Aeir	MSFD	An Creat-treoir Straitéise Mara
CE	Comhphobail Eorpacha	MST	Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta
CFP	Comhbheartas Iascaigh	MUC	Mórcheantar Uirbeach Chorcaí
CNO	An Creat Náisiúnta um Oiriúnú.	NA	Na Náisiúin Aontaithe
CTU	An Chreat-treoir Uisce	NDP	Plean Forbartha Náisiúnta
CTU	An Chreat-treoir Uisce	NIGL	Pleananna Gníomhaíochta Conairí
CWS	Straitéis Fuíolluisce Chorcaí	NUTS	Ainmníocht na n-aonad críche le haghaidh staidrimh
EDS	An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte	OGÉ	Oidhreacht Gheolaíoch na hÉireann
EIA	Measúnacht Tionchair Timpeallachta	OOP	Oifig na nOibreacha Poiblí
ELC	An Coinbhinsiún Eorpach um Thírdhreach	PAHanna	Hidreacarbóin Aramatacha Iltimthriallacha
EOECNA	Eagraíocht Oideachais, Eolaíochta agus Cultúir na Náisiún Aontaithe	PBA	Plean Bainistíochta Abhantraí
FNOA	Fardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtireachta	PGNB	Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht
GCC	An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil	POS	An Phríomh-Oifig Staidrimh
GEC	An Ghníomhaireacht Eorpach Comhshaoil	PSSU	An Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce
GHG	Gás Ceaptha Teasa	RCAC	An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide
IAS	Speiceas Coimhthíoch Ionrach	RTBM	An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara
ICFU	Ionad Cóireála Fuíolluisce	RTN	Ráiteas Tionchair Natura
LAWPRO	Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil	RTPRÁ	An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil
LCS (Caomhnú)	Limistéar Caomhantais Speisialta	RTRÁO	An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
LCS (Cosaint)	Limistéar faoi Chosaint Speisialta	SGÉ	Suirbhéireacht Gheolaíochta na hÉireann
LON	Limistéar Oidhreachta Náisiúnta	SPNF	An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra
LONb(anna)	Limistéar (Limistéir) Oidhreachta Náisiúnta beartaithe	TLS	Taifead Láithreáin agus Séadchomharthaí
LTT	Limistéir Tréithe Tírdhreacha	TSÁ	Taifead Séadchomharthaí agus Áiteanna

Téarma	Sainmhíniú	Téarma	Sainmhíniú
MBRTA	Measúnacht agus Bainistíocht Riosca Tuilte bunaithe ar Abhantracha	TSFC	Taifead Struchtúr Faoi Chosaint

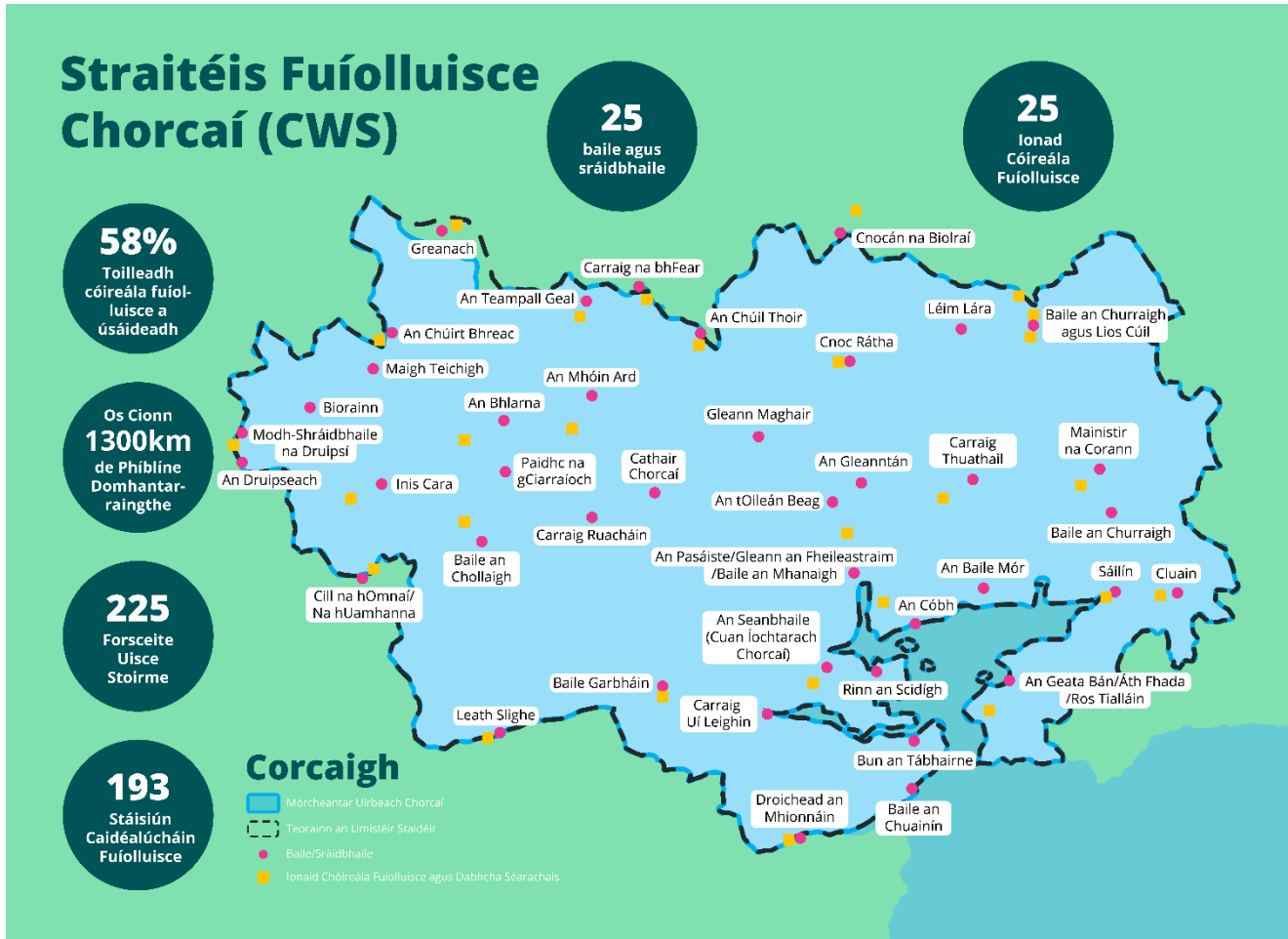
Gluais

Téarma Gluaise	Sainmhíniú
Abhantrach	Achar iomlán na talún a dhraenálann isteach i sruthchúrsa.
Cuspóirí Straitéiseacha Timpeallachta	Bearta modheolaíochta ar féidir iarmhairtí an Phlean a thástáil ina gcoinne
Iarmhairt charnach	Na hiarmhairtí comhcheangailte ó roinnt pleananna, clár, nó beartas.
Láithreán Ramsar	Ainmniú idirnáisiúnta do shuíomh bogaigh tábhachtach faoi Choinbhinsiún Ramsar.
Limistéar Caomhantais Speisialta	Ainmniú idirnáisiúnta do ghnáthóga agus/nó speicis faoin CE An Treoir maidir le Gnáthóga.
Limistéar faoi Chosaint Speisialta	Suíomh a bhfuil tábhacht idirnáisiúnta ag baint leis d'éin, ainmnithe mar a éilítear leis an Treoir CE maidir le hÉin.
Maolú	Bearta a chur i bhfeidhm atá deartha chun na héifeachtaí tuartha a bheidh ag plean nó tionscadal ar an timpeallacht a laghdú.
Measúnacht Chúil	Measúnú a éilítear faoin Treoir maidir le Gnáthóga nuair a d'fhéadfadh plean nó tionscadal dul i bhfeidhm ar láithreán Eorpach.
Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) - Tuarascáil Comhshaoil	An tuarascáil MST ina dtaifeadtar iarmhairtí na dtosaíochtaí infheistíochta a leagtar amach i bplean,
Ráiteas Iarghlachta MST	An doiciméad ina sonraítear conas a rinneadh breithnithe timpeallachta a chomhtháthú sa phlean, conas a cuireadh an tuarascáil timpeallachta agus na freagairtí ó chomhairliúcháin san áireamh, na cúiseanna leis an plean a roghnú arna ghlacadh i bhfianaise na roghanna malartacha réasúnta a breithníodh agus na bearta atá le cur san áireamh chun monatóireacht a dhéanamh nó na hiarmhairtí suntasacha dóchúla a mhaolú.
Ráiteas maidir le Scagadh MST	Achoimre ar an scagadh MST lena gcinntear cibé an dteastaíonn MST ón bplean atá beartaithe.
Ráiteas Tionchair Natura	Doiciméad ina dtugtar achoimre ar thorthaí an MC agus conas a chuimsítear sa phlean iad, ar an gcúis leis an bplean roghnaithe a roghnú i bhfianaise na roghanna malartacha a breithníodh agus na hiarmhairtí suntasacha dóchúla a lua.
Speicis ionracha	Speicis neamhdhúchasacha a théann go rathúil in iomaíocht le speicis dhúchasacha agus atá díobhálach d'éiceachórais.
Timpeallacht Bhonnlíne	Staid na timpeallachta mura bhfuil Plean ann
Tuarascáil um Scagadh MC	An tuarascáil ina soláthraítear faisnéis agus ar a ndéantar measúnú ar an bhféidearthacht go mbeidh tionchar ag an bplean atá beartaithe ar láithreáin Eorpacha laistigh de Líonra Natura 2000.
Tuarascáil Scóipe MST	Sa tuarascáil MST leagtar amach scóip agus cuspóirí an MST.

1 Réamhrá agus Cúlra

1.1 Cúlra ar Uisce Éireann

Ar an 1 Eanáir 2014, tríd an Acht um Sheirbhísí Uisce (Uimh. 1) 2013, ghlac Uisce Éireann (ar a dtugtaí Irish Water an tráth sin) freagracht reachtúil as seirbhísí uisce poiblí a sholáthar agus as infheistíocht in uisce agus i bhfuíolluisce a bhainistiú. Tá sé de fhreagracht ar Uisce Éireann a chinntiú go bhfaighidh a chustaiméirí go léir (teaghlaigh agus cuideachtaí) soláthar uisce óil atá sábháilte agus iontaoifa agus go ndéanfar a gcuid fuíolluisce a bhailiú, a chóireáil i gceart agus a chur ar ais go sábháilte sa timpeallacht. Léirítear i bhFíor 1.1 thíos roinnt príomhfhórais maidir le seirbhísí agus bonnagar fuíolluisce de chuid Uisce Éireann sa limistéar staidéir do Straitéis Fuíolluisce Chorcaí (CWS).

Fíor 1.1 Staidrimh Uisce Éireann

Is é fíis Uisce Éireann ***‘Éire inbhuanaithe ina mbeidh meas ar uisce agus ina gcosnófar uisce, don phláinéid agus don saol ar fad a thacaíonn sé.’***

1.2 Cuspóir CWS

Is mórlimistéar réigiúnach é Ceantar Cathrach Chorcaí (CMA) (féach Fíor 1.1) a shaináithnítear mar sin sa Chreat Náisiúnta Pleanála (CNP) ¹ agus sa Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) 2020-2032² chun a chinntiú dul chun cinn fadtéarmach eacnamaíoch, comhshaoil, agus sóisialta. Tá sé beartaithe leis an CNP 2040 go mbeidh Corcaigh ar an réigiún cathrach is mó fáis in Éirinn le méadú réamh-mheasta 50% go

¹ An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil (RTPRÁ). 2018. Tionscadal Éireann 2040: An Creat Náisiúnta Pleanála. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil: <https://www.npf.ie/>
² Tionól Réigiúnach an Deiscirt. 2020. Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach an Deiscirt. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.southernassembly.ie/regional-planning/rses>

60% ar a dhaonra sa tréimhse suas go dtí 2040. Beidh méadú suntasach ar an soláthar uisce mar thoradh ar an daonra réamh-mheasta seo agus ar an bhfás geilleagrach gaolmhar agus mar thoradh air sin beidh éileamh ar an mbonneagar fuíolluisce laistigh den cheantar a bhfuil dúshlán á thabhairt anois dó chun coinneáil suas leis an bhfás seo agus éileamh méadaithe ar thailte nua le seirbhísí.

D'aithin Uisce Éireann an gá atá le cur chuige straitéiseach maidir le measúnú córais fuíolluisce don MUC bunaithe ar an méadú ar an daonra a aithníodh thuas, dúshlán chomhlíonta reatha ag roinnt gléasraí cóireála fuíolluisce agus líonraí séarachais, riachtanais acmhainne cóireála fuíolluisce chun déileáil leis na riachtanais reatha agus ualaí sa todhchaí ón MUC agus brúnna gaolmhara ar na huiscí glactha ó dhoirteadh fuíolluisce laistigh den MUC. Is féidir achoimre a dhéanamh ar na dúshlán atá roimh an MUC mar seo a leanas:

- Tionchar ar chórais fuíolluisce mar thoradh ar fhás tapa;
- Dúshlán neamhchomhlíonta a bhaineann le hIonaid Chóireála Fuíolluisce (ICFU) agus gréasáin séarachais atá ann cheana;
- Brú ar an gcumas cóireála fuíolluisce suiteáilte;
- Meath ar uiscí glactha;
- Tionchar na Rialachán nua um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh (RCFUU) ar chórais fuíolluisce atá ann cheana; agus
- Athrú Aeráide.

Teastaíonn cur chuige straitéiseach maidir le pleanáil córais chun córas fuíolluisce inbhuanaithe, comhtháite a sholáthar don MUC a chuimsíonn riachtanais na bpáirtithe leasmhara, a thacaíonn le fás eacnamaíoch, a cheadaíonn athrú aeráide agus a fhreastalaíonn ar éileamh daonra atá ag fás. Ní mór do réiteach bainistíochta fuíolluisce inbhuanaithe a bheith comhsheasmhach le hoibleagáidí reachtúla agus tiománaithe rialála atá deartha chun cuspóirí comhshaoil náisiúnta agus idirnáisiúnta a bhaint amach m.sh., an Chreat-Treoir Uisce (CTU) agus na Treoracha um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh (TCFUU), agus iad siúd atá beartaithe chun aghaidh a thabhairt ar thionchair an athraithe aeráide. Ní mór cáilíocht agus athléimneacht bhonneagar an chórais fuíolluisce in Éirinn a chothabháil in aghaidh na ndúshlán agus na mbrúnna méadaitheacha a eascraíonn as fachtóirí lena n-áirítear fás tapa i mórionaid uirbeacha mar Chorcaigh agus éileamh méadaithe ar thalamh seirbhísithe nua le haghaidh tithíochta, forbairtí tráchtála, agus tionscal. Mar gheall ar an éiginnteacht a bhaineann leis an gcás athraithe aeráide is dóichí atá ag teacht chun cinn, tá gá le céim siar tosaigh chun cur chuige measúnaithe uile-chórais a fhorbairt agus a ghlacadh.

Tá CWS faoi réir na Treorach maidir le Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (Treoir MST), Threoir 2001/42/CE ón gComhairle, na Treorach maidir le hÉin (Treoir 2009/147/CE ón gComhairle) agus an Treoir maidir le Gnáthóga (Treoir 92/43/CEE ón gComhairle). Tá an doiciméad seo mar chuid de chomhlíonadh na gceanglas faoin Treoir MST agus mínítear ann an dóigh a nascann siad ceanglais na Treorach maidir le hÉin agus na Treorach maidir le Gnáthóga sna rannóga thíos.

1.3 Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST)

Leagtar amach i dTreoir MST (2001/42/CE) próiseas le haghaidh measúnacht chomhshaoil na bpleananna agus is é is aidhm di foráil a dhéanamh maidir le leibhéal ard cosanta an chomhshaoil agus an fhorbairt inbhuanaithe a chur chun cinn. Leagtar amach inti freisin ceanglais shonracha i ndáil leis an Treoir maidir le Gnáthóga (92/43/CEE) agus an Treoir maidir le hÉin (2009/42/CE).

Cuirtear an Treoir MST i bhfeidhm in Éirinn trí Rialacháin na gComhphobal Eorpach (CE) (Measúnú Comhshaoil ar Phleananna agus Cláir Áirithe) 2004, arna leasú le Rialacháin CE (Measúnú Comhshaoil ar Phleananna agus Cláir Áirithe) (Leasuithe) 2011 (ar a dtugtar an 'Rialacháin MST'). Faoi na rialacháin sin, ceanglaítear go ndéanfar scagadh MST ar phleananna cáilitheacha amhail CWS mar an gcéad chéim le cinneadh an bhfuil gá le MST. Chuathas i mbun athbhreithniú scagtha i ndiaidh treoraíocht scagtha an GCC

2021 agus deimhníodh leis sin go bhfuil feidhm MST ag teastáil ón CWS (féach Aguisín A). I measc na gcéad chéimeanna eile tá scóipeáil, measúnacht, comhairliúchán poiblí agus monatóireacht. Is é scóipeáil an chéim ina bhfuilimid faoi láthair.

Is é an aidhm go mbeadh tionchar ag an bpróiseas MST ar an bplean agus é a fheabhsú. Is éard atá i gceist leis an bpróiseas ná measúnú a dhéanamh ar na hiarmhairtí suntasacha dóchúla ar an timpeallachta ó chur chun feidhme an phlean agus roghanna eile réasúnta chun cuspóirí an phlean a bhaint amach a bhreithniú. Áirítear iarmhairtí comhcheangailte agus carnacha an phlean ina iomláine agus le pleananna agus cláir eile mar chuid den mheasúnú freisin. Leagtar amach leis na Rialacháin MST ceanglais shonracha le haghaidh comhairliúcháin le hÚdaráis Chomhshaoil (arna liostú i Roinn 1.7) agus údaráis chomhshaoil thrasteorann (más ábhartha), ag an gcéim scóipe agus le haghaidh comhairliúcháin phoiblí ar an dréachtphlean agus ar Thuarascáil Timpeallachta MST (féach Tábla 1.1 thíos maidir le céimeanna chun CWS a fhorbairt in éineacht leis na measúnachtaí). Ní mór Tuarascáil Timpeallachta MST agus aiseolas ón gcomhairliúchán a chur san áireamh freisin agus an phlean á thabhairt chun críche agus le haghaidh monatóireacht ar a chur chun feidhme.

Tábla 1.1 Céimeanna oibre agus comhairliúcháin le linn fhorbairt CWS.

Céim	Pleananna/Tuarascálacha	Comhairliúchán
1	Páipéar Saincheisteanna, Tuarascáil Scóipe MST, Tuarascáil Scagthástála MC	Comhairliúchán le príomhpháirtithe leasmhara lena n-áirítear údaráis chomhshaoil agus, más ábhartha, údaráis chomhshaoil trasteorann.
2	Dréacht CWS, Tuarascáil Timpeallachta MST, Ráiteas Tionchair Natura	Comhairliúchán poiblí lena n-áirítear na príomhpháirtithe leasmhara agus na húdaráis chomhshaoil a luaitear thuas
3	CWS Deiridh, Ráiteas MST, Aguisín a ghabhann le Ráiteas Tionchair Natura (más gá) agus Cinneadh MC	Pleananna/Tuarascálacha nuashonraithe chun aghaidh a thabhairt ar aiseolas comhairliúcháin.

Faoi Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha) 2011 arna leasú (na 'Rialacháin maidir le Gnáthóga') cuirtear ceanglas, faoi rialachán 42, ar gach údarás poiblí scagadh a dhéanamh le haghaidh Measúnacht Chuí (MC). Is éard atá i gceist le scagadh MC ná an réamh-mheasúnú ar cibé an bhféadfadh tionchar suntasach a bheith ag plean nó tionscadal, ina aonar agus i gcomhcheangal le pleananna nó tionscadail eile, ar shuíomh Eorpach i bhfianaise chuspóirí caomhnaithe an láithreáin. Má chinneann an scagadh nach féidir na héifeachtaí suntasacha féideartha a chur as an áireamh, ní mór d'Uisce Éireann a chinneadh go bhfuil MC riachtanach. Má bhíonn MC ag teastáil, í mór d'Uisce Éireann Ráiteas Tionchair Natura (RTN) a ullmhú, arb ionann é agus tuarascáil ina mbeidh imscrúdú eolaíochta ar phlean nó ar thionscadal go leithleach nó in éineacht le pleananna nó tionscadail eile, i bhfianaise chuspóirí caomhantais an láithreáin nó na láithreán, agus aon fhaisnéis bhreise is gá chun Measúnacht Chuí a dhéanamh. Déantar CWS, MST agus MC/RTN a fhorbairt i gcomhthráth trí phróiseas atriallach.

Déantar an MST mar phróiseas ceithre chéim (arna shonrú i Tábla 1.2).

Tábla 1.2 Céimeanna MST

Céim	Cuspóir agus Riachtanais	Aschur
Céim 1: Scagadh	Sula gcuirtear tús leis an bpróiseas MST, déantar 'scagadh; ar phlean nó ar chlár chun a fháil amach an bhfuil MST ag teastáil uaidh(má tá MST le déanamh ar bhonn deonach freisin).	Ráiteas maidir le Scagadh MST – chinn Uisce Éireann (mar an t-údarás freagrach) go ndéanfaí MST don CWS (féach 1.1.1.1..Aguisín A)

Céim	Cuspóir agus Riachtanais	Aschur
<p>Céim 2: Scóipeáil</p> <p>Céim MST Reatha</p>	Soláthraítear le breithniú ar chomhthéacs agus chuspóirí an MST faisnéis faoi shonraí bunlíne, sainiúnaítear saincheistean, agus treochtaí timpeallachta ábhartha, agus sainmhíneáir paraiméadair raon feidhme an MST chun críche comhairliúcháin.	Tuarascáil Scóipe MST – an tuarascáil seo
Céim 3: Sainiúnaítear, Tuar, Meastóireacht agus Maolú na nIarmhairtí Féideartha	Laistigh den chomhthéacs agus de na paraiméadair a sainiúnaíodh ag Céim na Scóipe, déantar iarmhairtí suntasacha dóchúla a bhaineann le CWS a shainiúnaítear agus a mheasúnaí, lena n-áirítear breithniú ar roghanna malartacha agus bearta a chinneadh chun éifeachtaí iarmharacha a mhaolú agus faireachán a dhéanamh orthu.	Tuarascáil Comhshaoil MST.
Céim 4: Comhairliúcháin, Athbhreithniú agus Iar-Ghlacadh	Comhairliúcháin le comhairlithe reachtúla agus leis an bpobal. D'fhéadfadh sé go mbeadh gá leis sin le hathruithe a dhéanamh ar CWS i bhfianaise na bhfreagairtí. Ráiteas faoin tionchar a bhí ag an MST agus ag an bpróiseas comhairliúcháin ar an CWS deiridh. Ní mór plean monatóireachta timpeallachta a chuimsiú sa ráiteas – tá sé beartaithe leis sin aiseolas a sholáthar faoi iarmhairtí suntasacha timpeallachta. Cuideoidh sé sin freisin le haon athbhreithniú/leasú a dhéanfar amach anseo ar CWS agus ar MST.	Ráiteas MST. An clár monatóireachta a chur i bhfeidhm.

1.4 Scagadh MST

Is é Scagadh MST Céim 1 den phróiseas MST. Bunaítear é sin ar cheanglais rialacháin MST (I.R.435 de 2004) Alt 9(1)(a), ina sonraítear: déanfar measúnacht timpeallachta le haghaidh gach plean agus cláir:

“a ullmhaítear le haghaidh talmhaíochta, foraoiseachta, iascaigh, fuinnimh, tionscail, iompair, bainistíochta dramhaíola, bainistíochta uisce, teileachumarsáide, turasóireachta, agus lena leagadh síos an creat maidir le toiliú forbartha amach anseo do thionscadail atá liostaithe in Iarscríbhinní I agus II a ghabhann leis an Treoir um Measúnacht Tionchair Timpeallachta.”

Rinneadh scagadh ar CWS de réir Threoir Dea-Chleachtais na Gníomhaireachta um Chaomhnú Comhshaoil (GCC) ar Scagadh MST³ a foilsíodh i mí na Nollag 2021. Thángthas ar an gconclúid tar éis an scagtha gur cineál plean bainistithe uisce é an CWS ina leagtar amach creat ginearálta a mbeidh tionchar aige ar thoiliú le haghaidh forbairt tionscadail ábhartha amach anseo a aithníodh ó na pleananna sin a d'fhéadfadh sé go mbeadh gá le EIA orthu. Mar an t-údarás iniúil, chinn Uisce Éireann go bhfuil gá le MST ar bhonn trialacha infheidhmeachta threoraíocht scagtha an GCC 2021. Mar sin, tá Straitéis Fuíolluisce Chorcaí le bheith faoi réir MST de réir na rialachán. Tá an Ráiteas maidir le Scagadh MST ar fáil in Aguisín A den tuarascáil seo.

³ An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Dea-Chleachtas maidir le Scagthástáil MST 2021. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/sea-screening-good-practice-2021.php>

1.5 Scóipeáil MST

Is í an Tuarascáil Scóipe MST seo an t-aschur ó Chéim 2 de phróiseas ceithre chéim an MST. Tá sé mar aidhm ag an bpróiseas scóipe MST:

- Tabhair breac-chuntas ar a bhfuiltear ag súil go gclúdóidh an plean agus conas a fhorbrófar an dréachtphlean;
- Breac-chuntas a thabhairt ar an mbunlíne timpeallachta atá ann cheana - cur síos a dhéanamh ar shaintréithe timpeallachta an limistéir staidéir agus an tuiscint tosaigh ar na príomhcheisteanna timpeallachta a bhaineann le CWS a chur i láthair.
- Tabhairt faoi athbhreithniú ar reachtaíocht, ar bheartais agus ar phleananna - breac-chuntas a thabhairt ar na tionchair sheachtracha ionchasacha ar CWS agus ar an timpeallacht ina bhfuil sé beartaithe trí athbhreithniú ar reachtaíocht, ar bheartais agus ar phleananna.
- Creat Cuspóirí Straitéiseacha Timpeallachta (CSTanna) a mholadh agus dréacht-mhodheolaíocht MST a leagan amach, lena n-áirítear breac-chuntas a thabhairt ar an dóigh a mbreithneofar cuir chuige mhalartacha do CWS, pleananna agus cláir idirghaolmhara fhéideartha a shainiú, agus breac-chuntas a thabhairt ar an dóigh a dtabharfar aghaidh ar iarmhairtí carnacha;
- An Tuarascáil Scóipe a sholáthar le haghaidh comhairliúcháin agus aiseolas a iarraidh ó pháirtithe leasmhara maidir leis an gcur chuige atá beartaithe do MST an CWS.

Cuirfear bonn eolais leis an bpróiseas scóipe MST faoi mheasúnú MST agus faoi fhorbairt CWS (Céim 3 den phróiseas MST). Beidh an Tuarascáil Timpeallachta MST ina príomh-aschur doiciméadaithe de Chéim 3 den phróiseas MST. Cuirfear faisnéis i láthair sa Tuarascáil Timpeallachta MST faoin MST agus faoi shaincheisteanna timpeallachta dóchúla a bhaineann le cur chun feidhme CWS ina iomláine, agus laistigh de gach contae atá faoi réir an phlean chomh maith.

Cuirtear bonn eolais faoin scóipeáil leis an réamhfaisnéis bhonnlíne atá sainitheanta agus tuairiscithe sa tuarascáil seo. Tugtar cuireadh do pháirtithe leasmhara a mbarúil a thabhairt ar aon fhaisnéis bhreise a fhéadfaidh a bheith ábhartha i gcás na céad céime eile den MST. Déanfar aon bhearnaí sonraí ábhartha a sainiú a thuairisciú i gCéim 3 den MST (Tuarascáil Timpeallachta MST) mar aon le réimsí éiginnteachta don mheasúnú.

1.6 Measúnacht Chuí (MC)

Mar aon le comhlíonadh na Treorach MST, ní mór ullmhú agus cur i bhfeidhm CWS forálacha Threoir AE maidir le Gnáthóga agus Threoir AE maidir le hÉin a chomhlíonadh.

Éilítear leis an Treoir maidir le Gnáthóga más dóigh go mbeidh éifeacht shuntasach ag plean, beartas nó clár ar láithreán Eorpach amháin nó níos mó (is é sin, Limistéar Caomhantais Speisialta (LCS (Caomhnú)) nó Limistéar faoi Chosaint Speisialta (LCS (Cosaint)) dá ngairtear Líonra “Natura 2000” freisin), ina aonar nó i gcomhcheangal le scéimeanna, pleananna nó tionscadail eile, sa chás sin ní mór go bhfuil sé faoi réir MC.

Is é Uisce Éireann ‘an t-údarás poiblí’ ábhartha mar a shainiúitear sna Rialacháin trasuite (Rialacháin CE maidir le hÉin agus Gnáthóga Nádúrtha 2011). Rinneadh scagadh tosaigh MC i gcomhair CWS lena chinneadh an dóigh go mbeidh drochthionchar suntasach aige ar láithreán Natura 2000, ina aonar nó i gcomhar le pleananna nó tionscadail eile.

Baintear de thátal as an scagadh MC go dtagann an CWS faoi shainchúram na Rialachán um Ghnáthóga, 2011 agus go bhfuil sé mar sin faoi réir cheanglais na Rialachán chun impleachtaí an phlean ar láithreán Eorpacha a mheas i bhfianaise chuspóirí caomhnaithe na láithreán.

Ós rud é gur plean straitéiseach é CWS agus mar gheall ar chéim reatha an ullmhúcháin, meastar go bhfuil an poitéinseal ann le haghaidh iarmhairtí suntasacha dóchúla ar láithreán Eorpach amháin nó níos mó, i bhfianaise chuspóirí caomhnaithe na láithreán sin. Ag an gcéim seo den phróiseas MC ar na láithreán

Eorpacha a scrúdaítear sa mheasúnú tá LCS (Caomhnú) Chainéal an Oileáin Mhóir, LCS (Caomhnú) Bhaile Mhac Óda (Cluain Pruachais agus an Poll Mór), LCS (Caomhnú) an Ghaorthaidh, LCS (Cosaint) Chuan Chorcaí, LCS (Caomhnú), LCS (Cosaint) Bhá Bhaile Choitín, LCS (Cosaint) Oileáin an tSabhrain, LCS (Cosaint) Chuan Bhaile Mhac Óda, LCS (Cosaint) Inbhear na hAbhann Duibhe, LCS (Cosaint) Caladh na hAbhann Duibhe, LCS (Cosaint) Chuan Chúirt Mhic Shéafraidh agus LCS (Cosaint) na nGearach. Tá an tuarascáil scagtha MC ar fáil anseo: www.water.ie/cws

Ní mór prionsabal an réamhchúraim a chur i bhfeidhm in éagmais faisnéis níos mionsonraithe faoi CWS. Dá bhrí sin, de réir Airteagal 6(3) den Treoir maidir le Gnáthóga, tá Céim 2 den MC ar CWS ag teastáil. Cuirfear é seo i láthair i RTN d'fhonn eolas a thabhairt go dtabharfaidh Uisce Éireann faoin MC agus déanfar é a fhoilsiú in éineacht leis an dréacht CWS agus le Tuarascáil Comhshaoil MST.

Comhroinneann an MST agus an MC roinnt gnéithe dá riachtanais agus i gcomhréir le dea-chleachtas, cuirtear próiseas comhtháite chun feidhme idir forbairt CWS, an MST agus an MC, amhail sonraí bonnlíne a chomhroinnt, measúnú comhtháite ar iarmhairtí féideartha éiceolaíochá CWS ar láithreáin Eorpacha agus soiléiriú ar ghnéithe níos teicniúla de CWS. Is leis na próisis seo i gcomhar lena chéile a dhéanfar CWS a mhúnlú. Cuirfidh an MST torthaí na MC san áireamh i ndáil le héifeachtaí féideartha agus maolú ábhartha i leith láithreáin Natura 2000 agus cumhdóidh sé freisin gnéithe na bithéagsúlachta, na ngnáthóg agus na speiceas nach gá a chumhdach san MC.

1.7 Comhairliúchán

Forbrófar CWS i ndiaidh dhá chéim de chomhairliúchán.

Comhairliúchán tosaigh reachtúil maidir leis an Tuarascáil Scóipe MST, agus an Tuarascáil Scagtha MC agus an Páipéar Saincheistean. Áireofar leis an gcéad chomhairliúchán sin, comhairliúchán poiblí agus rannpháirtíocht le príomhpháirtithe leasmhara reachtúla agus rialála.

De réir Airteagal 9 (5) de na Rialacháin MST (I.R. Uimh. 435 de 2004), eiseofar an Tuarascáil Scóipe MST seo chuig na húdaráis reachtúla Comhshaoil seo a leanas dá n-athbhreithniú agus dá dtuairim:

- An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC);
- An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara (RTBM);
- An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO), lena n-áirítear an tAonad Feidhmeanna Forbartha; agus
- An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (RCAC).

Ina theannta sin, foilseofar cóip den Tuarascáil Scóipe MST sin ar líne.

Déanfar an t-aiseolas a fhaightear faoin Tuarascáil Scóipe MST agus faoin Tuarascáil Scagthástála MC a athbhreithniú agus a chur san áireamh agus atá an CWS, Tuarascáil Timpeallachta MST agus RTN á n-ullmhú. Tabharfar achoimre ar na saincheistean a ardaíodh, agus ar an bhfreagra a tugadh orthu, i dTuarascáil Chomhshaoil an MST.

Mar chuid den dara chéim de chomhairliúchán, reáchtálfaidh Uisce Éireann comhairliúchán poiblí maidir le dréachtphlean CWS in éineacht le Tuarascáil Timpeallachta MST agus RTN (próiseas MC) in Earrach na bliana 2024

Ullmhaíodh na príomhcheistean seo a leanas chun treoir a thabhairt do chomhairlithe agus do gheallsealbhóirí aighneacht a dhéanamh ar an Tuarascáil Scóipe MST seo agus déantar iad arís faoi na codanna ábhartha ar fud na tuarascála. É sin ráite, níl do chuid freagraí ná tráchtanna teoranta do fhreagairt na gceistean sin.

Ceisteanna Scóipe MST

1. An bhfuil moltaí ar bith agat ar mhaith leat go mbreithneodh Uisce Éireann agus CWS á ullmhú aige?
2. An bhfuil aon tuairim agat faoin gcur chuige maidir le Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) an CWS?
3. I Roinn 3, leagtar amach staid na timpeallachta bunlíne agus na treochtaí amach anseo. Tá achoimre i roinn 3.20 ar na príomhbhreithnithe don mheasúnacht timpeallachta ar CWS agus ar raon feidhme na measúnachta atá beartaithe. An bhfuil aon tráchtanna agat maidir leo sin?
4. An bhfuil pleananna, beartais agus cláir ar bith eile nár saináithníodh i Roinn 4 nó in Aguisín B ar chóir iad a bhreithniú?
5. An bhfuil aon tuairimí agat faoi chur chuige an MST maidir le roghanna malartacha plean a bhreithniú ag an gcéim seo? Má tá, pléigh iad sin, le do thoil, agus tabhair moltaí sonracha le haghaidh athruithe más féidir.
6. An bhfuil pleananna nó cláir bhreise nó shainiúla ar bith ba chóir a chur san áireamh sa mheasúnacht um tionchair charnacha, dar leat?
7. Cén dóigh ar mian leat go rachadh Uisce Éireann i dteagmháil leat de réir mar a rachaidh forbairt an CWS chun cinn?

Rachfar i gcomhairle leis na húdaráis/na comhairlithe sin agus leis an bpobal arís ag Céim 3 – Tuarascáil Timpeallachta MST mar a cheanglaítear faoi na Rialacháin MST.

1.8 Struchtúr na Tuarascála Scóipe MST

Tá an Tuarascáil Scóipe MST sin eagraithe mar a leanas:

Cuid 2 CWS a fhorbairt – Déantar achoimre sa chuid seo ar raon feidhme beartaithe an CWS agus conas a chomhtháthaítear próiseas MST agus MC lena fhorbairt.

Cuid 3 Réamhcheisteanna Bonnlíne agus Réamh-phríomhcheisteanna – Déantar cur síos ar an timpeallacht bhunlíne atá ann cheana mar aon le príomhbhrúnna agus príomhthreochtaí chun príomhbhreithnithe a shainaithint a bhaineann le measúnú a dhéanamh ar thionchair thairbheacha agus dhíobhálacha CWS agus chun teacht chun cinn dóchúil na timpeallachta bunlíne atá ann cheana gan CWS a mheas. Leagtar amach scóip na n-ábhar agus na bpríomhghnéithe a leagtar amach sa MST Úsáidfean an fhaisnéis faoin timpeallacht bhunlíne don MST agus beidh an fhaisnéis sin mar chuid den Tuarascáil Timpeallachta MST sa chéad chéim eile den phróiseas MST;

Cuid 4 Athbhreithniú ar Bheartais, Pleananna agus Cláir – Achoimre ar na príomhbheartais agus ar na príomhpleananna ábhartha atá le breithniú agus tagairt d'athbhreithniú cuimsitheach lena gcuirfean bonn eolais faoi fhorbairt cuspóirí an MST agus an cur chuige i leith MST. Clúdófar sa chuid seo na beartais, na pleananna agus na cláir náisiúnta agus réigiúnacha nach mór a bhreithniú agus CWS á fhorbairt agus á measúnú. Déantar achoimre freisin ar phríomhpleananna agus ar phríomhchláir ábhartha Uisce Éireann atá i bhfeidhm nó ar siúl.

Cuid 5 Modheolaíocht MST – Soláthraítear sa chuid seo an dréacht-mhodheolaíocht leis an MST, lena n-áirítear cuspóirí MST, a bheartaítear a úsáid i MST CWS. Tá an cur chuige maidir le measúnú a dhéanamh ar mhodhanna malartacha agus iarmhairtí carnacha leagtha amach freisin.

Cuid 6 Na Chéad Chéimeanna Eile – Sainítear sa chuid seo an chéad rud eile a tharlóidh sa phróiseas MST i ndiaidh an chomhairliúcháin ar an Tuarascáil Scóipe MST.

2 Forbairt CWS

2.1 Fís agus Cuspóirí CWS

Seachadfaidh an CWS straitéis bainistíochta fuíolluisce inbhuanaithe lena dtabharfar aghaidh ar riachtanais bhonneagar fuíolluisce, ag tairiscint roghanna fuíolluisce inbhuanaithe agus straitéiseacha, as a dtiocfaidh feidhmíocht iomlán níos fearr agus a sholáthróidh acmhainn chun freastal ar éileamh uisce agus tacú le fás eacnamaíoch don Mhórcheantar Chorcaí.

Is iad seo a leanas príomhchuspóirí an CWS:

- Straitéis fuíolluisce inbhuanaithe a fhorbairt do Mhórcheantar Uirbeach Chorcaí i gcomhréir le Creat-Treoir Uisce (CTU) an Aontais agus na Rialacháin maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh (RCFU).
- Breac-chuntas a thabhairt ar na ceanglais maidir le bonneagar draenála agus cóireála fuíolluisce atá ábalta freastal ar éilimh an limistéir staidéir i gcomhthéacs na bPleananna Forbartha reatha, an Chreata Náisiúnta Pleanála (CNP) ¹, Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach an Deiscirt (SSER) 2020² agus acmhainneacht forbartha fadtéarmaí an cheantair suas go dtí an bhliain 2080.
- Réitigh mhalartacha a shainithint chun fuíolluisce a bhainistiú go héifeachtach chun an comhshaol a chosaint agus a fheabhsú, tacú le fás sóisialta agus eacnamaíoch atá ag teacht le Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce de chuid Uisce Éireann (PSSU)⁴⁵ agus le pleananna agus straitéisí eile de chuid Uisce Éireann lena n-áirítear an Plean Náisiúnta um Bainistiú Sloda Fuíolluisce (NSMP) agus an Plean Réigiúnach um Acmhainní Uisce (PRAU) Thiar Theas.
- Meastóireacht ar réitigh mhalartacha agus sainithint na réitigh meántéarmacha agus fadtéarmacha chun bonneagar fuíolluisce nua a uasghrádú agus a thógáil suas go dtí 2080.
- Straitéis inoiriúnaithe a fhorbairt ina bhfuiltear ag súil go mbeidh torthaí nasctha le tionchair luaineacha amhail athrú aeráide agus daonra.

2.2 CWS agus Ordilathas na bPleananna

2.2.1 Ordilathas na bPleananna

Is í an **Chreat-Treoir Uisce (CTU)** an Treoir uileghabhálach a bhaineann le beartas uisce san AE. Faoi seo, tá roinnt pleananna ar leibhéal náisiúnta curtha le chéile ag Uisce Éireann chun creat a sholáthar do sheirbhísí bainistíochta fuíolluisce ar fud na hÉireann (Fíor 2.1) mar atá leagtha amach thíos:

Soláthraíonn an **Ráiteas Beartais Seirbhísí Uisce (RBSU)** an creat ina n-aontaítear ár bpleananna maoinithe agus infheistíochta. Leagann sé amach tosaíochtaí an Rialtais maidir le soláthar seirbhísí uisce le linn thréimhse an Phlean Mhaoinithe Straitéisigh⁶.

Leagtar amach sa **Phlean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce (PSSU)**⁴ cuspóirí Uisce Éireann don 25 bliain tar éis don Aire an plean a fhaomhadh agus na bealaí ina mbainfidimid Uisce Éireann amach iad. Tá an plean seo á nuashonrú faoi láthair agus cuirfear an plean nua atá ag teacht chun cinn san áireamh agus an CWS á fhorbairt.

Cuirtear i láthair sa **Phlean Maoinithe Straitéisigh (PMS)**⁶ na socruithe atá beartaithe ag Uisce Éireann a dhéanamh agus na bearta atá beartaithe ag Uisce Éireann thar thréimhse cúig bliana chun cuspóirí an CWS a

⁴ Uisce Éireann. 2015. Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce 2015-2040. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/projects/strategic-plans/water-services-strategic/>

⁵ Tá an PSSU 2025-2050 á ullmhú faoi láthair agus tá dréacht le foilsiú le haghaidh comhairliúcháin in 2024.

⁶ Uisce Éireann. 2019. Plean Cistiúcháin Straitéisigh 2019-2024. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/planning-sites/greater-dublin-drainage/docs/oral-hearing/Strategic-Funding-Plan.pdf>

chur chun feidhme. Tá an SFP ceadaithe ag an Aire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta. Cumhdaítear sa PMS reatha an tréimhse ón mbliain 2019 go 2024.

Cé go leagann an PMS amach an leibhéal pleanáilte de chaiteachas oibríochtúil agus caipitil thar an tréimhse seo, is é an rialtóir eacnamaíoch, an Coimisiún um Rialáil Fóntais, a chinneann an caiteachas caipitil oibríochtúil iarbhír tríd an **bpróiseas rialála eacnamaíoch**.

Is é an GCC a sholáthraíonn údaruithe doirte fuíolluisce Uisce Éireann a dhéanann **rialacháin timpeallachta** ar sheirbhísí fuíolluisce poiblí.

Plean réigiúnach is ea CWS lena soláthraítear an straitéis do bhainistiú fuíolluisce i MUC thar an tréimhse 2025 go 2080, lena n-áirítear na tionscadail atá le soláthar ar an leibhéal áitiúil laistigh den achar ama sin a shainaithint. Beidh tionchar ag pleananna Uisce Éireann ar an leibhéal náisiúnta agus ag pleananna ábhartha réigiúnacha eile lena n-áirítear an **Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce** ar CWS.

Treoraíonn éagsúlacht de pleananna straitéiseacha agus straitéiseacha tacaíochta Leibhéal 2 an chaoi a ndéanann Uisce Éireann a chuid oibre, faoi bhun na gclár na bpleananna agus na dtionscadal Leibhéal 3 ar leith a chuireann Uisce Éireann i bhfeidhm ar fud na tíre.

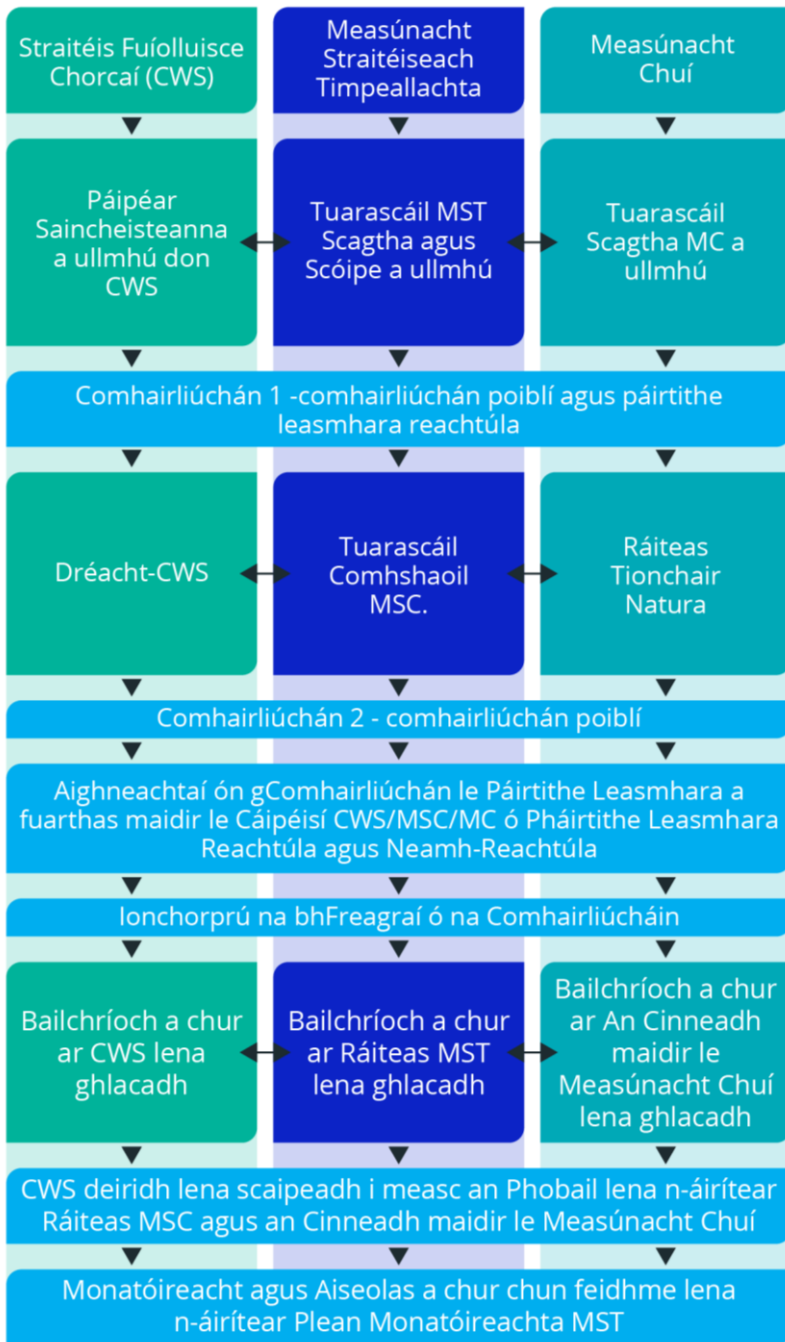
2.3 Páipéar Saincheisteanna don CWS

Dréachtaíodh Páipéar Saincheisteanna mar thacaíocht d'fhorbairt CWS. Achoimrítear leis na príomh-shaincheisteanna a théann i gcion ar Mhórchéantar Cathrach Chorcaí agus an cur chuige atá glactha chun aghaidh a thabhairt ar an ngá le roghanna draenála inbhuanaithe agus bonneagar fuíolluisce i Mórchéantar Cathrach Chorcaí. Níl sé i gceist réitigh nó straitéisí a shainiú chun aghaidh a thabhairt ar na saincheisteanna sin. Cuirfear iad seo i láthair sa dréacht CWS atá beartaithe dul chun comhairliúchán poiblí go luath san Earrach 2025. Tá an Páipéar Saincheisteanna ar fáil ag an nasc gréasáin seo a leanas: www.water.ie/cws

Tá ordlathas agus idirghníomhaíocht na bpleananna agus na dtionscadal curtha i láthair i Fíor 2.1.

- Forbairt roghanna agus réitigh agus réitigh theicniúla molta.

Freagróidh an CWS go atriallach do mheasúnuithe comhshaoil atá á ndéanamh mar a léirítear inFíor 2.2.

Fíor 2.2 Forbairt CWS leis na Measúnachtaí Timpeallachta

Ceisteanna Scóipe MST – Caibidil 2

8. An bhfuil moltaí ar bith agat ar mhaith leat go mbreithneodh Uisce Éireann agus CWS á ullmhú aige?
9. An bhfuil aon tuairim agat faoin gcur chuige maidir leis an Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) don CWS?

3 An bhonnlíne Timpeallachta

3.1 Réamheolas

Sa chuid seo den Tuarascáil Scóipe MST cuirtear síos ar réamhfhaisnéis faoin dtimpeallacht bhunlíne reatha lena n-áirítear:

- Cur síos ar an timpeallacht bhunlíne reatha – is éard atá sa bhunlíne staid nó na dálaí reatha a thógtar ó fhaisnéis atá ar fáil, lena bhforáiltear tagarmharc ar féidir na hiarmhairtí comhshaoil a mheas ina aghaidh.
- Treochtaí amach anseo – leagtar amach na treochtaí amach anseo agus an bunús le haghaidh teacht chun cinn ionchasach na timpeallachta bunlíne atá ann cheana in éagmais CWS.
- Príomh-bhreithnithe le haghaidh na forbartha den CWS agus dul i mbun MST – déantar achoimre leis sin ar phríomhphointí le breithniú ón athbhreithniú ar an timpeallacht reatha bonnlíne is ábhartha d'fhorbairt an CWS, lena n-áirítear dúshláin agus deiseanna, chun cuidiú leis an measúnacht timpeallachta a dhíriú agus eolas a dhéanamh do chuspóirí an MST.

3.2 Cineálacha Gníomhartha agus Gníomhaíochtaí a mbeidh tionchar ag an CWS orthu

Mar chúlra leis an measúnacht scóipe, beidh Uisce Éireann i mbun roinnt gníomhaíochtaí leathana agus an CWS á chur i bhfeidhm acu. Meastar go bhfuil na gníomhaíochtaí sin a ionann leis na cineálacha tionchair a d'fhéadfadh tionchar suntasach a bheith acu ar an gcomhshaoil. Tugtar achoimre orthu sin i Tábla 3.1 thíos.

Tábla 3.1 Cineálacha gníomhaíochtaí a bhaineann le CWS agus tionchair fhéideartha timpeallachta

Gníomhaíochtaí a bhaineann le CWS	Cineáil féideartha tionchair ar an gcomhshaoil
Tógáil bonneagair nua le haghaidh seirbhísí fuíolluisce lena n-áirítear píblíní agus ionaid chóireála fuíolluisce - oibriú agus díchoimisiúnú tógála	<ul style="list-style-type: none"> • Athrú ar úsáid na talún/caillteanas talún - sealadach agus buan. • Caillteanas limistéir gnáthóige nó athrú air. • Cur isteach (gearrthéarmach nó fadtéarmach) ar speicis. • Ilroinnt gnáthóige lena n-áirítear bacainní ar ghluaiseacht speiceas. • Básmaireacht speiceas (lena n-áirítear speicis chreiche). • Athruithe hidreolaíocha ar thimpeallachtaí uisceacha. • Aistriú speiceas neamhdhúchasach ionrach trí ghníomhaíochtaí tógála agus oibríochtúla. • Éifeachtaí suaite tógála ó torann, truailliú aeir, truailliú uisce, taitneamhacht amhairc ar ghabhdóirí in aice lámhe agus iarmhairtí suaite tráchta. • Tionchar oidhreachta cultúrtha ar shuímh agus riosca do leas seandálaíochta faoi thalamh. • Tionchar tírdhreacha/bailedhreacha agus muirdhreacha ag brath ar struchtúr agus suíomh. • Láithreáin gheolaíocha agus caillteanas nó damáiste ithreach. • Foinse astaíochtaí carbóin, úsáid fuinnimh agus acmhainní ábhair le haghaidh tógála agus giniúint dramhaíola. • Buntáistí ó rochtain fheabhsaithe ar bhailiú fuíolluisce.

Gníomhaíochtaí a bhaineann le CWS	Cineáil féideartha tionchair ar an gcomhshaoil
	<ul style="list-style-type: none"> • Éifeachtúlacht fheabhsaithe oibriúcháin fuinnimh agus astaíochtaí carbóin ó chuíchóiriú. • Deacrachtaí le boladh ó chóireáil fuíolluisce ach freisin an fhéidearthacht lena bhfeabhsú le cleachtais oibríochtúla agus cóireáil uasghrádaithe. • LEOCHAILEACT FHÉIDEARHA I LEITH ÉIFEACHTAÍ ATHRAITHE AERÁIDE AR STRUCHTÚIR AGUS OIBRÍOCHTAÍ – m.sh.ó mhéadú i dteagmhais adhaimisire amhail stoirmeacha, tuilte, triomaigh agus teagmhais reo is coscartha. • Tacú le héileamh seirbhíse fuíolluisce agus iontaofacht agus solúbthacht sa líonra a fheabhsú.
Sceitheadh fuíolluisce cóireáilte agus uisce stoirme agus sceitheadh neamhchóireáilte	<ul style="list-style-type: none"> • Truailiú screamhuisce agus uisce dromchla ó sceitheadh fuíolluisce ó ghléasra cóireála séarachais, agus freisin sceitheadh uisce stoirme agus séarachas amh a dhéanann difear do chuspóirí cáilíochta uisce CTU d'fhionnuisce, uisce inbhir agus uisce cósta. • Tionchair ar éiceolaíocht uisceach fionnuisce, uisce inbhir agus uisce cósta le tionchair ghaolmhara ar sheirbhísí éiceachórais amhail trí bhithéagsúlacht laghdaithe, tionchair áineasa (mar shampla ar Uiscí Snámha ainmnithe agus slatiascaireacht), agus tionchair iascaigh lena n-áirítear ar Limistéir faoi Chosaint Uiscí Sliogéisc agus úsáideoirí agus slite beatha gaolmhara. • Tionchair an tírdhreacha agus na taitneamhachta amhairc a mhéid a bhaineann le éifeachtaí truailithe amhail blás algach agus camras neamhchóireáilte. • Athléimneacht laghdaithe i leith an athraithe aeráide agus brú eile truailleáin.
Diúscairt sloda fuíolluisce	<ul style="list-style-type: none"> • Is féidir le próisis chóireála fuíolluisce tionchar a imirt ar an bpoitéinseal diúscartha, athchúrsála nó aisghabhála acmhainní ó shloda. • Poitéinseal do thruailiú ó dhiúscairt sloda cóireála fuíolluisce – ach freisin aisghabháil dramhaíola seanbhunaithe trí úsáid talmhaíochta mar shampla.
Cineálacha eile gníomhaíochta	<p>D'fhéadfadh raon gníomhartha tacaíochta a bheith san áireamh leo sin agus is féidir le go leor acu tionchair thairbheacha a sholáthar mar shampla:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tionscnaimh bainistithe abhantraigh agus Réitigh Bunaithe ar an Dúlra a éilíonn comhoibriú le páirtithe leasmhara eile de ghnáth chun iad a sheachadadh ach a d'fhéadfadh buntáistí comhshaoil níos leithne a sholáthar freisin chun tacú leis an timpeallacht ghlaetha. • Ardú feasachta/iompar agus athruithe déantúsaíochta/gnó réamhtheachtacha chun truailleáin a théann isteach sa chóras agus sa chomhshaoil a laghdú. • Nuálaíocht i dteicneolaíocht cóireála chun aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna atá ag teacht chun cinn.

Gníomhaíochtaí a bhaineann le CWS	Cineáil féideartha tionchair ar an gcomhshaoil
	<ul style="list-style-type: none"> Bainistíocht réadmhaoine agus oibríochtaí, imscrúduithe, faireachán, staidéir, agus bearta maolaithe a bhaineann le seirbhísí a sholáthar agus a fheabhsú agus tionchair nó éiginnteachtaí torthaí a laghdú.

3.3 Ábhair MST

Déantar cur síos déantar ar fhaisnéis bunlíne comhshaoil faoi na hábhair thimpeallachta agus na ceannteidil rannóige seo a leanas:

- Timpeallacht Uisce;
- Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí;
- Athrú Aeráide;
- Bithéagsúlacht;
- Sócmhainní Ábhartha;
- Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach;
- Oidhreacht chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta;
- Geolaíocht agus Ithreacha;
- Cáilíocht an Aeir;
- Torann agus Creathadh; agus
- An Timpeallacht Trasteorann.

3.4 Limistéar Staidéir MST

Is iad seo a leanas na limistéir spásúlachta don MST:

- Croí-Limistéar Staidéir: cuimsítear MUC agus Cuan Chorcaí agus dobharlaigh Chuan Lasmuigh Chorcaí sa CTU;
- Crios tionchair do láithreáin Eorpacha ainmnithe chomh maith leis na cinn atá lonnaithe go páirteach nó go hiomlán lasmuigh den chroílimistéar staidéir ar cinneadh, tríd an tsamhail “foinse-bealach-gabhdóir” a chur i bhfeidhm, go mbeadh conairí tionchair ionchasacha acu a nascann gnéithe den CWS le láithreáin Eorpacha i bhfianaise a gcuspóirí caomhnaithe (crios tionchair mar a shainithnítear i dTábla 4.1 den Tuarascáil Scagthástála MC);
- Crios tionchair do dhobharlaigh CTU – tá sé sin bunaithe ar an limistéar samhaltaithe hidriméadrachta uisce dromchla agus úsáidtear é chun na dobharlaigh ábhartha CTU laistigh agus lasmuigh den chroílimistéar staidéir a shainithint don mheasúnú.

Léirítear fairsinge an chroílimistéar staidéir i bhFíor 3.1 i Roinn 3.8, mar aon leis na limistéar abhantracha CTU mórthimpeall, na dobharlaigh dromchla CTU agus an limistéar samhaltaithe hidriméadrachta uisce dromchla (féach an fíor istigh). Tá na láithreáin Eorpacha a ndearnadh measúnú orthu laistigh den chrios tionchair don scagadh MC sainaitheanta i dTábla Tábla 3.11 i Roinn 3.11.

3.5 Tréimhse na MST

Is é an raon feidhme ama don MST an tréimhse idir 2025 agus 2080. Breithneofar an tréimhse ama sin leis an CWS lena n-áirítear léaslínte dearaidh níos fadtéarmaí ó 2055 go 2080 Tacóidh na roghanna a mholtar sa leagan sin den CWS leis na réitigh níos fadtéarmaí sin a bhaint amach. Cruthaítear dúshlán leis an léaslíne fhadtéarmach maidir le bonnlíne láidir timpeallachta a bhunú chomh fada sin amach anseo, ach déanfar

athbhreithniú agus nuashonrú ar an CWS ar bhonn rialta agus déanfar an measúnú MST a athbhreithniú agus a nuashonrú in éineacht le hathraithe an CWS amach anseo.

3.6 Treochtaí Timpeallachta Ardleibhéil ar fud na hÉireann

Foráiltear an méid seo a leanas i dTuarascáil an GCC maidir le Staid an Chomhshaoil⁷:

- Measúnacht ar cháilíocht fhoriomlán thimpeallacht na hÉireann;
- Achoimre ar na brúnna atá á gcur ar an timpeallacht seo;
- Na príomhghníomhartha is féidir a dhéanamh chun dul i ngleic leis na brúnna sin.

Tá na réimsí seo a leanas a sainaitníodh mar dhúshlán nach mór aghaidh a thabhairt orthu ar fud na hÉireann laistigh den Tuarascáil um Staid na Timpeallachta (SOER) ar shaincheisteanna timpeallachta iad atá an-ábhartha maidir le forbairt CWS:

- Aeráid: tá astaíochtaí arda gás ceaptha teasa (GCT) ann fós, agus ní mór scála agus luas na laghdaithe GCT a ghéarú chun spriocanna Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (dréacht comhairliúcháin) a bhaint amach.
- Uisce: treochtaí cáilíochta uisce ag dul in olcas le 20 bliain anuas, go háirithe maidir le huisce cósta agus aibhneacha.
- Bithéagsúlacht: treochtaí gnáthóg faoi chosaint ag dul in olcas, agus stádas neamhfhabhrach ag 85% de ghnáthóga faoi chosaint an Aontais Eorpaigh. Tá treochtaí do speicis atá faoi chosaint an Aontais measctha, ach is iad speicis fionnuisce is mó atá i mbaol agus tá roinnt speiceas fionnuisce faoi bhagairt.

Dramhaíl, sláinte ithreach agus an geilleagar ciorclach (lena n-áirítear tá sé mar aidhm le Straitéis Ithir an AE sláinte mhaith ithreach a bhaint amach faoi 2050): tacaíonn na gnéithe seo freisin le carbón, cáilíocht uisce agus bithéagsúlacht, áit a bhfuil gá le tuilleadh gníomhaíochta chun cuspóirí agus spriocanna fadtéarmacha a bhaint amach. Tugtar tuilleadh sonraí maidir leis an timpeallacht bhunlíne do gach ceann de na réimsí ábhair sin sna rannóga topaicí bonnlíne seo a leanas.

Tá na príomhdhúshlán seo atá ábhartha don CWS nasctha go díreach leis na ceithre Sprioc Forbartha Inbhuanaithe (SFI) de chuid na Náisiún Aontaithe:

- **SDG 6** Uisce Glan agus Sláintíocht Infhaighteacht agus bainistíocht inbhuanaithe uisce agus sláintíochta a chinntiú do chách;
- **SDG 13** Gníomhartha ar son na hAeráide: Déan gníomh práinneach chun dul i ngleic leis an athrú aeráide agus leis an tionchar uaidh;
- **SDG 14** An Saol faoi Uisce: Déan na haigéin, na farraigí agus na hacmhainní mara a chaomhnú agus a úsáid go hinbhuanaithe le haghaidh forbairt inbhuanaithe; agus
- **SDG 15** An Saol ar an Talamh: Déan úsáid inbhuanaithe éiceachóras talún a chosaint agus a chur chun cinn, foraoisí a bhainistiú go hinbhuanaithe, fásach a chomhrac, agus deireadh a chur le díghrádú talún agus é sin a aisiompú agus deireadh a chur le cailteanas bithéagsúlachta.

Táthar ag súil go mbeidh méadú suntasach sa daonra sna deich mbliana atá amach romhainn, ar breithniú tábhachtach é do chóireáil fuíolluisce, agus mar sin ábhartha don timpeallacht uisce lena n-áirítear comhlíonadh na Creat-Treorach Uisce agus SDG 6 agus SDG 14.

⁷ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2020. Ireland's Environment 2020 - An Assessment – Report. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/state-of-the-environment/irelands-environment-2020---an-assessment.php>

Ar mhol sonraí SDG⁸ na hÉireann, tuairiscítear táscairí sonracha i leith Spriocanna um Fhorbairt Inbhuanaithe de chuid NA a bhaint amach in Éirinn agus áirítear leis Tuarascáil na Príomh-Oifige Staidrimh (POS) ar Tháscairí do Sprioc 6 Uisce Glan agus Sláintíocht: Forléargas – SDG 6 Uisce Glan agus Sláintíocht⁹.

3.7 Foinsí

Úsáidtear raon leathan foinsí faisnéise atá ar fáil go poiblí mar bhunús chun an timpeallacht bhonnlíne a aithint lena n-áirítear, cuardaigh gréasán-bhunaithe, tuarascálacha foilsithe agus sonraí mapáilte Córais Faisnéise Geografaí (GIS). Déantar tagairt do na foinsí sin, mar aon le sonraí Uisce Éireann féin, sna rannóga ábhar ábhartha agus tá liosta tagartha do na foinsí curtha ar fáil ag deireadh na tuarascála. Áirítear iad seo a leanas ar na bpríomhfhoinsí ginearálta don athbhreithniú ar an timpeallacht bhunnlíne atá ann cheana do MST CWS freisin:

- <https://gis.epa.ie/EPAMaps/> agus <https://enviromap.ie/> an GCC;
- An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS) <https://www.cso.ie/en/index.html>;
- An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (SPNF) <https://www.npws.ie/>; agus
- The European Environment Agency (EEA) <https://www.eea.europa.eu/>.

3.8 Timpeallacht Uisce

3.8.1 Dálaí Bunlíne Timpeallachta Uisce

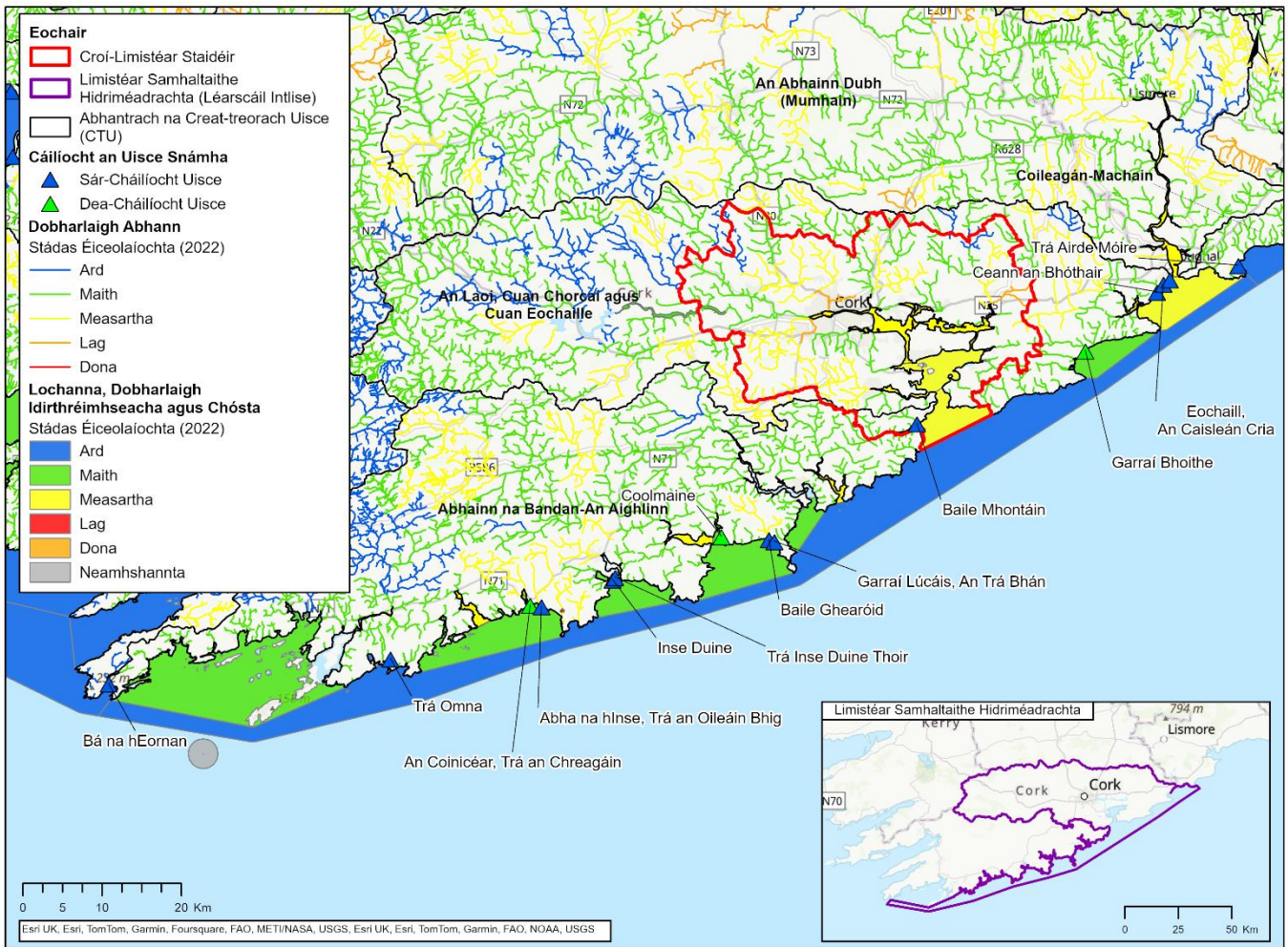
Tá trí abhantrach CTU ann a thrasnaíonn an crios tionchair bunaithe ar limistéar samhaltaithe hidriméadrachta, agus tá siad sin liostaithe i Tábla 3.2 agus taispeánta i Fíor 3.1.

Tábla 3.2 Abhantracha CTU a thrasnaíonn an crios tionchair

Ainm Abhantrach CTU	Limistéar iomlán (km ²)	Limistéar laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta (km ²)	% den limistéar iomlán
An Laoi, Cuan Chorcaí agus Cuan Eochaille	2,180.86	789.44	36.20
An Abhainn Dubh (Mumhain)	3,309.99	0.10	0.003
Abhainn na Bandan-An Aighlinn	1,798.77	24.67	1.37

⁸ Rialtas na hÉireann. 2023. Mol sonraí Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na hÉireann. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://irelandsgd.geohive.ie>

⁹ An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS). 2021. SFINna na Náisiúin Aontaithe a bhaineann le hÉirinn 2019 - Tuarascáil ar Tháscairí do Sprioc 6, Uisce Glan agus Sláintíocht. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-sdg6/irelandsunsdgs2019-reportonindicatorsforgoal6cleanwaterandsanitation/>

Fíor 3.1 Stádas éiceolaíoch CTU dobharlaigh dromchla agus cáilíocht uisce snámha

Cáilíocht Uisce

Tá meath leanúnach feicthe in Éirinn ar dhobharlaigh ardstádais agus tá méadú feicthe ar líon na ndobharlach lena mbaineann sláinte olc éiceolaíochta. Rud atá níos soiléire fós is ea an laghdú mór ar líon na n-aibhneacha is glaine, a bhfuil laghdú tagtha orthu le 30 bliain anuas ó os cionn 500 láithreán in 1990 go dtí 20 láithreán díreach in 2020. Áitíonn GCC freisin gur cheart díriú ar inbhir a chosaint, ós rud é go bhfuil an stádas foriomlán is measa ag na dobharlaigh sin agus go bhfuil gá le bearta sonracha a dhéanamh chun iad a fheabhsú agus a chosaint ¹⁰.

Sainíodh freisin i measúnacht an GCC 2022 gur bhain 88% de dhobharlaigh dromchla dea-stádas ceimiceach amach nuair a fágadh substaintí uileláithreacha as an áireamh (mar shampla mearcair agus hidreacarbóin aramatacha iltimthriallacha (PAHanna)).

Aibhneacha

Is é 984 km fad iomlán na ndobharlach abhann laistigh den chrios tionchair (bunaithe ar an limistéar samhaltaithe hidriméadrachta). Bhain 57% ar an iomlán díobh sin stádas éiceolaíoch CTU ard nó maith 2016 – 2021 amach; Bhain 37% stádas measartha amach agus bhain 7% stádas lag amach. Tá stádas CTU i mbaol

¹⁰ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Abhantracha. Arna Rochtain: Samhain 2023. Ar fáil ó: <https://gis.epa.ie/GetData/Download>

ag thart ar leath de na dobharlaigh abhann agus tá 13cinn á n-athbhreithniú faoi láthair¹¹. I Tábla 3.3 cuirtear stádas éiceolaíoch i láthair na n-aibhneacha laistigh den chrios tionchair.

Tábla 3.3 Stádas éiceolaíoch na ndobharlach abhann laistigh den chrios tionchair.

Abhantrach CTU	Líon na ndobharlach abhann	Stádas éiceolaíochta CTU					I mBaol
		Ard	Maith	Measartha	Lag	Dona	
Abhainn na Bandan-An Aighlinn	1	0	1	0	0	0	0
An Laoi, Cuan Chorcaí agus Cuan Eochaille	45	3	22	17	3	0	24
An Abhainn Dubh (Mumhain)	0	N/B	N/B	N/B	N/B	N/B	N/B

Lochanna

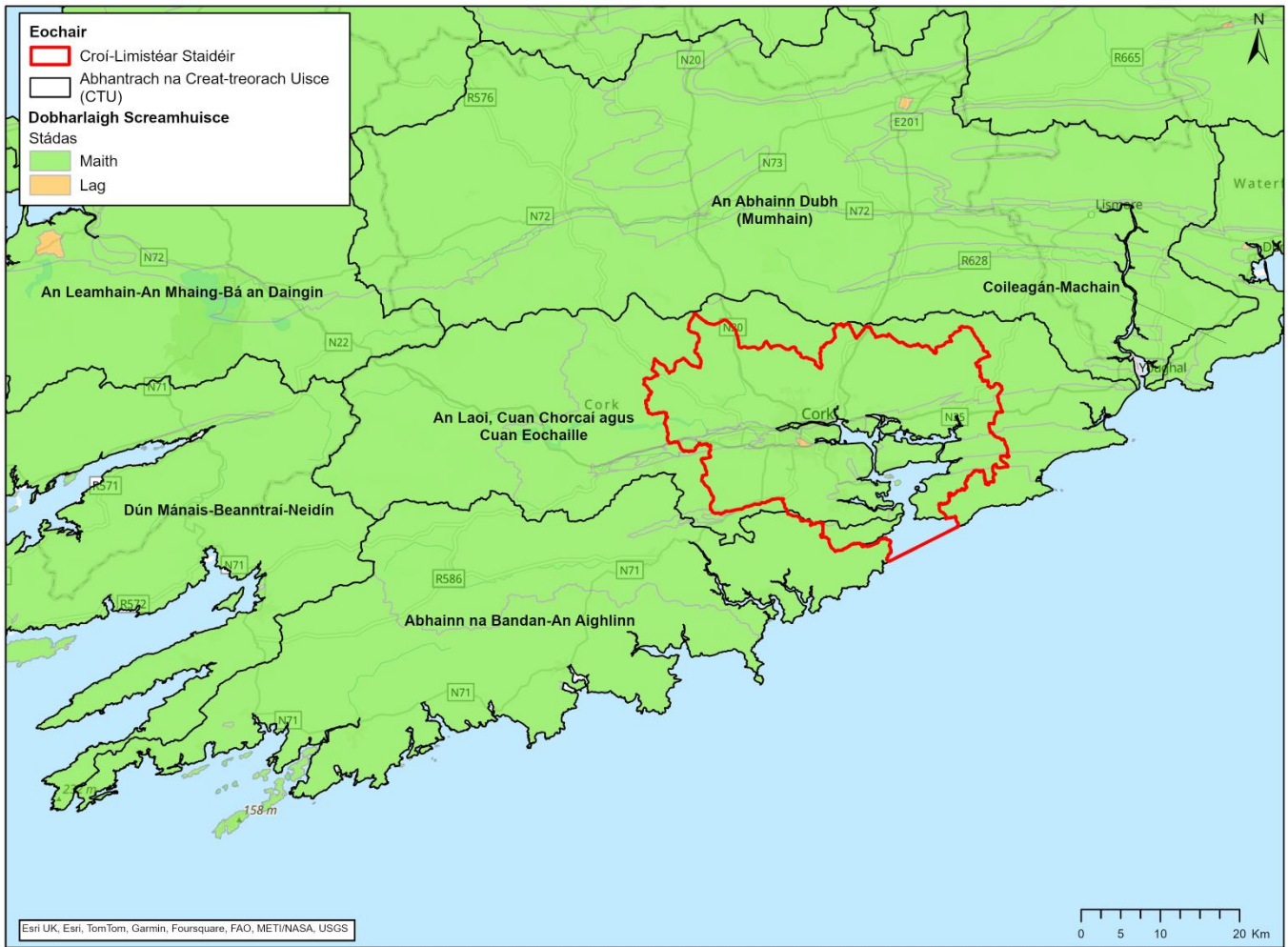
Is é Loch Inis Cara an t-aon dobharlach locha laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta, a chlúdaíonn 4.9 km². Bhain an dobharlach dea-stádas éiceolaíochta CTU 2016 – 2021 amach agus tá sé rangaithe mar dhobharlach i mbaol¹¹ de bharr brúnna antrapaigineacha anaithnide¹².

Dobharlaigh screamhuisce

Clúdaíonn dobharlaigh screamhuisce 815 km² den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta uisce dromchla. Bhain gach ceann de na 19 ndobharlach seachas ceann amháin stádas maith CTU 2016 – 2021 amach. Tá cúig dhobharlach screamhuisce rangaithe mar chinn atá i mbaol agus tá cúig cinn faoi athbhreithniú faoi láthair¹¹. Cuirtear i láthair iFíor 3.2 agus iTábla 3.4 stádas CTU na ndobharlach screamhuisce laistigh den Chroí-limistéar staidéir agus den cheantar máguaird.

¹¹ An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Dobharlaigh Thimthriall 3 CTU. Arna Rochtain: Samhain 2023. Ar fáil ó: <https://gis.epa.ie/GetData/Download>

¹² An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil 2023. 3rd Cycle Draft Lee, Cork Harbour and Youghal Bay Catchment Report (HA 19) Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://catchments.ie/wp-content/files/catchmentassessments/19%20Lee.%20Cork%20Harbour%20and%20Youghal%20Bay%20Catchment%20Summary%20WFD%20Cycle%203.pdf>

Fíor 3.2 Stádas CTU de dhoibhreach dromchla

Tábla 3.4 Stádas doibhreach screamhuisce laistigh den chrios tionchair.

Abhantrach CTU	Líon na nDoibhreach	Stádas CTU		I mBaol
		Maith	Lag	
An Abhainn Dubh (Mumhain)	1	1	0	1
An Laoi, Cuan Chorcaí agus Cuan Eochaille	16	15	1	3
Abhainn na Bandan-An Aighlín	2	2	0	1

Uiscí Idirthréimseacha (Inbhearacha) agus Cósta

Clúdaíonn doibhreach idirthréimseacha agus cósta 303 km² den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta. Bhain 12% díobh sin stádas éiceolaíoch CTU ard nó maith 2016 – 2021 amach; Bhain 63% stádas measartha amach; bhain 13% stádas lag amach agus bhí 13% de na doibhreach gan sannadh. Tá stádas CTU i mbaol ag os cionn leath de na doibhreach agus tá cúig cinn faoi athbheithniú faoi láthair¹¹.

Tábla 3.5 Dobharlaigh idirthréimhseacha agus chósta a thrasnaíonn an crios tionchair

Abhantrach CTU	Líon na nDobharlach	Stádas éiceolaíochta CTU						ImBaol
		Ard	Maith	Measartha	Lag	Dona	Neamhshannnta	
Coileagán-Machain (teorainneacha amháin)	1	1	0	0	0	0	0	0
An Laoi, Cuan Chorcaí agus Cuan Eochaille	15	0	1	10	0	2	2	9
An Abhainn Dubh (Mumhain)	0	N/B	N/B	N/B	N/B	N/B	N/B	N/B

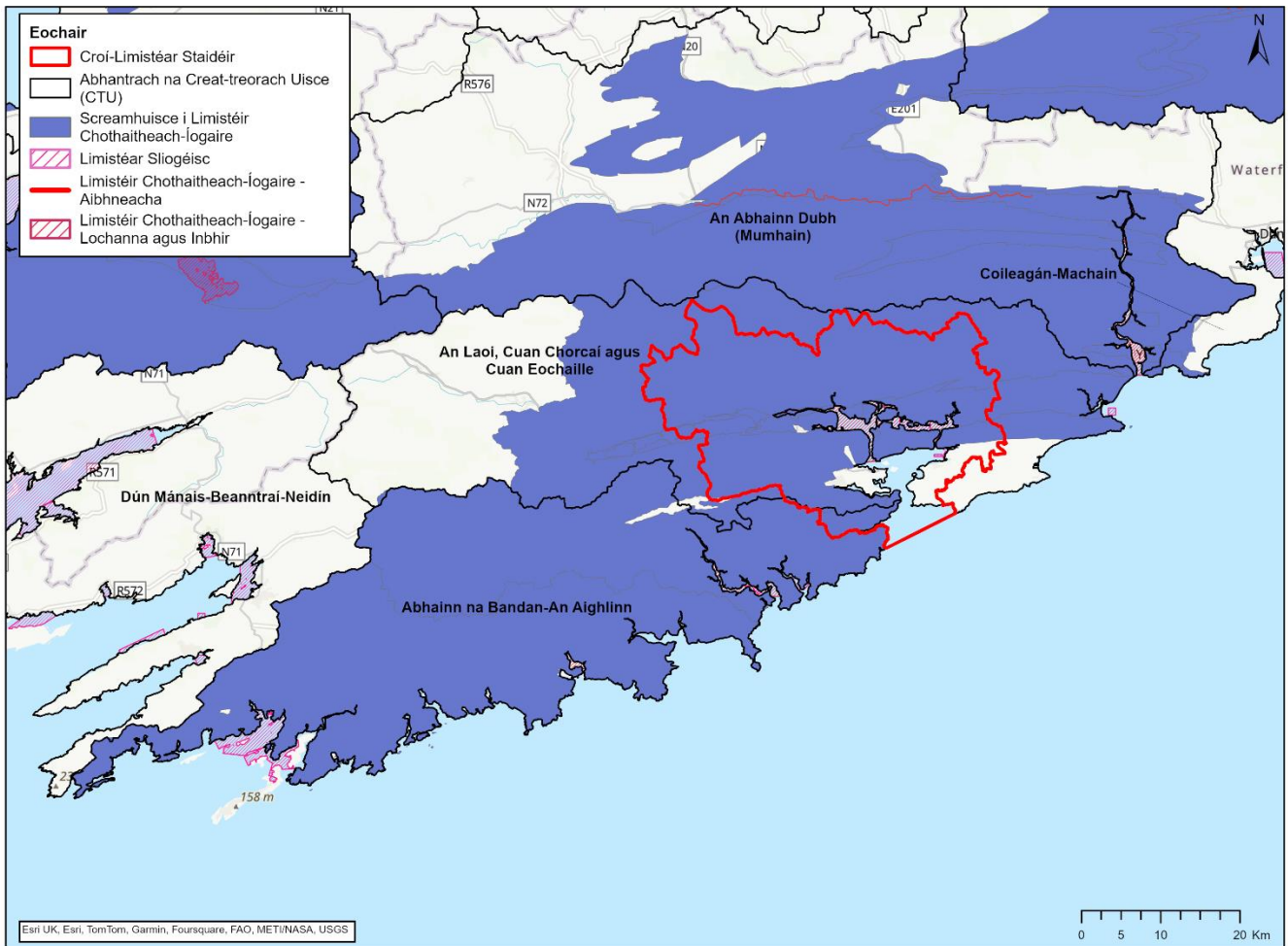
Timpeallacht Mhuirí

Tá na huiscí measartha timpeall ar Éirinn an-táirgiúil agus cuireann siad mósáic shaibhir beatha muirí ar fáil. Cumhdaítear an measúnú ar na limistéir mhuirí níos leithne faoin gCreat-Treoir Straitéis na Mara ag an AE.

Mar gheall ar shuíomh na hÉireann san Aigéan Atlantach ar imeall mhór-roinn na hEorpa, tá a timpeallacht mhuirí fós sách neamhthruaillithe. Le blianta beaga anuas, áfach, tá méadú tagtha ar leibhéal an struis comhshaoil, ó fhoinsí inmheánacha agus seachtracha araon. Mar thoradh ar fhorbairt chósta, go háirithe le linn na 1990idí, tá méadú tagtha ar raon agus ar mhéid na mbrúnna a d’fhéadfadh tionchar diúltach a imirt ar chaighdeán uiscí taoide na hÉireann.

Limistéir Chothaitheach-Íogaire

Tá limistéir chothaitheach-íogaire ainmnithe faoin Treoir maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh (TCFU) 91/271/CEE. Úsáidtear na limistéir sin chun an dobharlach ina bhfuil an limistéar íogair a léiriú. Féadfar uiscí a shainaithint mar ‘íogair (Eotrófach)’ má fhaightear go bhfuil leibhéal iomarcacha de dhramhaíl cothaitheach iontu mar atá leagtha amach sna Treoracha UWWT nó Níotráití, nó is dócha go n-éireoidh siad eotrófach mura ndéantar beart coiscitheach. Tá dhá dhobharlach idirthréimhseacha rangaithe mar limistéir íogaire cothaitheach laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta: Inbhear na Laoi/Loch Machan agus Inbhear Abhainn na Cora Thuaidh (féach Fíor 3.3). Níl aon limistéir abhann íogair ó thaobh cothaitheach de laistigh den limistéar staidéir.

Fíor 3.3 Limistéir chothaitheach-íogaire agus limistéir sliogéisc

Foinsí Truailithe

Sainaithníodh brúnna suntasacha do 39 dogharlach laistigh den chrios tionchair (bunaithe ar an limistéar samhaltaithe hidriméadrachta) agus sonraítear iad sin i Tábla 3.6¹³. Is ionann rith chun srutha uirbeach agus 26% (5 abhainn; dogharlach cósta amháin; agus ceithre dhogharlach idirthréimhseacha) agus is ionann fuíolluisce uirbigh agus 3% (dogharlach idirthréimhseach amháin, eadhon Loch Machain) de na brúnna suntasacha ar gach cineál dogharlach laistigh den chrios tionchair.

Tábla 3.6 Brúnna suntasacha ar roinnt dogharlach laistigh den chrios tionchair

Catagóir bhrú	Cineál dogharlaigh			
	Aibhneacha	Cósta agus Idirthréimhseach	Lochanna	Screamhuisce
Astarraingtí	0	0	0	0
Talmhaíocht	7	3	0	3
Brúnna Antrapaigineacha	4	0	1	0
Hidreamoirfeolaíocht	7	0	0	0
Rith Uirbeach	5	5	0	0

¹³ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Méaduithe Suntasacha CTU. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://gis.epa.ie/GetData/Download>

Catagóir bhrú	Cineál dobharlaigh			
	Aibhneacha	Cósta agus Idirthréimhseach	Lochanna	Screamhuisce
Fuíolluisce Uirbeach	0	1	0	0
Foraoiseacht	0	0	0	0
Tionscal Eastóscach	0	0	0	0
Dramhaíl	0	0	0	1

3.8.2 Riosca i gcás Tuilte

Is fadhb choitianta anois í fadhb na dtuilte in Éirinn le blianta beaga anuas; tá minicíocht na dteaghaisí tuilte ag méadú agus, leis an athrú aeráide, táthar ag súil go dtiocfaidh méadú breise uirthi. D'fhéadfadh tuilte a bheith ina gcúis le brú ar dhraenacha agus ar shéaraigh a chuireann isteach ar chórais chóireála fuíolluisce agus ar uiscí stoirme neamhchóireáilte scaoilte mar gheall ar thuilte a dtéann i bhfeidhm ar cháilíocht an uisce dromchla. Méadaíonn eachtraí tuilte rith srutha dríodair saibhir cothaitheach ó thalamh talmhaíochta agus foraoiseachta a chuireann isteach ar cháilíocht an uisce freisin.

Éilítear ar bhallstáit leis an Treoir um Thuilte (2007/60/CE) Pleananna Bainistíochta Riosca Tuilte a fhorbairt do limistéir ina bhfuil riosca suntasach tuile cheana féin agus ina bhféadfadh riosca a bheith ann amach anseo. Rinne Rialacháin an AE (Measúnú agus Bainistiú Rioscaí Tuilte) 2010 an Treoir maidir le Tuilte a thrasú i ndlí na hÉireann agus leagtar amach inti freagrachtaí an OOP.

Bhí an Treoir á cur i bhfeidhm ag an OOP go príomha tríd an gClár um Measúnú agus Bainistíocht Riosca Tuilte bunaithe ar Abhantracha (MBRTA) ¹⁴. Tá mapáil MBRTD do gach Limistéar le haghaidh Measúnú Breise ar fáil le breathnú air ar láithreán gréasáin MBRTD ¹⁴. Tá cúig Limistéar le haghaidh Breis Mheasúnaithe (LBManna) sainaitheanta sa limistéar staidéir: Cathair Chorcaí, Gleann Maghair, Carraig Uí Leighin, Teamhair, Mainistir na Corann agus Baile na Cora.

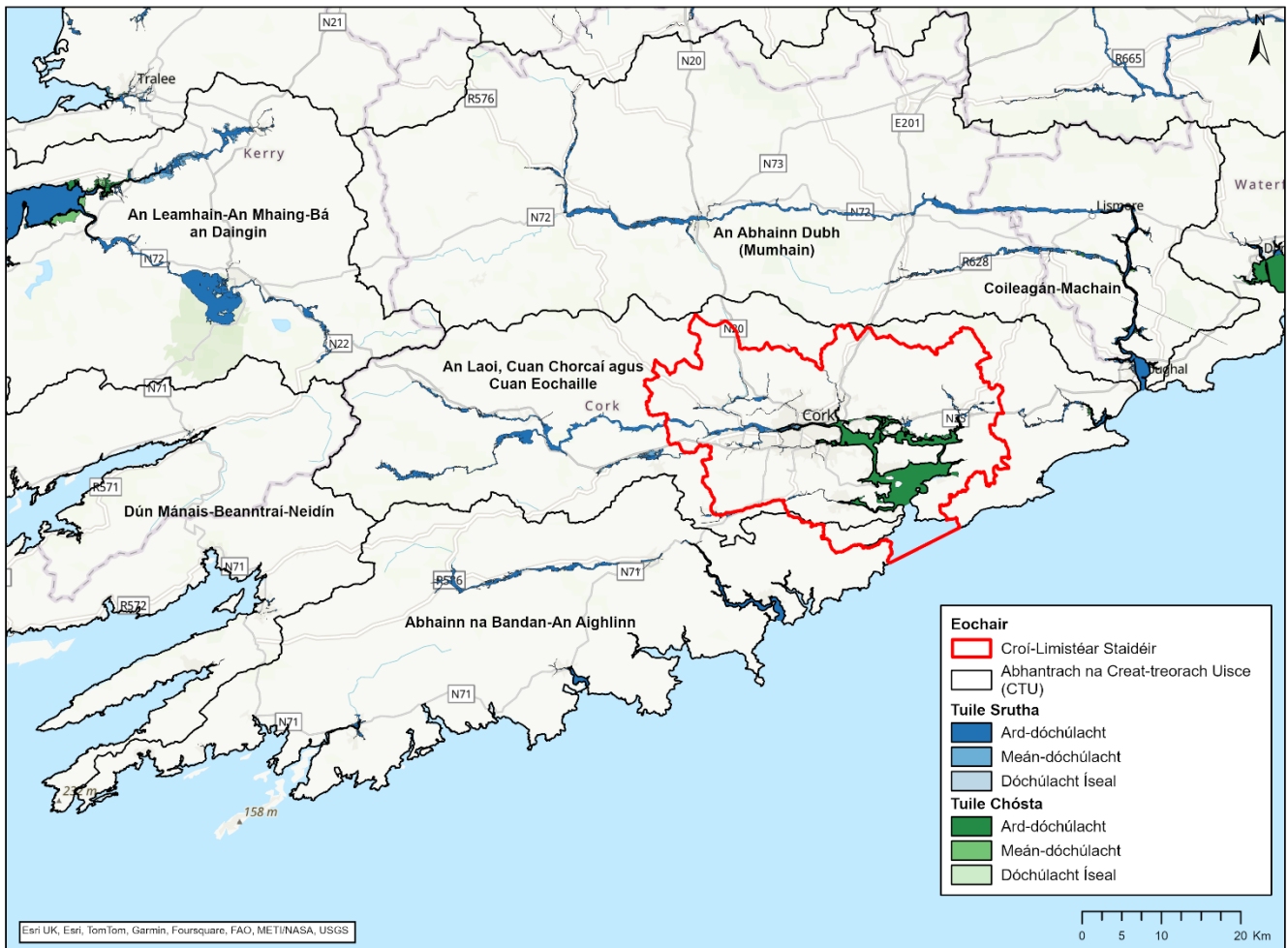
Tuairtar go dtiocfaidh méadú ar an dóchúlacht go dtarlóidh tuilte abhann agus cósta ar fud na hÉireann ó réamh-mheastacháin athrú aeráide. Tá príomhchathracha uile na hÉireann lonnaithe i gceantair chósta atá faoi réir taoidí, agus beidh mórthionchar eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil ag ardú suntasach ar leibhéal na farraige.

Áirítear leis seo rioscaí tuilte do sheirbhísí uisce agus fuíolluisce go díreach nó go hindíreach trí thionchar a imirt ar sholáthar cumhachta nó ar rochtain iompair le haghaidh oibríocht seirbhísí agus freisin trí thionchar ar chustaiméirí a mbaineann éifeachtaí bá dóibh i gceantair chónaithe agus gnólachtaí.

Tá dóchúlacht ard tuilte abhann laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta aitheanta i gCathair Chorcaí feadh na Laoi agus Loch Inis Cara, agus sa Bhlarna ar feadh Aibhneacha Abha Mháirtín agus Seabharthanach. Tá dóchúlacht ard tuilte ar an gcósta aitheanta do na ceantair in aice le Loch Machain agus Cuan Chorcaí, lena n-áirítear codanna de Charraig Uí Leighin, Bun an Tábhairne, an Cóbh, Ros Teallach, Mainistir na Corann, Baile na Cora agus Corcaigh ¹⁵. Léirítear i Fíor 3.4 ceantair ina bhfuil dóchúlacht mheánach nó ard tuilte abhann nó cósta laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta. Níor sainithníodh aon limistéir ina bhfuil dóchúlacht mheánach nó ard-dóchúlacht tuilte screamhuisce.

¹⁴ Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP). 2018. Clár Measúnachta agus Bainistíochta Riosca Tuilte Abhantraí. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.floodinfo.ie/map/floodplans>

¹⁵ Oifig na nOibreacha Poiblí. 2023. Mapáil Tuilte. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.floodinfo.ie/map/floodplans>

Fíor 3.4 Riosca tuilte abhann agus cósta

3.8.3 Treochtaí sa Todhchaí

Cuspóirí comhshaoil CTU

Leagtar amach sa dara timthriall den Phlean Bainistíochta Abhantraí¹⁶ clár beart chun cáilíocht an uisce a fheabhsú agus tabharfaidh an tríú timthriall den dréacht-PBA 2021 - 2027 (foilsithe le haghaidh comhairliúcháin in 2021 agus táthar ag súil leis an leagan deiridh i dtús 2024)¹⁷ seo cothrom le dáta agus níos faide fós é. Is féidir na sonraí reatha maidir le stádas éiceolaíoch a úsáid chun measúnú a dhéanamh ar dhul chun cinn i gcomparáid leis na cuspóirí comhshaoil a ceapadh leis na bearta sin a bhaint amach.

Léirítear leis an bhfianaise go ndearnadh feabhsúcháin agus laghdú ar cháilíocht an uisce i ngach cineál dobharlaigh idir 2013-2018 (timthriall 2) agus an tréimhse mheasúnaithe 2016-2021 (timthriall 3) laistigh de Crios Tionchair an CTU. In 2013-2018, bhain 43% (35 dobharlach) de na dobharlaigh go léir a gcuspóir comhshaoil amach (tá stádas éiceolaíochta CTU ard nó maith acu¹⁸) agus in 2016-2021, bhain 57% (47 dobharlach) a gcuspóir éiceolaíoch amach. I dtimthriall 2 chonacthas 22 dobharlach le stádas neamhsannta a raibh stádas ard nó maith ag 11 díobh agus bhí stádas faoi bhun an dea-stádas ag 9 i dtimthriall 3. Tá meath tagtar ar 6 dhobharlach ar an iomlán agus tá stádas 2 dhobharlach fós gan sannadh. Moltar leis an dréacht-PBA 2021-2027¹⁷ 26 limistéar le haghaidh gníomhaíocht agus comhoibriú fócasaithe ag réimse comhlachtaí lena n-áirítear Uisce na nÚdarás Áitiúil. Clár (LAWPRO), údaráis áitiúla, comhlachtaí poiblí, agus

¹⁶ RTRÁO 2018. Plean Bainistíochta Abhantraí 2018 - 2021. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/429a79-river-basin-management-plan-2018-2021/>

¹⁷ An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht (RTRÁO). 2021. An Dréachtphlean Bainistíochta Abhantraí dÉirinn 2022-2027. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/consultation/2bda0-public-consultation-on-the-draft-river-basin-management-plan-for-ireland-2022-2027/>

¹⁸ An Fóram Uisce 2022. Réamhrá ar an gCreat-Treoir Uisce (CTU). Arna Rochtain: Eanáir 2024. Ar fáil ó: <https://thewaterforum.ie/>

páirtithe leasmhara mar chuid d'fheidhmiú an 3ú Timthrialla de chur chun feidhme Chreat-Treoir Uisce an Aontais Eorpaigh in Éirinn. Tá cuspóir amháin don ghníomh: athchóiriú (i gcás 26 do bharlaigh); a bhfuil stádas ard do bharlaigh oibiachtúla ag cúig díobh. I mí an Mheithimh 2022, thug LAWPRO gné nua isteach dá gclár oibre ar a dtugtar Tionscnamh Rannpháirtíochta Abhann Q5. Díriodh an maoiniú ar 24 abhainn in Éirinn, lena n-áirítear an Laoi atá suite siar ón bpríomhlimistéar staidéir.

Beartas talmhaíochta agus cosaint uisce

Tagann sciar suntasach den truailliú uisce as talamh talmhaíochta. Aithníonn Teagasc (an tÚdarás Forbartha Talmhaíochta agus Bia) cur chuige riosca-bhunaithe chun limistéir truaillithe idirleata ar thalamh feirme a aithint a bhfuil an riosca is airde ann go ndéanfaid siad difear do dhobharlach. Is féidir leis an gcur chuige tacú le hobair LAWPRO agus an Chláir Tacaíochta agus Chomhairligh um Inbhuanaitheacht Talmhaíochta (ASSAP) a bhí ag tabhairt aghaidh ar an dara sraith PAA chun bearta bainistíochta talún a dhíriú ar na háiteanna is éifeachtaí. Tá moltaí¹⁹ déanta chun ASSAP a leathnú mar chuid de thacú leis an tríú timthriall den PBA atá le teacht. Beidh sé d'aidhm ag go leor de na réimsí gníomhaíochta atá molta sa dréacht-PBA 2021-2027 atá luaithe thuas aghaidh a thabhairt ar thruailliú ó thalamh talmhaíochta.

Tabharfaidh an Clár Gníomhaíochta Náisiúnta faoin Treoir maidir le Níotrítí deis chun meastóireacht a dhéanamh ar an ngá leasúcháin a dhéanamh ar bhearta bainistíochta feirme atá ann cheana faoin gclár. Beidh gá le bearta chun aghaidh a thabhairt ar na saincheisteanna a shainaithnítear le linn cigireachtaí feirme cosúil le bainistiú easpach ar aoileach ainmhithe, éilliú uiscí trí rith chun srutha ó chlóis feirme agus fabhtanna struchtúracha i saoráidí stórála aoiligh.

Tionscnaimh pobail áitiúla

Chun feabhsuithe suntasacha a chur ar fáil i riocht na n-uiscí, beidh sé tábhachtach rannpháirtíocht agus úinéireacht an phobail ó bhun aníos ar na saincheisteanna comhshaoil a ghiniúint agus leas a bhaint astu, mar shampla trí Trustaí Abhann a bhunú. Tá na cistí atá ar fáil ó Chiste Uisce an Chomhphobail agus ó thionscadail taighde náisiúnta agus Eorpacha (tionscadail LEADER agus LIFE) ag cur deiseanna ar fáil do phobail áitiúla agus d'fheirmeoirí páirt a ghlacadh i dtionscadail áitiúla atá bunaithe ar cháilíocht uisce. D'fhéadfadh tionscnaimh phobail áitiúla, le tacaíocht ó LAWPRO, dul i ngleic ar bhealach níos éifeachtaí le bagairtí ar chosaint agus athbhunú uisce trí na rioscaí a scrúdú agus réitigh shaincheaptha a fhorbairt ar an leibhéal áitiúil.

Tugann eolaíocht saoránach deis do phobail áitiúla páirt a ghlacadh i dtionscadail eolaíochta a thugann eolas dúinn faoi cháilíocht na timpeallachta uisciúla. Tá tionscadal Dragonfly Ireland 2019-2024 ag lorg oibrithe deonacha chun radharcanna snáthaidí móra agus béchuileanna a thaifeadh agus tá an tionscadal Explore Your Shore ag lorg oibrithe deonacha chun na cineálacha éagsúla ainmhithe agus plandaí a aimsítear i locháin charraige cladaigh a aithint. Is féidir sampla d'eolaíocht shaoránach i gcleachtas a fheiceáil ó ghníomhaíocht i gCathair Chorcaí in 2022 as a dtáinig suirbhé ar 20 pointe samplála ar fud na cathrach.

Fuíolluisce uirbeach

D'fhoilsigh an Coimisiún Eorpach an Togra maidir le Treoir athbhreithnithe maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh i mí Dheireadh Fómhair 2022. Tá sé beartaithe go mbeidh sé mar aidhm leis an athbhreithniú sin caighdeán agus dúshlán nua a chur san áireamh agus tacú le feabhas a chur ar cháilíocht an uisce trí dhul i ngleic le truailliú fuíolluisce uirbigh. Tá sé beartaithe faoi láthair an Treoir athbhreithnithe maidir le Fuíolluisce Uirbeach a ghlacadh sa bhliain 2024 agus is dócha go gcuirfear i bhfeidhm in Éirinn é uair éigin sa bhliain 2026. Áirítear ar na hathbhreithnithe atá beartaithe:

- Cur i bhfeidhm na treorach a leathnú chuig lonnaithe os cionn 1000 p.e;

¹⁹ Teagasc. 2021. Measúnú Saineolaíche Seachtracha ar an gClár Tacaíochta agus Comhairleach um Inbhuanaitheacht Talmhaíochta (ASSAP) Tuarascáil ón bPainéal Athbhreithnithe Neamhspleách an 12 Deireadh Fómhair 2021. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.teagasc.ie/media/website/crops/ASSAP-Expert-Review-Final-Report---pdf--22-Nov-2021.pdf>

- Caighdeán nua d'áiseanna dláráithe;
- Pleananna comhtháite bainistíochta uisce i ngach lonnaíocht mhór agus iad siúd os cionn 10,000 p.e. ina bhfuil riosca comhshaoil le tosaíocht don bhonneagar glas agus do bharrfheabhsú na gcóras atá ann cheana;
- Luachanna teorann níos déine do chothaithe do gach saoráid mhór ach freisin dóibh siúd os cionn 10,000 ina bhfuil fadhbanna eotrófaithe;
- Bunú na luachanna teorantacha nua do mhicrea-thruailleáin óna dteastaíonn cóireáil bhreise ar dtús le haghaidh saoráidí móra agus ansin ar bhonn riosca do shaoráidí níos lú;
- Córas freagrachta táirgeora a thabhairt isteach as dhá phríomhfhoinsé micrea-thruailleáin chun airgead a chruinniú agus chun athruithe a spreagadh; agus
- Monatóireacht fheabhsaithe ar thruailliú neamh-theaghlach ag tacú le hathúsáid sloda agus uisce cóireáilte.

Tá sé mar aidhm leis na tograí freisin go n-éireoidh le saoráidí os cionn 10,000 p.e. chun neodracht fuinnimh a bhaint amach faoi 2040 agus feabhas a chur ar rialachas agus trédhearcacht feidhmíochta, ar rochtain ar sláintíocht agus ar theicneolaíocht dhigiteach a thacaíonn le feabhsuithe ar fhaireachán agus ar thuairisciú.

Ó 2014 i leith tá feabhsuithe suntasacha i gcóireáil agus doirteadh fuíolluisce agus aithnítear é seo sa dréacht-PBA 2021-2027. Mar sin féin, tá an bonneagar atá ann cheana ag éirí sean agus scaipthe agus tá na caighdeán rialála ag éirí níos déine. Dá bhrí sin, teastóidh infheistíocht shuntasach chun feidhmíocht a fheabhsú agus chun truailiú uisce a laghdú ach ní bheifear ábalta é sin a bhaint amach sa ghearrthéarma. Chuir an GCC béim ar cheantair uirbeacha (i lár 2022) áit a gcaithfear cóireáil a fheabhsú mar thosaíocht do na ceantair uirbeacha thíos laistigh den chroílímistéar staidéir chun aghaidh a thabhairt ar na nithe seo a leanas²⁰.

- Cathair Chorcaí: cóireáil neamhleor - theip ar chaighdeán chóireála an AE; córas bailithe neamhleor (séaraigh) - ceanglais an AE ar theip orthu; brú suntasach ar uiscí atá i mbaol truailithe.
- Mainistir na Corann: córas bailithe neamhleor (séaraigh) - ceanglais AE ar theip orthu.
- An Geata Bán: Áth Fhada: gan aon chóireáil - scaoileadh séarachais amh.

Athchóiriú Pleanála Muirí

Mar chuid den Treoir AE maidir le Pleanáil Spásúil Muirí (2014/89/AE), a chur chun feidhme, tá Creat Náisiúnta um Pleanáil Muirí na hÉireann (CNPMÉ) (2021), curtha ar fáil chun treoir a sholáthar maidir le gníomhaíochtaí agus forbairtí a dhéanfaidh difear don chomhshaol muirí chomh fada le 2040. Achtaíodh an tAcht um Pleanáil Limistéir Muirí 2021 (arna leasú) in 2021 agus bunaíodh an tÚdarás Rialála Limistéir Muirí (MARA) i mí Iúil 2023 - i dteannta a chéile, tugann an dá rud seo córas reachtach nua maidir le toiliú le haghaidh forbartha agus gníomhaíochtaí sa limistéar muirí. Tá beartas le fáil sa Chreat Náisiúnta Pleanála Muirí (CNPM) chun acmhainní muirí a phleanáil agus a bhainistiú ar bhealach inbhuanaithe, mar aon le beart chun cothromaíocht a bhaint amach idir cuspóirí éiceolaíocha, eacnamaíocha agus sóisialta i ndáil le gnéithe amhail an comhshaol, bithéagsúlacht, iascach tráchtála agus fuinneamh in-athnuaite. Mar chuid de seo, cuimsíonn an CNPM cuspóirí sonracha agus beartais phleanála maidir le caighdeán an uisce, cóireáil fuíolluisce agus diúscairt.

²⁰ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2023. Liosta de cheantair uirbeacha tosaíochta. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/compliance--enforcement/waste-water/priority-areas-list-current.php>

Tionchair an athraithe aeráide ar an timpeallacht uisce

I measc na dtionchar athraithe aeráide ar an timpeallacht uisce laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta atá aitheanta ag Comhairle Cathrach Chorcaí²¹ tá:

- Mar thoradh ar eispéiris le déanaí ar thuilte taoide in 2020, agus in 2021, tháinig báite bealaí iompair, damáiste do ghluaisteaín (m.sh. Oileán Mhuiris), bá foirgneamh, agus brú méadaithe ar na seirbhísí éigeandála. Méadóidh ardú ar leibhéal na farraige minicíocht an bhá taoide, rud a fhágfaidh go mbeidh riosca tuilte méadaithe do Chathair Chorcaí.
- Tá baol suntasach ag tuilte uisceacha agus abhann cheana féin do Chathair Chorcaí agus mar thoradh orthu tá bá tithe (m.sh. Gleann Maghair) agus foirgneamh (m.sh. Ionad Siopadóireachta na Dúglaise), cur isteach ar líonraí iompair (m.sh. Nascbhóthar na Cathrach Theas), brú méadaithe ar na seirbhísí éigeandála. (m.sh. cónaitheoirí a aslonnú in 2009), agus dúnadh áiseanna poiblí (m.sh. Airéine na Mairdíge). Is é an toradh a bheidh ar arduithe réamh-mheasta ar mhinicíocht imeachtaí foircneacha deascadh ná baol méadaithe uisce dromchla agus tuilte abhann do Chathair Chorcaí.

Bhí tonn teasa agus triomach i gCathair Chorcaí in 2018, agus taifeadadh tonnta teasa in 2022 freisin. Chuir na himeachtaí seo éileamh méadaithe ar acmhainní uisce, agus chuir siad brú méadaithe freisin ar limistéir áineasa (m.sh. an Loch). Ciallóidh méaduithe réamh-mheasta ar mhinicíocht na dtonn teasa agus na dálaí triomach go n-éireoidh imeachtaí a tharlaíonn ar bhonn coitianta faoi láthair níos minice.

Léirigh taithí le déanaí ar thréimhsí fuara agus teagmhais throm sneachta in 2018 (m.sh. Stoirm Emma) agus 2022 an raon leathan tionchair do Chathair Chorcaí. Áiríodh orthu sin, i measc nithe eile, damáiste don bhonneagar uisce agus cur isteach ar sholáthar, cealú iompair phoiblí, agus tionchair ghnó agus eacnamaíocha forleathana. Léiríonn méaduithe réamh-mheasta ar an meánteocht agus laghduithe ar mhinicíocht titim sneachta laghdú ar mhinicíocht na dtréimhsí fuara, titim sneachta trom, agus na tionchair a bhaineann leo.

3.8.4 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Déantar achoimre sa rannóg seo ar na príomhdhúshláin agus na príomhdheiseanna atá le cur san áireamh sa mheasúnú timpeallachta ar CWS a bhaineann leis an timpeallacht uisce.

Dúshláin

- Brúnna breise ar an timpeallacht uisceach a bhaineann le hathrú aeráide agus minicíocht mhéadaithe tréimhsí triomach.
- Truailiú uisce ó sceitheadh fuíolluisce, uisce stoirme, agus doirteadh cóireála uisce a dhéanann difear do dhobharlaigh glactha lena n-áirítear aibhneacha, lochanna, éiceachórais dotharlaigh idirthréimhseacha agus cósta agus a chuireann le héifeachtaí ar éiceolaíocht uisceach, uiscí snámha, caitheamh aimsire agus iascach.
- Bainistiú uisce stoirme: an líonra fuíolluisce agus uisce stoirme a scaradh, líon na séarach thar maoil comhcheangailte a laghdú agus méadú féideartha ar úsáid Scéimeanna um Dhraenáil Uirbeach Inbhuanaithe san fhorbairt nua.
- Bainistiú fuíolluisce: ionaid chóireála fuíolluisce a uasghrádú agus a chothabháil chun aghaidh a thabhairt ar éillithe reatha agus nua freisin agus chun caighdeáin reatha agus amach anseo a chomhlíonadh agus chun an comhshaol a chosaint.

²¹ Comhairle Chathair Chorcaí. 2023. Dréachtphlean Gníomhaíochta Chomhairle chathair Chorcaí ar son na hAeráide 2024-2029. Measúnú ar Riosca an Athraithe Aeráide. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://consult.corkcity.ie/en/consultation/draft-cork-city-council-climate-action-plan-2024-2029>

- Truailliú uisce lena n-áirítear ó fhoinsí idirleata mar thalmhaíocht, foraoiseacht agus rith chun srutha uirbeach a dhéanann difear do cháilíocht amhuisce a chuireann isteach ar riachtanais cóireála uisce óil, sláinte agus éiceolaíocht uisceach.
- Dúshláin ón athrú aeráide ag méadú brú ar an gcomhshaol nádúrtha agus rioscaí méadaithe don bhonneagar – an tábhacht a bhaineann le tacú le hathléimneacht comhshaoil agus le bonneagar agus athléimneacht oibriúcháin a fhorbairt le haghaidh seirbhísí fuíolluisce.

Deiseanna

- Na brúnna agus na héifeachtaí ar an gcomhshaol uisce a thuiscint níos fearr agus sonraí a fheabhsú, monatóireacht, roinnt eolais agus úsáid a bhaint as teicneolaíochtaí digiteacha agus mapála nua.
- Deiseanna do chomhoibriú le raon páirtithe leasmhara go háirithe maidir le dul i ngleic le saincheisteanna ar fud an na habhantraí agus cur chuige nua a fhorbairt lena n-áirítear breathnú ar sheirbhísí éiceachórais agus luach a thabhairt ar na tairbhí níos leithne ó réitigh nádúr-bhunaithe agus bainistíocht dobharcheantair.

3.9 Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí

3.9.1 Ríocht Bonnline an Daonra

Tábla 3.7 léirítear an daonra reatha do lonnaíochtaí laistigh den MUC. Tá daonra iomlán an limistéir staidéir faoi láthair thart ar 310,000, agus is iad na lonnaíochtaí is mó daonra ná Cathair Chorcaí, Carraig Uí Leighin, Cóbh agus Mainistir na Corann. Tá réamh-mheastacháin daonra do 2028 agus 2040 bunaithe ar Shonraí Daonáirimh 2022 i gcomhar le Plean Forbartha Áitiúil Chathair Chorcaí⁹⁵ agus le Plean Forbartha Áitiúil Chontae Chorcaí⁹⁶ á n-ullmhú faoi láthair agus tuairisceofar iad sa Tuarascáil Timpeallachta MST.

Tábla 3.7 Daonra reatha agus réamh-mheasta

Limistéar	Daonra 2022
Áth Fhada-Ros Tialláin	1,159
Baile an Churraigh	389
Baile Garbháin	556
An Baile Mór	295
Biorainn	440
Carraig Uí Leighin	18,239
Carraig na bhFear	563
Carraig Thuathail	5,568
Cluain	1967
An Cóbh	14,148
An Chúil Thoir	376
Cathair Chorcaí	222,526
Cathair Chorcaí (An Bhlarna)	2,779
Cathair Chorcaí (Teamhair)	3,300

Limistéar	Daonra 2022
An Chúirt Bhreac	459
Bun an Tábhairne	3,263
Greanach	724
Leath Slighe	252
Inis Cara	232
Cill na hOmnaí/Na hUamhanna	1,466
Cnoc Rátha	517
Léim Lára	476
Lios Cúil	325
Maigh Teichigh	341
Mainistir na Corann	13,906
Droichead an Mhionnáin	282
Modh-Shráidbhaile na Druipsí	323
An Mhóin Ard	273
Sráidbhaile an Mhiortail	965
An Pasáiste / Baile an Mhanaigh	6,051
Rinn an Scidígh - An Loch Beag	575
Sáilín	601
An Seanbhaile	350
Cnocán na Biolraí	1,840
An Teampall Geal	719
An Geata Bán	1,248
Iomlán	307,493

3.9.2 Ríocht Bonnline an Gheilleagair agus Fostaíochta

Bhunaigh EUROSTAT Ainmníocht na n-Aonad Críche le haghaidh Staidrimh chun aonaid chríche le haghaidh staidreamh réigiúnach a shainiú. Tá ocht réigiún NUTS3 in Éirinn, agus tá an limistéar staidéir laistigh de limistéar NUTS an Iardheiscirt. Mar a léirítear i Tábla 3.8, bhí rátaí dífhostaíochta i réigiún an Iardheiscirt níos ísle ná meán na hÉireann i R1 2022 agus in 2020 bhí leibhéal ioncain indiúscartha cosúil le meán na hÉireann.

Tábla 3.8 Staitisticí an Gheilleagair agus Fostaíochta ^{22,23}

Limistéar	Rátaí dífhostaíochta R3 2022 (%)	Rátaí dífhostaíochta R3 2023 (%)	Meastacháin ar ioncam indiúscartha an teaghlaigh in aghaidh an duine 2020 (€)	Slat tomhais ar ioncam Indiúscartha in aghaidh an duine 2020 (stát = 100)
Poblacht na hÉireann	4.5	4.6	23,471	100.0
An tIardheisceart	3.6	4.8	23,130	98.6

3.9.3 Ríocht Bonnline Sláinte an Phobail

De réir Shuirbhé Sláinte na hÉireann 2019²⁴ is iad seo a leanas na príomhthorthaí maidir le riochtaí sláinte phobal na hÉireann:

- Is mó an seans go mbraithfidh daoine rachmasacha go bhfuil a stádas sláinte an-mhaith nó go maith i gcomparáid le daoine atá faoi mhíbhuntáiste – 92% de dhaoine an-rachmasach i gcomparáid le 78% de dhaoine atá an-faoi mhíbhuntáiste;
- Tuairiscíonn níos mó ná an ceathrú cuid de dhaoine atá 15 bliana d’aois agus níos sine go bhfuil fadhb shláinte fhadtéarmach orthu, agus tuairiscíonn daoine scothaosta leibhéil níos airde;
- Ní thuairiscíonn tromlach na ndaoine (82%) aon teorainneacha ar ghníomhaíochtaí laethúla i ngeall ar fhadhb shláinte;
- Tuairiscíonn os cionn an cúigiú cuid (21%) de dhaoine dífhostaithe cineál éigin drochshláinte mheabhrach i gcomparáid le 9% díobh siúd atá i mbun fostaíochta;
- Tá ardú tagtha ar leiththeadúlacht líon na ndaoine a chuirtear isteach san ospidéal mar othar cónaitheach le leibhéal aoise agus míbhuntáiste;
- Go ginearálta, tá níos mó seans go n-úsáidfidh mná agus daoine scothaosta seirbhís sláinte choisctheach;
- Tagann laghdú ar an ngníomhaíocht choirp le leibhéal aoise agus míbhuntáiste coibhneasta;
- Tá níos mó seans le daoine óga go n-ólfadh siad 6 aonad alcóil nó níos mó in aon suí amháin; agus
- Tá níos mó ná leath de dhaoine 15 bliana d’aois agus níos sine sa Stát róthrom nó murtallach.

Tá an suirbhé bunaithe ar shonraí féintuairiscithe ó dhaoine atá 15 bliana d’aois nó níos sine agus leagtar amach ann an dearcadh atá acu ar a stádas sláinte.

Tábla 3.9 cuirtear táscairí folláine ar fáil do limistéir Údaráis Áitiúil Chomhairle Cathrach Chorcaí agus Chomhairle Contae Chorcaí (má tá siad ar fáil), ceantar NUTS an Iardheiscirt agus d’Éirinn.

²² An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS). 2023. Sraith Ráithiúil um Suirbhé ar an Lucht Oibre. QLF08 – Daoine 15 bliana d’aois agus níos sine. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó <https://data.cso.ie/>

²³ An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS). 2023. Suirbhé ar an Lucht Oibre Ráithe 1 2023. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-lfs/labourforcesurveyquarter12023/unemployment/>

²⁴ An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS). 2020. Suirbhé maidir le Sláinte na hÉireann 2019. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-ihsmr/irishhealthsurvey2019-mainresults/healthstatus/>

Tábla 3.9 Táscairí folláine de dhaoine atá 15 bliana d’aois nó níos sine²⁵

Táscaire folláine		Poblacht na hÉireann	An tIardheisceart	Comhairle Contae Chorcaí	Comhairle Chathair Chorcaí
Stádas sláinte féinbhraite	An mhaith nó go maith (%)	85	84	87	85
	Measartha (%)	12	12	37	8
	Go dona nó an-dona (%)	3	4	1	2
Leitheadúlacht d’fhadhb shláinte fhada bhuan (%)	Tá (%)	26	29	ND	ND
	Níl (%)	74	71	ND	ND
Teorainneacha i ngníomhaíochtaí laethúla mar gheall ar fhadhb sláinte	Teoranta Go Mór (%)	5	6	ND	ND
	Teoranta ach ní go mór (%)	13	16	ND	ND
	Níltear teoranta ar chor ar bith (%)	82	78	ND	ND
Stádas meabhairshláinte le coicís anuas	Gan aon nó ní raibh ach beagán dúlagair (%)	86	83	ND	ND
	Dúlagar éadrom (%)	9	11	ND	ND
	Dúlagar measartha (%)	3	4	ND	ND
	Dúlagar measartha trom ó dúlagar trom (%)	2	3	ND	ND
Meánlíon laethanta as láthair ón obair mar gheall ar fhadhb sláinte	As láthair ón obair mar gheall ar fhadhb sláinte (%)	20	19	ND	ND
	Meánlíon laethanta as láthair (laethanta)	4.1	4.3	ND	ND

Tábla 3.10 tugtar léargas ginearálta ar rannpháirtíocht i gcineálacha éagsúla gníomhaíochtaí fisiciúla i réigiún NUTS an Iardheiscirt i gcomparáid le hÉirinn.

Tábla 3.10 Rannpháirtíocht Náisiúnta agus Réigiúnach in aclaíocht de dhaoine atá 15 bliana d’aois nó níos sine

Gníomhaíocht	Rannpháirtíocht (%)	
	Poblacht na hÉireann*	An tIardheisceart
Ag siúl chun taisteal timpeall na háite (2019)	81	81
Ag rothaíocht chun taisteal timpeall na háite (2019)	12	10

²⁵ An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS). 2023. SAP2022T12T3CTY – Sláinte Ginearálta an Daonra. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó <https://data.cso.ie/>

Gníomhaíocht	Rannpháirtíocht (%)	
	Poblacht na hÉireann*	An tIardheisceart
Déantar spórt, aclaíocht nó gníomhaíochtaí fisiciúla áineasa (2019)	49	47
Déantar gníomhaíochtaí a neartaíonn na matáin (2019)	25	24

3.9.4 Ríocht Bonnline Turasóireachta agus Áineasa

Aithníonn Corcaigh 2050 turasóireacht mar *‘lánpháirtiú riachtanach do bhailte, sráidbhailte, cheantair thuaithe agus oileáin Chorcaí’*²⁶, agus tá codanna den limistéar staidéir suite laistigh de chlár turasóireachta Fháilte Éireann Sean-Oirthear na hÉireann agus Shlí an Atlantaigh Fhiáin. I measc na nithe is díol spéise do thurasóirí laistigh den limistéar staidéir tá lár Chathair Chorcaí agus a oidhreacht mhuirí, Cionn tSáile (lena n-áirítear Dún Séarlas agus turais cuain) agus Drioglan Mhainistir na Corann. Tá éileamh mór ag an bpobal áitiúil ar thrá Gharraí Bhoithe ag an Seangharraí agus ar Thrá Bhaile an Chuainín agus ar Thrá an Chuain Bháin i gCathair Chorcaí don phobal áitiúil agus is díol spéise iad do thurasóirí. Bronnadh an Brat Gorm agus Gradam an Chósta Ghlais ar Thrá Bhaile Mhontáin in 2023. Tá limistéar Uisce Snámha ainmnithe amháin laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta (Baile Mhontáin), aicmithe mar cháilíocht uisce den scoth a bheith aige. I measc na ngníomhaíochtaí áineasa uiscebhunaithe eile agus nithe is díol spéise do thurasóirí tá fruiliú bád i gCuan Chorcaí, faire deilfeanna agus míolta móra (bunaithe lasmuigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta ach a d’fhéadfadh úsáid a bhaint as uiscí cósta laistigh den limistéar staidéir, cadhcáil, clárchéaslóireacht in airde, seoltóireacht, bádóireacht cumhachta, sciáil uisce agus slatiascaireacht abhann (féach Roinn 3.9.5). Téann cosán slímharcáilte náisiúnta amháin, Bealach Rothaíochta Chósta an Atlantaigh, tríd an gcuid oirdheiscirt den limistéar staidéir. Taispeántar conairí slímharcáilte náisiúnta atá lonnaithe sa limistéar staidéir i (féach Roinn 3.12), agus léirítear láithreacha na limistéar Uisce Snámha ainmnithe i bhFíor 3.1 (féach Roinn 3.8).

3.9.5 Coinníoll Bunlíne Iascaireachta Tráchtála agus Áineasa

Déanann an AE stoic éisc (seachas na stoic Chladaigh) a bhainistiú faoin CBI. Is í Iascach Intíre Éireann (IFI) an Ghníomhaireacht a bhfuil freagracht reachtúil uirthi as aibhneacha agus sruthanna, lochanna agus uisce cósta (laistigh de theorainn dlínse 12 mhíle) agus áirítear léi acmhainní iascaigh agus slatiascaireachta farraige a chosaint, a fhorbairt agus a bhainistiú²⁷.

Iascaireacht fóruisce

Is iascaireacht áineasa den chuid is mó atá i gceist le hiascaireacht fionnuisce in Éirinn. Léirítear na príomhchineálacha iascaireachta áineasa in Éirinn trí iascaireacht breac, liús, bradán agus garbhiascaireacht.

Tugann IFI²⁷ faoi deara go mbíonn rath ar an mbreac donn sa chuid is mó d’uiscí agus mar sin tá siad scaipthe go forleathan ar fud an chuid is mó d’Éirinn. I go leor réimsí déantar iascaigh a bhainistiú go sonrach don bhreac donn; ach tá siad le fáil freisin in uiscí ina bhfuil stoic mhóra liús agus garbhiasc. Is iasc dúchasach de chuid na hÉireann é Bradán an Atlantaigh. I bhformhór na n-aibhneacha, tá sruth bradán ón Earrach go dtí an Fómhar. Is féidir bradán a ghabháil in uiscí na hÉireann ó Eanáir go Deireadh Fómhair.

Is gníomhaíocht ar feadh na bliana í an gharbhiascaireacht in Éirinn. Dar leis an IFI²⁷ is féidir iascaireacht a dhéanamh ar bheathú éisc i rith na bliana, go háirithe róiste agus péirse, ar feadh na bliana. Tá séasúr nádúrtha ag speicis cosúil le tench, bran agus rudd, atá gníomhach in aimsir níos teo, ó Aibreán go Deireadh Fómhair. Bíonn an chuid is mó d’aibhneacha agus lochanna na hÉireann faoi réir rithimí séasúracha uisce

²⁶ Comhairle Contae Chorcaí. 2017. Corcaigh 2050 Acmhainneacht iomlán a bhaint amach. Aighneacht Chorcaí don Chreat Náisiúnta Pleanála. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcoco.ie/sites/default/files/2022-03/cork-2050-main-report-pdf.pdf>

²⁷ Iascach Intíre Éireann. 2023. Iascach Intíre Éireann. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.fisheriesireland.ie/#:~:text=Inland%20Fisheries%20Ireland%20is%20the,jurisdictional%20limit%20is%20also%20included.>

ard agus íseal agus is féidir le tuilte agus triomaigh tionchar diúltach a imirt orthu agus tá tionchar ag athrú aeráide agus truailliú uisce ar iascaigh freisin.

Léiríonn sonraí ó Atlas Muirí na hÉireann⁴¹ go n-áirítear i ngníomhaíochtaí iascaireachta cladaigh a dhéantar laistigh den limistéar staidéir baint na ngiolcach agus iascaireacht i bpotaí. I measc na speiceas éisc a bhfuil an limistéar samhaltaithe hidriméadrachta san áireamh iontu tá faoitín gorm, trosc an Atlantaigh, cadóg, scadán, bolmán Atlantach, ronnach, scoilteán, faoitín agus bradán fiáin an Atlantaigh.

Tuirlingt éisc

Ba é 1,555 tonna agus 80 tona faoi seach a tugadh i dtír i gcalafoirt Chorcaí agus an Chóbh in 2022, agus mhéadaigh na gabhálacha do Chorcaigh ó 634 tona in 2021 agus tháinig laghdú ó 841 tonna in 2021 ar na gabhálacha don Chóbh²⁸.

Uiscí Sliogéisc

Tá ceithre uisce sliogéisc sa limistéar staidéir, Oileán Mór Chorcaí na Cuisle Tuaidh, Ros Tialláin Thuaidh, Ros Tialláin Theas, Ros Tialláin Thiar agus Cuan Bhaile Mhac Óda, ar limistéir chosanta iad atá sainithe chun tacú le beatha agus fás na n-oisrí. Tagann Limistéir faoi Chosaint Uisce Sliogéisc faoi na limistéir chosanta atá clúdaithe faoin CTU anois. Tá an poitéinseal ag doirteadh fuíolluisce nach bhfuil cóireáilte go leordhóthanach sliogéisc a éilliú le baictéir agus le víris, rud a chuireann sláinte an duine i mbaol nuair a itear sliogéisc. Idir 2009 agus 2015 theip ar Oileán Mór na Cuisle Thuaidh Chorcaí an treoirluach a bhaint amach le déanaí¹⁶.

D'aithin an GCC gur gá d'Uisce Éireann measúnú a dhéanamh ar thionchair doirte fuíolluisce ar na ceithre limistéar ar fad laistigh den limistéar staidéir. Ó mhí Iúil 2023, bhí Uisce Éireann ag críochnú an mheasúnaithe mhionsonraithe ar eisiltigh go dtí Oileán Mór Chorcaí na Cuisle Tuaidh, Ros Tialláin Theas, Ros Tialláin Theas agus Ros Tialláin Thiar ag baint úsáide as staidéir shamhaltaithe.

3.9.6 Treochtaí sa Todhchaí

Is mórlimistéar réigiúnach é an MUC, sainaitheanta mar sin i CNP 2040¹ agus in SSER an Deiscirt 2020-2032² chun dul chun cinn fadtéarmach eacnamaíoch, comhshaoil agus sóisialta a chinntiú. Tá sé beartaithe leis an CNP 2040 go mbeidh Corcaigh ar an réigiún cathrach is mó fáis in Éirinn le méadú réamh-mheasta 50% go 60% ar a dhaonra sa tréimhse suas go dtí 2040.

I measc na dtionscadal bonneagair nua laistigh den limistéar staidéir tá:

- N/M20 Tionscadal Corcaigh go Luimneach mar chuid de Straitéis Iompair Cheantar Cathrach Chorcaí;
- N28 Corcaigh go Rinn an Scidígh;
- Glasbhealach Mhachan go Muiríne;
- Tionscadal atógála rúidbhealaigh ag Aerfort Chorcaí;
- Clár Iarnróid Comaitéireachta Chorcaí;
- MTU Campas Chorcaí, athchóiriú ar fhoirgneamh 1974;
- Scéim Faoisimh Tuilte na Laoi Íochtair (Cathair Chorcaí) (á forbairt);
- Príomhscéim Draenála Chuan Íochtarach Chorcaí (le críochnú in 2021);
- Plean Ceantair Draenála Líonra Fuíolluisce Chathair Chorcaí;
- Críochnú infheistíochtaí ag Calafort Chorcaí; agus
- Forbairt Cheantar Dugaí Chathair Chorcaí.

²⁸ An Phríomh-Oifig Staidrimh (POS). 2023. Fish Landings 2022. Arna Rochtain: Samhain 2023. Ar fáil ó: <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-fl/fishlandings2022/>

tá Uisce na hÉireann páirteach i gCoistí/Grúpaí Stiúrtha Tionscadail le haghaidh tionscadail taighde leanúnacha éagsúla a dhíríonn ar éilleáin atá ag teacht chun cinn agus a chuimsíonn Micreaphlaistigh, Talaití, Cógaisíocht/Lotnaidicídí & Frithsheasmhacht in aghaidh Ábhar Frithmhocróbach (maoinithe ag an GCC agus UKWIR). Soláthraíonn Uisce Éireann sonraí sócmhainne agus éascaíonn sé sampláil d'eisilteach fuíolluisce agus amhuisce óil freisin. Glacann Uisce Éireann páirt freisin i gcrúinnithe iNAP 2 (2021-2025), i gcás gurb é an príomhchuspóir faireachas agus monatóireacht timpeallachta a mhéadú don AMR chun leibhéal náisiúnta a shainaithint agus bealaí tarchuir a thuiscint.

Tar éis don Chomhaontú Comhpháirtíochta 2021-2027 a ghlacadh le hÉirinn, tá glactha ag an gCoimisiún Eorpach le clár an Chiste Eorpaigh Mhuirí, Iascaigh agus Dobharshaothraithe d'Éirinn, chun CBI an AE agus tosaíochtaí beartais an AE a leagtar amach sa Mhargadh Glas Eorpach a chur i bhfeidhm.

Tá sé mar aidhm ag an gclár athléimneacht na hearnála bia mara ar fad a threisiú, dlús a chur lena haistriú glas, agus tacú leis na pobail cois cósta freisin²⁹. Beidh 50 % de leithdháileadh an chláir tiomnaithe d'iascaigh inbhuanaithe agus caomhnú acmhainní bitheolaíocha uisceacha, infheistíofar 36 % i ndobharshaothrú inbhuanaithe agus i bpróiseáil agus i margaíocht, tiomnófar 6 % do gheilleagar gorm inbhuanaithe i limistéir chósta agus beidh 2 % ann. infheistíodh i neartú rialachais idirnáisiúnta aigéin.

3.9.7 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Is iad seo a leanas na príomhdhúshláin agus na príomhdhiseanna a bhaineann le Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí:

Dúshláin

- Méadóidh fás daonra laistigh den limistéar staidéir na héilimh ar an mbonneagar fuíolluisce atá ann faoi láthair, agus athróidh sé freisin fairsinge geografach na dtailte seirbhísithe;
- An poitéinseal d'oibriú ionaid chóireála fuíolluisce difear a dhéanamh do cháilíocht fionnuisce nó inbhir nó uisce muirí, stoc éisc agus slite beatha gaolmhara nó caitheamh aimsire agus deiseanna turasóireachta;
- An poitéinseal d'oibriú ionaid chóireála fuíolluisce difear a dhéanamh do shliogéisc, do shlite beatha gaolmhara agus do shláinte an duine.
- Poitéinseal go gcuirfeadh oibreacha tógála isteach ar cháilíocht an uisce, ar an stoc éisc agus ar na slite beatha gaolmhara nó ar chaitheamh aimsire agus ar thurasóireacht.

Deiseanna

- Tá deiseanna ann do chláir (cosúil le Pleananna Bainistíochta Abhantraí) chun cáilíocht an uisce a fheabhsú agus ualach truailleán a chosc nó a laghdú sna huiscí foinse, rud a sholáthraíonn tairbhí níos leithne don timpeallacht.

3.10 Athrú Aeráide

Tá eolaíocht na haeráide soiléir – meastar gur tharla gníomhaíochtaí daonna thart ar 1.0°C de théamh domhanda os cionn na leibhéal réamhthionsclaíoch le raon dóchúil idir 0.8°C agus 1.2°C. Ag leibhéal reatha na n-astaíochtaí gás ceaptha teasa domhanda, tá an domhan fós ar an mbealach chun tairseacha teochta Chomhaontú Pháras a shárú de 1.5°C nó 2°C os cionn leibhéal réamhthionsclaíoch³⁰.

²⁹ Ard-Stiúrthóireacht na nGnóthaí Muirí agus na Hlascaireachta. 2022. Gheobhaidh Éire €142 milliún ón gCiste Eorpach Muirí, Iascaigh agus Dobharshaothraithe 2021-2027. Arna Rochtain: Meitheamh 2023. Ar fáil ó https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/news/ireland-will-receive-eu142-million-european-maritime-fisheries-and-aquaculture-fund-2021-2027-2022-12-09_en

³⁰ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2023. Land Use Review: Fluxes, Scenarios and Capacity Synthesis Report. Arna Rochtain: Iúil 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/research/evidence-synthesis-reports/evidence-synthesis-report-4-land-use-review-fluxes-scenarios-and-capacity-synthesis-report.php>

Ní athruithe sna meándálaí aeráide amhail an teocht amháin is ciall le hathrú aeráide, ach athruithe i minicíocht agus déine teagmhais adhaimsire agus adhaeráide freisin ³⁰.

Is é an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (dréacht comhairliúcháin)³¹ an tríú nuashonrú bliantúil ar Phlean Gníomhaithe na hÉireann ar son na hAeráide 2019. Tógann an Plean sin ar Phlean 2023 trí na bearta agus na gníomhaíochtaí is gá chun na buiséid charbóin agus na huasteorainneacha astaíochtaí earnála a sheachadadh a bheachtú agus a nuashonrú. Soláthraítear treochlár leis an bPlean chun beart cinntitheach a dhéanamh chun astaíochtaí na hÉireann a laghdú faoina leath faoi 2030 agus glan-nialasacht a bhaint amach tráth nach déanaí ná 2050, faoi mar a gealladh san Acht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021.

Le tuarascálacha ón bPainéal Idir-Rialtasach ar an Athrú Aeráide, treisíodh an géarghá le gníomhaíocht mhéadaithe i leith oiriúnú don athrú aeráide ar fud an domhain. Taispeánann barúlacha go bhfuil aeráid na hÉireann ag athrú i dtéarmaí ardú ar leibhéal na farraige, méaduithe sa mheánteocht, athruithe i bpátrúin frasaíochta, agus foircneacha aimsire.

Táthar ag súil go mbeidh tionchair éagsúla agus fhorleathana ag an athrú aeráide ar chomhshaol, sochaí agus forbairt gheilleagrach na hÉireann, lena n-áirítear maidir le héiceachórais bhainistithe agus nádúrtha, acmhainní uisce, slándáil talmhaíochta agus bia, sláinte an duine, agus criosanna cósta. Den chuid is mó, is iad na rioscaí is láithrí d'Éirinn i ndáil leis an athrú aeráide ná rioscaí a bhaineann le hathruithe i bhfoircneacha aimsire, amhail tuilte, triomaigh, agus stoirmeacha.

Fuarthas amach i staidéar a rinne an GCC³² go raibh 86% de chónaitheoirí Chontae Chorcaí buartha faoi athrú aeráide, le tuilte (69% de chónaitheoirí), leibhéal na farraige ardaithe (69%) agus stoirmeacha tromchúiseacha (71%) mar na rioscaí a raibh níos mó de chónaitheoirí Chontae Chorcaí buartha faoi ná a bhí meán na hÉireann. Ba é an riosca ba mhó imní, ar fud na hÉireann agus do chónaitheoirí Chontae Chorcaí araon, ná truailliú uisce.

3.10.1 Ríocht Bonnline an Athraithe Aeráide

Taispeánann barúlacha go bhfuil aeráid na hÉireann ag athrú i dtéarmaí ardú ar leibhéal na farraige, méaduithe sa mheánteocht, athruithe i bpátrúin frasaíochta, agus foircneacha aimsire. Déantar an patrún seo a mhacasamhlú laistigh den limistéar staidéir, mar a achoimrítear sna fo-ailt seo a leanas.

Treocht Teochta

Sainithníodh i nDréachtphlean Gníomhaíochta Chomhairle Cathrach Chorcaí um Athrú Aeráide 2024-2029³³ gurbh í 2022 *'an bhliain is teo ar taifead'* d'Éirinn bunaithe ar mheánteochtaí bliantúla, agus bhí ceithre cinn de na samhraí is teo a taifeadadh le 10 mbliana anuas.

Áirítear ar na tionchair a bhaineann le tonnta teasa a taifeadadh laistigh de Chontae Chorcaí le 10 mbliana anuas^{34,33}:

- Teocht ard agus coinníollacha triomaigh; 30.1°C taifeadta ag an gCloch Liath; An samhradh ba thirime ar taifead le 56 bliain (Iúil 2018);
- Bratacha Dearga a ardaíodh ar thránna ar fud an chontae mar gheall ar chuma speiceas ionrach, smugairle an tseoil, a bhféadfadh a gcealga a bheith marfach (Lúnasa 2021);

³¹ An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (RCAC). 2024. Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024. Arna Rochtain: Márta 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/79659-climate-action-plan-2024/>

³² An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Climate Change in the Irish Mind (CCIM). Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/climate-change/climate-change-in-the-irish-mind.php>

³³ Comhairle Chathair Chorcaí. 2023. Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024-2029. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://consult.corkcity.ie/en/consultation/draft-cork-city-council-climate-action-plan-2024-2029#:~:text=Goals,in%20all%20five%20thematic%20areas.>

³⁴ Comhairle Contae Chorcaí. 2023. Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024-2029. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: https://www.corkcoco.ie/sites/default/files/2023-10/final-draft-climate-action-plan-2024-29-for-website_0.pdf

- Dífhoirmiú dromchlaí bóithre ar fud an Chontae (Lúnasa 2022);

Ba é minicíocht na dteagmhas drochaimsire a aithníodh i gContae Chorcaí, idir 1985-2022, ná 3% do thriomach (uair amháin i dtréimhse 10 go 100 bliain) agus 13% do thonnta teasa (uair amháin i dtréimhse 2 go 10 mbliana).

I mí na Nollag 2010, taifeadadh teochtaí de -7.2°C a taifeadadh i gContae Chorcaí, rud a d'fhág gur dúnadh gnó go forleathan agus go ndearnadh damáiste suntasach do ghréasáin agus do bhonneagar uisce agus fuinnimh^{33, 34}.

Frasaíocht agus Stoirmeacha

Tá méadú tagtha ar líon na laethanta le báisteach ard sa limistéar staidéir le 30 bliain anuas, agus tháinig méadú 3% ar an meánbháistí bliantúil ag Aerfort Chorcaí don tréimhse is déanaí (1981-2010) i gcomparáid le bonnlíne 1961-1990. Ina theannta sin, tá imeachtaí foircneacha báistí taifeadta, lena n-áirítear an 230mm báistí a thit in aon lá amháin le linn thuilte Ros Cairbre in 2020, arbh é an méid laethúil is airde a taifeadadh ó 1961 i leith^{33, 34}.

Áiríodh na príomhthionchair a bhí ag báisteach throm agus stoirmeacha i gContae Chorcaí le deich mbliana anuas^{33, 34}:

- Gaotha fórsa stoirme ba chúis le tuilte cósta ar chearnóg bhaile Bheanntaí (Stoirm Eleanor - Eanáir 2018);
- Cur isteach ar an ngréasán iompair; mar gheall ar shileadh domhain sneachta ar bhóithre bhí gá le gluaisteáin a fhágáil. Taifeadadh 15 cm sneachta ag Aerfort Chorcaí le híossteocht -7°C ar 1 Márta (Stoirm Emma agus an Sioc ar Buile - Márta 2018);
- Buaicluas marthanach gaoithe de 91 km/u ar Oileán Sherkin; Bóithre dúnta mar gheall ar chrainn tite agus smionagar eile; Eitiltí curtha ar ceal ag Aerfort (Stoirm Atiyah - Nollaig 2019)
- Bóithre contúirteacha, le smionagar agus uisce tuilte dromchla mar aon le baol go dtitfidh crainn (Stoirm Francis – Lúnasa 2020);
- Cumhacht cailte do 40,000 áitreabh, i gCorcaigh, ina measc An Scoil, Beanntaí, An Sciobairín, Cloich na Coillte, Dún Mánmhaí; Báid agus áiseanna damáiste ag Muiríne an Chóibh i gCuan Chorcaí (Stoirm Ellen – Lúnasa 2020);
- Thit 230mm báistí le linn thuilte Ros Cairbre in 2020 (an líon is airde a taifeadadh ó 1961); Damáistí do bhóithre agus do réadmhaoin (Tuile Ros Ó gCairbre – Lúnasa 2020);
- 15 réadmhaoin i mBeanntaí faoi uisce; dúnadh cuid den phríomhbhealach N71 agus damáiste tromchúiseach do dhromchlaí bóithre (Báisteach – Deireadh Fómhair 2020);
- Tuile taoide i 23 áitreabh i mBeanntaí; os cionn 3,000 briseadh cumhachta, cur isteach ar an soláthar uisce a chuir isteach ar na céadta teach (Stoirm Barra – Nollaig 2021);
- Dúnadh thart ar 17 oifig chomhairle agus láithreán taitneamhachta de bharr rioscaí stoirme; thart ar 22 eachtra de chrainn tite agus cur isteach ar bhóithre; na séideáin is airde a taifeadadh ag Rinn an Róistigh, Chorcaí ag 137km/u (74 kt) (Stoirm Eunice – Feabhra 2022).

Ba mhinicíocht na frasaíochta troime agus na dteagmhas stoirme a aithníodh i gContae Chorcaí idir 1985 agus 2022 uair amháin i dtréimhse 1 go 2 bhliain le haghaidh stoirmeacha gaoithe troma agus tréimhse 1 in 10 go 100 bliain do thitim trom sneachta, aimsir fhuar agus tuilte fearthainne.

Ardú ar Leibhéal na Farraipe

Ní fhacthas leithéid ráta ardaithe domhanda 3.6mm ar leibhéal na farraipe don tréimhse 2006–2015 riamh le linn an chéid seo, agus is ionann é agus 2.5 uair an ráta don tréimhse 1901–1990. Tá sé réamh-mheasta go leanfaidh leibhéal na farraipe ag ardú ag an ráta seo nó níos mó, agus go dtiocfadh creimeadh cósta, tuilte

agus damáiste do mhaoin agus do bhonneagar dá bharr. Tá ardú 40 cm tagtha ar leibhéal na farraige i gceantar Chuan Chorcaí ó 1942 i leith³³.

Timpeallacht mhuirí

Sonraítear sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide (2024) (dréacht comhairliúcháin)³¹ gurb é an t-athrú aeráide is cúis le hathruithe bunúsacha ar ár muirthimpeallacht, agus seans nach bhféadfaí dul siar ar na hathruithe sin, agus tá éifeachtaí don tsochaí i gcoitinne i gceist. D'fhéadfadh iarmhairtí móra a bheith ann dár n-éiceachórais mhuirí mar thoradh ar théamh domhanda na n-aigéan agus aigéadú na n-aigéan. Ag an am céanna, tá méadú tagtha ar dhéine na dteagmhas stoirme, rud a bhagraíonn pobail agus bonneagar cósta. Cuireann na bagairtí seo na buntáistí iomadúla a sholáthraíonn ár bhfarraigí i mbaol, lena n-áirítear bua, fuinneamh, mianraí, rialáil aeráide, cosaint chósta, iompar, fóillíocht, agus sláinte agus folláine.

Ar fud na hearnála mhuirí, rinneadh dul chun cinn ar roinnt gníomhaíochtaí faoin bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2021, lena n-áirítear réimsí gníomhaithe ar son na haeráide a shainaithint atá oiriúnach don Chlár Forbartha Bia Mara 2021-27, agus an Plean Straitéiseach Náisiúnta um Dhobharshaothrú Inbhuanaithe a thabhairt chun críche.

Tugtar faoi deara sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (dréacht comhairliúcháin) go bhfuil forbairtí suntasacha ar siúl faoi láthair sa chóras pleanála agus toilithe don mhuirthimpeallacht chun tacú leis na huailmhianta maidir leis an earnáil fuinnimh a dhíchárbónú trí fhuinneamh in-athnuaite amach ón gcósta a fhorbairt. Éascóidh sé seo forbairt fuinnimh in-athnuaite amach ón gcósta chun dul chun cinn go tapa taobh le caomhnú, cosaint agus aisghabháil na bithéagsúlachta mhuirí.

3.10.2 Treochtaí sa Todhchaí

Táthar ag súil go mbeidh tionchair éagsúla agus fhorleathana ag an athrú aeráide ar chomhshaol, sochaí agus forbairt gheilleagrach na hÉireann, lena n-áirítear maidir le héiceachórais bhainistithe agus nádúrtha, acmhainní uisce, slándáil talmhaíochta agus bia, sláinte an duine, agus criosanna cósta. Den chuid is mó, is iad na rioscaí is láithrí d'Éirinn i ndáil leis an athrú aeráide ná rioscaí a bhaineann le hathruithe i bhfoircneacha aimsire, amhail tuilte, triomaigh, agus stoirmeacha³⁰.

Sainaithníodh leis an gcéad CNO go bhfuil ról na nÚdarás Áitiúil ríthábhachtach chun athléimneacht i leith na haeráide a fhorbairt agus nach mór do gach Údarás Áitiúil Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide a fhorbairt faoin Acht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021; lena gclúdófar maolú, oiriúnú agus rannpháirtíocht saoránach.

Aithnítear sa Dréachtphlean Gníomhaíochta Aeráide do Chontae Chorcaí³³ an méid seo a leanas:

- Táthar ag súil go laghdóidh báisteach an tsamhraidh idir 5 agus 15% sa todhchaí i gcomparáid leis an mbuntréimhse ó 1981 go 2000, ag cur le coinníollacha féideartha triomach;
- Mar thoradh ar an ardú teochta, táthar ag tuar go dtiocfaidh laghdú ar líon na laethanta sioc, laethanta oighir, agus titim sneachta sa tréimhse amach anseo 2041-2060 i gcomparáid leis an mbunlíne 1981 go 2000;
- Meastar go dtiocfaidh laghdú suntasach ar thitim bhliantúil sneachta sa réigiún faoi lár an chéid;
- Léiríonn réamh-mheastacháin méadú ar mhinicíocht laethanta báistí trom (laethanta le faille >30mm) do Chontae Chorcaí agus meastar go mbeidh méadú suas le 52% i gceantair áirithe. Is dócha go dtiocfaidh méadú ar mhinicíocht tuilte abhann agus tuilte gaolmhara dá bharr.
- Léiríonn réamh-mheastacháin ar leibhéal na farraige ardaithe faoi chás ard-astaíochtaí méadú suas le 0.26 m faoi 2050;
- Faoi lár na haoise, tugann réamh-mheastacháin le fios go bhfanfaidh meánluas na gaoithe cosúil leis na cinn atá ann faoi láthair ach réamh-mheastar go dtiocfaidh méadú ar stoirmeacha níos déine ar eachtraí neamhchoitianta iad faoi láthair; agus

- Níl réamh-mheastacháin ar athruithe ar thuilte screamhuisce ar fáil faoi láthair.

Is iad seo a leanas na príomhrioscaí aeráide a aithníodh don limistéar staidéir:

- Riosca méadaithe tuilte (screamhuisce, báisteach (uisce dromchla) agus abhann (abhainn)) a bhaineann le deascadh méadaithe ag spreagadh sreafaí abhann níos airde, minicíocht mhéadaithe imeachtaí foircneacha frasaíochta.
- Riosca méadaithe tuilte cósta agus creimeadh cósta a bhaineann le hardú ar leibhéal na farraige agus airde tonnta méadaithe san Atlantach Thoir Thuaidh.
- Meánteocht an aeir dromchla méadaithe agus líon na laethanta te, as a dtagann tonnta teasa, triomach agus stoirmeacha toirní.
- Luas gaoithe méadaithe sa gheimhreadh agus déine méadaithe stoirmeacha gaoithe foircneacha, as a dtagann gaotha arda agus stoirmeacha gaoithe.

Leis an gCreat Náisiúnta um Oiriúnú (CNO) 2024³⁵ (dréacht comhairliúcháin faoi láthair) atá athbhreithnithe agus nuashonraithe, léirítear ról an oiriúnaithe atá ag éirí níos tábhachtaí maidir le dul i ngleic le tionchair an athraithe aeráide. Tá CNO athbhreithnithe mar bhonn taca freisin ag forbairt timthriall nua de Phleananna Oiriúnaithe Earnála. Sainaithníodh i CNO 2024 athbhreithnithe (dréachtchomhairliúchán) 12 phríomhearnáil a mbeadh Pleananna Oiriúnaithe Earnála de dhíth orthu agus iad grúpáilte faoi cheithre théama: Caipiteal Nádúrtha agus Cultúrtha, Bonneagar Criticiúil, Bainistíocht Acmhainní Uisce agus Bainistíocht Riosca i gcás Tuilte (le leibhéal earnála Bainistíochta Riosca i gcás Tuilte, Cáilíochta Uisce agus Bonneagair Seirbhísí Uisce), agus Sláinte Phoiblí³¹.

3.10.3 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Tá príomhdhúshláin agus deiseanna a bhaineann le maolú ar an athrú aeráide agus oiriúnú dó leagtha amach thíos.

Dúshláin

Le Dlí Aeráide na hEorpa tugtar isteach sa dlí an sprioc do gheilleagar agus do shochaí na hEorpa a bheith neodrach ó thaobh na haeráide de faoin mbliain 2050. Leis an dlí, leagtar síos freisin an sprioc idirmheánach maidir le glanastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú 55% ar a laghad faoin mbliain 2030, i gcomparáid le leibhéal na bliana 1990.

Is éard atá i gceist le neodracht aeráide faoin mbliain 2050 ná glan-astaíochtaí gás ceaptha teasa nialasach a bhaint amach do thíortha an AE ina n-iomláine, go príomha trí astaíochtaí a laghdú, infheistíocht a dhéanamh i dteicneolaíochtaí glasa agus an comhshaol nádúrtha a chosaint.

Bíonn tionchar díreach agus indíreach ag athruithe aeráide ar Uisce Éireann agus ar na seirbhísí a chuireann sé ar fáil, agus beidh tionchar suntasach ag an aeráid athraitheach ar Uisce Éireann i mórán bealaí. Tá athruithe ann cheana féin agus tá sé réamh-mheasta go leanfar leo thar an tréimhse go dtí 2050 agus ina dhiaidh sin, agus áirítear an méid seo a leanas leo sin:

- Beidh tionchar ag teochtaí níos airde ar uiscí glactha (aibhneacha agus an fharraige), agus d'fhéadfadh go mbeadh gá le cleachtais nua cóireála fuíolluisce. D'fhéadfadh go mbeadh teicneolaíochtaí cóireála nua d'uisce glan de dhíth freisin;
- D'fhéadfadh teagmhais aimsire eiseachtúla níos minice agus déine báistí níos airde teagmhais tuilte agus creimeadh ithreach a mhéadú le tionchair ar cháilíocht uisce ó dhríodar agus ó chothaithigh;
- Is féidir le teochtaí níos airde leochaileacht na n-éiceachóras uisceach do thruailliú a mhéadú;

³⁵ An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide. 2024. An Creat Náisiúnta um Oiriúnú. Arna Rochtain: Aibreán 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/consultation/3c620-national-adaptation-framework-public-consultation/>

- Beidh ar shócmhainní fisiceacha atá ann cheana báisteach bhreise agus teochtaí níos airde a bhainistiú. Féadfaidh siad a bheith faoi réir riosca méadaithe tuilte agus creimthe abhann agus cósta; agus
- Beidh impleachtaí ar oibríochtaí agus ar thionscadail mar gheall ar ghealltanais rialála agus bheartais agus ceanglais chomhlíonta maidir le spriocanna astaíochtaí carbóin agus mar gheall ar fheabhas a chur ar athléimneacht an athraithe aeráide.

Deiseanna

- Deiseanna chun tairbhí níos leithne comhshaoil, athléimneacht bonneagair agus seirbhíse agus éifeachtúlacht costais a bhaint amach, lena gcuirfear le spriocanna comhshaoil a bhaint amach.

3.11 Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána

Tá brú leanúnach ar an mbithéagsúlacht in Éirinn lena bhféadfaí bailstádas na ngnáthóg agus na speiceas a mheath tuilleadh.

In Éirinn, léirítear treochtaí domhanda maidir le cailliúint na bithéagsúlachta. De réir dréacht-4^ú Plean Gníomhaithe Bithéagsúlachta Náisiúnta na hÉireann³⁶, is iad na príomhchúiseanna le caillteanas bithéagsúlachta ná dianchleachtas talmhaíochta agus foraoiseachta, ró-iascaireacht, speicis ionracha, athruithe ar úsáid talún (go háirithe d'fhorbairt chónaithe, thalmhaíochta agus thráchtála) agus an róshaothrú ar acmhainní amhail caillteanas thailte móna.

Thuairiscigh measúnuithe stádais chaomhnaithe 2019 go bhfuil laghdú leanúnach ann do 46% de ghnáthóga faoi chosaint an AE agus 15% de speicis faoi chosaint an AE³⁷, agus speicis fionnuisce is mó i mbaol. Cé go ndearnadh measúnú fabhrach ar go leor speiceas mamaigh, amhail róna, deilfeanna, agus roinnt mhaith speiceas míolta móra agus roinnt speiceas ialtóg.

Tá beagnach leathchuid d'aibhneacha agus lochanna na hÉireann i riocht éiceolaíoch míshásúil agus tá patrún ginearálta laghdaithe ar cháilíocht shásúil uisce in uiscí dromchla na hÉireann ó rinneadh an chéad mheasúnú ar stádas éiceolaíoch (2007-2009)³⁸. Tá iarmhairtí móra ag na lagduithe seo ar cháilíocht an uisce don bhithéagsúlacht, agus ar go leor speiceas fionnuisce, amhail an diúilicín péarla fionnuisce³⁸.

3.11.1 Riocht Bonnlíne na Bithéagsúlachta, an Fhlóra agus Fhána

Limistéir faoi chosaint

Féachann an Treoir maidir le Gnáthóga le caomhnú iomchuí gnáthóg nádúrtha agus fána agus flóra fiáin a áirithiú. Rinneadh an Treoir maidir le Gnáthóga (92/43/CEE) a thrasú i ndlí na hÉireann i 1997 le Rialacháin CE (Gnáthóga Nádúrtha) 1997 (I.R. Uimh. 94 de 1997). Rinneadh na Rialacháin a athbhreithniú agus a chomhdhlúthú ina dhiaidh sin i Rialacháin CE (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha) 2011, mar a leasaítear (I.R. Uimh. 477 de 2011). Faoin Treoir, ceanglaíodh ar Éirinn, amhail ballstáit eile, gréasán éiceolaíoch de Limistéir Caomhantais Speisialta - LCSanna (Caomhnú) a bhunú (láithreáin ina bhfuil raon gnáthóg nádúrtha agus speiceas atá liostaithe in Iarscríbhinn I agus II den Treoir). Cinntítear leis an Treoir maidir le hÉin (2009/147/CE) cosaint iomchuí na LCSanna (Cosaint) (láithreáin atá aicmithe d'éin neamhchoitianta agus leochaileacha atá liostaithe in Iarscríbhinn I den Treoir).

³⁶ An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht (RTRÁO). 2024. An 4^ú Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht na hÉireann 2023–2030. Arna Rochtain: Márta 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/93973-irelands-4th-national-biodiversity-action-plan-20232030/>

³⁷ Seirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra (SPNF). 2019. Stádas na nGnáthóg agus na Speiceas faoi Chosaint AE in Éirinn Imleabhar 1. Arna Rochtain: Samhain 2023. Ar fáil ó: <https://www.npws.ie/publications/article-17-reports/article-17-reports-2019>

³⁸ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Cáilíocht Uisce in Éirinn 2016 – 2021 Tuarascáil Achomair. Arna Rochtain: Lúnasa 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/freshwater--marine/water-quality-in-ireland-20162021-summary-report.php>

Tá 30 limistéar cosanta ann a chlúdaíonn 85 km² san iomlán den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta. Áirítear ar na limistéir faoi chosaint LCS (Cosaint) amháin (Treoir maidir le hÉin); LCS (Caomhnú) amháin (an Treoir maidir le Gnáthóga); 57 LONb; agus láithreán Ramsar amháin³⁹. Ina theannta sin, rinneadh dhá LCS (Caomhnú) agus seacht LCS (Cosaint) lasmuigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta a scagadh isteach mar a bheith laistigh den chrios tionchair don scagadh MC. Tá láithreáin ainmnithe laistigh den limistéar staidéir Tábla 3.11 liostaithe i Fíor 3.5.

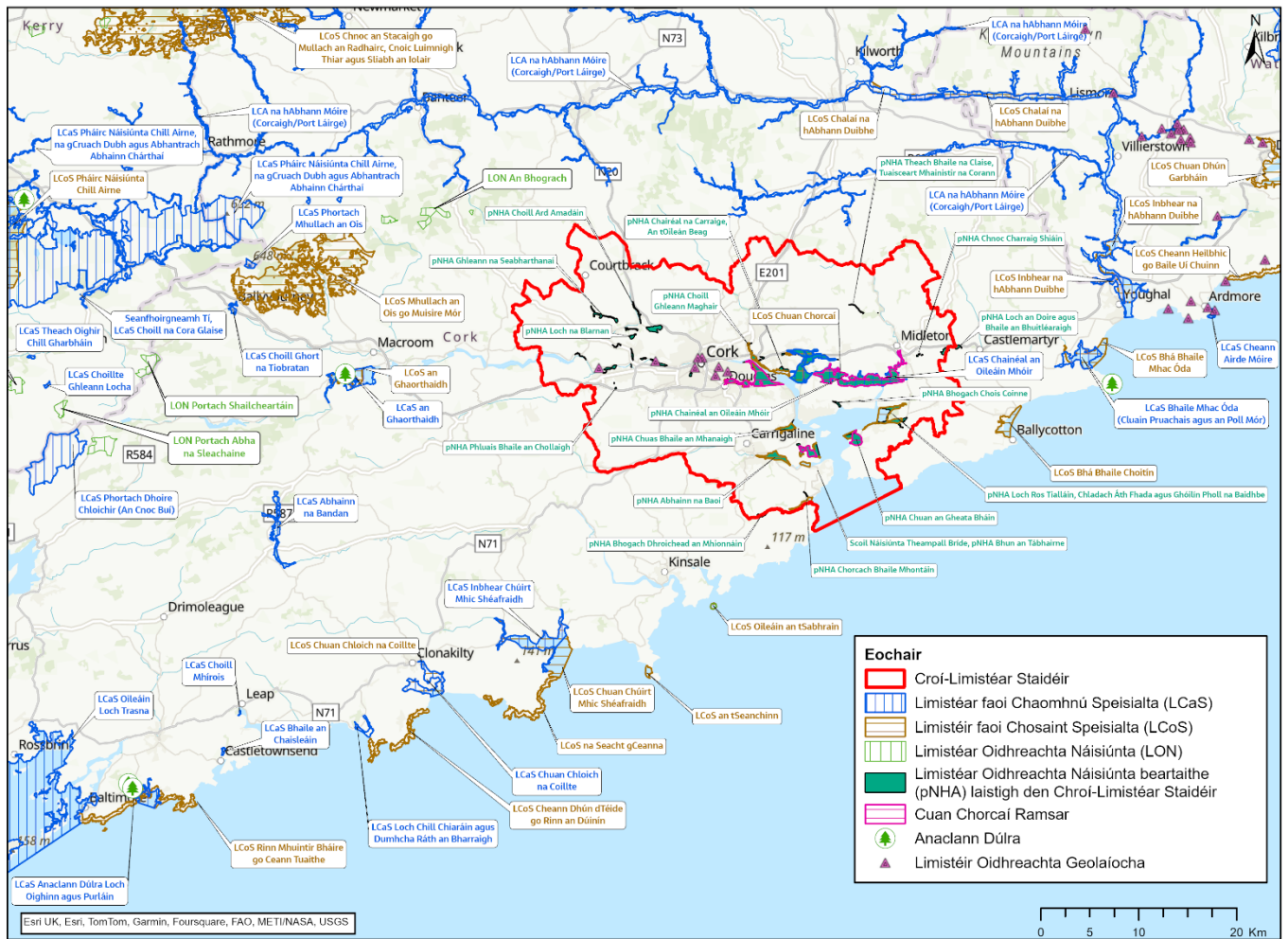
Tábla 3.11 Láithreáin ainmnithe laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta agus Láithreáin Eorpacha laistigh den chrios tionchair don scagadh MC bunaithe ar chonairí le haghaidh éifeachtaí ar ghnéithe cáilitheacha.

Cineál Ainmnithe	Láithreán Ainmnithe	Achar iomlán an láithreáin (km ²)	Limistéar laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta (km ²)
Limistéar Oidhreachta Náisiúnta Bheartaithe	Coill Ard Amadáin	0.22	0.22
	Pluais Bhaile an Chollaigh	0.03	0.03
	Oileáin Bhaile Choitín	0.97	0.07
	Teach Bhaile na Claise, Tuaisceart Mhainistir na Corann	0.002	0.002
	Portach na Blarnan	0.73	0.73
	Coillte Chaisleán na Blarnan	0.14	0.14
	Loch na Blarnan	0.18	0.18
	Cnoc Charraig Shiáin	0.06	0.06
	Loch Chorcaí	0.08	0.08
	Bogach Chois Coinne	0.14	0.14
	Inbhear na Dúghlaise	3.99	3.99
	Cladach Dhún Cítíl	0.36	0.36
	Corcach Bhaile Mhontáin	0.06	0.06
	Coill Ghleann Maghair	0.12	0.12
	Caol an Oileáin Mhóir	14.81	14.81
	Coill Léim Lára	0.14	0.14
	Gleann na Laoi	0.73	0.73
	An Loch Beag (Corcaigh)	1.78	1.78
	Loch an Doire agus Baile an Bhuítléaraigh	0.55	0.34
	Bogach Dhroichead an Mhionnáin	0.25	0.08
	Cuas Bhaile an Mhanaigh	0.72	0.72
	Abhainn na Baoi	1.34	1.34
	Cairéal na Carraige, An tOileán Beag	0.24	0.24
	Loch Ros Tialláin, Cladach Áth Fhada agus Góilín Pholl na Baidhbe	1.61	1.61
	Gleann na Seabharthanaí	0.74	0.74

³⁹ Seirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra (SPNF). 2023. Láithreáin Chosanta in Éirinn. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.npws.ie/protected-sites>

Cineál Ainmnithe	Láithreán Ainmnithe	Achar iomlán an láithreáin (km ²)	Limistéar laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta (km ²)
	Scoil Náisiúnta Theampall Bríde, Bun an Tábhairne	0.0002	0.0002
	Cuan an Gheata Bháin	1.36	1.36
Ramsar	Cuan Chorcaí	14.27	14.27
Limistéar Caomhantais Speisialta	LCS (Caomhnú) Bhaile Mhac Óda (Cluain Pruachais agus an Poll Mór)	4.95	4.95
	LCS (Caomhnú) Chainéal an Oileáin Mhóir	14.38	14.38
	LCS (Caomhnú) an Ghaorthaidh	5.54	5.54
Limistéar faoi Chosaint Speisialta	LCS (Cosaint) Bhá Bhaile Choitín*	2.81	2.81
	LCS (Cosaint) Bhá Bhaile Mhac Óda*	5.86	5.86
	LCS (Cosaint) Chalaí na hAbhann Duibhe*	10.37	10.37
	LCS (Cosaint) Inbhear na hAbhann Duibhe*	8.69	8.69
	LCS (Cosaint) Chuan Chorcaí	26.77	26.77
	LCS (Cosaint) Chuan Chúirt Mhic Shéafraidh*	12.99	11.91
	LCS (Cosaint) Oileáin an tSabhrain*	0.29	0.29
	LCS (Cosaint) an Ghaorthaidh*	3.23	3.23

* Láithreáin a scagadh isteach laistigh den chrios tionchair don scagadh MC ach lasmuigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta.

Fíor 3.5 Láithreáin bithéagsúlacht náisiúnta agus Eorpacha, láithreáin oidhreacht náisiúnta agus láithreáin shainithe gheolaíocha

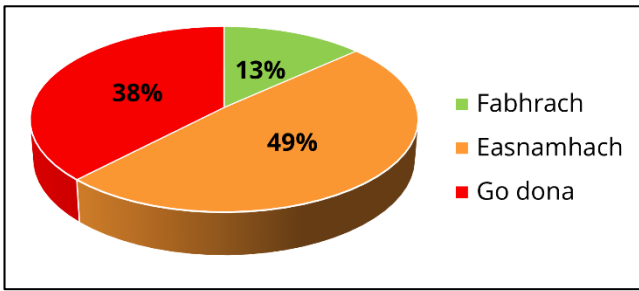
Stádas Caomhantais Speiceas agus Gnáthóg

Déanann an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (SPNF) monatóireacht ar stádas na speiceas agus na ngnáthóg faoi chosaint in Éirinn. Déantar stádas caomhantais a mheasúnú ar leibhéal náisiúnta agus cuirtear san áireamh sa mheasúnú stádas an raon, an limistéir, an struchtúir agus na bhfeidhmeanna chomh maith le hionchais gach speiceas agus gnáthóige sa todhchaí sula sainítear stádas foriomlán do gach cearn acu.

Níl ach 13% de na gnáthóga cosanta i gContae Chorcaí a bhfuil stádas foriomlán caomhantais fabhrach acu (Fíor 3.6), agus níl ach 2% de ghnáthóga ag taispeáint treocht stádais atá ag feabhsú. Bhí treocht stádais chobhsaí ag 49% de ghnáthóga agus meath de 49% acu ³⁷.

Ar leibhéal náisiúnta déantar brúnna agus bagairt a thaifeadadh i 54 de na 59 gnáthóg a ndearnadh measúnú orthu ⁴⁰. Baineann na brúnna is minice a taifeadadh i ngnáthóga leis an gcatagóir talmhaíochta a mbíonn tionchar aige ar níos mó ná 70% de ghnáthóga. I measc cuid de na fo-chatagóirí brú talmhaíochta tá draenáil, a taifeadadh i thart ar 12% de ghnáthóga; truailliú pointe-fhoinsé, taifeadta i thart ar 7% de ghnáthóga; truailliú idirleata, taifeadta i thart ar 14% de ghnáthóga; agus truailliú muirí, taifeadta i thart ar 5% de ghnáthóga. Bíonn tionchar ag athruithe de bharr an duine ar réimeanna uisce lena n-áirítear astarraingtí, líonadh talún agus modhnú ar shreabhadh uisce ar thart ar 22% de ghnáthóga trí bhrú nó bagairt de thábhacht ard agus mheánmhéide ⁴⁰.

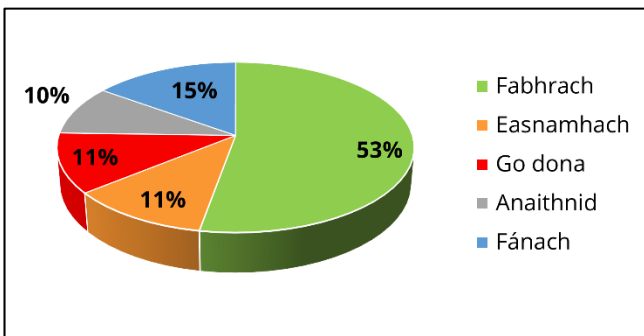
⁴⁰ Seirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra (SPNF). 2019. Alt 17 Tuarascálacha 2019. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.npws.ie/publications/article-17-reports/article-17-reports-2019>

Fíor 3.6 Stádas na nGnáthóg i gContae Chorcaí in 2019

Tá stádas foriomlán caomhantais fabhrach ag 53% de na speicis chosanta i gContae Chorcaí (Fíor 3.7), agus tá feabhas ag teacht ar 19% de na speicis; 47% cobhsaí agus 9% treocht laghdaithe stádais³⁷.

Go náisiúnta, sainaitnítear brúnna agus bagairtí a théann i bhfeidhm ar 46 de na 57 tacsá (grúpaí tacsanomaíochta) a ndearnadh measúnú orthu. Sainaitnítear baol i gcás 48 tacsón. Cuireann an talmhaíocht isteach ar thart ar 28% de na speicis trí bhrú nó bagairt de thábhacht ard agus mheánmhéide. Bíonn tionchar ag athruithe de bharr an duine ar réimeanna uisce lena n-áirítear astarraingtí, líonadh talún agus modhnú ar shreabhadh uisce ar thart ar 6% de speicis trí bhrú nó bagairt ardhábhachta agus mheánmhéide³⁷.

Fíor 3.7 Stádas na Speiceas i gContae Chorcaí in 2019

Gnáthóga uiscí (lena n-áirítear Fionnuisce, Cósta agus Muirí)

Cuimsíonn bithéagsúlacht uisceach éiceachórais fionnuisce lena n-áirítear lochanna, linnte, taiscumair, aibhneacha, sruthanna, screamhuisce, bogaigh, cósta agus mara. Tá speicis uisceacha spleách ar uisce glan agus ar shreafaí oiriúnacha; is táscairí maithe iad macra-inveirteabraigh agus roinntspeiceas éisc, amhail bradán an Atlantaigh, ar riocht na timpeallachta uisce iomláine.

Tá 44 chineál de ghnáthóga éagsúla atá spleách ar uisce mar aon le 22 speiceas atá brath ar uisce sainaitheanta ag an SPNF. Tá an diúilicín péarla fionnuisce ar cheann acu sin, agus áirítear mar speiceas an-íogair é atá spleách ar uisce dromchla in Éirinn. In LCS (Cosaint) Chuan Chorcaí, cuimsítear gnáthóga a bhíonn ag brath ar uisce (cineálacha pobail mhara, réileáin láibe taoide agus réileáin gainimh) atá san áireamh i gClár na gCeantar Cosanta (RPAanna) WFD.

An Comhshaol Cósta agus Muirí

In Éirinn, iad na Rialacháin maidir le Gnáthóga an t-aon ionstraim reachtúil faoi láthair atá ag tabhairt cosaint do ghnáthóga sa chomhshaol muirí. I gcás gnáthóga, tá an córas cosanta seo infheidhme laistigh den Limistéar Eacnamaíoch Eisiach. Níl aon LCSanna (Caomhnú) muirí laistigh den limistéar samhaltaithe hidriméadrachta.

Léiríonn athbhreithniú ar shonraí Atlas Mara na hÉireann⁴¹ go bhfuil na nithe seo a leanas i measc na speiceas cósta agus muirí a gclúdaíonn a raon an limistéar samhaltaithe hidriméadrachta:

- Deilf bholgshrónach, Deilf Choiteann, Deilf Liath
- Turtar droimleathair;
- Muc mhara;
- Droimeiteach;
- Míol mór dronnach;
- Cráin dhubh; agus
- Droimeiteach beag.

Speicis Ionracha

Leis an domhandú méadaitheach, tá méadú tagtha ar ghluaiseacht na speiceas neamhdhúchasach timpeall an domhain agus tá roinnt speiceas neamhdhúchasach, ar tugadh roinnt mhaith díobh isteach le 200 bliain anuas, anois bunaithe go rathúil thar limistéir mhóra san Eoraip⁴². Léiríodh i dtaighde ón tionscadal DAISIE, arna mhaoiniú ag an gCoimisiún Eorpach, go bhfuil speicis neamh-dhúchasach ag déanamh ionradh ar an Eoraip ar ráta nach bhfacthas a leithéid riamh roimhe. Tá 10,822 speiceas neamh-dhúchasacha liostáilte don Eoraip, agus táthar ag súil go mbeidh drochthionchar eacnamaíoch nó éiceolaíoch ag 10-15% díobh⁴³. Léirítear an méid sin le hanailís treochtaí le déanaí ar thabhairt isteach speiceas neamhdhúchasach d'Éirinn áit ar speicis ionracha ardtionchair iad 13% de na speicis a taifeadadh agus a ndearnadh measúnú orthu in Éirinn⁴⁴. Rinne an staidéar measúnacht ar 377 speiceas neamhdhúchasach; díobh seo, tá 21% díobh le fáil i dtimpeallachtaí fionnuisce. Thaispeáin na hanailísí treochtaí freisin gur taifeadadh ceithre huairé níos mó speiceas sa 20ú hAois ná mar a bhí sa cheann roimhe sin agus gur tháinig méadú suntasach ar an treocht i ndáil le speicis a tugadh isteach ó 2001 go dtí 2010 maidir le speicis ionracha ardtionchair. Léiríodh an ráta méadaithe speiceas ionrach is mó i dtimpeallachtaí fionnuisce ó bhí 1980 ann.

Chomh maith leis an gcuspóir i ndáil le deireadh a chur le cailteanas bithéagsúlachta, tá freagracht ar Éirinn cosc a chur ar scaipeadh speiceas ionrach. Is speiceas neamhdhúchasach é speiceas ionrach a bhfuil claonadh aige scaipeadh go pointe lena gcinntear go ndéanfaidh sé damáiste don chomhshaol, don gheilleagar nó don tsláinte phoiblí sa tír inar tugadh isteach é. Is féidir le speicis ionracha smacht a fháil ar speicis dhúchasacha agus iad a imeallú, rud a laghdaíonn luach an éiceachórais iomláin. Déantar speicis ionracha (lena n-áirítear speicis uisceacha) in Éirinn a rialú faoi rialacháin 49 agus 50 de Rialacháin maidir le Gnáthóga. Soláthraíonn 'Tríú Sceideal' na rialachán liosta fairsing de na speicis neamhdhúchasacha atá faoi réir na srianta sin. Áirítear sa liosta thíos na speicis ionracha atá sa limistéar staidéir:

Minc Mheiriceánach (<i>Mustela/Neovison vison</i>)	Gé ghlas (<i>Anser anser</i>)
Gé Cheanadach (<i>Branta canadensis</i>)	Bóin airleacáin (<i>Harmonia axyridis</i>)
Carbán coiteann (<i>Cyprinus carpio</i>)	Séacla cnámharlaigh Seapánach (<i>Caprella mutica</i>)
Cadhpú (<i>Myocastor coypus</i>)	Muinseac (<i>Muntiacus reevesi</i>)
Iora glas (<i>Sciurus carolinensis</i>)	Muscfhrencach (<i>Ondatra zibethicus</i>)

⁴¹ Foras na Mara. 2023. Atlas Muirí na hÉireann Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://atlas.marine.ie/#?c=52.0187;-8.8248;9>

⁴² Hulme, P.E., Roy, D.B., Cunha, T. & Larsson, T. B. 2009. A pan-European inventory of alien species: rationale, implementation and implications for managing biological invasions. Handbook of alien species in Europe (ed DAISIE), lth. 1-14. Springer, Dordrecht.

⁴³ An Coimisiún Eorpach. 2008. Commission presents policy options for EU strategy on invasive species. Preasráiteas: An Coimisiún Eorpach – IP/08/1890 05/12/2008. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1890_en.htm

⁴⁴ O'Flynn, C., Kelly, J. agus Lysaght, L. 2014. Ireland's invasive and non-native species – trends in introductions. Ionad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta Sraith Uimh. 2. Éire.

Lacha rua (<i>Oxyura jamaicensis</i>)	Hottentot-fig (<i>Carpobrotus edulis</i>)
Ascaid ghasach (<i>Styela clava</i>)	Glúineach bhiorach (<i>Fallopia japonica</i>);
Geathar buí (<i>Lysichiton americanus</i>)	Líonán cleiteach (<i>Myriophyllum aquaticum</i>)
Gunnaire Brasaíleach (<i>Gunnera manicata</i>)	Róslabhras (<i>Rhododendron ponticum</i>)
Spairtíneach ghallda (<i>Spartina spp.</i>)	Draighean mara (<i>Hippophae rhamnoides</i>)
Tím uisce chatach (<i>Lagarosiphon major</i>);	Coinnle corra Spáinneacha (<i>Hyacinthoides hispanica</i>)
Feabhrán capaill (<i>Heracleum mantegazzianum</i>)	Glaschreamh (<i>Allium triquetrum</i>)
Glúineach chapail (<i>Fallopia sachalinensis</i>)	Raithneach uisce (<i>Azolla filiculoides</i>)
Gunnaire (<i>Gunnera tinctoria</i>)	Tím uisce (<i>Elodea spp.</i>)
Balsam Himiléach (<i>Impatiens glandulifera</i>)	Feamainn ghuaireach (<i>Sargassum muticum</i>)
Glúineach spíceach (<i>Persicaria wallichii</i>);	

Ós rud é gur dócha go mbeidh go leor bealaí isteach ann le haghaidh an-chuid speiceas neamhdhúchasacha, is é an bealach is éifeachtaí chun díriú ar acmhainní teoranta tosaíocht a thabhairt do na conairí sin ar dócha go dtabharfar isteach na speicis ionracha is mó a bhféadfadh an tionchar is mó a bheith acu. éifeacht coisctheach is mó.

Rialachán AE maidir le Speiceas Coimhthíoch Ionrach agus Pleananna gníomhaíochta conairí

Tháinig Rialachán AE maidir le Speicis Choimhthíocha Ionracha i bhfeidhm an 1 Eanáir 2015. Tá an Rialachán seo bunaithe ar Threoirphrionsabail an Choinbhinsiúin maidir leis an mBithéagsúlacht i ndáil le cosc, beartú tosaíochta agus comhordú agus tá sé mar aidhm aige aghaidh a thabhairt ar fhadhb na speiceas coimhthíoch ionrach go cuimsitheach. Is é an cuspóir atá ann seirbhísí dúchasacha don bhithéagsúlacht agus don éiceachóras a chosaint, chomh maith leis na tionchair ar shláinte an duine agus ar an eacnamaíocht, a bhféadfadh a bheith ag na speicis sin, a íoslaghdú agus a mhaolú.

Faoi Airteagal 13(1) de Rialachán an AE maidir le Speiceas Coimhthíoch Ionrach, ceanglaítear ar na Ballstáit anailís chuimsitheach a dhéanamh ar na conairí a bhaineann le tabhairt isteach agus leathadh neamhbheartaithe speiceas coimhthíoch ionrach agus 'na conairí a bhfuil gníomhaíocht tosaíochta ag teastáil uathu a shainiú mar gheall ar líon na speiceas nó den damáiste a d'fhéadfadh a bheith mar thoradh ar na speicis ag teacht isteach san Aontas trí na cosáin sin. Trí anailís a dhéanamh ar an mbaol go dtabharfar isteach agus go leathnófaí gach ceann de na Speicis Choimhthíocha Ionracha is ábhar imní don Aontas in Éirinn leis an tionchar a d'fhéadfadh a bheith acu, déantar na conairí gaolmhara a rangú agus a chur in ord tosaíochta. I gcás na gconairí tosaíochta, déantar Pleananna Gníomhaíochta Conairí a fhorbairt.

Tá ceanglas Airteagal 13 maidir le pleananna gníomhaíochta conairí a fhorbairt ag teacht le Plean Straitéiseach Bithéagsúlachta an Choinbhinsiúin idirnáisiúnta um Éagsúlacht Bhitheolaíoch 2011-2020, Sprioc Aichi 9⁴⁵ agus Sprioc 5 de Straitéis Bithéagsúlachta an AE go 2020 de chuid an Choimisiúin Eorpaigh atá cosúil leis. Deirtear 'Faoi 2020, sainiúitear Speicis Choimhthíocha Ionracha agus a gconairí agus tugtar tosaíocht dóibh, déantar speicis tosaíochta a rialú nó a dhíothú, agus déantar conairí a bhainistiú chun tabhairt isteach agus bunú Speiceas Coimhthíoch Ionrach nua a chosc'.

3.11.2 Treochtaí sa Todhchaí

Tá go leor dúshláin chun aghaidh a thabhairt orthu amach anseo. Is measa fós na dúshláin sin mar gheall ar éifeachtaí an athraithe aeráide, go háirithe ar ghnáthóga portaigh agus ar speiceas éisc. Braithfidh go leor ar

⁴⁵ Coinbhinsiún Éagsúlachta Bhitheolaíoch. 2010. Coinbhinsiún Éagsúlachta Bhitheolaíoch. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.cbd.int/>

shainaithint agus forbairt na mbeart caomhnaithe is gá agus sásraí a ullmhú le haghaidh seachadadh na mbeart sa chéad tréimhse eile. Beidh gá Cláir Oibríochtúla a bhfuil rochtain acu ar ionstraim chistiúcháin an AE a úsáid chun cuspóirí straitéiseacha náisiúnta agus AE maidir leis an mbithéagsúlacht, lena n-áirítear i Natura 2000.

Beidh tionchar ar threochtaí sa todhchaí ag athruithe/breisithe ar shuíomhanna ainmnithe atá ann cheana féin (LCSanna (Caomhnú), LCSanna (Cosaint) agus LONanna). Féadfar roinnt LONb a athbhreithniú agus a uasghrádú go dtí LONanna.

Féadfaidh tionchar a bheith á imirt ag an athrú aeráide ar na gnáthóga agus speiceas uile laistigh agus lasmuigh de láithreáin chosanta, agus is féidir go gciallóidh an méid sin go bhfuil siad níos leochailí i leith brúnna eile amhail ó chailliúint talún, suaitheadh, scoilteadh agus bloghrú.

D'fhéadfadh speicis ionracha atá liostaithe mar bhagairtí féideartha a bheith ina mbagairtí seanbhunaithe amach anseo. Cuideoidh forbairt leanúnach Bhunachar Sonraí Náisiúnta Speiceas Ionrach an Ionaid Náisiúnta um Shonraí Bithéagsúlachta le doiciméadú a dhéanamh ar dháileadh na speiceas ionrach in Éirinn. Úsáidfear na tuarascálacha agus na tacair shonraí seo leis an reachtaíocht Eorpach le déanaí a chur i bhfeidhm maidir le deireadh a chur le scaipeadh speiceas ionrach

Tá na dúshláin a bhaineann le gnáthóga agus speiceas na hÉireann a chosaint anois níos tromchúisí ná riamh agus tá ghníomhaíocht phráinneach ag teastáil ina leith. Ach is féidir leis an nádúr a athshlánú chuige féin faoi na coinníollacha cearta. Chun beartais náisiúnta bithéagsúlachta, amhail an Plean Náisiúnta Gníomhaíochta Bithéagsúlachta (PNGB), a chur chun feidhme, tá leibhéal méadaithe comhoibrithe agus comhordaithe ag teastáil in earnálacha éagsúla agus an tsochaí i gcoitinne. D'fhéadfadh comhsochair indéreacha a bheith mar thoradh air seo freisin d'earnálacha eile agus do shaincheisteanna comhshaoil amhail athrú aeráide agus cáilíocht uisce⁷.

Táthar ag súil go dtabharfar an dréacht-tríú timthriall PBA¹⁷ chun críche go luath in 2024. Áirítear sa dréachtphlean moltaí le haghaidh raon beart atá beartaithe chun tacú le feabhsúcháin ar cháilíocht uisce agus ar bhithéagsúlacht, aghaidh a thabhairt ar chothaitheigh ón talmhaíocht, córas nua Gníomhaíochtaí Rialaithe chun Uisce a Chosaint a fhorbairt chun aghaidh a thabhairt ar riocht fisiciúil na ndobharlach, clár athchóirithe chun aghaidh a thabhairt ar na tionchair a bhí ag tógáil san am atá thart ar chlár dobharlaigh nó cóngarach dó, athbhreithniú ar Cheadúnais Doirte Fuíolluisce, agus leathnú ar na Réimsí Tosaíochta le haghaidh Gníomhaíochta - lena n-áirítear Limistéir le haghaidh Athchóirithe, Limistéir le haghaidh Cosanta agus Tionscadail Dobharcheantair.

Tá 4^ú NBAP na hÉireann á fhorbairt ó mhí Dheireadh Fómhair 2021 agus foilsíodh é i mí Eanáir 2024. Leagfar amach sa Phlean an clár oibre bithéagsúlachta náisiúnta don tréimhse 2023-2027 agus tá sé mar aidhm leis na hathruithe bunathraitheacha a theastaíonn ar na bealaí ina dtugtar luach agus cosaint don dúlra a sheachadadh. Tá príomhbhreithnithe i bhforbairt an PGNB leagtha amach thíos:

- Tógáil ar an rath a bhí ar na NBAPanna roimhe seo, agus aghaidh a thabhairt ar easnaimh agus ar dhúshláin chur chun feidhme;
- Rialachas agus maoirseacht an PFPN a leathnú agus Creat láidir Monatóireachta agus Measúnaithe a fhorbairt chun dul chun cinn a rianú;
- Ceannach isteach agus úinéireacht an NBAP a bhaint amach ar fud gach leibhéal den rialtas agus den tsochaí;
- Bithéagsúlacht a leabú i gcroílár na gníomhaíochta aeráide;
- Comhleanúnachas níos fearr a bhaint amach idir beartas bithéagsúlachta agus réimsí beartais eile;
- Comhlíonadh agus forfheidhmiú na reachtaíochta reatha a neartú;

- Fócas méadaithe ar aghaidh a thabhairt ar na bunchúiseanna agus na tiománaithe a bhaineann le cailteanas bithéagsúlachta seachas ar iarmhairtí an chailteanais bithéagsúlachta;
- Tosaíochtaí bithéagsúlachta a chinneadh, acmhainní airgeadais agus eile a leithdháileadh, luach an dúlra a inmheánú agus an costas a bhaineann le heaspa gnímh a aithint; agus
- An bonn eolaíochta a neartú go suntasach agus inrochtaineacht sonraí a fheabhsú.

Tá roinnt gníomhaíochtaí i bPlean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chathair Chorcaí 2021-2026⁴⁶ chun cabhrú le caomhnú na bithéagsúlachta a chur chun cinn laistigh de limistéar an Údaráis Áitiúil, mar shampla gealltanais faoin bPlean Uile-Éireann um Phailineoirí a chur i bhfeidhm, leathadh speiceas ionrach a rialú, criosanna maolánacha a fhorbairt timpeall na hEorpa ainmnithe. Láithreáin, ag méadú clúdach crann dúchasach, coillearnach agus fála sceach ar thalamh poiblí.

3.11.3 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána:

Dúshláin

- Tionchair cháilíocht an uisce ar ghnáthóga uisceacha agus doirteadh fuíolluisce a bhaineann le speicis
- Bacainní ar ghluaiseacht speiceas ag seachaint bacainní a chruthú agus deiseanna a thapú chun bacainní a bhaint nó bealaí éisc/eascann a ionchorprú sna bacainní atá ann cheana féin agus chun nascacht gnáthóg a fheabhsú feadh conairí bruachánacha agus sa tírdhreach níos leithne.
- Rannchuidiú le leathadh speiceas ionrach a sheachaint le linn gníomhaíochtaí tógála nó oibríochta.
- Tionchar tógála ar ghnáthóga talún agus uisceacha.

Deiseanna

- Deiseanna chun ualaí truaillithe ó sceitheadh fuíolluisce a laghdú agus astarraingt inbhuanaithe a chinntiú.
- Deiseanna chun bearta feabhsaithe bithéagsúlachta a chur san áireamh i scéimeanna chun a áirithiú nach bhfuil aon ghlanchailteanas ann agus b'fhéidir chun glanghnóthachan agus nascacht fheabhsaithe a bhaint amach agus tá an cur chuige sin ina chuid de Phlean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht (PGB) Uisce Éireann.
- Deiseanna chun tairbhí iolracha a bhaint as bunú / athchóiriú gnáthóige agus an fhéidearthacht chun luach na nithe sin a ghabháil trí leas a bhaint as cuir chuige caipiteal nádúrtha agus seirbhísí éiceachórais ar féidir leo tacú le húsáid réiteach atá nádúrbhunaithe agus le cuir chuige bainistithe abhantraigh.
- Deiseanna chun cur le feabhsuithe ar cháilíocht uisce agus acmhainní trí chóireáil fuíolluisce níos fearr agus an poitéinseal chun bacainní ar imirce éisc a laghdú.

3.12 Sócmhainní Ábhartha

Cuimsíonn reachtaíocht MST “sócmhainní ábhartha” mar ábhar nach mór aghaidh a thabhairt air sa MST. Mar sin féin, ní shainmhíonann sé go soiléir cad a chuimsíonn an t-ábhar seo. Chun críche na Tuarascála Scóipe MST seo, meastar gurb iad Sócmhainní Ábhartha na sócmhainní nádúrtha agus tógtha (sócmhainní neamhchultúrtha) agus acmhainní a theastaíonn le cur ar chumas na sochaí feidhmiú mar áit chónaithe agus oibre, agus luach intreach eacnamaíoch á thabhairt dóibh.

⁴⁶ Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Comhairle Chathair Chorcaí (2021). Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: corkcity.ie/en/media-folder/heritage/heritage-biodiversity-plan-2021-2026.pdf

3.12.1 Sócmhainní Ábhartha Riocht Bonnín

Ba cheart go n-áireofar an méid seo a leanas sna sócmhainní ábhartha:

- Acmhainní úsáid talún/ sócmhainní ábhartha nádúrtha lena n-áirítear talamh talmhaíochta, talamh portaigh agus talamh foraoise (féach freisin ábhar na geolaíochta agus ithreacha).
- Áirítear le sócmhainní tógtha - bonneagar a bhaineann le spásanna oscailte poiblí agus foirgnimh, scoileanna, áiseanna cúraim sláinte, foirgnimh chónaithe agus shóisialta mar thithíocht, agus líonraí bonneagair mar leictreachas, gás, iompar, le béim ar sholáthar uisce agus ar bhonneagar agus bainistiú fuíolluisce mar na nithe is tábhachtaí.
- Bainistiú dramhaíola - gné de bhainistiú acmhainní agus cuid thábhachtach den gheilleagar ciorclach.

Is gá na sócmhainní sin go léir a mheas i seirbhísí nua uisce, i bpleanáil nua um acmhainní uisce agus i bhforbairt bonneagair uisce.

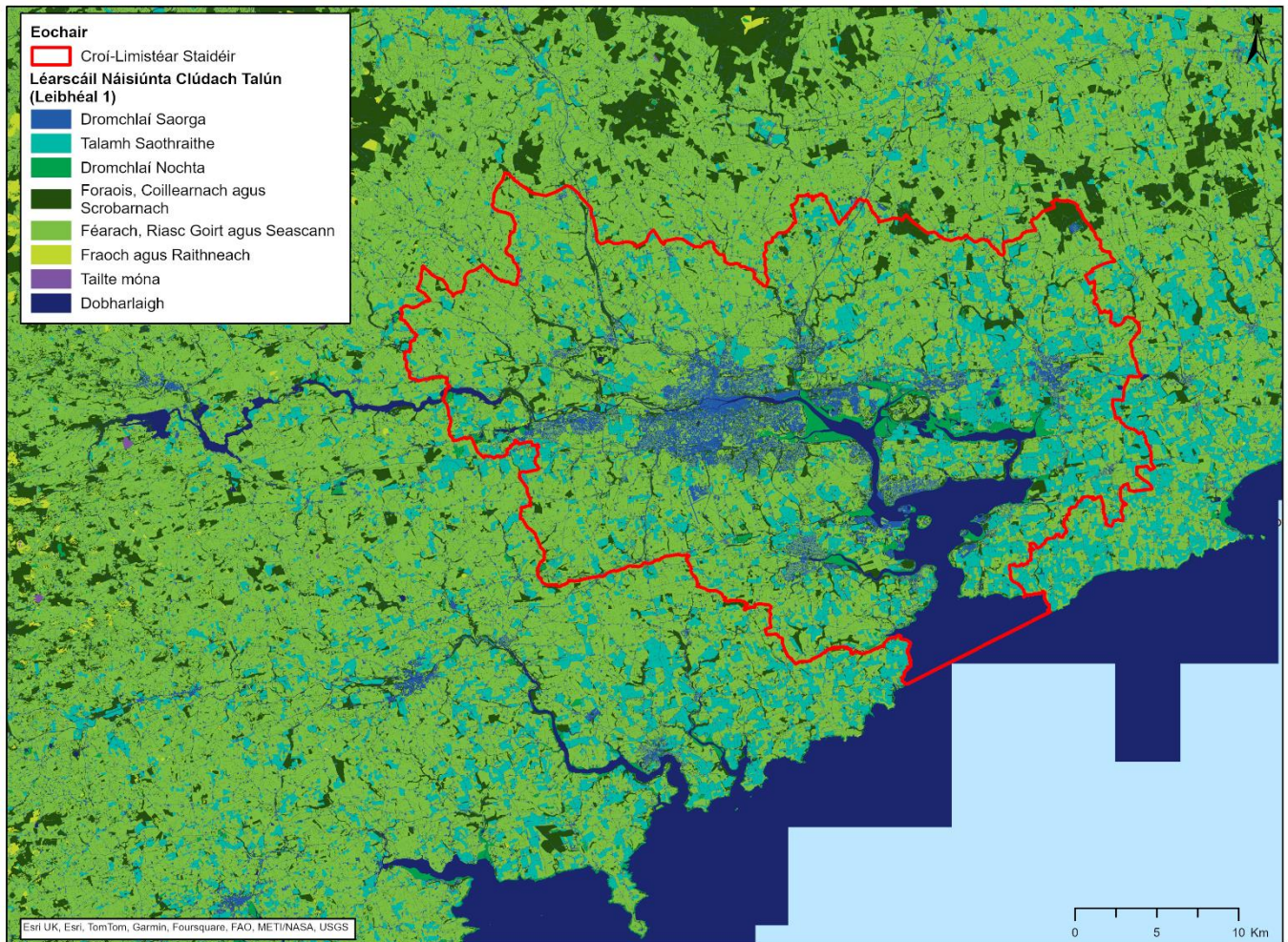
3.12.2 Úsáid Talún (Sócmhainní Nádúrtha)

Cuimsíonn níos mó ná leath na talún laistigh den limistéar staidéir féarach, riasc goirt agus luascach, agus is iad na cineálacha móra eile clúdach talún ná foraois, coillearnach agus scrobarnach, talamh saothraithe, dromchlaí saorga agus dobharlaigh. (féach Fíor 3.8). InTábla 3.12 soláthraítear miondealú mionsonraithe ar úsáidí talún laistigh den limistéar staidéir in 2018⁴⁷.

⁴⁷ An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2018. Léarscáil Náisiúnta Clúdach Talún 2018 - Tuarascáil Deiridh. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.tailte.ie/surveying/products/professional-mapping/national-land-cover-map/national-land-cover-map-v3-2.pdf>

Tábla 3.12 Achar iomlán i heicteár (ha) agus céatadán an limistéir náisiúnta de réir grúpa Leibhéal 1 don Chumhdach Talún Náisiúnta 2018⁴⁷

Catagóir	Catagóir limistéar iomlán (ha)	Catagóir limistéar iomlán (%)
Dromchlaí saorga	8,150	9.0
Talamh saothraithe	13,812	15.3
Dromchlaí noхта	3,000	3.3
Foraois, coillearnach agus scrobarnach	12,441	13.8
Féarach, riasc goirt agus seascann	45,300	50.2
Fraoch a gus raitheach	50	0.1
Dobharlaigh	7,484	8.3

Fíor 3.8 Úsáid talún - sócmhainní nádúrtha

3.12.3 Sócmhainní ábhar tógtha

Lonnaíochtaí

Tá na príomhlonnaíochtaí laistigh den limistéar staidéir liostaithe inTábla 3.7 (féach Cuid 3.9.1) agus taispeántar thíos inFíor 3.9 iad. Is í Cathair Chorcaí an lonnaíocht is mó ó thaobh daonra agus spásúlachta, agus Carraig Uí Thuathail, Mainistir na Corann agus Carraig Uí Leighin ina dhiaidh.

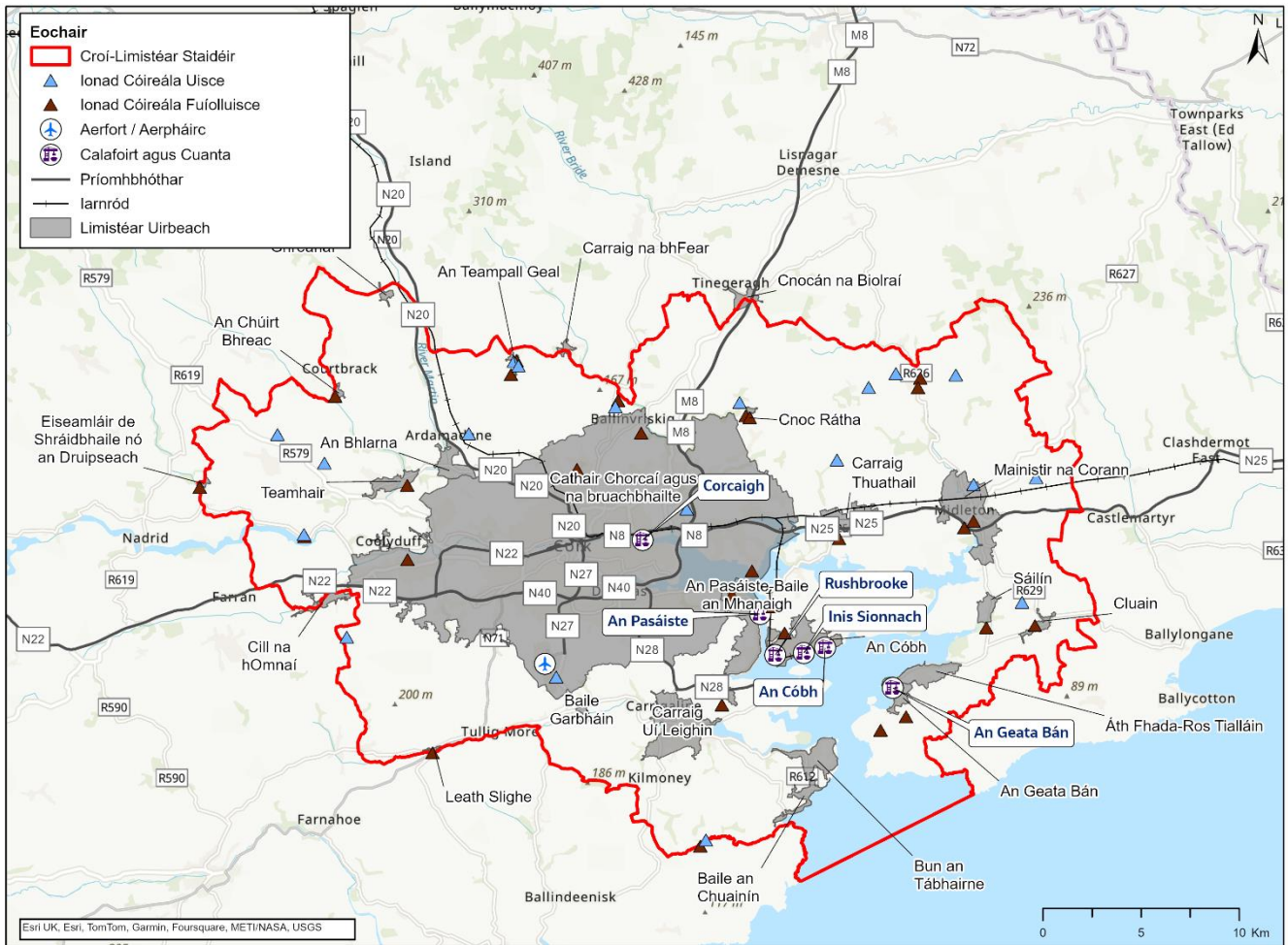
Bonneagar náisiúnta

Tá príomhbhonneagar laistigh den limistéar staidéir liostaithe thíos agus taispeántar arFíor 3.9.

- Aerfort Chorcaí atá suite ar imeall theas Chorcaí;
- Líne iarnróid IE Bhaile Átha Cliath – Chorcaí a shíneann ó thuaidh-theas ó theorainn thuaidh Chorcaí thar an Bhlarna;
- Seachbhóthar Ráth Chormaic/Mhainistir Fhear Maí an M8;
- Roinnt príomhbhóithre lena n-áirítear an N21, N22, N25, N28 agus N40;
- Dhá chalafort iascaireachta ag an gCóbh agus ag Bun an Tábhairne; agus
- Dhá chalafort farantóireachta ag Gleann an Fheileastraim agus Carraig an Lua.

Is é Cuan Chorcaí an dara cuan nádúrtha is mó ar domhan, agus príomh-thairseach trádála idirnáisiúnta d'Éirinn. Tá bealaí loingseoireachta idirnáisiúnta idir Cuan Chorcaí agus Southampton (Sasana), Roscoff (An Fhrainc), Zeebrugg (An Bheilg), Rotterdam (An Ollainn), Bremerhaven (An Ghearmáin), SAM agus Meiriceá Láir agus an Afraic⁴⁸.

⁴⁸ Cuideachta Phort Chorcaí. 2023. Calafort Ilmhódúil Uisce Domhainmhara Chorcaí. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.portofcork.ie/>

Fíor 3.9 Úsáid talún - sócmhainní tógtha

Bonneagar fuíolluisce

Leagann an Treoir um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh de chuid an Aontais Eorpaigh caighdeán síos chun fuíolluisce a chóireáil i ngach mórcheantar uirbeach (is iad na mórcheantair uirbeacha bailte móra agus cathracha a bhfuil daonra iontu arb ionann é agus 2,000 duine ar a laghad a scaoileann eisilteach chuig fionnuisce nó chuig inbhir, agus limistéir a bhfuil daonra iontu arb ionann é agus 10,000 ar a laghad a scaoileann eisilteach chuig uisce cósta), agus an cuspóir ann an comhshaoil a chosaint ó iarmhairtí dochracha doirte fuíolluisce. Ba é 2005 an spriocdháta deiridh chun na caighdeáin a chomhlíonadh.

Tá 25 ionad cóireála fuíolluisce (WWTP) sa limistéar staidéir, 2 acu a sholáthraíonn cóireáil phríomha, 16 acu a sholáthraíonn cóireáil thánaisteach agus 7 acu a sholáthraíonn cóireáil tríú leibhéal. Taispeántar láithreacha na WWTPanna sa limistéar staidéir i Fíor 3.9. Theip ar Chathair Chorcaí (An Cóbh, Rinn an Scidigh-Bun an Tábhairne-Carraig Uí Leighin) na caighdeáin chóireála riachtanacha a bhaint amach in 2020, ach d'éirigh leo iad in 2021 mar thoradh ar uasghráduithe cóireála a chuir feabhas ar cháilíocht an eisiltigh.⁴⁹ Is é an Geata Bán-Áth Fhada an t-aon lonnóocht laistigh den limistéar staidéir atá ag scaoileadh séarachais amh isteach sa timpeallacht uisceach faoi láthair toisc nach bhfuil séaraigh phoiblí ceangailte le ICFU. Tá sé beartaithe deireadh a chur le doirteadh séarachais amh ón nGeata Bán-Áth Fhada faoi 2024⁴⁹.

Tá níos mó ná 1,300 km de phíblíne domhantarraingthe fuíolluisce sa limistéar staidéir, mar aon le 192 stáisiún pumpála fuíolluisce agus 225 thar maoil uisce stoirme (asraonta thar maoil). Go stairiúil ní raibh mórán eolais ag Uisce Éireann maidir le doirteadh fuíolluisce neamhchóireáilte trí na hasraonta seo, agus chun é seo a chur ina cheart tá Uisce Éireann i mbun measúnú a dhéanamh ar asraonta thar maoil uisce

⁴⁹ An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Urban Waste Water Treatment in 2021. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/waste-water/Urban-Waste-Water-Treatment-in-2021-report.pdf>

stoirme i gcoinne na gcaighdeán náisiúnta. Tá Uisce Éireann ag suiteáil trealamh monatóireachta freisin chun a thomhas cé chomh minic agus cé chomh fada a scaoiltear fuíolluisce trí asraonta thar maoil uisce stoirme⁴⁹. Críochnaíodh oibreacha ar an ngréasán fuíolluisce ag Mainistir na Corann, Cathair Chorcaí (thar maoil uisce stoirme Silversprings) agus Rinn an Scidígh le déanaí chun aghaidh a thabhairt ar neamhchomhlíonadh UWWT a bhaineann le thar maoil uisce stoirme sa limistéar staidéir, agus oibreacha breise ar Chathair Chorcaí (An tOileán Beag, Gleann Maghair agus Pinecroft, Machan, Gleann na Trá Móire, Baile an Easpaig, Balcpool, an Seandún agus Tobar Rí an Domhnaigh) ar siúl faoi láthair.

3.12.4 Bainistíocht Dramhaíola

Tháinig athrú mór ar thírdhreach bainistíochta dramhaíola na hÉireann nuair a cuireadh an tAcht um Bainistiú Dramhaíola i bhfeidhm i 1996. Ó bhonn íseal, rinne an tír dul chun cinn mór maidir le diúscairt go líonadh talún a laghdú, bonneagar a sholáthar do bhailiú ábhar in-athchúrsáilte agus saineolas a fhorbairt i mbainistíocht dramhaíola, i rialáil, i dtaighde agus i nuálaíocht. Léirigh Éire nuálaíocht agus í ar an gcéad tír a thug isteach cáin ar mhálaí plaisteacha agus a sheol Clár Náisiúnta um Chosc ar Dhramhaíl. Mar sin féin, tá ardleibhéal bainte amach ag Éirinn maidir le bainistiú dramhaíola; beidh sé ina dhúshlán an cosc dramhaíola riachtanach agus uailmhianta geilleagair chiorclaigh a sheachadadh tuilleadh.

Léiríonn na sonraí is déanaí an gá atá le hÉirinn níos mó a dhéanamh chun dramhaíl a chosc, athchúrsáil a fheabhsú, féindóthaineacht a mhéadú agus bogadh i dtreo cur chuige níos comhtháite maidir le bainistiú dramhaíola, mar chuid de chur i bhfeidhm an bheartais náisiúnta dramhaíola nua, Pacáiste Geilleagar Ciorclach an AE agus an Margadh Glas Eorpach.

Léiríonn na staitisticí dramhaíola is déanaí⁵⁰ go bhfuil méadú ag teacht ar ghiniúint dramhaíola i go leor sruthanna dramhaíola. Is í dramhaíl tógála agus scartála an sruth dramhaíola is mó in Éirinn in 2020 (os cionn 8.2 milliún tonna). Ghin Éire thart ar 16.2 milliún tonna dramhaíola in 2020, arb ionann é agus 3.25 tonna in aghaidh an duine, suas ó 12.7 milliún tonna (2.77 tonna an duine) in 2012. Cé go bhfuil méadú 11% tagtha ar an méid dramhaíola cathrach a athchúrsáiltear ó 2016, tá méadú 11% tagtha ar an dramhaíl iomlán a ghintear freisin.

Níor bhain Éire amach an sprioc bailithe dramhthrealaimh leictreach agus leictreonaigh (WEEE) in 2020 agus tá an baol ann go gcaillfidh sí spriocanna dramhaíola an AE amach anseo maidir le hathchúrsáil dramhaíola pacáistithe cathrach agus plaisteach. Tá Éire fós ag brath go mór ar mhargaí easpórtála, go háirithe chun dramhaíl chathrach, dramhaíl ghuaiseach, dramhaíl phacáistíochta, WEEE agus bithdhramhaíl a chóireáil.

Sloda cóireála fuíolluisce

Is fotháirge de chóireáil fuíolluisce é sloda séarachais. Éilíonn an Treoir um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh go ndéanfaí sloda séarachais a athúsáid nuair is cuí. Is cuid riachtanach den phróiseas cóireála é dea-bhainistiú sloda, mar shampla sloda a bhaint de ghléasra cóireála ag ráta cuí. Bhain Uisce Éireann 60,467 tona sloda séarachais óna ionaid chóireála in 2021 (GCC, 2021c). Tá cothaitheigh luachmhara ar nós nítrigine agus fosfar i sloda agus athúsáideadh an chuid is mó de seo ina dhiaidh sin mar leasachán nó mar fheabhsaitheoir ithreach ar thalamh talmhaíochta (55,182 tona), agus úsáideadh an chuid eile le haghaidh múirínithe (5,154 tona) agus cuireadh i stóráil é ag deireadh 2021 ar feitheamh. talamh a leathadh ar ithir/talamh talmhaíochta in 2022 (131 tona).

Tá líon tionscnamh á gcur chun cinn ag Uisce Éireann trí straitéis iarmharach na n-ionad cóireála uisce ag glacadh le samhail geilleagair chiorclaigh maidir le bainistiú sloda, mar go soláthraíonn siad foinse inbhuanaithe d'ábhair chríochnaigh luachmhara. Soláthraíonn an sloda rogha eile/comhlánú ar na hamhábhair reatha atá in úsáid. Breathnaímid ar sloda uisce mar acmhainn luachmhar go háirithe i gcomhthéacs mhúnla

⁵⁰ An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2020. National Waste Statistics 2020 Summary Report for 2020. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: https://www.epa.ie/media/epa-2020/publications/monitoring-and-assessment/waste/EPA_National_Waste_Stats_Summary_Report_2020.pdf

an gheilleagair chiorclaigh. Tá an tsamhail seo i gcodarsnacht dhíreach leis an tsamhail líneach reatha 'tóg, déan, ithe, diúscairt', agus líonadh talún mar an críochphointe príomha. Tá roinnt roghanna inbhuanaithe féideartha á gcur chun cinn ag Uisce Éireann. Recovery/reuse of the sludge is the preferred long term sustainable option for Uisce Éireann. Tá garsprioc thábhachtach bainte amach agus beagnach 90% den sloda cóireála uisce ag dul go dtí asraonta geilleagair chiorclaigh.

Tá Uisce Éireann páirteach faoi láthair i roinnt tionscadal nuálach, maoinithe ag Ciste Nuálaíochta na Seirbhísí Uisce arna riar ag an gCoimisiún um Rialáil Fónas agus a sholáthróidh tairbhí dár gcustaiméirí, don chomhshaol agus don gheilleagar. I measc na dtionscadal seo tá feabhas a chur ar ionaid chóireála fuíolluisce trí shloda gráinneach aeróbach a chur leis, agus leapacha giolcarnaí píolótacha cóireála sloda a fhorbairt le húsáid chun sloda uisce ina bhfuil sulfáit alúmanaim a chóireáil agus a dhí-uisciú.

TTá Cathair Chorcaí aitheanta ag an GCC mar limistéar tosaíochta inar gá cóireáil fuíolluisce a fheabhsú chun doirteadh fuíolluisce a chosc ó dhochar a dhéanamh don chomhshaol uisceach⁴⁹.

3.12.5 Treochtaí sa Todhchaí

Sócmhainní nádúrtha/úsáid talún

Cé gurb í an talmhaíocht an cineál clúdach talún ceannasach ar fud na hÉireann agus an dara cineál clúdach talún is mó laistigh den limistéar staidéir, ag an leibhéal náisiúnta tá treocht iomlán anuas san úsáid talún seo ó na 1990idí, le haistriú ó chlúdach talún talmhaíochta go foraoiseacht agus limistéir shaorga. Ar leibhéal náisiúnta, tá méadú 65% tagtha ar limistéir shaorga ó na 1990idí. Níl aon sonraí ar fáil go poiblí don limistéar staidéir go sonrath, áfach, meastar gur dócha go léireofar an treocht iomlán de laghdú ar chlúdach talún talmhaíochta agus méadú ar chlúdach talún saorga a fheictear go náisiúnta laistigh den limistéar staidéir⁷.

Sócmhainní ábhar tógtha

Tá fás suntasach daonra tuartha laistigh den limistéar staidéir sna 15 bliana amach romhainn, agus táthar ag súil le méadú 50% go 60% ar dhaonra Chorcaí faoi 2040. Éileoidh sé seo bonneagar nua a sholáthar chun freastal ar an daonra méadaithe agus chun fás eacnamaíoch a éascú. Mar sin féin, cuireann ceantair thuaithe agus cósta go mór le geilleagar MUC agus le haitheantas ar charachtar, agus mar sin tá gá le hiarrachtaí chun pobail tuaithe a chothabháil chun leas na réigiún níos leithne.

Dramhaíl agus an Geilleagar Ciorclach

Tá an tAcht um Gheilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha (2022) mar bhonn agus mar thaca ag an aistriú atá ag Éirinn ó mhúnla líneach 'déanamh dramhaíola' go patrún táirgthe agus tomhaltais níos inbhuanaithe, a choinníonn luach acmhainní sa gheilleagar chomh fada agus is féidir agus a dhéanfaidh go suntasach astaíochtaí gáis cheaptha teasa an náisiúin a laghdú. Soláthraíonn an Straitéis Uile-Rialtais don Gheilleagar Ciorclach 2022 an fráma beartais don gheilleagar ciorclach sa tír agus leagtar amach i mBeartas Náisiúnta Dramhaíola na hÉireann 2020-2025, Plean Gníomhaithe Dramhaíola do Gheilleagar Ciorclach⁵¹, treochlár a bhfuil sé mar aidhm aige a áirithiú ní hamháin go gcomhlíonann Éire na spriocanna dlíthiúla ach go mbaineann sí leas iomlán as deiseanna an gheilleagair chiorclaigh.

Neartaíonn an reachtaíocht agus na straitéisí nua an cur chuige le dul i ngleic le dramhaíl agus prionsabail an gheilleagair chiorclaigh a chur i bhfeidhm. Mar sin féin, le ráta úsáide ábhar ciorclaíochta 2% in 2020, léiríonn Éire scóip shuntasach don dul chun cinn⁵². Níor sainithníodh aon sonraí ar rátaí úsáide ábhar ciorclach a bhaineann go sonrath leis an limistéar staidéir, ach ní mheastar go mbeidh difríocht shuntasach idir é agus an treocht náisiúnta.

⁵¹ RCAC. 2020. Plean Gníomhaíochta Dramhaíola do Gheilleagar Ciorclach. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/4221c-waste-action-plan-for-a-circular-economy/>

⁵² An Eagraíocht um Chomhar agus Fhorbairt Eacnamaíochta (ECFE). 2022. Suirbhéanna Eacnamaíochta ECFE: Éire 2022. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.oecd-ilibrary.org/ireland>

Beidh tionchar ag forbairt prionsabail an gheilleagair chiorclaigh ar gach earnáil den tsochaí agus beidh comhoibriú idir geallsealbhóirí ríthábhachtach don aistriú seo in Éirinn. Áirítear i measc roinnt samplaí den chaoi ar féidir na próisis chóireála fuíolluisce a athrú trí phrionsabail an gheilleagair chiorclaigh a ghlacadh an méid seo a leanas:

- Má dhéantar fuíolluisce a athúsáid in earnálacha mar thalmhaíocht agus déantúsaíocht is féidir spleáchas na hÉireann ar fhoinsí fionnuisce a laghdú. Féadfaidh athúsáid fuíolluisce cuidiú freisin le tionchar na dtuile a laghdú agus le cáilíocht an uisce a fheabhsú.
- Is féidir le córais aisghabhála cothaitheach acmhainní luachmhara a bhaint as sloda fuíolluisce, mar shampla trí chothaitheach a thiontú ina leasacháin nó ina bhfuinneamh. Féadfaidh sé seo truailliú cothaitheach a laghdú, agus d'fhéadfadh go laghdófar na riachtanais chóireála d'uisce a asbhaintear as aibhneacha. Tacóidh cleachtais talmhaíochta inbhuanaithe leis an treocht seo freisin.
- Íoslaghdú a dhéanamh ar úsáid ábhar inchaite i seachadadh seirbhísí fuíolluisce agus leictreachas in-athnuaite a ghiniúint.

Tá roinnt dúshlán le sárú chun na deiseanna a bhaineann le prionsabail an gheilleagair chiorclaigh a uasmhéadú, go háirithe athúsáid fuíolluisce. Áirítear leo sin braistint an phobail, dúshlán rialála agus teipeanna an mhargaidh atá nasctha le costas an uisce athúsáidte⁵³.

Tá na teorainneacha ar acmhainneacht líonta talún bainteach leis na dúshlán seo. De réir Tuarascáil Náisiúnta Staidrimh Dramhaíola an GCC⁵⁰, beidh dhá cheann de na trí láithreán líonta talún oibríochtúla ag druidim lena n-uasacmhainneacht cheadaithe saoil faoi 2027 mura n-údaraitear acmhainn bhreise. Tá baol ann dá ndúnfadh margáí easpórtála ar ghearrfhógra agus ní mór an acmhainn líonta talún teagmhasach atá beartaithe a dhaingniú gan mhoill. Tá láimhseáil dramhaíola chomh gar dá foinse agus is féidir (prionsabal na gaireachta) ar cheann de na bunghnéithe de bheartas dramhaíola an AE. Léiríonn onnmhairí dramhaíola deiseanna luachmhara freisin chun úsáid thairbheach agus éifeachtach ábhar dramhaíola a uasmhéadú. Trí aghaidh a thabhairt ar easnaimh bhonneagair dramhaíola, is féidir le hÉirinn deiseanna geilleagair chiorclaigh a fhorbairt agus na hastuithe a bhaineann le dramhaíl a iompar thar achair fhada a laghdú. Cé nach dtagann an diúscairt sloda faoi shainchúram an CWS, is féidir le nádúr na bpróiseas cóireála fuíolluisce a úsáidtear cur isteach ar raon féideartha na roghanna diúscairt nó athúsáide atá ar fáil.

3.12.1 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Is iad seo a leanas na príomhdhúshlán agus deiseanna maidir le topaic na sócmhainní ábhair:

Dúshlán

- Bainistíocht talún: is féidir le cleachtais talmhaíochta rannchuidiú le scaoileadh cothaitheach agus leasacháin isteach i ndobharlaigh, rud a fhágann eotrófú (an méadú de réir a chéile ar thiúchan fosfar, nítrigine agus cothaitheach plandaí eile in éiceachóras uisceach). Is féidir le leathadh sloda fuíolluisce cur leis seo freisin, agus bíonn tionchar ag an bpróiseas cóireála ar leibhéal chothaitheach laistigh de shloda fuíolluisce.
- Athléimneacht an bhonneagair agus na n-oibríochtaí – beidh ar bhonneagar cóireála fuíolluisce Uisce Éireann dul i ngleic le tionchair éagsúla an athraithe aeráide, agus tacú le fás.

Deiseanna

- Tá úsáid talún agus cineál gnáthóige mar bhunús do chaipiteal nádúrtha agus do sheirbhísí éiceachórais le naisc trasna topaicí lena n-áirítear bithéagsúlacht, carbóin, uisce, táirgeadh bia, iascach agus úsáidí áineasa.

⁵³ GCC. 2019. Athúsáid Uisce i gComhthéacs an Gheilleagair Chiorclaigh. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: https://www.epa.ie/publications/research/water/Research_Report_293.pdf

- Bainistíocht dramhaíola agus an fhéidearthacht chun cur leis an ngeilleagar ciorclach - is féidir le diúscairt dramhaíola inbhuanaithe tacaíocht a thabhairt agus íoslaghdú a dhéanamh ar an méid truailléan tionscail atá á scaoileadh i bhfoinsí uisce chun an timpeallacht a fheabhsú, carbón a laghdú agus costais chóireála a laghdú.

3.13 Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach

3.13.1 Coinníoll Bunlíne an Tírdhreacha

Léiríonn tírdhreacha go leor athróg, lena n-áirítear geolaíocht bhunúsach, ithreacha, topagrafaíocht, clúdach talún lena n-áirítear gnáthóga agus talmhaíocht, foraoiseacht agus talamh uirbeach, hidreolaíocht, forbairt stairiúil agus chultúrtha, agus aeráid. Déanann na tionchair fhisiceacha agus socheacnamaíocha seo, agus na hidirchaidrimh, tírdhreach amháin difriúil ó thírdhreach eile. Is éard is carachtar tírdhreacha ann ná patrún sainiúil agus so-aitheanta na n-eilimintí, nó na saintréithe, sa tírdhreach a dhéanann na difríochtaí seo. Tá gnéithe tírdhreacha ar nós fála scean teorainneacha páirce, coillearnacha, conairí bruachánacha, canálacha agus bogaigh mar chuid de shaintréithe an tírdhreacha agus tá siad tábhachtach freisin mar chonairí éiceolaíochta a sholáthraíonn nascacht ach is féidir leo a bheith i mbaol forbairt bonneagair líneach go háirithe.

Is é an Coinbhinsiún um Thírdhreach na hEorpa (ELC) an chéad chonradh idirnáisiúnta a dhíríonn go hiomlán ar an tírdhreach. Cuireann an Coinbhinsiún cosaint, bainistíocht agus pleanáil tírdhreacha Eorpacha chun cinn. Dhaingnigh Rialtas na hÉireann an Coinbhinsiún in 2002. Cuireadh an Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha 2015-2025⁵⁴ i bhfeidhm chun comhlíonadh an Choinbhinsiúin um Thírdhreach na hEorpa a bhrú chun cinn trí phrionsabail a bhunú a sholáthraíonn creat beartais ardleibhéil chun cuspóirí an Choinbhinsiúin a bhaint amach.

Shainaithin an Dréacht-Mheasúnú ar Shaintréithe an Tírdhreacha do Chontae Chorcaí^{55 76} Ceantar Nádúr an Tírdhreacha (LCA), a cónascadh isteach i sraith de 16 Cineál Cineálach Nádúr Tírdhreacha (LCT) bunaithe ar chosúlachtaí a bhí le feiceáil sna ceantair éagsúla. Forluíonn an limistéar staidéir limistéar Chuan agus Inbhear Chathair Chorcaí agus go páirteach, Cónaí an Chuain Leathan, Cónaí Inbhear Leathan, Gleannta Ísealchríocha Leathan Torthúla (An Bhlarna, Baile an Chollaigh, Carraig Uí Leighin), Gleannta Ísealchríocha Thorthúla Leathan (Cluain), Talamh Feirme Patchwork Rolling (Béal Guala, Nuachabháil), Aibhneacha Chnoic agus Gleannta Taiscumar (An Druipseach, Áth an Chóiste) agus Talamh Meánach Torthúil Inssured (Cnocán na Biolraí), a bhfuil luach tírdhreacha ard agus an-ard ag baint leo den chuid is mó.

Shainaithin Staidéar Tírdhreacha Chathair Chorcaí 2008⁵⁶ seacht gCeantar Nádúr an Tírdhreacha (LCA), laistigh de Chathair Chorcaí:

- Inbhear/Abhainn;
- Cuan nádúrtha;
- Croílár uirbeach stairiúil;
- Lár na cathrach cónaithe;
- Fo-uirbeach cónaithe;
- Carachtar sileacain uirbeach; agus
- Institiúideach tráchtála/tionsclaíoch/uirbeach.

⁵⁴ An Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta (REOG). 2021. Straitéis Tírdhreacha Náisiúnta d'Éirinn 2015-2025. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/8a59b-national-landscape-strategy/>

⁵⁵ Comhairle Contae Chorcaí. 2007. Dréacht-Straitéis ar Thírdhreach Chontae Chorcaí. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <http://corkcocoplans.ie/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/2016/07/Draft-Landscape-Strategy-2007.pdf>

⁵⁶ Mitchell and Associates. 2008. Staidéar Tírdhreacha Chathair Chorcaí. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcity.ie/en/media-folder/planning/cork-city-landscape-study-2008.pdf>

Aithníonn Plean Forbartha Chathair Chorcaí 2022-2028 atá ag teacht chun cinn freisin Limistéir Ardluacha Tírdhreacha (LAT) agus Criosanna Caomhnaithe Tírdhreacha (CCT). Léiríonn LAT sainghné intreach tírdhreacha agus luach taitneamhachta speisialta, agus is limistéir iad CCT a bhfuil gá acu le cosaint speisialta mar go meastar a gcarachtar agus a luach taitneamhachta a bheith an-íogair d'fhorbairt. Ina theannta sin, is féidir breathnú ar Bhealaí Sárscéimhe laistigh den limistéar staidéir, mar a shainaithnítear i LDP Contae Chorcaí 2022-2028 agus i LDP Chathair Chorcaí 2022-2028 atá ag teacht chun cinn.

Is éard is bailleadhreach ann ná an tírdhreach laistigh den limistéar faoi fhoirgnimh, lena n-áirítear na foirgnimh, an gaol eatarthu, na cineálacha éagsúla spásanna oscailte uirbeacha, lena n-áirítear spásanna glasa agus an gaol idir foirgnimh agus spásanna oscailte. Bunaithe ar Irish Historic Towns Atlas Online⁵⁷, tá bunús na bpríomháiteanna sa limistéar staidéir liostaithe thíos:

- Cathair Chorcaí: Baile Angla-Normannach ón 12ú-15ú haois agus calafort farraige Lochlannach ón 9ú - 15ú haois;
- Cóbh: baile nua (ionad cois farraige, garastún, baile agus baile aomhal iarnróid ón 19ú haois);
- Mala, Mainistir Fhear Maí, Mainistir na Corann: bailte na tréimhse plandála Túdarach-Stuart ón 15ú - 16ú haois agus buirgí Angla-Normannach a bhfuil leanúnachas lonnaíochta amhrasach agus ionaid mhainéaracha ón 12ú-15ú haois;
- Eochail, Cionn tSáile: Baile Angla-Normannach ón 12ú-15ú haois agus calafort farraige a mheastar a bheith Lochlannach ón 9ú - 15ú haois.

Ar fud Chontae Chorcaí, tá sraitheanna tírdhreacha seandálaíochta agus stairiúla, mar thírdhreacha mianadóireachta, lonnaíochtaí réamhstairiúla agus láithreacha catha straitéiseacha, luíochán agus léigir, agus daingnithe cósta lena tírdhreach gaolmhar (tírdhreach Napoléonach de Chuan Chorcaí);

Tá cáilíochtaí scéimhe agus tírdhreacha na gceantar cósta agus tailte arda, go háirithe feadh na leithinis san iardheisceart agus Cuan Chorcaí an-tábhachtach do gheilleagar turasóireachta an réigiúin. Is gné ríthábhachtach de stair, féiniúlacht agus cultúr Chontae Chorcaí é an muirdhreach, mar leathnú ar an tírdhreach, le 1,100km de chósta.

Áirítear i gCeantair Réigiúnacha Nádúr Muirdhreacha Chontae Chorcaí⁵⁸:

- SAC9 - Rias, Cuan agus Oileán Iardheisceart an Atlantaigh - cuimsíonn an GES seo cósta eangaithe de na cúig leithinis thiar theas de chontaetha Chiarraí agus Chorcaí; An Daingean, Uíbh Ráthach, Béarra, Rinn Mhuintir Bháire agus Carn Uí Néid, agus na cuanta eatarthu; Bá an Daingin, Bá Neidín (Abhainn), Bá Bheanntaí, Bá Dhún Mánais agus Loch Trasna.
- SAC10 - Cuan agus Inbhir Ceilteacha an Atlantaigh - cuimsíonn an SAC mór seo stráice de chósta Chorcaí agus Phort Láirge agus bána ó Chléire go Ceann Heilbhic, Co. Phort Láirge;
- SAC11 - Cuan agus Inbhear Chorcaí - tá an SAC seo measartha beag ar scála réigiúnach ach mar gheall ar a ról stairiúil agus a thionchar ar na muirdhreacha máguaird, sainaithnítear é lena limistéar saintréithe féin.

Tá Limistéir Taitneamhachta Speisialta ann freisin atá sainithe de réir a sár-áilleachta nádúrtha le haghaidh luach speisialta áineasa. I gcás Chathair Chorcaí, áirítear ar na suíomhanna seo páirceanna réigiúnacha agus cathrach (m.sh. Páirc Ghleann na Trá Móire, Páirc na Laoi), páirceanna ceantair (m.sh. An Loch, Páirc Abhann an Ghleanna) agus páirceanna áitiúla (m.sh. Páirc Shalom). Ar bhonn níos leithne, áirítear na réimsí is mó a d'fhéadfadh a bheith íogair ó thaobh tionchair amhairc de i gContae Chorcaí:

- Tailte le hingearchló >200m;

⁵⁷ Houghton, J.P. 1971. The origin of Irish towns. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó:

https://www.ria.ie/sites/default/files/origins_of_towns_0.pdf

⁵⁸ Foras na Mara. 2020. Sainmhíniú agus Rangú Mhuirdhreacha na hÉireann. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó:

https://emff.marine.ie/sites/default/files/bluegrowth/PDFs/final_seascape_character_assessment_report_with_annexes.pdf

- Limistéir foraoiseachta;
- Tailte le fána de >30;
- Tírdhreacha oscailte mar lochanna agus inbhir, taitneamhachtaí cois farraige agus cósta; agus
- Cineálacha eile clúdaigh talún nádúrtha.

3.13.2 Treochtaí sa Tódhchaí

Tá an Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha 2015-2025 á cur i bhfeidhm faoi láthair agus beidh sí mar uirlis d'Éirinn chun cloí le Coinbhinsiún Tírdhreacha an AE.

Níltear ag súil go dtiocfaidh athrú suntasach ar shainghné an tírdhreacha laistigh den limistéar staidéir go luath amach anseo, cé gur féidir le forbairtí pleanáilte a bheith ina bhfoinsí féideartha athraithe agus cailliúint gné tírdhreacha. Bheadh baint ag tionchair níos fadtéarmaí ar shaintréithe an tírdhreacha le hathruithe ar úsáid talún ar nós cleachtais talmhaíochta agus foraoiseachta, agus freagairtí ar athrú aeráide agus a dtionchar ar ghnáthóga agus ar ghnéithe tírdhreacha.

3.13.3 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Is iad seo a leanas na príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach:

Dúshláin

- Poitéinseal do bhonneagar chóireáil fuíolluisce chun dul i bhfeidhm ar thírdhreacha, bailedhreacha agus muirdhreacha lena n-áirítear taitneamhacht amhairc le linn na tógála agus na hoibríochta;
- Poitéinseal go gcuirfí srian le bonneagar cóireáil fuíolluisce mar gheall ar an ngá atá le carachtar an tírdhreacha agus an taitneamhacht áitiúil amhairc a chosaint i gceantair íogair.

Deiseanna

- Deiseanna le haghaidh feabhsaithe a bhaineann le bithéagsúlacht agus le bearta feabhsaithe cáilíochta uisce mar dhorchlaí brúachánacha a athchóiriú, réitigh atá bunaithe ar an dúlra agus cuir chuige bainistíochta do bharcantair.

3.14 Oidhreacht chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta

3.14.1 Oidhreacht Chultúrtha

Taifead Séadchomharthaí agus Áiteanna

Is é an Taifead ar Shéadchomharthaí agus Áiteanna (RMP) an liosta reachtúil de shéadchomharthaí taifeadta. Tugtar cosaint dhlíthiúil do shéadchomharthaí atá liostaithe sa RMP faoi Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004 agus de ghnáth ní mór aon obair a dhéantar ag nó i ndáil le Séadchomharthaí Taifeadta a chur in iúl don Aire.

Achtaíodh Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004 chun foráil a dhéanamh do chosaint agus caomhnú séadchomharthaí náisiúnta agus réada seandálaíochta agus forálann sé do chosaint séadchomharthaí agus láithreáin seandálaíochta, cosaint na hoidhreachta iniompartha seandálaíochta agus rialáil oibreacha seandálaíochta. Tíocfaidh an Bille um Sheandálaíocht agus Oidhreacht Stairiúil 2023 in ionad Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta agus léireoidh sé nuachóiriú suntasach ar an dlí a chosnaíonn oidhreacht seandálaíochta agus stairiúil na hÉireann.

Fardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtireachta

Achtaíodh Acht na hOidhreachta Ailtireachta (Fardal Náisiúnta) agus Séadchomharthaí Stairiúla (Forálacha Ilghnéitheacha) 1999 chun socrú a dhéanamh do bhunú Fhardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtireachta (FNOA) agus chun soláthar a dhéanamh d'oibleagáidí na n-údarás reachtúil i leith na séadchomharthaí

stairiúla seo. San Acht seo is ionann “oidhreacht ailtireachta” agus na déanmhais agus na foirgnimh go léir mar aon lena suíomhanna agus a dtailte bainteacha, na daingneáin agus na feisteas; grúpaí struchtúr agus foirgneamh den sórt sin; agus láithreáin ar díol spéise iad ó thaobh ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, cultúrtha, eolaíochta, sóisialta nó teicniúil.

Tugtar rátáil do gach struchtúr: Náisiúnta, Réigiúnach, Áitiúil nó Taifead amháin. Moltar go mbeadh taifead ar leith ag aon struchtúr a rátáiltear mar thábhacht Réigiúnach nó níos airde faoi Thaifead na Struchtúr Cosanta (TPS).

Taifead Struchtúr Faoi Chosaint

Éilíonn an tAcht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú) ar gach údarás pleanála RPS a thiomsú agus a chothabháil atá mar chuid de phlean forbartha gach údaráis phleanála. Is é cuspóir an RPS struchtúir, nó codanna de struchtúir a chosaint “atá mar chuid den oidhreacht ailtireachta, agus a bhfuil spéis speisialta ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, chultúir, eolaíochta, shóisialta nó theicniúil ag baint leo.” Áirítear suíomhanna, struchtúir agus grúpaí struchtúr a bhfuil tábhacht Réigiúnach nó níos mó ag baint leo ag an NIAH san RPS a thugann cosaint reachtúil d’oidhreacht ailtireachta na hÉireann.

Cé gurb é príomhchuspóir an RPS ná an struchtúr agus a shuíomh a chosaint, spreagann an tÚdarás Pleanála go dearfach tograí le haghaidh athchóiriú íogair, síneadh agus athrú ar Dhéanmhais Chosanta.

Taifead Láithreáin agus Séadchomharthaí

Tá an Taifead Láithreáin agus Séadchomharthaí (SMR) le feiceáil ar Amharcóir Léarscáileanna Shuirbhéireacht Seandálaíochta na hÉireann, ach ní thugann sé, ann féin, cosaint dhlíthiúil. Níl gach ceann díobh seo san áireamh sa RMP agus mar sin níl aon chosaint reachtúil acu.

Is iad seo a leanas na hainmniúcháin a bhreithnítear mar chuid de bhunlíne na hoidhreacht cultúrtha:

- Séadchomharthaí láithreáin seandálaíochta a áirítear ar na RMPanna agus/nó SMRanna; agus
- Struchtúir agus láithreáin ailtireachta san áireamh ar FNOA agus/nó RPSanna.

Limistéir Chaomhantais Ailtireachta

Is éard is Limistéir Chaomhantais Ailtireachta (LCAnna) ann áiteanna, ceantair, grúpa struchtúr nó bailedhreacha a bhfuil spéis ar leith acu ó thaobh ailtireachta, staire, seandálaíochta, teicniúla, sóisialta, cultúrtha nó eolaíochta, nó a chuireann le léirthuisint láithreán TSFC. Aithníonn údaráis phleanála áitiúla ACAnna agus cosnaítear iad faoi Alt 81 den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000.

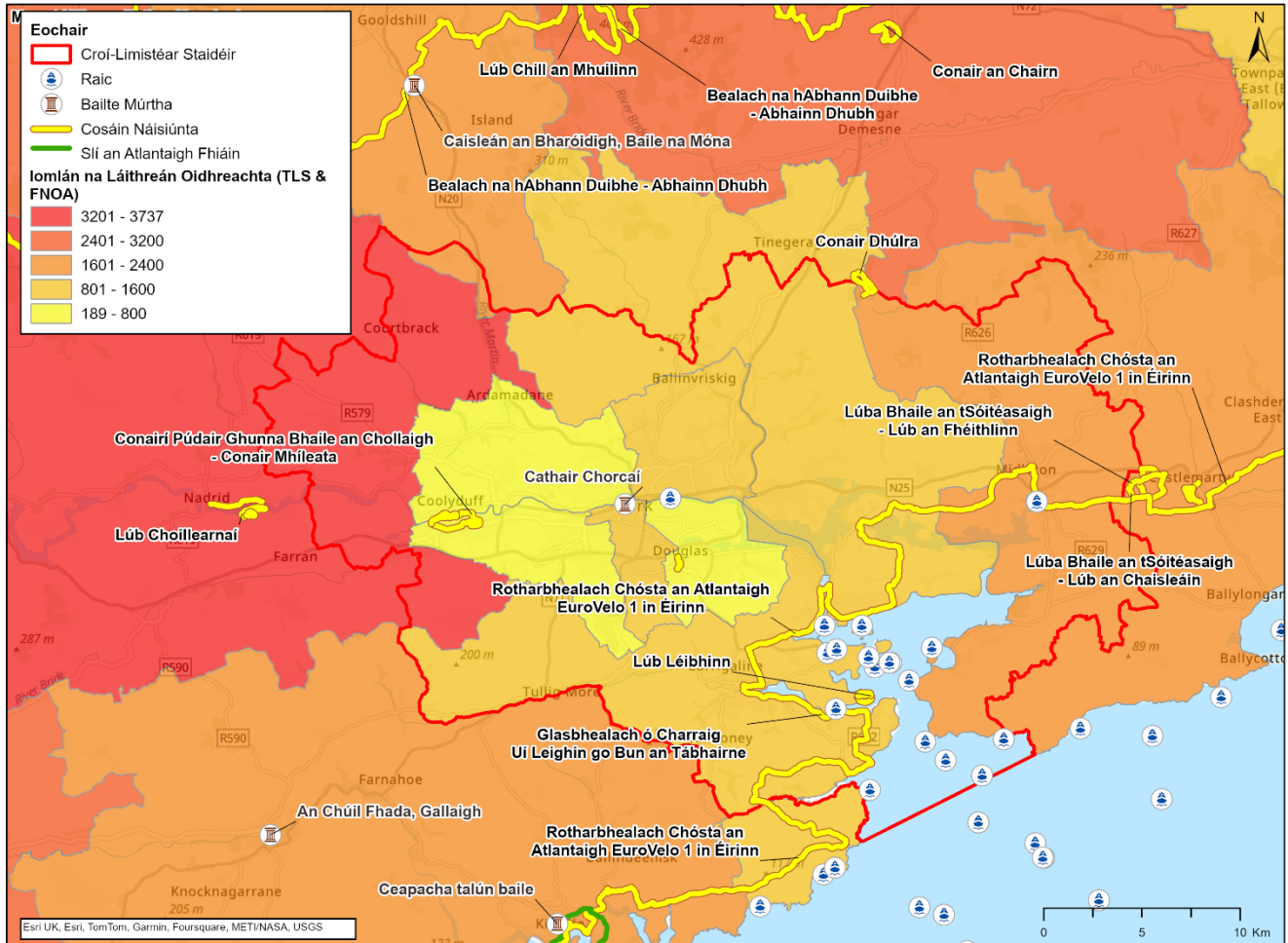
Iarsmaí seandálaíochta anathnide

Tá áis chuardaigh léarscáilithe idirghníomhach ag an tSeirbhís Séadchomharthaí Náisiúnta a sholáthraíonn rochtain ar gach taifead a bhaineann le hoidhreacht seandálaíochta na hÉireann. Tá an bailiúchán fairsing taifead seo stóráilte ar bhunachar sonraí náisiúnta Shuirbhéireacht Seandálaíochta na hÉireann, agus tá liosta de na séadchomharthaí taifeadta seandálaíochta do gach contae ar fáil ag www.archaeology.ie bunaithe ar mhapáil OSI. Tá sé de chúram ar Sheirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta tabhairt faoi chosaint agus caomhnú oidhreacht chultúrtha na hÉireann faoi uisce. Tá sainchúram leathan ag Aonad Seandálaíochta Faoi Uisce Sheirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, lena n-áirítear cainníochtú an taifid, taighde, suirbhéireacht faoi uisce, tochailt agus rialú. Coinníonn an tAonad Seandálaíochta Faoi Uisce Bunachar Sonraí Breathnóra Raic na hÉireann agus Fardal Raic na hÉireann, agus déanann sé measúnú freisin ar thionchair ionchasacha forbartha ar sheandálaíocht faoi uisce trí mholtaí a dhéanamh do na húdaráis phleanála ábhartha agus do chomhlachtaí rialála eile ar fhorbairt a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar sheandálaíocht faoi uisce⁵⁹.

⁵⁹ Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta. 2023. Underwater Archaeology. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.archaeology.ie/underwater-archaeology>

3.14.2 Oidhreacht Chultúrtha Coinníoll Bunlíne

Tá 2,180 láithreán SMR, 1,215 láithreán NMS agus 4,627 láithreán NIAH (féach Fíor 3.10) sa limistéar staidéir chomh maith le 59 limistéar caomhantais ailtireachta. Chomh maith leis d'fhéadfadh go mbeadh iarsmaí seandálaíochta agus ailtireachta neamhshainithe anaithnid laistigh den limistéar staidéir lena n-áirítear sócmhainní oidhreachta neamhshainithe laistigh den limistéar muirí mórtimpeall Réigiún an Iardheiscirt.

Fíor 3.10 Suíomhanna oidhreachta cultúrtha, áineasa agus turasóireachta

3.14.3 Treochtaí sa Todhchaí

Foilsíodh an Plean Oidhreachta Náisiúnta, Oidhreacht Éireann 2030 in 2022⁶⁰. Leagann an plean seo amach raon leathan gníomhartha atá dírithe ar oidhreacht na hÉireann a chosaint agus a chothú agus aitheantas a thabhairt don tábhacht a bhaineann le rannpháirtíocht pobail agus naisc le bithéagsúlacht agus athrú aeráide. Tá Plean Forfheidhmithe le forbairt do na gníomhartha. Tagann an Bille um Sheandálaíocht agus Oidhreacht Stairiúil 2023 in ionad Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta, agus tabharfar isteach leis córas ceadúnaithe comhtháite amháin agus cóid chleachtais reachtúla, agus bronnfar leis cosaint dhlíthiúil ar fhionnachtana nua ag láithreáin seandálaíochta. Neartaíonn na hathruithe atá le teacht ar reachtaíocht agus polasaí maidir le hoidhreacht cultúrtha cosaint sócmhainní oidhreachta cultúrtha, seandálaíochta agus ailtireachta ainmnithe mar aon le seandálaíocht neamhainmnithe. Tá bagairtí aitheanta ann ar shócmhainní oidhreachta mar gheall ar ghníomhaíochtaí forbartha a théann i bhfeidhm ar shuíomhanna nó as a dtagann cailliúint sócmhainní anaithnide faoi thalamh. Is féidir le hathrú aeráide agus cailteanas gnáthóige cur isteach freisin ar chaomhnú iarsmaí seandálaíochta faoi thalamh.

⁶⁰ RTRÁO 2023. Oidhreacht Éireann 2030. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/778b8-heritage-ireland-2030/>

3.14.4 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Is iad seo a leanas na príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le hOidhreacht Chultúrtha don CWS agus don MST:

Dúshláin

- An poitéinseal do thógáil infrastruchtúr chóireáil fuíolluisce chun damáiste a dhéanamh do shéadchomharthaí/suíomh oidhreachta seandálaíochta agus ailtireachta nó cur isteach ar rochtain nó ar shuíomhanna láithreán/séadchomharthaí;
- An poitéinseal go mbeadh tionchar ag struchtúir nua ar thimpeallacht láithreán/séadchomharthaí oidhreachta.
- D'fhéadfadh forbairtí nua a bheith srianta ag an ngá atá le láithreán/séadchomharthaí agus a gcuid suíomhanna a sheachaint agus a chosaint.

Deiseanna

- Deiseanna chun cosaint oidhreachta a nascadh le tacaíocht a thabhairt do chuspóirí bithéagsúlachta agus an athruithe aeráide.
- An poitéinseal chun iarsmaí seandálaíochta anaithnide, neamhshainithe a nochtadh (agus damáiste a dhéanamh dóibh), lena n-áirítear seandálaíocht faoi uisce agus mhuirí ach freisin an cumas chun eolas a thaifeadadh agus cur leis agus rochtain ar oidhreacht chultúrtha agus seandálaíocht a fheabhsú.

3.15 Geolaíocht agus Ithreacha

3.15.1 Geolaíocht Riocht Bonnline

Is éard atá sa bhuncharraig faoi bhun an limistéir staidéir go príomha ná Foirmíocht Bhaile Trasna, gaineamhchlocha Deavónacha agus ilchuideachtaí atá suite ó thuaidh, agus Foirmíocht na Trá Báin, gaineamhchloch Charbónmhar agus láibchloch ar an taobh ó dheas⁶¹. Tá buncharraig an limistéir staidéir agus limistéar Inbhear na Sionainne comhdhéanta den chuid is mó d'Aolchlocha Bálsórtacha, d'ollchlocha móra Carbónmhara, d'aolchlocha gan leaba agus d'Fhoirmíocht an Oileáin Bhig, aolchloch chailchílte láibbhainc ollmhór Charbónmhara de chuid na sil-leagain dromchlach comhdhéanta de sil-leagain geolaíochta neamh-chomhdhlúite.

D'aithin Suirbhéireacht Gheolaíochta na hÉireann (GSI) Láithreáin Oidhreachta Geolaíochta na hÉireann (IGH) mar chuid dá gClár IGH, comhpháirtíocht idir GSI agus an SPNF. Cuimsíonn suíomhanna IGH phluais, gleannta tirime, spriongaí agus poill fháinleog. D'aithin an t-iniúchadh SGÉ sa limistéar samhaltaithe hidriméadrachta deich Láithreán Oidhreachta Geolaíochta na hÉireann (IGHS) mar atá liostaithe thíos i dTábla Tábla 3.13 agus léirithe iFíor 3.5. De réir Suirbhéireacht Gheolaíochta na hÉireann (SGÉ), níl an t-iniúchadh ar Láithreáin Gheolaíochta Contae do Chontae Chorcaí críochnaithe go dtí seo.⁶²

Níl aon Gheopháirc Domhanda EOCNA i gContae Chorcaí⁶³.

⁶¹ Suirbhé Geolaíoch na hÉireann. 2021. Bedrock Geology 1:100,000 Ireland (ROI) ITM. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://dcnr.maps.arcgis.com/home/item.html?id=a40f6a8ca91f4340a86b12649d831d74>

⁶² Suirbhéireacht Gheolaíochta na hÉireann. 2022. Láithreáin Iniúchta Oidhreachta Gheolaíochta Éireann. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gsi.ie/en-ie/data-and-maps/Pages/Geoheritage.aspx#Nationwide>

⁶³ EOCNA. 2023. Geopháirceanna Domhanda EOCNA. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks#list>

Tábla 3.13 Láithreáin Oidhreachta Geolaíochta na hÉireann suite laistigh den chroí-limistéar staidéir

Ainm an láithreáin	Achar iomlán an láithreáin (km ²)	Limistéar laistigh den chroílimistéar staidéir (km ²)
Ard Ó gCinneá	0.0418	0.0031
Béal Abha agus Oileán Clutharach	0.5882	0.3090
Beár Inis Cara	0.0002	0.0002
Garraí Bhaile an Locha	0.0010	0.0010
Cairéil Beaumont	0.0377	0.0377
Cnoc Phádraig	0.0003	0.0003
Túr an tSeandúin	0.0006	0.0006
Ard-Eaglais Fhionnbharra	0.0013	0.0013
Cairéal Diamaint na Dúcharraige	0.0423	0.0423
Cuid Iósaif	0.0003	0.0003

3.15.2 Coinníoll Bunlíne na hIthreach

Is beag reachtaíocht a bhaineann go díreach le cosaint ithreach agus ithreach ar leibhéal idirnáisiúnta agus níl aon reachtaíocht dírithe ar chosaint ithreach in Éirinn amháin. Mar sin féin, is í an phríomhspreagthóir do bheartas amach anseo ná Straitéis Ithreach an AE do 2030⁶⁴ rud a foilsíodh in 2021. Leagtar amach inti an aidhm go mbeidh ithreacha an AE i riocht sláintiúil faoi 2050. Sainmhínítear ithreacha sa straitéis seo mar:

“nuair a bhíonn siad i riocht maith ceimiceach, bitheolaíoch agus fisiceach, agus mar sin in ann a oiread de na seirbhísí éiceachórais seo a leanas agus is féidir a sholáthar go leanúnach:

- Táirgeadh bia agus bithmhaise a sholáthar, lena n-áirítear sa talmhaíocht agus san fhoraoiseacht;
- Uisce a ionsú, a stóráil agus a scagadh agus cothaithe agus substaintí a athrú agus, dá bhrí sin, dobharlaigh screamhuisce [agus uisce dromchla] a chosaint;
- An bonn a sholáthar don bheatha agus don bhithéagsúlacht, lena n-áirítear gnáthóga, speicis agus géinte;
- Gníomhú mar thaiscumar carbóin;
- Ardán fisiceach agus seirbhísí cultúrtha a sholáthar do dhaoine agus dá ngníomhaíochtaí;
- Gníomhú mar fhoinsé amhábhair;
- Cartlann den oidhrecht gheolaíoch, gheomoirfeolaíoch agus seandálaíochta a chomhdhéanamh”.

Léirítear ithreacha sa limistéar staidéir go príomha ag ithreacha garbha agus dúrabháin ón gcomhcheangail seo a leanas:

- Ros Ó gCairbre (900e) - Sreabhadh garbh dúrabháin le clocha silice;
- Cluain an Róistigh (1100a) - Sreabhadh dúrabháin mín le clocha silice;
- Baile an Londraigh (1100e) - Dúrabhán mín thar scealla nó buncharraig sclátaí;

⁶⁴ Cumarsáid Ón gCoimisiún Go Dlí Parlaimint na hEorpa, An Chomhairle, Coiste Eacnamaíochta agus Sóisialta na hEorpa agus Coiste na Réigiún Straitéis Ithreach an AÉ don bhliain 2030 Ag Baint na mBuntáistí a bhaineann le hIthreacha Sláintiúla Do Dhaoine, Bia, Nádúr agus an Aeráid, Com (2021) 699, Deireadh. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <http://Eur-Lex.Europa.Eu/>

an éillithe a shainnítear ag saoráidí atá ceadúnaithe ag an EPA a fhorfheidhmiú ach níl aon bheartas nó reachtaíocht talún éillithe ar leith in Éirinn faoi láthair.

Ithir agus an geilleagar ciorclach

Tá ról lárnach ag an ithir le huisce, carbón agus cothaithe a athchúrsáil, agus féadfaidh sí truailléain a bhriseadh síos mar aon le hacmhainní amhábhair a sholáthar. Molann Straitéis Ithreach an AE 2030 go mba cheart go dtógfaí ordlathas le talamh le béim curtha ar chaillteanas acmhainní ithreacha a sheachaint agus forbairt ithreach sláintiúil a chur chun cinn.

3.15.3 Treochtaí sa Toghchán

Meastar go ginearálta go dtarlaíonn athruithe sa gheolaíocht thar amscálaí an-fhada. Mar sin féin, bíonn tionchar ag athruithe a mbíonn tionchar acu ar ithreacha mar gheall ar réimeas uisce, athrú aeráide, cleachtais úsáide talún ar charbón ithreach, leibhéil chothaitheach agus rátaí creimthe agus tá siad ábhartha laistigh den scála ama don CWS.

Is acmhainní iad ithreacha agus seirbhísí eiceachórais a thacaíonn siad nach mór a chosaint, agus monatóireacht agus bainistiú a dhéanamh orthu, lena n-áirítear pleananna ardleibhéil náisiúnta agus earnála um úsáid talún agus gníomhaíochtaí bainistíochta áitiúla ar fheirmeacha, plandálacha foraoise, tailte móna, lonnaíochtaí uirbeacha agus tuaithe. In éagmais reachtaíochta ithreacha Eorpaí agus náisiúnta, tá an dúshlán fós ann cur chuige comhsheasmhach a áirithiú maidir leis an acmhainn teoranta ithreach a chosaint agus a bhainistiú, i gcomhthéacs tacú le fás eacnamaíoch agus daonra atá inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de. Leagtar amach i Straitéis Ithreach an AE go dtí 2030, a bhfuil dlúthbhaint aici le Straitéis Bhithéagsúlachta an AE agus le Dlí an AE um Athchóiriú an Dúlra atá beartaithe, gníomhaíochtaí chun tacú lena haidhmeanna uileghabhálacha fadtéarmacha a bhaint amach ar cheart go mbeadh tionchar acu freisin ar bheartas náisiúnta a bhaineann le hithreacha amach anseo.

3.15.4 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Is iad seo a leanas na príomh-shaincheisteanna agus deiseanna maidir le geolaíocht agus ithreacha a d'fhéadfadh a bheith ábhartha don CWS agus don MST:

Dúshlán

- Tógáil talún le cailliúint acmhainní ithreach ó oibreacha tógála ar bhonneagar seirbhísí fuíolluisce.
- Bainistíocht agus sláinte ithreach a théann i bhfeidhm ar an gcaoi a gcoimeádtar uisce agus cothaithe san ithir agus so-ghabhálacht i leith creimthe le cailliúint ithreach agus leibhéil arda dríodair agus cothaitheach i rith chun srutha ag dul isteach i ndobharlaigh.
- Tionchar féideartha ar acmhainní geolaíochta agus ar láithreáin chosanta ó oibreacha tógála.
- Tionchar indíreach ar cháilíocht na hithreach, tairbhiúil agus diúltach, ó scaipeadh sloda agus an poitéinseal do thruailliú dobharlach mar phróisis chóireála fuíolluisce tionchar ar an méid cothaitheach agus miotail throma sloda.

Deiseanna

- Deiseanna chun tailte móna a athchóiriú lena n-áirítear tionscnaimh um athfhliuchadh móna, tionscnaimh chaomhnaithe ithreach atá bunaithe ar dhobharcheantar agus feabhsúcháin/cruthú bogaigh. Is féidir leis na cuir chuige seo tacú le cáilíocht an uisce agus sláinte ithreach agus tairbhí eiceachórais eile a sholáthar mar cheapadh carbóin agus tacú le feabhsú na bithéagsúlachta.
- Deiseanna chun pleananna bainistíochta ithreach a úsáid chun ordlathas a chur i bhfeidhm chun caillteanas a sheachaint, chun athúsáid a chur chun cinn agus chun sláinte na hithreach a chothabháil.

3.16 Cáilíocht Aeir

3.16.1 Coinníoll Bunlíne Cáilíochta Aeir

Is baol mór don chomhshaol é truailliú aeir. De réir an Eagraíocht Dhomhanda Sláinte (EDS), is féidir le truailliú aeir an baol stróc, galar croí, ailse scamhóg, agus galair riospráide ainsealacha agus géarmhíochaine, lena n-áirítear asma a mhéadú. Meastar go bhfuil thart ar 1,300 bás roimh am in aghaidh na bliana in Éirinn⁶⁶ de bharr droch-chaighdeán an aeir ó ábhar cáithnínach mín (PM_{2.5}).

Faoi Phlean Gníomhaíochta um Nial-Thruailliú an Mhargaidh Ghlais Eorpaigh⁶⁷, shocraigh an Coimisiún Eorpach sprioc 2030 chun líon na mbásanna roimh am a laghdú de bharr mín-ábhar cáithnínach (PM^{2.5}, príomhthruailléan aeir), faoi 55% ar a laghad i gcomparáid le leibhéal 2005. Chuige sin, in 2022 d'fhoilsigh an Coimisiún Eorpach togra chun athbhreithniú a dhéanamh ar na treoracha um cháilíocht an aeir chomhthimpeallaigh, agus é mar aidhm, i measc nithe eile, na caighdeán cháilíochta aeir a ailíniú níos dlúithe le moltaí an EDS.

Bunaítear leis an Treoir CAFÉ (Cáilíocht Aeir Chomhthimpeallaigh agus Aer Níos Glaine don Eoraip) cuspóirí maidir le conas cáilíocht an aeir chomhthimpeallaigh a mheas chun éifeachtaí díobhálacha ar ár sláinte agus ar an gcomhshaol a laghdú, a chosc agus a sheachaint.

Sonraítear i dTuarascáil Bhliantúil 2022 Chomhairle Cathrach Chorcaí⁶⁸ maidir le Cáilíocht Aeir i gCathair Chorcaí go bhfuil cáilíocht an aeir i gCorcaigh go maith go ginearálta ach go dtagann laghdú air le linn míonna an gheimhridh agus ag pointí tráchta trom, le hastuithe ábhar cáithnínach (PM_{2.5}) ó dhó breoslaí soladacha do théamh baile agus dé-ocsaíd nítrigine (NO₂) is iad astuithe ó thrácht ar bhóithre na príomhchúiseanna le droch-chaighdeán an aeir.

Tábla 3.14 léirítear sonraí monatóireachta cáilíochta aeir rialála an GCC sa limistéar staidéir. Tá ocht láithreán gníomhach monatóireachta ar cháilíocht an aeir laistigh den limistéar staidéir mar atá liostaithe i Tábla 3.14. Tugadh faoi deara sárúithe ar an leibhéal 24 uair an chloig de Threoirlíne um Cháilíocht Aeir (AQG) an EDS 2005 do PM₁₀ (>50µg/m³) ag go leor láithreacha, ach níor sáraíodh leibhéal AQG 2005 bliantúla EDS ag aon stáisiún. Ina theannta sin, coinníonn Comhairle Cathrach Chorcaí líonra monatóireachta PM_{2.5} ar fud na cathrach, agus léirigh sonraí monatóireachta ón líonra seo 2022 freisin nach raibh aon sárú ar an leibhéal AQG EDS in 2022⁶⁸.

Tábla 3.14 Truailléain roghnaithe a tomhaiseadh in 2021 ag teip ar leibhéal AQG EDS

Suíomh monatóireachta cáilíochta aeir an GCC	Torthaí monatóireachta ar cháilíocht an aeir 2022 ⁶⁹	Torthaí monatóireachta ar cháilíocht an aeir 2023 (Eanáir - Deireadh Fómhair) ⁷⁰
Nascbhóthar Theas Chorcaí	Dhá shárú PM ₁₀ (>50 µg/m ³)	Gan aon sárú NO ₂ ná PM ₁₀
Lár Chathair Chorcaí	Dhá shárú PM ₁₀ (>50 µg/m ³)	Gan aon shárú PM ₁₀ Níl sonraí NO ₃ ar fáil.
Páirc Bhaile an Fhraoigh	Níl sonraí ar fáil	Gan aon shárú PM ₁₀ (ní dhéantar monatóireacht ar NO ₂)

⁶⁶ An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Air Quality in Ireland Report 2021. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://indd.adobe.com/view/67188a5f-37ff-44bd-b335-5d168fdcf113>

⁶⁷ An Coimisiún Eorpach. 2021. Plean gníomhaíochta truaillithe Nialais. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_en

⁶⁸ Comhairle Chathair Chorcaí. 2022. Cáilíocht Aeir i gCorcaigh Tuarascáil Bhliantúil 2022. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcity.ie/en/media-folder/environment/cork-city-council-air-quality-report-2022.pdf>

⁶⁹ GCC. 2022. Feasachán um Cháilíocht Aeir – PM₁₀ Nollaig 2022. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/airquality.ie/docs/bulletins/Air-Quality-Bulletin-2022.pdf> <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/airquality.ie/docs/bulletins/Air-Quality-Bulletin-2022.pdf>

⁷⁰ GCC. 2023. Feasachán um Cháilíocht Aeir Deireadh Fómhair 2023. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/airquality.ie/docs/bulletins/Air-Quality-Bulletin-2023.pdf>

Suíomh monatóireachta cáilíochta aeir an GCC	Torthaí monatóireachta ar cháilíocht an aeir 2022 ⁶⁹	Torthaí monatóireachta ar cháilíocht an aeir 2023 (Eanáir - Deireadh Fómhair) ⁷⁰
MCU Bhaile an Easpaig	Gan aon shárú PM ₁₀ (ní dhéantar monatóireacht ar NO ₂)	Níl sonraí ar fáil
COC Chorcaí	Níl sonraí ar fáil	Gan aon sárú NO ₂ ná PM ₁₀
Bóthar Ghleann Maghair Íochtarach	Níl sonraí ar fáil	Gan aon sárú NO ₂ ná PM ₁₀
An Cóbh	Gan aon sárú NO ₂ ná PM ₁₀ (>50 µg/m ³)	Gan aon sárú NO ₂ ná PM ₁₀
Cuan Chorcaí	Sárú PM ₁₀ amháin (>50 µg/m ³) (ní dhéantar monatóireacht ar NO ₂)	Gan aon shárú NPM ₁₀ (ní dhéantar monatóireacht ar NO ₂)

Faoin Treoir um Aer Glan don Eoraip, ní mór do bhallstáit an AE "Criosanna" a ainmniú chun cáilíocht an aeir a bhainistiú. I gcás na hÉireann, sainíodh ceithre chrios sna Rialacháin um Chaighdeán Cháilíochta Aeir (2011).

De réir an GCC²¹, is iad na príomhréimsí sainithe i ngach crios:

- Crios A: Baile Átha Cliath;
- Crios B: Corcaigh;
- Crios C: Cathracha agus bailte móra eile ina bhfuil Luimneach, Gaillimh, Port Láirge, Droichead Átha, Dún Dealgan, Bré, An Uaimh, Inis, Trá Lí, Cill Chainnigh, Ceatharlach, Nás na Rí, Sligeach, Droichead Nua, an Muileann gCearr, Loch Garman, Leitir Ceanainn, Baile Átha Luain, Cill Droichid, Cluain Meala, Baile Brigín, Na Clocha Liatha, Léim an Bhradáin agus Port Laoise; agus
- Crios D: Tuaithe na hÉireann, i.e., an chuid eile den Stát gan Criosanna A, B agus C a áireamh.

Tá an chuid lárnach den limistéar staidéir laistigh de Chrios B Chorcaí, agus tá an chuid eile den limistéar staidéir laistigh de Chrios D Tuaithe na hÉireann.

Go ginearálta, ní chuireann an tionscal uisce go mór le saincheistanna cáilíochta aeir, cé go bhféadfadh nús bholadh a bheith ann mar thoradh ar áiseanna cóireála fuíolluisce in aice láimhe. Tá riachtanas ann cloí le rialacháin truaillithe aeir agus deiseanna féideartha a aithint chun astaíochtaí a laghdú.

3.16.2 Treochtaí sa Todhchaí

D'fhoilsigh an EDS AQGanna nua in 2021 bunaithe ar thionchar truailléan ar ár sláinte. Tá 4 Sprioc Eatramhacha (IT) aitheanta (IT1, IT2, IT3, IT4) chun na leibhéil AQG deiridh a bhaint amach. Tá an Eoraip mar chuid den Mhargadh Glas an Aontais Eorpaigh (AE) agus d'fhíseanna an AE maidir le truailliú ar bith do 2050 ag déanamh athbhreithniú ar a caighdeán cháilíochta aeir chun iad a ailíniú níos dlúithe le moltaí ísle an EDS. Faoi láthair tá cáilíocht an aeir laistigh den limistéar staidéir ar chaighdeán inghlactha agus fanann sé laistigh de luachanna reachtaíochta agus sprice an Aontais Eorpaigh (AE), ach beidh dúshlán ag baint le baint amach Treoirlínte Cáilíochta Aeir EDS sa todhchaí do Chorcaigh agus d'Éirinn i gcoitinne.

Leagtar amach i Straitéis Cáilíochta Aeir Chomhairle Cathrach Chorcaí 2021-2026⁷¹ roinnt gníomhaíochtaí atá dírithe ar thruailliú aeir a laghdú laistigh den chathair, mar bhearta atá dírithe ar fheasacht an phobail a mhéadú, monatóireacht a dhéanamh ar cháilíocht an aeir ar fud na cathrach a fhorbairt (curtha i bhfeidhm in 2022), inrochtaineacht a mhéadú agus tarraingteacht modhanna iompair phoiblí agus taistil ghníomhaigh agus tacú leis an aistriú chuig úsáid feithiclí leictreacha (FL).

⁷¹ Comhairle Chathair Chorcaí. 2021. Straitéis maidir le Cáilíocht an Aeir 2021-2026. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcity.ie/en/council-services/services/environment/air-quality/air-quality-strategy.html>

3.16.3 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Is iad seo a leanas na príomh-shaincheistean agus deiseanna maidir le cáilíocht aeir a d'fhéadfadh a bheith ábhartha don CWS agus don MST:

Dúshláin agus deiseanna

- Cruthaíonn giniúint shealadach an truailithe aeir amhail le linn na gcéimeanna tógála agus oibriúcháin d'fhorbairt bonneagair fuíolluisce, cé gur chóir a thabhairt faoi deara gur dócha go mbeidh deis ag baint le huasghráduithe ar an mbonneagar atá ann cheana féin agus soláthar seirbhísí nua úsáid a bhaint as teicneolaíochtaí is mó fuinnimh. éifeachtach.
- Is féidir le drochbholadh cur as do dhaoine aon áit a bhfuil cóireáil fuíolluisce ar siúl nó sloda talmhaíochta á leathadh agus ní mór do dheardh le haghaidh saoráid nua nó uasghráduithe ar chóireáil fuíolluisce na caighdeáin a chur san áireamh a cheanglaítear maidir le gabhdóirí timpeall ionaid cóireála agus cineálacha cur chuige dea-ghnáis leata agus stórála scioidair.

I gcomhthéacs fhorbairt CWS, ceaptar gur saincheistean logánta iad na dúshláin agus deiseanna bainteach le caighdeáin an aeir a dtéitear i ngleic leo trí chaighdeáin ábhartha a chur i bhfeidhm a sainathnódh ar leibhéil chláir agus tionscadail. I dtéarma MST an CWS, breithneofar orthu go ginearálta de réir na dtionchar féideartha a d'fhéadfadh a bheith acu maidir le núis agus clampar a chruthú faoi thopaic an daonra agus na sláinte.

3.17 Torann agus Creathadh

3.17.1 Torainn agus Creathadh Coinníoll Bunlíne

De réir an EDS, sainmhínítear torann mar fhuaim nach dteastaíonn agus is féidir leis a bheith díobhálach do shláinte an duine agus éiceachórais. Trasuódh an Treoir Torainn (2002/49/CE), dá ngairtear an Treoir um Thorann Comhshaoil go coitianta nó END maidir le measúnú agus bainistiú torainn comhshaoil, isteach i reachtaíocht náisiúnta na hÉireann trí na Rialacháin um Thorann Comhshaoil 2006 (S.I. Uimh. 140 de 2006). Iarradh sa Treoir seo go bhforbrófaí léarscáileanna torainn straitéiseacha agus pleananna gníomhaithe do mhórbhóithre, iarnróid, aerfoirt agus cathracha.

Sainítear sa END cur chuige coiteann atá beartaithe chun na héifeachtaí díobhálacha, lena n-áirítear crá, de bharr nochtadh do thorann comhshaoil a sheachaint, a chosc nó a laghdú ar bhonn tosaíochta. Ní shocraíonn an END aon luach teorann, agus ní fhorordaíonn sé na bearta atá le húsáid sna pleananna gníomhaíochta, a fhanann de rogha na n-údarás inniúil. Fágfar luachanna teorann faoi gach ballstát. Ag an bpointe seo, níl aon luachanna teorantacha torainn reachtúla ag Éirinn.

Aimsítear i bPlean Gníomhaithe Torainn Chomhairle Cathrach Chorcaí 2018-2023⁷² go bhfuil 63% de dhaoine ceirteán uirbeach Chorcaí nochtadh do thorann comhshaoil a sháraíonn 55 deicibeil (dB) L_{den} atá beagán níos airde ná na spriocanna atá i dTreoirínte Torainn Comhshaoil an EDS do Réigiún na hEorpa de 54 dB L_{den} maidir le torann ó thrácht ar bhóithre agus 53 dB L_{den} ó thrácht iarnróid⁷³, agus tá 76 % nochtaithe do leibhéil torainn oíche a sháraíonn sprioc eatramhach de 55 dB L_{night} de Threoirínte EDS um Thorann Oíche na hEorpa⁷⁴.

Níltear ag súil go gcuirfidh forbairt bonneagair uisce agus fuíolluisce go mór le truailliú torainn. Aithníonn Uisce Éireann go bhféadfadh drochthionchar a bheith ag torann tógála ar thimpeallachtaí talún agus mara

⁷² Comhairle Chathair Chorcaí. 2020. Plean Gníomhaithe um Thorann 2018-2023. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcity.ie/en/media-folder/environment/cork-agglomeration-area-noise-action-plan-2018-2023.pdf>

⁷³ An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte (EDS) 2018. Treoirínte Torainn do Réigiún na hEorpa. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/343936/WHO-EURO-2018-3287-43046-60243-eng.pdf?sequence=2>

⁷⁴ An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte (EDS) 2009. Treoirínte um Thorann Oíche don Eoraip. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://iris.who.int/handle/10665/326486>

agus mar sin déanfar é a mheas trí bhainistíocht tógála scéime agus dearadh do ghabhdóirí áitiúla agus le linn oibriú do ghabhdóirí íogaire atá gar dóibh.

3.17.2 Treochtaí sa Todhchaí

Tá sé deacair treochtaí torainn sa todhchaí a thuar. Féadfar na Rialacháin um Thorann Timpeallachta 2006 a athbhreithniú amach anseo chun leibhéal níos déine bainistíochta torainn a fhorfheidhmiú, agus tá tuilleadh léarscáileanna agus pleananna torainn straitéiseacha le forbairt.

Tá tionscadal taighde trí bliana coimisiúnaithe ag an GCC, Torann agus Fianaise Sláinte ó Éirinn a sholáthróidh athbhreithniú mionsonraithe ar an ngaol idir torann comhshaoil agus sláinte/folláine. Soláthróidh an taighde seo meastachán náisiúnta ar ualach galair ó thorann comhshaoil i mblianta saoil atá coigeartaithe faoi mhíchumas (DALYs). Tá sé á stiúradh ag an gColáiste Ollscoile, Baile Átha Cliath (COBÁC) agus ag an Institiúid Taighde Eacnamaíochta agus Sóisialta (ESRI). Is é an aidhm atá ann samhaltú torainn agus sonraí sláinte a chomhcheangal le gaolta ranníocacha idir nochtadh torainn agus torthaí sláinte/folláine a scrúdú.

Aithníonn Plean Gníomhaithe Torainn Chathair Chorcaí ⁷²145 limistéar ardtosaíochta ina bhfuil gá le maolú torainn chun cloí le teorainneacha treorach an GCC do ghníomhaíochtaí ceadúnaithe ⁷⁵, chomh maith le bearta maolaithe agus cosanta atá le cur i bhfeidhm thar shaolré na straitéise.

3.17.3 Príomhbhreithnithe don CWS agus don MST

Ó thaobh torainn agus creathaidh de is iad na príomhdhúshláin agus deiseanna a d'fhéadfadh a bheith ábhartha do CWS agus MST ná:

Dúshláin agus deiseanna

- Giniúint torainn le linn tógála agus oibriú an bhonneagair fuíolluisce; agus
- Torann ag teacht ó obair thógála agus cóireáil fuíolluisce a fheidhmiú, lena n-áirítear fáil réidh le dramhaíl sloda bainteach le gléasraí a úsáid agus HGVanna a bheith ag teacht agus ag imeacht.

Deiseanna a thapú chun machnamh a dhéanamh ar conas caighdeáin torainn agus creathaidh a chur san áireamh sa dearadh agus sa soláthar sa chás go bhféadfadh a leithéid cur isteach ar ghabhdóirí íogaire.

I gcomhthéacs fhorbairt CWS, ceaptar gur saincheistanna logánta iad na dúshláin agus deiseanna bainteach le caighdeáin an aeir a dtéitear i ngleic leo trí chaighdeáin ábhartha a chur i bhfeidhm a sainithníodh ar leibhéal chlár agus thionscadail. I dtéarma MST an CWS, breithneofar orthu go ginearálta de réir na dtionchar féideartha a d'fhéadfadh a bheith acu maidir le núis agus clampar a chruthú faoi thopaic an daonra agus na sláinte.

3.18 Éifeachtaí Trasteorann

Níltear ag súil le haon tionchar trasteorann mar gheall ar an achar idir limistéar staidéir MST an CWS agus náisiúin eile (thart ar 250km) agus mar gheall ar abhantrach an CTU a chuimsítear i measúnú don CWS, ní roinntear iad le haon náisiún eile. Dá bhrí sin, déantar éifeachtaí trasteorann a scóipeáil as measúnú breise.

3.19 Achoimre ar Raon Feidhme an MST

Tá scóip an MST socraithe ag na príomhcheistanna agus treochtaí a bunaíodh sa mheasúnú bonnlíne. Tá scóip an mheasúnaithe leagtha amach in Tábla 3.15.

⁷⁵ GCC. 2016. An Oifig um Fhorfheidhmiúchán Comhshaoil (OFC) Nóta Treorach maidir le Torann: Iarratais ar Cheadúnais, Suirbhéanna agus Measúnuithe i ndáil le Gníomhaíochtaí Sceidealta (NG4). Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: [https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/noise/NG4-Guidance-Note-\(January-2016-Update\).pdf](https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/noise/NG4-Guidance-Note-(January-2016-Update).pdf)

Tábla 3.15 Achoimre raon feidhme le haghaidh an MST den dréacht-CWS.

Ábhar MST	Raon feidhme	Scóipeáilte isteach - Y/N?	
	Nithe le breithniú	Céim Thógála	Oibriú Céim
Timpeallacht Uisce	<p>Dúshláin: Truailliú uisce a théann i bhfeidhm ar uiscí úra, inbhir agus cósta ó dhoirteadh cóireáilte agus neamhchóireáilte (uisce stoirme nó umar seipteach). Ceanglais nua agus uasghrádaithe chun freastal ar riachtanais agus cur le teacht aniar.</p> <p>Deiseanna: Leanúint le hinfheistíocht chun brú a mhaolú agus feabhsúcháin timpeallachta a bhaint amach. Gníomhartha spriocdhírthe agus níos leithne atá bunaithe ar dhobharcheantair chun caighdeán an uisce, seirbhísí agus acmhainní éiceachórais a fheabhsú agus réitigh nádúrbhunaithe a úsáid.</p>	T	T
Daonra, Socheacnamaíocht agus Sláinte an Duine	<p>Na dúshláin: Fás daonra le himpleachtaí do leibhéal an éilimh ar sheirbhísí fuíolluisce. Tá rochtain ar, agus cáilíocht an chomhshaoil nádúrtha lena n-áirítear aibhneacha, lochanna, canálacha, limistéir chósta, uiscí snámha, iascaigh mhara agus fionnuisce agus uiscí sliogéisc tábhachtach do gheilleagair áitiúla, turasóireachta, áineasa agus folláine. Níis tógála agus oibríochtúla ó thorann, truailliú aeir agus giniúint tráchta agus ó bholadh an ionaid chóireála fuíolluisce.</p> <p>Deiseanna: Tacóidh infheistíocht i gcóireáil fuíolluisce agus i bpleananna bainistíochta do bharcheantair le cáilíocht uisce feabhsaithe le tairbhí sóisialta agus comhshaoil níos leithne. Deiseanna chun tionchair núise ó bholadh cóireála fuíolluisce a laghdú.</p>	T	T
Athrú Aeráide	<p>Dúshláin: Athruithe ar phátrúin bháistí, teocht, ardú ar leibhéal na mara agus méadú ar mhinicíocht na dteagmhais adhaimsire a chuireann as don timpeallacht agus atá ina rioscaí do bhonneagar agus do sheirbhísí.</p> <p>Deiseanna: Tacú le teacht aniar na timpeallachta ach an deis a thapú chun brú ó sceitheadh fuíolluisce a laghdú agus tréanarracht a dhéanamh gan tairseacha aistarraingthe inbhuanaithe a shárú chomh maith le plean a chur le chéile do dhálaí triomaigh. Mianach níos fearr a chothú i mbonneagar agus i seirbhísí le go seasfaidh siad teagmhais aimsire eisceachtúla.</p>	T	T
Bithéagsúlacht	<p>Dúshláin: Tionchair ó dhoirteadh fuíolluisce chuig docharlaigh – d'fhéadfadh tionchar a bheith ag truailliú ar éiceolaíocht uisceach, ar inbhir fionnuisce agus ar mhuirí.</p> <p>Bonneagar nua agus uasghrádaithe - is é sin, gléasra agus píblínte a bhfuil baol ann go mbeidís ina siocair le cailteanas gnáthóige, briseadh suas gnáthóige ina codanna, suaitheadh éiceolaíoch agus truailliú.</p> <p>Deiseanna: Laghdú a dhéanamh ar ualaí truailléan agus ar bhrú ar an timpeallacht uisceach a thagann ó aistarraingt, chomh maith le deiseanna a thapú i dtaobh bacainní ar imirce iasc/eascann a bhaint nó bealaí éisc a chur ar bun. A chinntiú nach dtagann aon ghlanachailteanas ar bithéagsúlacht, tairbhí ó réitigh</p>	T	T

Ábhar MST	Raon feidhme	Scóipeáilte isteach - Y/N?	
	Nithe le breithniú	Céim Thógála	Oibriú Céim
	dhúlraibhunaithe agus gníomhartha bainistithe do bharcantair san áireamh.		
Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	<p>Dúshláin: Is féidir le forbairt bonneagair agus obair thógála cur isteach ar thaitneamhacht amhairc agus ar thírdhreach, ar bailedhreach nó ar mhuidhreach ag brath ar láthair. Is féidir le sceitheadh fuíolluisce, cur thar maoil uisce stoirme agus truailliú ó áit ard a bheith ina siocair le blás algach, rud a d'fhéadfadh cur isteach ar thaitneamhacht amhairc amhail bruscar freisin.</p> <p>Deiseanna: A bheith cáiréiseach i mbun bonneagar nua a lonnú agus a thógáil chomh maith le sceitheadh fuíolluisce a fheabhsú agus tacaíocht a thabhairt do chaighdeán an uisce a fheabhsú agus sochair.</p>	T	T
Oidhreacht Chultúrtha	<p>Dúshláin: Tá seans ann go gcuirfidh forbairt bonneagair agus obair thógála isteach ar oidhreacht chultúrtha agus ar sheandálaíocht agus ar ailtireacht, as siocair cailteanas díreach nó cur isteach ar an suíomh ina bhfuil siad. Struchtúir agus suíomhanna oidhreachta abhann agus cois cósta ach go háirithe.</p> <p>Deiseanna: A bheith cáiréiseach i mbun gníomhartha bonneagair nua a lonnú agus a thógáil sa tsúil tacú le caomhnú bogaigh agus ithreach agus b'fhéidir láithreáin is ábhar spéise ó thaobh na seandálaíochta iad a chaomhnú, leis.</p>	T	T
Geolaíocht agus Ithreacha	<p>Dúshláin: Cur isteach a d'fhéadfaí a eascairt as tógáil bonneagair agus cailteanas ithreach ar láithreáin ainmnithe is díol spéise iad ó thaobh na geolaíochta de</p> <p>Deiseanna: Acmhainn maidir le haisghabháil cothaitheach agus sloda séarachais a athúsáid sa talmhaíocht i dtreo is go dtacaítear le prionsabail sláinte ithreach agus geilleagair ciorclaigh. Maidir le bainistiú do bharcantair agus réitigh nádúrtha bunaithe a dhíríonn ar chaighdeán amhúisce a fheabhsú, is bealach iad chun tacú le sláinte ithreach agus tairbhí gaolmhara ag baint leo i dtaca le coinneáil uisce, caighdeán an uisce agus ceapadh carbóin de. Is cabhair iad athchóiriú bogaigh agus bearta caomhnaithe móna agus ithreach maidir le creimeadh ithreach, rith chun srutha truaillithe agus maidhm thuile a laghdú.</p>	T	T
Cáilíocht aeir	<p>Dúshláin: Truailliú aeir ó oibreacha tógála, gluaiseachtaí feithiclí agus oibríochtaí, drochbholadh ó oibreacha cóireála fuíolluisce san áireamh.</p> <p>Deiseanna: Is féidir astaíochtaí aeir tógála a bhainistiú má chloítear le dea-chleachtas i leith tógála, beartas breosla / fuinnimh. Is féidir drochbholadh a laghdú má dhéantar feabhsuithe ar an gcóireáil fuíolluisce agus má chloítear le caighdeán dearaidh níos airde agus cleachtas oibríochta níos fearr.</p> <p>Breathnaítear ar astuithe a bhaineann le tógáil mar shaincheisteanna áitiúla a dtugtar aghaidh orthu trí chaighdeán ábhartha a chur i bhfeidhm ag leibhéal chlár agus tionscadail níos ísle agus dá réir sin ceaptar go</p>	N	T

Ábhar MST	Raon feidhme	Scóipeáilte isteach - Y/N?	
	Nithe le breithniú	Céim Thógála	Oibriú Céim
	ginearálta gur tionchair núise nó clampair a d'fhéadfadh tarlú faoi dhaonra agus sláinte.		
Torann agus creathadh	<p>Dúshlán: Torann agus creathadh ó oibreacha agus oibríochtaí tógála, gluaiseachtaí feithiclí san áireamh.</p> <p>Deiseanna: Is féidir torann tógála a bhainistiú má chloítear le dea-chleachtas tógála agus leis na caighdeáin dearaidh chuí agus má chuirtear san áireamh an áit a bhfuil an lonnú agus gabhdóirí íogaire nuair atá suíomh le roghnú.</p> <p>Tá siad seo ceaptha mar shaincheisteanna áitiúla a dtugtar aghaidh orthu trí chaighdeáin ábhartha a chur i bhfeidhm ag leibhéal chlár agus tionscadail níos ísle agus dá réir sin ceaptar go ginearálta gur tionchair núise nó clampair a d'fhéadfadh tarlú faoi dhaonra agus sláinte.</p>	N	N
Sócmhainní Ábhartha	<p>Dúshlán: Sócmhainní bonneagair fuíolluisce atá ag dul in aois a bhfuil deisiú, cothabháil de dhíth orthu nó ceann nua le cur ina n-áit. Dul i ngleic leis na deacrachtaí bainistithe dramhaíola atá ann ó thaobh sloda séarachais agus iarmhairtí cóireála uisce de le nach ndéanfaí truailliú agus go gcaitear a lú dramhaíola agus is féidir isteach sa líonadh talún.</p> <p>Deiseanna: Slí ann chun glacadh le prionsabail an gheilleagair ciorclaigh agus acmhainn ann maidir le haisghabháil acmhainní dramhaíola trí iad a úsáid ar thalamh agus tá slí ann chun nuálaíochta má úsáidtear le haghaidh fuinneamh in-athnuaite/breosla iad.</p>	T	T
Gnéithe atá baint acu lena chéile	Deiseanna: Slí ann chun cur chuige caipitil nádúrtha agus bunaithe ar éiceachórais a úsáid chun tacú le scála agus tionchair is tairbhí timpeallachta iomadúla a mheas trí leas a bhaint as cainníochtú agus meadaracht sa bhreis ar chineálacha cur chuige measúnaithe comhshaoil cáilíochtúla.		

Mar a léirítear in Tábla 3.15, tá seans ann go dtitfidh idir dhea-thionchair agus drochthionchar amach maidir leis na hábhair chomhshaoil go léir a liostaítear sa Treoir MST le linn CWS a fhorbairt. Ar an mbonn seo, socraíodh nach ndéanfaí scóip aon cheann de na hábhair chomhshaoil a mheas ag an gcéim scóipe agus go ndéanfar gach ábhar comhshaoil a liostaítear a mheas a thuilleadh. É sin ráite, ní dhíreofar ach ar na gnéithe ábhartha a saináithnítear amháin laistigh de na topaicí.

3.20 Ábhair MST Idirghaolmhara

De réir na Treorach MST, tá sé tábhachtach an idirghaolmhaireacht idir ábhair chomhshaoil a aithint, mar is féidir le hathruithe ar ghné comhshaoil amháin dul i bhfeidhm go díreach agus go hindíreach ar ghnéithe eile.

Léiríonn Tábla 3.16 thíos na hidirghaolta féideartha idir na topaicí comhshaoil a pléadh i Ranna 3.8 go 3.17 a scrúdófar tuilleadh le linn na chéad chéimeanna eile den MST.

Beidh baint ag gach topaic MST go pointe áirithe leis na dea-thionchair agus na drochthionchair a d'fhéadfaí titim amach de bharr CWS a chur i bhfeidhm.

Tábla 3.16 Topaicí MST idirghaolmhara

Daonra, Geilleagar, Turas óireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	T								
Athrú Aeráide	T	T							
Bithéagsúlacht	T	T	T						
Sócmhainní Ábhartha	T	T	T	T					
Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	T	T	T	T	T				
Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	T	T	T	T	T	T			
Geolaíocht agus Ithreacha	T	T	T	T	T	T	T		
Cáilíocht Aeir	N	T	T	T	N	N	N	T	
Torann agus Creathadh	N	T	N	T	T	N	T	N	N
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir

Ceisteanna Scóipe MST - Caibidil 3

1. Leagann Caibidil 3 amach na dálaí timpeallachta bonnlíne reatha, treochtaí sa todhchaí agus saincheisteanna ábhartha don mheasúnú. An bhfuil aon tráchtanna agat maidir leo sin?
2. An bhfuil úsáidí áineasa nó turasóireachta as na huiscebhealaí laistigh de limistéar staidéir an MST, nó suíomhanna breise ina ndéantar iascaireacht agus spóirt uisce, ar cheart a mheas mar chuid den bhunlíne?

4 Athbhreithniú ar Bheartais, ar Phleananna agus ar Chláir

4.1 Réamheolas

Luaitear sa Treoir MST in Airteagal 5(1) d'Iarscríbhinn 1 gur gá don mheasúnacht timpeallachta a aithint *“na cuspóirí cosanta timpeallachta, a bunaíodh ar leibhéal Idirnáisiúnta, an Aontais Eorpaigh nó náisiúnta, a bhaineann leis an bplean nó leis an gclár, nó modhnú ar an bplean nó clár, agus an bealach ar cuireadh na cuspóirí sin agus aon chúinsí timpeallachta san áireamh agus é á ullmhú”*.

I gcomhréir leis an gceanglas seo, tá athbhreithniú ar phleananna, beartais agus cláir eile agus ar an gcreat reachtaíochta ina chuid thábhachtach den chomhthéacs don MST agus don CWS a shocrú. Aithníonn an t-athbhreithniú cuspóirí níos leithne freisin maidir le cosaint an chomhshaoil. Féadfaidh siad a bheith ina bpleananna agus ina gcláir ar leibhéal idirnáisiúnta (Eorpach), náisiúnta (lena n-áirítear trasteorann), réigiúnach nó fo-réigiúnach, ar comhréir le raon feidhme an CWS. Is é is aidhm don athbhreithniú na gaolmhaireachtaí idir CWS agus na doiciméid eile seo a aithint, is é sin, conas a d'fhéadfadh CWS a bheith curtha dá threoir ag aidhmeanna, cuspóirí agus/nó spriocanna na bpleananna agus na gclár eile nó, os a choinne sin, cad iad na slite ina féidir leis cur le baint amach spriocanna inbhuanaitheachta agus comhshaoil na bpleananna agus na gclár sin.

Rinneadh an t-athbhreithniú in dhá chéim ar dtús mar athbhreithniú cuimsitheach ar phleananna, beartais chun iad siúd a bhaineann go díreach leis an CWS agus MST (Aguisín B) a shainaithint agus athbhreithniú eile ag díriú ar an gcaoi ar féidir leo siúd a aithníodh a bheith mar bhonn eolais do scóip na bunlíne. agus an measúnú lena n-áirítear Cuspóirí an MST. Tugtar cuntas níos iomláine ar na cinn a mheastar gurb iad is mó tionchar i Roinn 4.2 agus, ag teacht leis an treoir ón GCC ⁹² ina moltar díriú ar roinnt beartais agus pleananna ríthábhachtacha. Sainaithnítear iFíor 2.1 an bhaint idir CWS agus pleananna, beartais, agus straitéisí ríthábhachtacha ar bhonn náisiúnta, réigiúnach, agus áitiúil.

4.2 Eochairthionchar agus idirghníomhaíochtaí

Déantar an phríomh-reachtaíocht, na beartais agus na pleananna nach foláir a chur san áireamh sa CWS agus sa mheasúnú comhshaoil a mheas thíos faoi na ceannlínte seo a leanas (tabhair faoi deara go dtugtar liosta cuimsitheach de na pleananna ábhartha in Aguisín B):

- Acmhainní agus cáilíocht uisce;
- Athrú aeráide;
- Bithéagsúlacht;
- An Geilleagar Ciorclach; agus
- Úsáid talún agus pleanáil.

4.2.1 Pleananna agus Beartais Acmhainní Uisce agus Cáilíochta Uisce

An Creat-treoir Uisce agus Plean Bainistíochta Abhantraí

Tá baint ar leith ag CTU an AE (Treoir 2000/60/CE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle lena mbunaítear creat do ghníomhaíocht Chomhphobail i réimse an bheartais uisce) agus an PBA (a cheanglaítear faoin CTU) maidir le forbairt an CWS toisc go leagtar amach iontu an creat chun gníomhaíochtaí Uisce Éireann a bhainistiú a bhaineann le truailliú ó dhoirteadh fuíolluisce (RTRÁO, 2021 c). Imríonn siad tionchar láidir ar infheistíochtaí i mbonneagar fuíolluisce chun aghaidh a thabhairt ar fhuíolluisce nach bhfuil cóireáilte go leordhóthanach, ar easnaimh agus ar riachtanais fáis amach anseo.

Bunaíonn an CTU cur chuige straitéiseach caighdeánach ar fud na hEorpa chun uisce dromchla, screamhuisce, dobharlaigh idirthréimhseacha agus cósta agus bogaigh a bhainistiú agus chun comhchuspóirí timpeallachta a bhaint amach.

Tá an Treoir nasctha le, agus treisíonn sí, treoracha comhshaoil eile de chuid an AE lena n-áirítear treoracha a bhaineann le cosaint na bithéagsúlachta (Treoracha maidir le hÉin agus Gnáthóga), treoracha a bhaineann le húsáidí sonracha uiscí (treoracha uisce óil, uiscí snámha agus fuíolluisce uirbigh) agus leis na treoracha lena mbaineann. le rialáil na ngníomhaíochtaí a dhéantar sa chomhshaoil (treoracha Astuithe Tionscail agus Measúnú Tionchair Timpeallachta). Tá an Treoir Níotráití ina cuid dhílis den Treoir freisin agus tá sí ar cheann de na príomhionstraimí i gcosaint uiscí ar bhrúna talmhaíochta.

Cuireann Ballstáit an Aontais Eorpaigh an WFD chun feidhme trí RBMPanna i dtimthriallta sé bliana. Ceadaíonn an próiseas seo measúnú, pleanáil, cur i bhfeidhm agus athbhreithniú go tráthrialta. Tá forbairt déanta ar chur chuige na hÉireann maidir le cáilíocht uisce a bhainistiú sa chéad agus sa dara RBMP agus leanfaidh sé ag éabhlóidiú isteach sa tríú timthriall RBMP 2022 – 2027 chun cáilíocht an uisce a chosaint agus a fheabhsú go náisiúnta agus go háitiúil.

Faoi Airteagal 4(1)(a) den CTU, ní mór d'Éirinn na bearta is gá a ghlacadh chun na cuspóirí maidir le neamh-mheath, caomhnú agus feabhsú stádas dobharlach a bhaint amach trí na cláir a shonraítear sa PBA a fheidhmiú chun cuspóirí timpeallachta CTU a bhaint amach. Tá an dá oibleagáid chun stádas dobharlach a fheabhsú agus chun meath a chosc orthu, deartha chun na cuspóirí cáilíochtúla a shaothraíonn reachtas an AE a bhaint amach, eadhon stádas maith, acmhainneacht éiceolaíoch mhaith agus stádas ceimiceach maith d'uiscí dromchla a chaomhnú nó a athbhunú.

Tá tuilleadh sonraí ar an CTU agus ar an mbonnlíne reatha agus ar na príomhthreochtaí don chomhshaoil uisce curtha i láthair i Roinn 3.8 den Tuarascáil Scóipe MST seo.

Bunaíonn an CTU cur chuige straitéiseach caighdeánach ar fud na hEorpa chun uisce dromchla, screamhuisce, dobharlaigh idirthréimhseacha agus cósta agus bogaigh a bhainistiú agus chun comhchuspóirí timpeallachta a bhaint amach.

Áirítear iad seo a leanas sna cuspóirí timpeallachta CTU le haghaidh uiscí dromchla:

- Meathlú a chosc;
- Féachtar leo le stádas maith éiceolaíoch a bhaint amach (nó maidir le dobharlaigh Shaorga nó Dobharlaigh atá Athraithe go Mór, acmhainneacht mhaith éiceolaíoch a bhaint amach);
- Iarracht a dhéanamh stádas maith ceimiceach a bhaint amach;
- Féachtar leo le hastaíochtaí, sceitheadh agus cailiteanais ó shubstaintí tosaíochta agus ó shubstaintí guaiseacha tosaíochta a laghdú nó deireadh a chur leo; agus
- Cuspóirí limistéar cosanta a chomhlíonadh más ábhartha.

Faoi Airteagal 4(1)(a) den CTU, ní mór d'Éirinn na bearta is gá a ghlacadh chun na cuspóirí maidir le neamh-mheath, caomhnú agus feabhsú stádas dobharlach a bhaint amach trí na cláir a shonraítear sa PBA a fheidhmiú chun cuspóirí timpeallachta CTU a bhaint amach. Tá an dá oibleagáid chun stádas dobharlach a fheabhsú agus chun meath a chosc orthu, deartha chun na cuspóirí cáilíochtúla a shaothraíonn reachtas an AE a bhaint amach, eadhon stádas maith, acmhainneacht éiceolaíoch mhaith agus stádas ceimiceach maith d'uiscí dromchla a chaomhnú nó a athbhunú.

Cuirtear i láthair tuilleadh sonraí faoin CTU agus an bhonnlíne reatha agus na príomhthreochtaí don timpeallacht uisce i 5gCaibidil den Tuarascáil Timpeallachta MST seo.

Leagtar amach sa PBA d'Éirinn conas a oibreoidh eagraíochtaí, geallsealbhóirí agus pobail le chéile chun an timpeallacht uisce a fheabhsú agus riachtanais an CTU a chomhlíonadh. Déantar an PBA a nuashonrú gach sé bliana mar chuid den timthriall pleanála abhantraí; is é an PBA reatha¹⁶ an dara timthriall agus leagann sé amach na bearta a dhéanfar chun Uisce Éireann a chosaint agus a fheabhsú.

Foilsíodh dréacht tríú timthriall an PRAU don tréimhse 2022-2027¹⁷ le haghaidh comhairliúcháin i Meán Fómhair 2021 agus tá sé faoi athbhreithniú faoi láthair. Leagtar amach sa dréacht-PBA na bearta atá

riachtanach chun cáilíocht uisce in Éirinn a chosaint agus a athchóiriú. Is é aidhm iomlán an phlean a chinntiú go ndéantar na huiscí nádúrtha a bhainistiú go hinbhuanaithe agus go ndéantar acmhainní fionnuisce a chosaint chun timpeallacht uisce na hÉireann a chothabháil agus a fheabhsú.

Chun cáilíocht uisce a chosaint agus a athchóiriú in Éirinn, beidh gá thar aon ní eile le bearta chun dul i ngleic le cailliúint cothaitheach talmhaíochta san uisce, leanúint le feabhas a chur ar chóireáil fuíolluisce agus dálaí nádúrtha a shreabhann go saor a athbhunú i níos mó aibhneacha. Tá dúshlán le sárú ag seirbhísí fuíolluisce na hÉireann maidir le roinnt gnéithe lena n-áirítear gá leanúnach le hinfheistíocht i mbonneagar agus éileamh atá ag méadú de shíor ar sheirbhísí uisce agus fuíolluisce mar gheall ar uirbiú, daonra agus fás eacnamaíoch, agus iad uile i gcomhthéacs athrú aeráide atá forleathan, gasta agus ag éirí dian.

Ionaid Chóireála Fuíolluisce a aithníodh sa Dréacht PBA 2022-2027 mar chúis a bhfuil tionchar um cháilíocht an uisce sna haibhneacha ina scaoileann siad, áirítear na hionaid seo i bPlean Bainistíochta Abhantraí Clár Uaillmhéine Feabhsaithe de chuid Uisce Éireann arna mhaoiniú ag an Aontas Eorpach faoi Phlean Náisiúnta Téarnaimh agus Athléimneachta na hÉireann. Tacóidh sé seo le cuspóirí RBMPanna na hÉireann agus a fheabhsóidh cáilíocht uisce in aibhneacha. Tá an clár dírithe ar a áirithiú nach mbíonn tionchar ag sócmhainní Uisce Éireann ar chumas na n-uiscí glactha a gcuid cuspóirí maidir le cáilíocht an uisce a bhaint amach.

Ní mór don CWS agus don MST cuspóirí agus spriocanna na Pleananna Bainistíochta Abhantraí a chur san áireamh, don timpeallachta agus na bearta sonracha a sainaithníodh d'Uisce Éireann.

An Treoir maidir le Fuíolluisce Uirbeach

Treoir ón Aontas Eorpach (AE) maidir le bailiú fuíolluisce uirbigh, cóireáil fuíolluisce agus lena scaoileadh is ea an Treoir maidir le Fuíolluisce Uirbeach (UWWTD (Treoir 91/271/CEE ón gComhairle an 21 Bealtaine 1991). Leagtar síos leis caighdeáin maidir le cóireáil agus diúscairt séarachais do phobail ina bhfuil níos mó ná 2,000 coibhéis daoine chomh maith le riachtanais mhonatóireachta maidir le scaoileadh fuíolluisce ó cheantair uirbeacha.

Is é an GCC a dhéanann sceitheadh fuíolluisce a rialáil faoi Rialacháin 2007 go 2020 (Sceitheadh Fuíolluisce) an Aontais Eorpaigh. Is é an GCC a eisionn fógraí chun athbhreithniú a dhéanamh ar Údarú Sceite Fuíolluisce.

Sa bhliain 2022, d'fhoilsigh an Coimisiún Eorpach a thogra le haghaidh Treoir athbhreithnithe maidir le Fuíolluisce Uirbeach. Tá sé beartaithe faoi láthair an Treoir athbhreithnithe maidir le Fuíolluisce Uirbeach a chomhaontú in 2024 agus is dócha go gcuirfear i bhfeidhm in Éirinn é uair éigin in 2026. Beidh impleachtaí ag na hathbhreithnithe seo ar na bacáin d'infheistíocht nach foláir a chur san áireamh agus CWS á chur i bhfeidhm.

An Treoir maidir le Tuilte

Éilítear ar ba Ballstáit le Treoir AE maidir le Tuilte (2007/60/CE) Pleananna Bainistíochta Riosca Tuilte a fhorbairt do limistéir ina bhfuil riosca suntasach tuile cheana féin agus ina bhféadfadh riosca a bheith ann amach anseo. Le Rialacháin AE (Measúnú agus Bainistíocht Rioscaí Tuilte) 2010 rinneadh an Treoir maidir le Tuilte a thrasú i ndlí na hÉireann agus leagtar amach inti freagrachtaí Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP). Tá an Treoir á cur chun feidhme ag Oifig na nOibreacha Poiblí go príomha tríd an gClár um Measúnú agus Bainistíocht Riosca Tuilte (CFRAM), ina sainaithnítear limistéir ina bhféadfadh rioscaí a bhaineann le tuilte a bheith suntasach (Limistéir ina bhfuil Tuilleadh Mheasúnaithe de Dhíth, nó AFAnna) agus ina bhforbraítear bearta chun aghaidh a thabhairt ar na rioscaí sin. Tá patrúin tuilte agus aimsire dlúthnasctha le dúshlán don draenáil uirbeach agus cuireann siad le fadhbanna a bhaineann le doirteadh uisce stoirme agus tá leochaileacht i leith tuilte ina riosca don bhonneagar cóireála agus soláthair lena n-áirítear tionchair ar sheirbhísí gaolmhara amhail soláthar leictreachais agus rochtain ar iompar.

Pleanáil Mhuirí

Mar chuid den Treoir maidir le Pleanáil Spásúil Mhuirí a chur chun feidhme, tá Creat Náisiúnta um Pleanáil Mhuirí na hÉireann (2023)⁷⁶ curtha ar fáil chun treoir a sholáthar maidir le gníomhaíochtaí agus forbairtí a dhéanfaidh difear don chomhshaol muirí chomh fada le 2040. Achtaíodh an tAcht um Pleanáil Limistéir Mhuirí in 2021 agus bunaíodh an tÚdarás Rialála Limistéir Mhuirí (MARA) i mí Iúil 2023 - i dteannta a chéile, tugann an dá rud seo córas reachtach nua maidir le toiliú le haghaidh forbartha agus gníomhaíochtaí sa limistéar muirí. Tá beartas le fáil sa Chreat Náisiúnta Pleanála Muirí (CNPM) chun acmhainní muirí a phleanáil agus a bhainistiú ar bhealach inbhuanaithe, mar aon le beart chun cothromaíocht a bhaint amach idir cuspóirí éiceolaíocha, eacnamaíocha agus sóisialta i ndáil le gnéithe amhail an comhshaol, bithéagsúlacht, iascach tráchtála agus fuinneamh in-athnuaite. Mar chuid de sin, cuimsíonn an CNPM cuspóirí sonracha agus beartais phleanála maidir le cáilíocht an uisce, cóireáil fuíolluisce agus diúscairt a chaithfear a chur san áireamh agus an CWS á fhorbairt agus don MST.

4.2.2 Pleananna agus Beartais a Bhaineann leis an Athrú Aeráide

An tAcht um Gníomhú Aeráide agus Forbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021

I mí Iúil 2021 síníodh an tAcht um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021. Isteach sa dlí. Bunaítear leis an Acht sin an cuspóir náisiúnta aeráide seo a leanas:

“Le go laghdófar téamh domhanda amach anseo, beidh sé mar sprioc ag an Stát, faoi dheireadh na bliana 2050 ar a dhéanaí, geilleagar atá athléimneach agus neodrach ó thaobh na haeráide de, a bhfuil bithéagsúlacht shaibhir ag baint leis agus atá inbhuanaithe ó thaobh na timpeallachta de a bhaint amach.”

Chun an cuspóir sin a bhaint amach leagtar roinnt gníomhaíochtaí amach san Acht. Áirítear leo sin:

- Nuashonrú bliantúil ar an bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2019 a ullmhú (is é Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (dréacht comhairliúcháin) an Plean bliantúil is déanaí faoi láthair).
- Straitéis náisiúnta um ghníomhaíocht fhadtéarmach ar son na haeráide (dá ngairtear ‘straitéis náisiúnta um ghníomhaíocht fhadtéarmach ar son na haeráide’) a ullmhú, uair amháin gach 5 bliana ar a laghad;
- Buiséid charbóin a chur ar bun, agus iad ailínithe le baint amach an chuspóra náisiúnta aeráide, ar feadh tréimhsí 5 bliana as a chéile;
- *“Uasteorainneacha earnálacha astaíochtaí”* a ullmhú lena socrófar uasmhéid na n-astaíochtaí gás ceaptha teasa a cheadaítear in earnálacha éagsúla den gheilleagar le linn na tréimhse 5 bliana de bhuiséad carbóin;
- *“Pleananna gníomhaíochta aeráide na n-údarás áitiúil”* a ullmhú lena gcumhdófar tréimhsí cúig bliana, a bhfuil gá leo chun na bearta maolaithe agus na bearta oiriúnaithe atá le glacadh ag an údarás áitiúil ábhartha maidir le cúrsaí aeráide a shonrú; agus
- Oibleagáid nach mór do chomhlachtaí poiblí Pleananna Gníomhaíochta ar son na hAeráide a chur san áireamh agus a gcuid feidhmeanna á gcomhlíonadh acu.

Foráiltear san Acht gur cheart go mbeadh an chéad dá bhuiséad carbóin 5 bliana comhionann le laghdú iomlán de 51% thar an tréimhse go dtí 2030, i gcomparáid le bunlíne 2018. Cé nach bhfuil an sprioc fhoriomlán sin dí-chomhbhailithe ina spriocanna earnála go fóill, tuigtear go mbeidh ar an earnáil iompair an laghdú 51% sin a bhaint amach go hiomlán.

Beidh tionchar láidir ag an bPlean Gníomhaithe ar son na hAeráide agus ag an Acht um Fhorbairt Ísealcharbóin ar na hinfheistíochtaí atá leagtha amach sa CWS agus treorófar leo forbairt a aidhme maidir le

⁷⁶ RTRÁO. 2023. Creat Náisiúnta Pleanála Mara. Arna Róchtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/a4a9a-national-marine-planning-framework/>

straitéisí bainistíochta agus cóireála fuíolluisce inbhuanaithe a shainnithint agus liosta réiteach tosaíochta a fhorbairt don mheántearma agus don fhadtéarma. Déanfar iniúchadh leis an CWS ar bhealaí chun tionchar carbóin na cóireála fuíolluisce a íoslaghdú trí thús áite a thabhairt do réitigh inbhuanaithe do bhainistíocht éifeachtach fuíolluisce.

Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (dréacht comhairliúcháin)

Is é an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (CAP24)³¹ an tríú nuashonrú bliantúil ar Phlean Gníomhaíochta na hÉireann ar son na hAeráide 2019. D'fhaomh an Rialtas an Plean an 20 Nollaig 2023, faoi réir MST agus MC. Nuashonraíodh CAP24 chun caibidil bhreise ar Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFI) a chur san áireamh ina dtugtar measúnú ar gach caibidil den Phlean maidir le tionchar SFI ar leibhéal sprice SFI.

Leis an bplean cuirtear na buiséid charbóin agus na huasteorainneacha astaíochtaí earnála chun feidhme agus leagtar treochlár amach ann chun beart cinntitheach a dhéanamh chun astaíochtaí na hÉireann a laghdú faoi leath faoi 2030 agus glan-nialas a bhaint amach tráth nach déanaí ná 2050, mar atá geallta i gClár an Rialtais. Sa CAP24 leagtar an dóigh ar féidir le hÉirinn dlús a chur leis na gníomhaíochtaí atá riachtanach chun freagairt don ghéarchéim aeráide, ag cur réitigh aeráide i gcroílár fhorbairt shóisialta agus eacnamaíoch na hÉireann (RCAC, 2024)⁷⁷.

Foilsítear Tuarascálacha maidir le Dul Chun Cinn ar na Pleananna Gníomhaíochta ar son na hAeráide gach ráithe. Maidir le CBT24, leagfar béim sna tuarascálacha maidir le dul chun cinn ar bhearta 'ardtionchair', Príomhtháscairí Feidhmíochta, staid imeartha na spriocanna astaíochtaí, treochtaí astaíochtaí le déanaí, cás-staidéir ghníomhaíochta agus fadbhreathnaitheacht ar phríomhghníomhaíochtaí atá le teacht níos déanaí in 2024.

Le CWS, socrófar an comhthéacs le haghaidh pleananna agus tionscadail cur chun feidhme ina dhiaidh sin ina dtabharfar mionsonraí ar na cláir oibreacha atá le cur i gcrích i réimsí sonracha i ndáil le hoiriúnú don athrú aeráide agus maolú ar an athrú aeráide agus comhlíonadh fuíolluisce de réir an CAP24.

Creat Náisiúnta um Oiriúnú agus Pleanáil Oiriúnaithe Earnála

Ag tógáil ar an obair a rinneadh faoin gCreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide, d'fhoilsigh an Roinn Cumarsáide, Gníomhaithe ar son na hAeráide agus Comhshaoil an chéad leagan reachtúil riamh in Éirinn de Chreat Náisiúnta um Oiriúnú (CNO) i mí Eanáir 2018⁷⁸ agus rinneadh é a athbhreithniú agus a nuashonrú le dréacht comhairliúcháin don dara CNO a foilsíodh in 2024³⁵. Leagtar amach sa Chreat Náisiúnta um Oiriúnú an cur chuige náisiúnta atá á ghlacadh i leith oiriúnú in Éirinn chun laghdú a dhéanamh ar thionchar diúltach an athraithe aeráide. Éilíonn an creat ar gach roinn rialtais plean oiriúnaithe earnála a fhorbairt dá réimse freagrachta.

Mar chuid den CNO 2018, sholáthair an RTRÁO an Plean um Oiriúnú do Cháilíocht Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce⁷⁹.

Ceanglaíonn 2015 an tAcht um Aeráid agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (an tAcht Aeráide) go ndéanfar athbhreithniú ar an gCreat Náisiúnta um Oiriúnú (CNO) gach cúig bliana ar a laghad. Tugadh faoin bpróiseas athbhreithnithe in 2022. Cuireann an t-Athbhreithniú forbairtí barrthábhachtacha ag leibhéal Idirnáisiúnta agus an AE san áireamh, go háirithe foilsiú tuarascálacha Ghrúpa Oibre Phainéal Idir-Rialtasach ar an Athrú Aeráide (IPCC) I agus II, agus teacht ar chomhaontú agus foilsiú Straitéis nua Oiriúnaithe an AE 2021, chomh

⁷⁷ RCAC. 2024. *Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024*. Arna Rochtain: 22.03.24. Ar fáil ó: [https://www.gov.ie/en/publication/79659-climate-action-plan-2024/#:~:text=The%20Plan%20provides%20a%20roadmap,Development%20\(Amendment\)%20Act%202021](https://www.gov.ie/en/publication/79659-climate-action-plan-2024/#:~:text=The%20Plan%20provides%20a%20roadmap,Development%20(Amendment)%20Act%202021)

⁷⁸ An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide. 2018. An Creat Náisiúnta um Oiriúnú. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/ga/foilsuichan/fbe331-national-adaptation-framework/>

⁷⁹ An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO). 2019. Cáilíocht Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce - Plean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/f5710-water-quality-and-water-services-infrastructure-climate-change-sectoral-adaptation-plan/>

maith le haiseolas a fhaightear faoi bheartas Oiriúnaithe reatha in Éirinn. Faomhadh Tuarascáil ar Athbhreithniú CNO i mí Dheireadh Fómhair 2022, agus moladh go bhforbrófaí CNO nua agus gur laistigh de chreat nua an dóigh is fearr le freastal ar Phleananna um Oiriúnú Earnála a dhéanamh. Tarraingítear aird freisin ar an ngá atá le hathbhreithniú a dhéanamh ar phleananna oiriúnaithe earnála mar cheanglas. Cuirtear san áireamh i ndrúcht comhairliúcháin CNO 2024 na hathruithe agus na dúshláin agus go háirithe an gá atá le táscairí náisiúnta um oiriúnú don athrú aeráide agus measúnú riosca náisiúnta um oiriúnú aeráide.

Bainfidh CWS le cur chun feidhme na mbeart a sainithníodh sa Phlean um Oiriúnú do Cháilíocht an Uisce agus don Bhonneagar Seirbhísí Uisce agus aghaidh a thabhairt ar mholtaí an CNO 2024 nua (Dréacht Comhairliúcháin).

Straitéis Áitiúla um Oiriúnú don Aeráid

Faoin gCreat Náisiúnta um Oiriúnú (CNO), a foilsíodh mar fhreagra ar fhorálacha an Achta um Ghníomhú ar son na hAeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin 2015, cuireadh de chúram ar gach Údarás Áitiúil Straitéis um Oiriúnú Aeráide a tháirgeadh dá réimsí feidhme. In 2019 d'fhorbair Comhairle Contae Chorcaí an Straitéis um Oiriúnú Aeráide do Chontae Chorcaí⁸⁰ agus d'fhorbair Comhairle Cathrach Chorcaí an Straitéis um Oiriúnú Aeráide do Chathair Chorcaí⁸¹. Tarraingíonn na straitéisí seo ar shonraí arna n-eisiúint ag fóraim náisiúnta agus idirnáisiúnta chomh maith leo siúd ó fhoinsí réigiúnacha agus áitiúla. Socraíonn siad bonnlíne d'imeachtaí foircneacha agus déanann siad réamhinsint ar na dúshláin agus na rioscaí a chruthóidh athrú aeráide don chontae amach anseo.

Glacann Straitéisí um Oiriúnú don Athrú Aeráide an ról mar phríomhionstraim ag an leibhéal áitiúil chun a chinntiú go dtuigtear go cuí na príomhrioscaí agus leochaileachtaí a bhaineann le hathrú aeráide; cur i bhfeidhm gníomhartha atá athléimneach ó thaobh aeráide de a thabhairt ar aghaidh ar bhealach pleanáilte réamhghníomhach agus, a chinntiú go ndéantar breithniúcháin maidir le hoiriúnú aeráide a phríomhshruthú in oibríochtaí agus feidhmeanna uile na Comhairle.

4.2.3 Pleananna agus Beartais maidir leis an mBithéagsúlacht

4^ú Plean Gníomhaithe Náisiúnta um Bithéagsúlacht 2023-2030

Leagtar amach sa Phlean⁸² gníomhaíochtaí a dhéanfaidh réimse earnálacha rialtais, sibhialta agus príobháideacha chun 'Fís le haghaidh Bithéagsúlachta' d'Éirinn a bhaint amach, agus tagann sé sin tar éis na hoibre sa chéad, sa dara agus sa tríú Plean Gníomhaithe Náisiúnta um Bithéagsúlacht. Forbraíodh é i gcomhréir le straitéisí agus beartais AE agus Idirnáisiúnta maidir leis an mBithéagsúlacht.

Tá sé mar aidhm ag an dréacht den 4^ú PGBN an Creat Domhanda Bithéagsúlachta a chur san áireamh. Aithnítear leis seo, in ainneoin tríocha bliain d'iarracht chomhordaithe ar chaomhnú go domhanda, níl aon stop le cailliúint na bithéagsúlachta fós, rud a bhfuil priacal nach beag ann d'fholláine an duine. Is éard atá i gceist leis an gCreat seo ná gníomhartha a threorú ar fud an domhain ar feadh na ndeich mbliana go ceann 2030 ar mhaithe leis an dúlra agus na seirbhísí bunriachtanacha a fhaigheann daoine as a chosaint. Cuimsíonn sé fís do rialachas bithéagsúlachta lá is faide anonn, arb é is aidhm dó iarracht dhomhanda a chur ar bun i dtreo maireachtáil ar bhealach a thagann leis an dúlra faoin mbliain 2050. Sa dréacht den 4^ú PGBN leagtar amach fís don bhithéagsúlacht faoi 2050 ina mbeidh *'Meas ar bhithéagsúlacht in Éirinn agus go ndéantar í a chaomhnú, a athchóiriú agus a úsáid ar bhealach inbhuanaithe le go gcaomhnaítear seirbhísí*

⁸⁰ Comhairle Contae Chorcaí. 2019. Straitéis um Oiriúnú don Aeráid 2019-2024. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcoco.ie/sites/default/files/2021-11/cork-county-council-climate-adaptation-strategy-2019-2024-pdf.pdf>

⁸¹ Comhairle Chathair Chorcaí. 2019. Straitéis um Oiriúnú don Athrú Aeráide 2019-2024. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcity.ie/en/media-folder/environment/final-cork-city-council-climate-change-adaptation-strategy-30-sept-2019-.pdf>

⁸² An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta. 2024. An 4^ú Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht na hÉireann 2023–2030. Arna Rochtain: Márta 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/93973-irelands-4th-national-biodiversity-action-plan-20232030/>

éiceachórais agus go gcothaítear pláinéad sláintiúil agus go soláthraítear na seirbhísí atá bunriachtanach do gach duine’.

Tá 194 gníomhaíocht spriocdhírthe sa Phlean, agus tá seacht gcuspóir straitéiseacha mar thaca leo. Leagtar amach leis na cuspóirí creat soiléir do chur chuige náisiúnta na hÉireann i leith na bithéagsúlachta, ag cinntiú go dtógtar ar iarrachtaí agus ar an méid a rinneadh sa am atá caite, agus ag féachaint chun cinn ar an méid is féidir a bhaint amach sna cúig bliana amach romhainn agus ina dhiaidh sin.

Áirítear orthu sin:

- Cur Chuige Uile-Rialtais, Uile-Shochaí a ghlacadh i leith na Bithéagsúlachta;
- Freastal ar Riachtanais Chaomhnaithe agus Athchóirithe Práinneacha;
- Tairbhe an Dúlra do Dhaoine a chinntiú
- Feabhas a chur ar an mBonn Fianaise maidir le Gníomhú ar son na Bithéagsúlachta;
- Tairbhe na hÉireann do Thionscnaimh Idirnáisiúnta Bithéagsúlachta a threisiú.

Beidh ar an CWS na cuspóirí agus na gníomhartha a chur san áireamh faoin 4^ú Plean Gníomhaithe Bithéagsúlachta Náisiúnta, go háirithe na cinn a dhíríonn ar bithéagsúlacht agus ar chaighdeán an uisce a fheabhsú, lena n-áirítear freastal ar riachtanais chosanta agus athchóirithe phráinneacha (Cuspóir 2) agus nasc ann le cuspóirí an tríú timthriall den PBA a bhaint amach.

Dlí an AE um Athchóiriú an Dúlra atá beartaithe

Mhol an Coimisiún Eorpach Dlí an AE um Athchóiriú an Dúlra beartaithe (Iúil 2023). Is é seo an chéad dlí chuimsitheach dá leithéid ar fud na mór-roinne agus tá sé mar bhunchloch den Straitéis Bithéagsúlachta AE chomh maith le bheith ina chéim i dtreo Chomhaontú Glas an AE a chur i bhfeidhm. Is é is aidhm don togra biseach a chur ar éiceachórais, ar ghnáthóga agus ar speicis ar fud limistéir talún agus mhara an AE:

- Le go dtiocfadh biseach fadtéarmach agus marthanach ar dhúlra atá bithéagsúil agus teacht aniar ann;
- Le go gcuirfead le cuspóirí an AE um maolú agus oiriúnú aeráide a bhaint amach; agus
- Le go gcomhlíonfar gealltanais idirnáisiúnta.

Leis an togra cuirtear le chéile cuspóir uileghabhálach athchóirithe i leith biseach marthanach a chur ar an dúlra i limistéir talún agus mhara an AE agus spriocanna ceangailteacha do ghnáthóga agus do speicis ar leith i dtaca le hiad a chur ar ais ar a seanléim de. Ba cheart go mbeadh feidhm ag na bearta seo le 20% ar a laghad de limistéir talún agus mhara an AE faoi 2030 agus, ar deireadh thiar, gach éiceachóras a bhfuil athchóiriú de dhíth orthu faoi 2050. Seans maith go mbeidh impleachtaí suntasacha ag an togra seo do straitéisí agus spriocanna náisiúnta má rithfead mar dlí AE é. Leis an CWS agus an MST, beidh gá aghaidh a thabhairt ar cheanglais an Dlí um Athbhunú Dúlra de réir mar a thabharfar iad sin isteach i mbeartas agus i rialacháin náisiúnta, agus lena n-áirítear, b'fhéidir, trí nuashonruithe amach anseo ar Phlean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Uisce Éireann féin.

Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Áitiúil.

Sa Phlean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chontae Chorcaí 2021-2026⁴⁶ tá 73 gníomh a bhfuil sé mar aidhm acu cur leis an tuiscint ar oidhrecht agus bithéagsúlacht i gCathair Chorcaí chomh maith le cabhrú leis an acmhainn luachmhar seo a fheabhsú agus a athchóiriú. Cuirfidh sé le geilleagar Chathair Chorcaí, le hearnáil na turasóireachta, le háiseanna áineasa agus le sláinte agus folláine ár bpobal.

Is í aidhm an Phlean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta ná oidhrecht agus bithéagsúlacht Chathair Chorcaí a chosaint, a fheabhsú, a chur chun cinn agus a athchóiriú agus cúram ár n-oidhreachta a chur i gcroílár an phobail. Leagann an Plean amach ceithre théama ar Oidhrecht agus Bithéagsúlacht, is iad sin:

- Dea-chleachtas a chur chun cinn agus caomhnú agus bainistíocht oidhreachta agus bithéagsúlachta a spreagadh;
- A bheith ar thús cadhnaíochta taighde agus oideachais, agus tacú le hoiliúint i réimsí a bhaineann le hoidhreacht agus bithéagsúlacht;
- Feasacht, tuiscint, rannpháirtíocht agus taitneamh a bhaint as oidhreacht agus bithéagsúlacht a ardú agus teachtaireacht oidhreachta a chur in iúl do shaoránaigh agus do chuairoteoirí araon; agus
- Leibhéal na gníomhaíochta sóisialta, eacnamaíoch agus turasóireachta a mhéadú don oidhreacht agus don bithéagsúlacht sa chathair.

4.2.4 Pleananna agus Beartais an Gheilleagair Chiorclaigh

Straitéis Ithreach an AE don bhliain 2030

Leagtar amach i straitéis ithreach an AE don bhliain 2030⁶⁴ creat agus bearta nithiúla chun ithreacha a chosaint agus a athchóiriú, agus lena chinntiú go n-úsáidtear iad go hinbhuanaithe. Leagtar amach inti fíis agus na spriocanna atá le baint amach le go mbeadh ithreacha sláintiúla ann faoi 2050, agus gníomhartha sonracha le déanamh faoi 2030. Mhol an straitéis dlí Sláinte Ithreach nua freisin le cinntiú go mbeidh Cothrom na Féinne an chomh maith le leibhéal ard de chosaint chomhshaoil agus sláinte.

Tá straitéis ithreach an AE 2030 ina príomhspríoc ar féidir í a bhaint amach faoi straitéis bithéagsúlachta an AE do 2030. Cuirfidh sí le cuspóirí Chomhaontú Glas an AE. Is den rithábhacht iad ithreacha sláintiúla chun neodracht ó thaobh aeráide de agus geilleagar glan ciorclach a bhaint amach chomh maith le stop a chur le fairsingiú fásaigh agus le díghrádú talún. Is den rithábhacht iad chun cailteanas bithéagsúlachta a chur ina cheart, bia sláintiúil a sholáthar agus sláinte an duine a chosaint.

Tá sé mar aidhm ag straitéis ithreach an AE a chinntiú faoi 2050:

- Gur sláintiúil gach éiceachóras ithreach san AE agus teacht aniar níos mó iontu le gur féidir leo a gcuid seirbhísí rithábhachtacha a sholáthar.
- Nach bhfuil tógáil talún ghlan i gceist agus go laghdaítear truailliú ithreach go leibhéal nach bhfuil díobhálach a thuilleadh do shláinte daoine nó d'éiceachórais.
- Go gcosnaítear ithreacha agus go mbainistítear iad ar bhealach inbhuanaithe go dtí gur caighdeán coiteann é athchóiriú a dhéanamh ar ithreacha díghrádaithe.

Foilsíodh togra le haghaidh togra i gcomhair Treoir AE maidir le cré a thástáil i mí Iúil 2023. Leagfaidh sé seo creat amach maidir le cré a thástáil arb é is aidhm dó tacú le bainistiú ithreach inbhuanaithe agus go mbeidh ceangal ann talamh truaillithe a aithint agus dul i ngleic leis.

Ní foláir go gcuirfeadh san áireamh sa CWS conas is féidir le gníomhartha atá beartaithe tacú leis an straitéis seo go háirithe trí dhramhaíl sloda a dhiúscairt agus cuir chuige i leith an gheilleagair chiorclaigh.

an tAcht um Gheilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2022

Tógann an tAcht um Gheilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2022 ar ghealltanas na hÉireann geilleagar ciorclach a bhaint amach, mar a leagtar amach i bPlean Gníomhaithe Dramhaíola 2020 le haghaidh Geilleagar Ciorclach agus Straitéis Uile-Rialtais i dtreo Geilleagar Ciorclach 2021. Is léir ón Acht go bhfuil sé de rún dúthracht a chaitheamh le patrún táirgthe agus tomhaltais níos inbhuanaithe a bhaint amach, ar bhealach a choinníonn luach acmhainní sa gheilleagar ar feadh tréimhse chomh fada agus is féidir, rud a laghdóidh astaíochtaí gáis cheaptha teasa go mór.

I ngeilleagar ciorclach, coimeádtar cruthú dramhaíola agus ídiú acmhainní chomh híseal agus is féidir. Baintear a oiread fiúntais agus úsáidte agus is féidir as táirgí agus as ábhair. Nuair atá a sheal tugtha ag táirgí, is féidir úsáid a bhaint as a chuid comhpháirteanna arís agus arís eile – chun tuilleadh táirgí fóna a

dhéanamh, seachas iad a chaitheamh i dtraipisí, rud atá éirithe ina ghnáthnós le fada faraor. Cuimsíonn an tAcht:

- Dreasachtaí i leith úsáid a bhaint as roghanna malartacha in-athúsáidte agus in-athchúrsáilte in ionad pacáistiú caifeach aonúsáide indiúscartha agus earraí eile;
- Agus an Ciste Comhshaoil mar theideal air go dtí seo, déanann sé é a athainmniú mar an Ciste Geilleagair Chiorclaigh, agus cuirfear i leataobh é le tacaíocht a thabhairt do thionscadail timpeallachta agus gheilleagair chiorclaigh amháin;
- Tugann sé isteach leithscaradh éigeantach agus córas dreasaithe muirearaithe i leith dramhaíl tráchtála, fearacht an mhargaidh teaghlaigh. Cuirfidh sé seo borradh faoi dheighilt dramhaíola agus tacóidh sé le rátaí athchúrsála a mhéadú;
- Cuireann sé an Straitéis i leith Geilleagar Ciorclach agus an Treochlár Náisiúnta um Chailteanas Bia a Chosc ar bhonn reachtúil, lena gcuirtear ceanglas dlí ar rialtais chun an 2 bheartas seo a fhorbairt agus a nuashonrú ó am go chéile;
- Déanann sé cuíchóiriú ar na próisis náisiúnta i dtaobh cinní a dhéanamh faoi Dheireadh Dramhaíola agus faoi Sheachtháirgí agus é ag dul i ngleic leis na moilleanna a thagann salach ar lucht tionscail uaireanta chomh maith le tacú le hamhábhair thánaisteacha athchúrsáilte a chur ar fáil i margadh na hÉireann; agus
- Daingníonn sé beartas an rialtais maidir le breoslaí iontaise a choimeád san áit is dual dóibh, is é sin, faoi thalamh - trí thoirmisc a thabhairt isteach ar thaiscéalaíocht agus eastóscadh guail, ligníte agus ola scealla.

I gcás CWS, beidh an tAcht um an nGeilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2022 agus Beartas Ithreach an AE ábhartha do CWS a théann i ngleic le hábhair dramhaíola fuíolluisce.

4.2.5 Pleananna agus Beartais um Úsáid Talún agus Pleanáil Eacnamaíoch

An tAcht um Pleanáil agus Forbairt 2023

Is Dréacht-bhille é an Bille um Pleanáil agus Forbairt, 2023, a foilsíodh i mí na Samhna 2023.

Is ionann an bille agus leasú ó bhonn a dhéanamh ar an gcóras pleanála in Éirinn. Tá sé i gceist leis, *inter alia*, stádas dlíthiúil treoirilínite agus treoracha beartais ón Aire a neartú. Beidh tacaíocht Rialtais riachtanach lena n-aghaidh seo chomh maith le féachaint chuige go bhfuiltear ag teacht leis na beartais agus beidh an beart éigeantach. Caithfidh pleananna eile a bheith ar comhréir ábhartha leo. Déanfar athruithe ar Phleananna Forbartha Áitiúla agus ar struchtúr an Chórais Phlean Ceantair Áitiúil. Tabharfar isteach amlínite reachtúla do gach próiseas toilithe agus molfar athruithe a dhéanamh ar Athbhreithnithe Breithiúnacha.

Nuair a achtófar an bille, déanfar foráil maidir leis an gcreat reachtach do phleanáil spásúlachta agus d'fhorbairt inbhuanaithe a bheidh ábhartha chun tograí forbartha arna sainaitheint tríd an CWS a chur chun feidhme. An Plean Forbartha Náisiúnta 2021-2030

Mar chuid de Thionscadal Éireann 2040¹ leagtar amach sa PFN⁸³ straitéis agus buiséad infheistíochta uileghabhálach an Rialtais don tréimhse 2021-2030. Is plean uailmhianach é lena gcothromaítear an t-éileamh suntasach ar infheistíocht phoiblí sna hearnálacha uile agus i réigiúin in Éirinn agus cuirtear béim mhór ar sholáthar tionscadal bonneagair a fheabhsú chun luas an tsoláthair agus luach ar airgead a chinntiú.

Glactar leis gurb é an PFN sin 'an ceann is mó agus is glaise a soláthraíodh riamh in Éirinn, ina bhfuil béim ar leith tacú leis an gclár tithíochta poiblí is mó riamh sa stát. Cé go bhfuil eolas maith cheana féin faoi go leor de na hinfeistíochtaí sa PFN sin agus go bhfuil siad á gcur ar aghaidh trí phleanáil le tamall anuas, tá réimse

⁸³ An Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh agus Athchóiriú an PFN. 2021. An Plean Forbartha Náisiúnta 2021-2030. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/774e2-national-development-plan-2021-2030/>

infheistíochtaí nua nó feabhsaithe sa PFN seo. Beidh gá an fás daonra agus eacnamaíoch agus na riachtanais ghaolmhara le haghaidh seirbhísí fuíolluisce a chur san áireamh sa CWS.

An Creat Náisiúnta Pleanála – Tionscadal Éireann 2040

Is doiciméad náisiúnta é an Creat Náisiúnta Pleanála (CNP)¹ a d'fhoilsigh an RTPRÁ, rud a foilsíodh ar an 16^ú Feabhra 2018. Cheadaigh an Rialtas go gcuirfí tús leis an gcéad athbhreithniú ar an CNP agus foilsíodh Treochlár don athbhreithniú i Meitheamh 2023. Leagtar amach ann an gealltanais go ndéanfaí nuashonrú ar an CNP in 2024.

Creat forbartha straitéiseach is ea an Creat Pleanála Náisiúnta 2040 lena leagtar amach an comhthéacs fadtéarmach d'fhorbairt fhisiciúil na hÉireann agus an dul chun cinn gaolmhar sa chomhthéacs eacnamaíoch, sóisialta agus comhshaoil. Tá an Creat Náisiúnta Pleanála á leanúint agus cuirtear taca faoi le beartais agus gníomhaíochtaí ar an leibhéal eanála, réigiúnach agus áitiúil. Tá an Plean Náisiúnta Forbartha deich mbliana ag gabháil leis an gCreat Náisiúnta Pleanála, agus plean amháin á dhéanamh astu chun forbairt straitéiseach agus infheistíocht bonneagair a threorú ar leibhéal náisiúnta.

Sa tréimhse go dtí 2040, aithnítear Baile Átha Cliath sa Chreat Náisiúnta Pleanála mar phríomhchathair idirnáisiúnta agus dhomhanda ar scála na hÉireann agus mar phríomhspreagadh eacnamaíoch, a bhfuil 25% d'fhás i gceist leis. Meastar go dtarlóidh 25% eile den fhás ar fud na gceithre chathair eile le chéile (Corcaigh, Luimneach, Gaillimh agus Port Láirge), rud a chuirfeadh ar chumas na gceithre cinn ar fad a bheith ina gcathracha ar scála níos mó trí mhéadú 50-60% a dhéanamh ar a ndaonra agus ar a bpoist.

Rinneadh trí thionól réigiúnacha a aithint faoin gCreat, an tOirthear agus an Lár Tíre, an Tuaisceart agus an tIarthar, agus an Deisceart. Tá an limistéar staidéir laistigh de réigiún an Deiscirt.

Déanfar an chéad athbhreithniú ar an CNP i gcomhthéacs roinnt athruithe a rinneadh ar an mbeartais agus ar an reachtaíocht ó 2018 i leith tráth an foilsíodh an CNP den chéad uair agus áireofar leis an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide, 2023/2024, an Creat Náisiúnta um Pleanáil Mara ó 2021 agus athruithe atá le déanamh a luaithe a achtaítear an dréacht-Bhille um Pleanáil agus Forbairt.

Tá an CNP agus pleananna réigiúnacha agus áitiúla ríthábhachtach don CWS maidir le fás daonra agus fás eacnamaíoch agus forbairt tithíochta nach mór tacú leo le seirbhísí fuíolluisce agus freisin an acmhainneacht chun bonn eolais a chur faoi na pleananna sin agus tionchar a imirt orthu chun tacú le forbairt níos inbhuanaithe.

Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) do Réigiún Dheisceart na hÉireann

Faoin Acht um Athchóiriú an Rialtais Áitiúil 2014, ghlac Comhthionól Réigiúnach an Deiscirt roinnt feidhmeanna nua chuige - is iad na príomhfheidhmeanna atá ann ná ullmhú agus cur i bhfeidhm Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) do Réigiún Dheisceart na hÉireann.

Leagann an SSER² amach an creat forbartha réigiúnach straitéiseach don Réigiún, agus é mar phríomhaidhm aige Tionscadal Éireann 2040 - an Creat Náisiúnta Pleanála a chur i bhfeidhm, ag an gciseal réigiúnach Rialtais agus chun tacú le forbairt réigiúnach chothromaithe a bhaint amach.

Ceanglaítear leis an Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú) go mbeadh gach Plean Forbartha Cathrach agus Contae agus éagsúlachtaí ag teacht leis an SSER agus leis an mbeartais náisiúnta ábhartha, le dréachtphleananna forbartha nó le hathruithe beartaithe ar phleananna forbartha arna gcur faoi bhráid an Tionóil Réigiúnach ag an údarás áitiúil ábhartha. Breithníonn an Tionól Réigiúnach comhsheasmhacht an dréachta leis an SSER agus is féidir leis moltaí foirmiúla a dhéanamh don údarás áitiúil maidir leis na leasuithe, i dtuairim an Tionóil Réigiúnaigh, atá ag teastáil chun comhsheasmhacht an athraithe atá beartaithe don phlean forbartha agus dá chroí-straitéis a chinntiú leis an SSER.

Pleananna Forbartha Áitiúla

Tá Plean Forbartha Contae Chorcaí 2022⁹⁶ ullmhaithe de réir na gcéimeanna atá leagtha amach sna hAchtanna um Pleanáil agus Forbairt. Is éard atá sa phlean plean forbartha sé bliana don Chontae a dhéanann iarracht smaointeoireacht reatha Chomhairle Contae Chorcaí ar bheartas pleanála a leagan amach chomh beacht agus is féidir ag féachaint i dtreo na léaslíne 2028. Leagann an plean amach freisin an straitéis pleanála agus forbartha inbhuanaithe iomlán don chontae a chaithfidh a bheith comhsheasmhach leis an CNP, SSER an Deiscirt, agus Plean Straitéiseach Cheantar Cathrach Chorcaí (MASP) 2020.

Tá Plean Forbartha Chathair Chorcaí 2022-2028⁹⁵ ionchorpraithe de réir Alt 31(17) den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú) agus leagann sé amach conas a fhásfaidh agus a fhorbróidh an chathair thar na sé bliana atá romhainn, agus ag an am céanna ag comhlánú tréimhse níos faide. fí 2040. Cuimsíonn an plean reachtúil seo freisin bailte Bhaile an Chollaigh, na Blarnan, Teamhair agus Gleann Maghair, agus a gceantair chúlchríocha níos leithne. Leagtar amach sa Phlean an bealach is fearr is féidir leis an gcathair an fás agus an infheistíocht seo a chumasú thar na sé bliana atá romhainn, agus ag an am céanna leanúint de bheith ina cathair nuálach, bríomhar, sláintiúil agus athléimneach.

4.3 Pleananna Ábhartha de chuid Uisce Éireann

Léirítear ordlathas na bpleananna a bhaineann le CWS inFíor 2.1. Áirítear leo sin:

- Pleananna a bhaineann go sonrach le hábhair amhail, ar an athrú aeráide nó ar an mbithéagsúlacht, lena gcuirtear bonn eolais faoi phleananna agus faoi chlár uile Uisce Éireann; agus
- Pleananna forfheidhmithe do sheirbhísí a bhaineann le fuíolluisce - spriocanna agus riachtanais infheistíochta a shainaitheint.

Tá príomhphleananna agus príomhchláir Uisce Éireann is ábhartha don CWS pléite thíos.

4.3.1 Pleananna a bhaineann go sonrach le hábhair

Straitéis Fuinnimh Inbhuanaithe - Maolú ar an Athrú Aeráide agus Oiriúnú don Athrú Aeráide3

Tá feabhas a chur ar éifeachtúlacht fuinnimh ar cheann de phríomhbhearta inbhuanaitheachta Uisce Éireann chun a lorg carbóin a fheabhsú agus astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú. Tá Uisce Éireann i mbun straitéis fuinnimh inbhuanaithe a ullmhú chun go mbeidh sé ina fhóntas uisce ísealcharbóin, tíosach ar fhuinneamh agus inbhuanaithe agus chun éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú. Cuirfidh an straitéis seo na spriocanna éigeantacha san áireamh.

Is príomhbheart maolaithe de bheartas um athrú aeráide de chuid Uisce Éireann é feabhsú éifeachtúlachta fuinnimh lena chinntiú go bhfuil teacht aniar sa seirbhísí uisce agus fuíolluisce i leith athrú aeráide, agus seirbhís uisce agus fuíolluisce ar bheagán astaíochtaí gáis ceaptha teasa a fhorbairt. Tá straitéis mhaolaithe agus oiriúnaithe aeráide á cur i bhfeidhm ag Uisce Éireann ar fud an ghnó, ailínithe le Plean Oiriúnaithe na hEanála Uisce faoin gCreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide. Aithnítear sa straitéis na bearta oiriúnaithe agus maolaithe atá le déanamh chun iarmhairtí an athraithe aeráide ar Uisce Éireann, ar a chuid custaiméirí agus ar an timpeallacht a choimeád chomh híseal agus is féidir.

Tá feabhas a chur ar éifeachtúlacht fuinnimh ar cheann de phríomhbhearta inbhuanaitheachta Uisce Éireann chun a lorg carbóin a fheabhsú agus astaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú. Tá sé mar aidhm ag Uisce Éireann bheith ina fhóntas uisce ísealcharbóin a bheidh tíosach ar fhuinneamh agus arb iad na spriocanna a bheidh aige éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú 50% faoi 2030 (bunlíne 2009) agus laghdú iomlán (51%) a bhaint amach ar astaíocht GCT ó fhuinneamh faoi 2030 (bunlíne 2016-18). Áirítear leis an straitéis pleananna gníomhaíochta fuinnimh ar fud an ghnó a dhíríonn ar Éifeachtúlacht Fuinnimh Caipitil, Éifeachtúlacht Fuinnimh Oibríochtúil, Fuinneamh In-athnuaite, Nuálaíocht agus Aistriú agus Bainistíocht Fuinnimh. Rinneadh dul chun cinn suntasach maidir leis an straitéis fuinnimh inbhuanaithe a chur chun feidhme agus tá feabhas

30% bainte amach ar fheidhmíocht éifeachtúlachta fuinnimh go dtí seo. Tá Uisce Éireann ar an mbóthar ceart chun an sprioc de 50% d'fheabhsú éifeachtúlachta fuinnimh a bhaint amach faoi 2030 agus laghdú iomlán (51%) a bhaint amach ar fhuinneamh astaíochtaí GCT faoi 2030, rud a fhágann go mbeidh siad ábalta aeráidneodracht a bhaint amach faoi 2040.

Is príomhbheart maolaithe de bheartas um athrú aeráide Uisce Éireann é freisin feabhsú éifeachtúlachta fuinnimh lena chinntiú go bhfuil teacht aniar sa seirbhísí uisce agus fuíolluisce i leith athrú aeráide, agus seirbhís uisce agus fuíolluisce ar bheagán astaíochtaí gáis ceaptha teasa a fhorbairt. Tá straitéis mhaolaithe agus oiriúnaithe aeráide á cur i bhfeidhm ag Uisce Éireann ar fud an ghnó, ailínithe le Plean Oiriúnaithe na hEanála Uisce faoin gCreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide. Aithnítear sa straitéis na bearta oiriúnaithe agus maolaithe atá le déanamh chun iarmhairtí an athraithe aeráide ar Uisce Éireann, ar a chuid custaiméirí agus ar an timpeallacht a choimeád chomh híseal agus is féidir.

Plean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht

Leagtar amach sa Phlean Gníomhaithe Bithéagsúlachta Uisce Éireann (PGB)⁸⁴ cuspóirí agus gníomhartha sonracha chun aghaidh a thabhairt ar an éigeandáil bithéagsúlachta. Tá na cuspóirí agus na gníomhartha seo ag teacht le cuspóirí straitéiseacha ar leibhéal beartais de chuid Uisce Éireann agus táthar á chur i bhfeidhm faoi láthair. Déanfar athbhreithniú agus nuashonrú ar an bplean gach cúig bliana i gcomhréir le hathbhreithniú tréimhsiúil na cuideachta. Táthar tar éis na cuspóirí fíorthábhachtacha seo a leanas a shainaithint:

- Sraith shoiléir de bhearta a eisiúint i leith gach suíomh Uisce Éireann le feabhas a chur ar bithéagsúlacht agus í a chosaint.
- Cur leis an eolas atá ag an bpobal faoi mbithéagsúlacht chomh maith le tacaíochtaí oideachasúla a thabhairt do bhaill foirne agus do chomhpháirtithe de chuid Uisce Éireann. Féachaint chuige nach dtarlaíonn 'aon ghlanchailteanas' ó thaobh bithéagsúlachta de fad is atá gníomhaíochtaí á ndéanamh, nó pleananna nó tionscadail á gcur i gcrích.
- Gníomhartha a eascraíonn as an bPlean Uile-Éireann um Pailneoirí a chur i ngníomh ar fud gach láithreán Uisce Éireann, ar mhaithe le tacú le cur le líon na bpailneoirí sa tír seo.
- Daoine a spreagadh chun réitigh nádúrbhunaithe a úsáid i leith cosaint uisce agus cóireáil fuíolluisce.
- Speicis ionracha coimhthíocha a bhainistiú ag láithreáin Uisce Éireann.
- Comhoibriú agus obair i gcomhar a dhéanamh le príomhpháirtithe leasmhara inmheánacha agus seachtracha, agus leis an bpobal i gcoitinne, chun bithéagsúlacht a chosaint agus a fheabhsú.

4.3.2 Pleananna Chur chun feidhme

Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce

D'fhoilsigh Uisce Éireann Plean Náisiúnta fadtéarmach um Bainistiú Sloda Fuíolluisce (ar a dtugtar PNBSF) lena leagtar amach a straitéis chun cur chuige caighdeánaithe náisiúnta a chinntiú chun sloda fuíolluisce a bhainistiú thar na 25 bliain atá romhainn⁸⁵. Tá an PNBSF ar cheann de Phleananna Forfheidhmithe Leibhéal 2 Uisce Éireann.

Tá Uisce Éireann tar éis an dóigh a chíoradh ina ndéantar sloda fuíolluisce a bhainistiú ar fud na tíre faoi láthair agus tuairimíonn siad go dtiocfaidh méadú níos mó ná 80% ar an méid sloda fuíolluisce a chruthaítear faoi 2040 de réir mar a chríochnófar gléasraí nua agus gléasraí uasghrádaithe chun ár bhfuíolluisce a chóireáil. Le bainistiú an sloda fuíolluisce sin cruthaítear dúshláin eacnamaíocha, phleanála agus

⁸⁴ Uisce Éireann. 2021. Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Uisce Éireann (Irish Water's Biodiversity Action Plan). Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: https://www.water.ie/docs/21668_Ervia_IrishWaterBiodiversityActionPlan_v7.pdf

⁸⁵ Uisce Éireann. 2016. An Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/iw-documents/our-projects/Final-NWSMP.pdf>

chomhshaoil. Cuireann PNBSF cur chuige náisiúnta i láthair maidir le sloda fuíolluisce. Cinnteofar leis sin, den chéad uair, go ndéanfar sloda fuíolluisce cóireáilte ar fud na tíre a bhainistiú go héifeachtach, go ndéanfar é a stóráil, a iompar agus a athúsáid nó a dhiúscairt ar bhealach inbhuanaithe, chun leas an phobail agus an chomhshaoil ina mairimid go léir.

Tá athbhreithniú agus nuashonrú á dhéanamh ag Uisce Éireann ar an bPlean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce faoi láthair. Sa chéad athbhreithniú eile ar an bPlean soláthrófar nuashonrú ar an dul chun cinn ar na cuspóirí a sainithníodh sa bhun-Plean (2016). Sa chéad athbhreithniú eile ar an bPlean cuimseofar sonraí maidir le gníomhaíochtaí bainistíochta sloda agus an dóigh a mbíonn tionchar ag na gníomhaíochtaí sin ar thionscnaimh maidir leis an athrú aeráide, maidir le hinbhuanaitheacht agus maidir leis an ngeilleagar ciorclach.

5 Modheolaíocht MST

5.1 Réamheolas

Is é aidhm na Tuarascála Scóipe MST seo scóip an mheasúnaithe agus na modheolaíochta a bheidh le cur i bhfeidhm le haghaidh MST den CWS a chinneadh.

Ba leis na dálaí bunlíne atá ann faoi láthair, na treochtaí bunlíne amach seo agus na ceanglais dhlíthiúla laistigh de phleananna, de bheartais agus de chláir ábhartha a múnlaíodh forbairt scóip agus chuspóirí an mheasúnaithe seo.

Leagtar amach sa Rannóg seo an mhodheolaíocht MST atá beartaithe, ag tabhairt faoi deara go ndéantar cur síos i gCuid 2.4 den tuarascáil seo ar an tionchar a bheidh ar fhorbairt CWS tríd an bpróiseas MST.

Cuireadh sa áireamh sa phríomhthreoir maidir leis an gcur chuige i leith an MST an méid seo a leanas:

- Pacáiste MST lena n-áirítear treoir maidir le scóipeáil agus seicliostaí (tugtha cothrom le dáta in 2022)⁸⁶;
- Roghanna Malartacha ar MST a Fhorbairt agus a Mheas⁸⁷;
- Treoir maidir le Ráitis agus Monatóireacht MST⁸⁸;
- Gnéithe Aeráide a chomhtháthú isteach san MST in Éirinn - Nóta Treorach⁸⁹;
- Treoir dhea-chleachtas ar Mheasúnú Iarmhairtí Carnacha in MST⁹⁰;
- Treoir GCC maidir le ‘Sraith na Measúnachta Timpeallachta – Tionchar na Measúnachta Straitéisí Timpeallachta ar an Measúnacht Tionchair Timpeallachta ar Leibhéal Tionscadail’⁹¹; agus
- Treoir Dea-Chleachtas um Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta san Earnáil Uisce.⁹²

5.2 Cuspóirí Beartaithe MST

Le linn céim seo na scóipe den phróiseas MST forbraíodh sraith de CSTanna agus de chritéir mheasúnaithe bunaithe ar na príomhbhreithnithe a sainaithníodh san athbhreithniú bonnlíne agus an t-athbhreithniú ar bheartas, ar phlean agus ar chlár a leagtar amach i gCodanna 3 agus 4. Soláthrófar leis na cuspóirí sin an creat chun measúnú a dhéanamh ar chur chuige malartach an phlean agus ar thograí an phlean roghnaithe. Cuirtear na dráacht-CSTanna agus na critéir mheasúnaithe ar fáil in Tábla 5.1.

⁸⁶ GCC. 2002. Pacáiste MST (Nuashonraithe Meán Fómhair 2021). Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó:

<https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/SEA-Pack-2022.pdf>

⁸⁷ GCC. 2015. Developing and Assessing Alternatives in Strategic Environmental Assessment (SEA). Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/SEA-Alternatives-157-Published_web.pdf

⁸⁸ GCC. 2020. Treoir maidir le Ráitis agus Monatóireacht MST. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó:

<https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/guidance-on-sea-statements-and-monitoring.php>

⁸⁹ GCC. 2019. Integrating Climatic Factors into Strategic Environmental Assessment in Ireland - A Guidance Note; Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/EPA-SEA-Climatic-Factors-Guidance-Note.pdf>

⁹⁰ GCC. 2020. Treoir dhea-chleachtas ar Mheasúnú Iarmhairtí Carnacha in MST. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó:

<https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/good-practice-guidance-on-cumulative-effects-assessment-in-sea.php#:~:text=Land%20and%20Soil-.Good%20practice%20guidance%20on%20Cumulative%20Effects%20Assessment%20in%20SEA,and%20the%20reasonably%20foreseeable%20future.>

⁹¹ GCC. 2021. Sraith na Measúnachta Timpeallachta – Tionchar na Measúnachta Straitéisí Timpeallachta ar an Measúnacht Tionchair Timpeallachta ar Leibhéal Tionscadail Arna Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: https://www.epa.ie/publications/research/epa-research-2030-reports/Research_Report_391.pdf

⁹² GCC. 2022. Treoir Dea-Chleachtas um Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta san Earnáil Uisce. Arna Rochtain: Deireadh Fómhair: 2023. Ar fáil ó: https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/SEA_Screening_GoodPractice_Water-2022.pdf

Tábla 5.1 Dréacht de Chuspóirí MST le haghaidh dréacht den Mheasúnacht CWS

Ábhar SEO	Cuspóir
Timpeallacht Uisce	<p><i>Cáilíocht agus cainníocht an uisce</i></p> <p>Cosc a chur ar mheathlú stádas CTU na ndobharlach maidir le cáilíocht agus cainníocht de bharr doirteadh fuíolluisce ó ionaid chóireála. Cur le sprioc ríocht an CTU “gan mheathlú” agus stádas dobharlach a athchóiriú agus a fheabhsú chun cuspóirí CTU agus PBA a bhaineann le soláthar seirbhísí fuíolluisce a bhaint amach.</p> <p><i>Riosca i gcás tuilte</i></p> <p>Cosaint a thabhairt ar an riosca ó thuilte mar thoradh ar sholáthar sheirbhísí fuíolluisce Uisce Éireann agus, nuair is féidir, é a laghdú.</p>
Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	<p>Sláinte agus folláine an duine a chosaint agus rannchuidiú le feabhsú agus tacú le fás eacnamaíoch agus daonra inbhuanaithe, le (i) srianta ar shaoráidí áineasa agus taitneamhachta a chosc agus (ii) iascach fionnuisce agus mara agus limistéir chosanta sliogéisc a chosaint agus a fheabhsú.</p>
Athrú Aeráide	<p><i>Maolú an athrú aeráide</i></p> <p>An méid a chuirtear le hastaíochtaí athraithe aeráide a choimeád chomh híseal agus is féidir (astaíochtaí gáis cheaptha teasa san áireamh) trí bheith tíosach ar fhuinneamh, agus aird a thabhairt ar sheirbhísí éiceachórais lena n-áirítear ceapadh carbóin, athúsáid agus caomhnú uisce - a bhaineann le soláthar seirbhísí fuíolluisce.</p> <p><i>Oiriúnú d'athrú aeráide</i></p> <p>Na brúnna breise ar an timpeallacht de dheasca athrú aeráide a chur san áireamh agus bearta a thacaíonn le hathléimneacht in aghaidh an athraithe aeráide a chur chun cinn a bhaineann le seirbhísí fuíolluisce a sholáthar. Na rioscaí breise atá ag bagairt ar sheirbhísí agus ar bhonneagar fuíolluisce de dheasca athrú aeráide a chur san áireamh agus feabhas a chur ar athléimneacht in aghaidh an athraithe aeráide, cuir i gcás, eachtraí adhamsire.</p>
Bithéagsúlacht	<p>Bithéagsúlacht talún, uisceach agus ithreach agus nascacht ghnáthóg a chosaint agus a fheabhsú, le haird ar leith ar láithreáin ainmnithe san Eoraip agus go náisiúnta (lena n-áirítear láithreáin bheartaithe agus is iarrthóirí agus speicis faoi chosaint). Tiomantais an BAP a bhaint amach maidir le Gan Cailteanas Glan ar ghnáthóga a bhaineann le soláthar seirbhísí fuíolluisce.</p>
Sócmhainní Ábhartha	<p><i>Úsáid acmhainní agus bainistíocht dramhaíola</i></p> <p>Íoslaghdu a dhéanamh ar úsáid acmhainní agus ar ghiniúint dramhaíola ó bhonneagar fuíolluisce nua nó uasghrádaithe agus bainistiú sloda agus fuílligh ó phróisis chóireála. Féachaint le prionsabail an gheilleagair chiorclaigh a chur i bhfeidhm sna cinntí a dhéantar faoi shaolré i dtaca le hacmhainní agus dramhaíl de.</p> <p><i>Úsáid sócmhainní</i></p> <p>Tionchair ar shócmhainní ábhartha eile agus ar bhonneagar a íoslaghdu, agus an úsáid is fearr a bhaint as sócmhainní fuíolluisce reatha lena n-áirítear trí acmhainn agus uasghráduithe ar shuímh fuíolluisce atá ann cheana féin.</p>
Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	<p>Tírdhreacha/bailedhreacha agus muirdhreacha ainmnithe agus luachmhara agus taitneamhacht amhairc a chosaint agus a fheabhsú maidir le soláthar seirbhísí fuíolluisce.</p>

Ábhar SEO	Cuspóir
Oidhreacht chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta	Sócmhainní oidhreachta cultúrtha sainithe agus neamhshainithe agus leas seandálaíochta a chosaint agus a fheabhsú, lena n-áirítear a riocht, a suíomhanna agus a rochtain a bhaineann le soláthar seirbhísí fuíolluisce.
Geolaíocht agus Ithreacha	Ithreacha agus láithreáin oidhreachta geolaíche a chosaint agus cur le bainistíocht chuí ar cháilíocht agus chainníocht na hithreach maidir le seirbhísí fuíolluisce.
Cáilíocht Aeir	Feabhsuithe cóireála fuíolluisce a shainaithint agus iarracht a dhéanamh iad a chur i bhfeidhm, caighdeáin dearaidh níos airde agus cleachtais oibríochta chun boladh ó ghléasraí fuíolluisce a íoslaghdú.
Torann agus Creathadh	Scóipeáilte amach - toisc nach dócha go mbeidh éifeachtaí suntasacha ag CWS maidir le torann agus creathadh (féach Cuid 3.19)

5.3 Cur Chuige um Measúnacht MST

I ndiaidh na scóipe, is éard a bheidh i gceist sa chéad chéim ná measúnú a dhéanamh ar an dréacht den CWS agus ar na cineálacha cuir chuige eile i gcomórtas leis na CSTanna a sainithníodh i Tábla 5.1.

5.3.1 Roghnúchán

Áireofar na céimeanna seo a leanas sa phróiseas roghnúcháin maidir leis an CWS:

1. Liosta fada de roghanna neamhshrianta a fhorbairt;
2. Scagadh Garbh ar roghanna neamhshrianta chun liosta gairid roghanna srianta a sholáthar;
3. Mionscagadh ar roghanna srianta chun liosta gairid roghanna a fhorbairt; agus
4. Measúnú deiridh ar roghanna ar an liosta gairid.

Leagtar amach sna fo-ailt seo a leanas an próiseas atá le leanúint ag gach céim den phróiseas roghnúcháin, lena n-áirítear conas a dhéanfar an MST a chomhtháthú sa dóigh is go ndéanfar breithniú ar chúrsaí comhshaoil i rith an ama.

Roghanna Neamhshrianta

Is éard a bheidh i gceist leis an gcéad chéim den mheasúnú roghanna ná liosta neamhshrianta de réitigh a shainaithint agus a mheasúnú chun freastal ar an riachtanas sainaitheanta, beag beann ar impleachtaí costais, timpeallachta nó sóisialta. Beidh an méid seo a leanas i gceist leis an ordlathas idirghabhála:

- Réitigh iompair – athruithe ar iompar custaiméirí;
- Réitigh limistéir a phleanáil – cuir chuige idircheirtleán;
- Oibriú córais sócmhainní (ICFanna agus líonraí/sócmhainní araon);
- Réitigh comhpháirtíochta nó 3^ú páirtí – bearta arna gcomhchruthú le geallsealbhóirí eile;
- Bearta abhantraigh - bainistiú abhantraigh agus bearta 'glasa' ar nós Córais Draenála Uirbeacha Inbhuanaithe (SuDs) agus Réitigh Nádúrbhunaithe; agus
- Uasghráduithe córais nó sócmhainní nua.

Tógfar liosta fada roghanna do gach léaslíne ceirtleáin agus dearaidh (2030, 2055 agus 2080), lena n-áireofar:

- Ná déan dada;
- Uasghráduithe íosta trí phróisis a bharrfheabhsú;
- Sócmhainní atá ann cheana a athúsáid agus a uasghrádú;
- Roghanna caidéalaithe;

- Gléasraí nua a thógáil agus/nó píobáin sceite a athlonnú;
- Barrfheabhsú áiseanna cóireála sloda;
- Réitigh nádúrbhunaithe /SUDS; agus
- Cur chuige cothromaithe cothaitheach ag leibhéal an abhantraigh mar idirghabhálacha ar leibhéal na feirme.

Garbhscagadh

Beidh roghanna atá ar an liosta neamhshrianta roghanna faoi réir scagadh garbh i gcoinne raon critéar (lena n-áirítear cúinsí timpeallachta agus inbhuanaitheachta, ag baint úsáid as córas le rátáil dhearg – ómra – ghlas (RAG). Gheofar réidh le roghanna a mbeidh rátáil dhearg leo (roghanna do-dhéanta) ón bpróiseas roghnúcháin ag an bpointe sin, agus déanfar roghanna lena mbeidh rátáil ómra i gcoinne roinnt critéar a mheas chun fáil réidh leo freisin. Cuirfear roghanna a mbeidh rátáil ómra leo i gcoinne critéar amháin nó a mbeidh rátáil ghlas leo ar aghaidh chuig an liosta roghanna srianta.

Liosta de Roghanna Srianta

Déanfar na roghanna atá ar an liosta roghanna srianta a fhorbairt tuilleadh, agus cuirfear breithnithe réigiúnacha san áireamh agus díreofar ar dhraenáil, cóireáil agus scaoileadh. Déanfar na roghanna sonracha seo a leanas a mheas:

- Roghanna cóireála áitiúla;
- An sreabhadh a aistriú go príomhlíonra draenála Chorcaí, idir abhantracha, nó chuig ICF nua;
- Uasghráduithe bonneagair agus sócmhainní chun an cumas cóireála agus aistrithe sreafa a fheabhsú;
- Áiseanna cóireála sloda a thabhairt isteach
- Uasghráduithe ar pháibáin sceite chun cuspóirí timpeallachta doibhreacha a chothabháil agus a fheabhsú;
- Pleananna gníomhaíochta éigeandála a fhorbairt chun athléimneacht an bhonneagair a sholáthar; agus
- Oibreacha is gá le haghaidh Forsceití Uisce Stoirme chun teorainneacha timpeallachta ábhartha a chomhlíonadh (mar shampla uasghrádú nó díchoimisiúnú, séaraigh le sruth a dhéanamh níos mó nó a atreorú, saoráidí stórála, scaradh stoirme agus sreafaí méadaithe chuig cóireáil iomlán).

Mionscagadh

Críochnófar Measúnú Ilchritéar (MIC) chun liosta na roghanna srianta ar an liosta gairid a bheachtú. Baineann MIC le measúnú a dhéanamh ar roghanna bunaithe ar phríomhchritéir (le deimhniú, ach faoi na ceannteidil leathana: athléimneacht, inseachadacht, a mhéid is féidir iad a chur chun cinn agus inbhuanaitheacht) chun critéir a fhíorú agus rioscaí a thuiscint. Beidh fochritéir chomhshaoil faoin gceannteideal inbhuanaitheachta nasctha leis na CSCanna a leagtar amach i Roinn 5.2 chomh maith le breithniú ar thionchair ar shuímh Eorpacha de réir mar is gá tríd an bpróiseas Measúnaithe Cuí. Déanfar gach rogha ar an liosta srianta a mheas i gcoinne fochritéir, agus beidh scóir idir -3 agus +3 mar thoradh air.

Liosta Gairid

Áireofar ar an liosta gairid roghanna trí rogha i gcoinne an ICF/an cheirtleáin agus de réir léaslíne dearaidh. Beidh gach rogha ar an liosta gairid a bheith faoi réir samhltú cáilíochta uisce agus líonra chun bonn eolais a chur faoi thuilleadh measúnaithe, agus bheith forbartha a ndóthain chun bonn eolais a chur faoi mheastachán costais CAPEX agus OPEX (costais dhíreacha agus indíreacha, lena n-áirítear costais timpeallachta agus shóisialta).

Measúnú deiridh ar an Liosta Gairid

Déanfar roghanna ar an ngearrliosta a mheas i gcoinne critéar saindeartha agus úsáid á baint as anailís ilchritéar lena n-áirítear, critéir bunaithe ar MSTarna threorú ag aschuir samhaltaithe agus ionchuir geallsealbhóirí. Déanfar pleananna straitéiseacha fadtéarmacha agus réamh-mheastacháin fáis a bhreithniú agus meascáin roghanna féideartha á gcinneadh, agus úsáidfear cur chuige forbartha céimnithe chun úsáid na sócmhainní atá ann cheana a éascú a mhéid is féidir.

5.3.2 An Plean is Fearr

Déanfar achoimre ar an measúnacht ar an bPlean is Fearr trí mhairtís lena sainaitheofar an acmhainneacht le haghaidh éifeachtaí suntasacha i gcoinne gach SEO. Cuirfear nósanna imeachta pleanála agus cosaint reachtaíochta san áireamh sa mheasúnacht, ós rud é go gcuirfí chun feidhm iad beag beann ar an bpróiseas MST. Tabharfar tuairisc freisin ar an bhfianaise lena cuireadh bonn eolais faoin mheasúnacht, mar aon leis an leibhéal cinnteachta.

Sainaitheofar moltaí maolaithe mar chuid den mheasúnacht chun na tionchair fhéideartha a sheachaint nó a laghdú nó chun cuidiú le cuspóirí a bhaint amach. Déanfar measúnacht suntasacha a thaifeadadh agus maolú i bhfeidhm chun aghaidh a thabhairt ar an dóigh a n-athróidh na hiarmhairtí i ndiaidh na moltaí maolaithe a chur i bhfeidhm agus chun measúnacht ar iarmhairtí iarmharacha a sholáthar.

Tabharfar cur síos ar chineál ionchasach na n-éifeachtaí sin, mar shampla cé acu an bhfuil siad carnach, díreach/indíreach, gearrthéarmach/fadtéarmach, diúltach, dearfach, dearfach agus diúltach measctha nó neodrach., i gcomhréir le Sceideal 2, cuid (f) den Treoir MST agus Sceideal 2B de na Rialacháin um Pleanáil agus Forbairt (MST), 2004 (arna leasú).

I measc na dtograí sa dréacht den CWS a thabharfar aird orthu, tá:

- An cur chuige foriomlán agus cuir chuige eile a ndearnadh machnamh orthu le linn an dréachtphlean mholta á fhorbairt;
- Measúnú ar an dréachtphlean lena n-áirítear:
 - Measúnú ar na roghanna atá beartaithe le haghaidh léaslínte dearaidh 2030, 2055 agus 2080;
 - Measúnú comparáideach uileghabhálach ar an dréachtphlean atá beartaithe i gcomparáid le cás gan phlean;
 - Measúnú ar thionchair charnacha CWS a bheartaítear mar aon le pleananna agus cláir eile; agus
 - Sainaitheant beart maolaithe agus gníomhaíochtaí molta agus ceanglas monatóireachta do chur chun feidhme an phlean.

5.4 Measúnú ar Iarmhairtí Suntasacha

Beidh an measúnú ar na hiarmhairtí a bhfuiltear ag súil leo ó chur chun feidhme CWS bunaithe ar bhreithiúnas teicniúil agus ar eolas faoi scéimeanna comhchosúla. Cinnfear suntasacht na hiarmhartha bunaithe ar íogaireacht an ghabhdóra agus scála an athraithe. Ag baint úsáid as an modh sin, d'fhéadfadh sé nach mbeadh ach athrú beag ag teastáil ó ghabhdóir íogair (mar shampla láithreán ainmnithe Eorpach) chun go measfar í mar éifeacht shuntasach.

Mar mhalairt air sin, d'fhéadfadh athrú níos mó tarlú i dtimpeallacht nach bhfuil chomh híogair agus mar sin d'fhéadfaí í a mheas mar iarmhairt bheag nó gan iarmhairt ar bith. Is féidir leis na hiarmhairtí a bheith tairbheach nó díobhálacha mar a léirítear de réir datha agus leis an tsiombail + agus – agus léirítear iad in Tábla 5.2. Déanfar measúnú ar na hiarmhairtí sula n-aithneofar an maolú agus ina dhiaidh sin. Cuirfear san áireamh i méid na hiarmhartha réamh-mheasta an dóchúlacht go dtarlóidh an iarmhairt, déine na hiarmhartha agus an méid spáis (i.e. cé chomh mór a bheadh limistéar, nó mhéid an daonra) a gcuirfí isteach air.

Tábla 5.2 Critéir mheasúnachta don mheasúnacht ar CWS

Cur síos ar chomparáid na hiarmhartha	Scór na hiarmhartha	Cur síos ar chomparáid na hiarmhartha	Scór na hiarmhartha
Is dócha go gcuirfidh cur chuige/rogha eile plean go mór le SEOnna nó go gcuirfí feabhas mór leis ar an dóchúlacht go soláthrófar iarmhairtí dearfacha agus go laghdófar an baol go mbeidh drochthionchar aige.	+++	D'fhéadfadh an cur chuige/rogha eile plean teacht salach níos mó SEOnna nó ardriosca a bhaineann le drochthionchar suntasach.	---
Is dócha go gcuirfidh cur chuige/rogha eile plean go measartha le SEOnna nó go gcuirfí feabhas mór leis ar an dóchúlacht go soláthrófar iarmhairtí dearfacha agus go laghdófar an baol go mbeidh drochthionchar aige.	++	Tá póitéinseal measartha go bhféadfadh an cur chuige/rogha eile plean teacht salach níos mó CSTanna nó an baol a bhaineann le drochthionchar a mhéadú.	--
D'fhéadfadh cur chuige/rogha eile plean cur go dearfach le CSTanna nó feabhas a chur ar an dóchúlacht go soláthrófar iarmhairtí dearfacha agus go laghdófar an baol go mbeidh drochthionchar aige.	+	Tá póitéinseal measartha go bhféadfadh an cur chuige/rogha eile plean teacht salach níos mó CSTanna nó an baol a bhaineann le drochthionchar a mhéadú.	-
Is beag an rannchuidiú nó coimhlínt le CSTanna nó riosca íseal go mbeadh tionchar nó neamhchinnteacht éifeachtaí ag cur chuige/rogha eile an phlean.	0/?	D'fhéadfadh cur chuige/rogha eile plean iarmhairtí measctha a sholáthar a chuirfeadh go dearfach agus go diúltach le SEOnna nó i dtéarmaí na dóchúlachta go soláthrófar iarmhairtí agus riosca.	+/-

5.5 Roghanna Malartacha Plean

Éilítear leis an Treoir MST go n-aithneofaí agus go gcuirfí síos leis an bpróiseas MST modhanna ‘malartacha réasúnta’ chun cuspóirí CWS a bhaint amach. Sonraíonn sé faoi Airteagal 5(1);

*“I gcás ina bhfuil gá le measúnacht timpeallachta faoi Airteagal 3(1), ullmhófar tuarascáil timpeallachta ina ndéanfar na héifeachtaí suntasacha dóchúla ar an timpeallacht tríd an bplean nó an clár a chur chun feidhme, mar aon leis na **roghanna malartacha réasúnacha**, ag cur san áireamh **cuspóirí** agus **raon feidhme geografach** an phlean nó an chláir, a shainnítear, a thuairisciú agus a mheas.*

Ní mór na cúiseanna le roghnú (a) na roghanna malartacha agus (b) an cur chuige roghnaithe don phlean a dhoiciméadú, mar aon le tuairisc ar an gcaoi a ndearnadh an mheasúnacht seo ar roghanna malartacha.

I measc na roghanna eile a mheasúnófar:

Áiríodh le roghanna eile ar leibhéal na roghanna mar a measadh ag an ngarbhscaigh agus ag an scagadh míne agus tríd an anailís critéar muti céimeanna measúnaithe timpeallachta bunaithe ar rogha mar a thuairiscítear i gCuid 5.3.1;

- Breithniú ar theaghlaim roghanna chun aghaidh a thabhairt ar chuspóirí an CWS
- Cás 'An Méid is Lú a Dhéanamh' ar leibhéal an phlean ag glacadh leis go leanfar leis an bhforbairt reatha nó tiomanta faoin CWS roimhe seo ach gan an CWS a chur i bhfeidhm; agus
- Roghanna eile ar leibhéal an phlean do na iomalartaithe sainaitheanta de chomhcheangail roghanna a d'fhéadfadh freastal d'fhéadfadh a bheith ann ar riachtanas na straitéise mar a thuairiscítear don chéim mheasúnaithe dheiridh den roghnaíocht i gCuid 5.3.1.

Déanfar roghanna eile ar leibhéal an phlean a mheas in aghaidh na SEOanna ag baint úsáide as cur chuige bunaithe ar mhaitrís mar a thuairiscítear don phlean roghnaithe i gCuid 5.3.2.

5.6 Iarmhairtí Carnacha

Is féidir cur síos a dhéanamh ar iarmhairtí carnacha mar go leor tionchair bheaga a chur leis chun tionchar amháin níos mó agus níos suntasaí a chruthú. D'fhéadfaí cur síos a dhéanamh ar iarmhairtí carnacha mar:

- Éifeachtaí carnacha: go leor éifeachtaí beaga nó suntasacha a chur leis chun éifeachtaí níos mó agus níos suntasaí a chruthú. Dá bhrí sin, éifeachtaí a thagann chun cinn, mar shampla, i gcás ina mbíonn éifeachtaí neamhsuntasacha ag roinnt forbairtí (amhail ilroghanna) ach go bhfuil éifeacht shuntasach acu le chéile; nó i gcás ina mbíonn éifeacht chomhcheangailte (éifeachtaí comhcheangailte) ag roinnt éifeachtaí aonair den CWS (mar shampla torann, deannach agus amhairc).
- Éifeachtaí sineirgísteacha: "Sa chás go bhfuil an éifeacht iarmhartach níos suntasaí ná suim a chomhábhar." Is minic a tharlaíonn éifeachtaí sineirgísteacha de réir mar a théann gnáthóga, acmhainní nó pobail dhaonna gar dá gcumas. Mar shampla, féadann gnáthóg fhiadhúlra a bheith ilroinnte de réir a chéile le héifeachtaí teoranta ar speiceas áirithe go dtí go ndéanann an ilroinnt deiridh na ceantair ró-bheag chun tacú leis an speiceas.
- Déanfar iarmhairtí carnacha ionphlean agus idirphlean a mheas laistigh den MST:
- Iarmhairtí carnacha Ion-Phlean - eascraíonn siad sin as na hidirghníomhaíochtaí idir cineálacha éagsúla iarmhairtí comhshaoil a eascraíonn as plean, clár. Áirítear le hidirchaidreamh, mar shampla, idir cáilíocht an aeir agus fhásra; sláinte an duine agus riosca tuilte; agus éiceolaíocht agus cáilíocht uisce.
- Iarmhairtí carnacha Idirphlean - eascraíonn siad sin nuair a tharlaíonn iarmhairtí chur chun feidhme plean amháin in éineacht le hiarmhairtí pleananna, clár nó tionscadal eile. Maidir le hiarmhairtí carnacha timpeallachta idir-Phlean a d'fhéadfadh tarlú, tarlaíonn siad sin mar thoradh ar mheascán na n-iarmhairtí timpeallachta a shainaithear sa mheasúnú agus na hiarmhairtí a eascraíonn as beartais, pleananna agus clár eile.

Tá na pleananna atá beartaithe againn a chur san áireamh mar chuid den mheasúnú carnach idirphlean liostaithe thíos:

- An Plean Earnála um Oiriúnú 2021³¹;
- Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2023 agus Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024 (dréacht comhairliúcháin)
- Dréachtphlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Chathair Chorcaí 2024 - 2029³³
- Dréachtphlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Chontae Chorcaí 2024 - 2029³⁴;
- An Creat Náisiúnta um Oiriúnú 2024 (dréacht comhairliúcháin)³⁵;

- Cáilíocht Uisce agus Seirbhísí Uisce, Plean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide ⁹³;
- An 4^ú Plean Gníomhaithe Náisiúnta um Bithéagsúlacht na hÉireann 2023-2030³⁶;
- Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chathair Chorcaí 2021-2026 ⁴⁶;
- An Plean Forbartha Náisiúnta 2021-2030⁸³;
- An Creat Náisiúnta Pleanála – Tionscadal Éireann 2040¹;
- Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach an Deiscirt⁹⁴;
- Plean Forbartha Chathair Chorcaí 2022-2028⁹⁵;
- Plean Forbartha Chontae Chorcaí 2022 - 2028⁹⁶;
- Plean Bainistíochta Abhantraí 2018-2021¹⁶ agus Dréachtphlean Bainistíochta Abhantraí 2022-2027¹⁷ (táthar ag súil go n-eiseofar iad in 2024 in ionad phlean 2018-2027);
- Clár Measúnachta agus Bainistíochta Riosca Tuilte Abhantraí¹⁴;
- Creat Náisiúnta Pleanála Mara⁷⁶;
- Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce (2040) Uisce Éireann⁹⁷;
- Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce Uisce Éireann⁹⁸;
- Plean Maolaithe um Luaidhe in Uisce Óil Uisce Éireann⁹⁹;
- Plean Réigiúnach Uisce Éireann um Acmhainní Uisce - an tIardheisceart¹⁰⁰; agus
- Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Uisce Éireann¹⁰¹.

Forbrófar an CWS ar aon dul le pleananna agus clár náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla Uisce Éireann féin agus mar sin ní bhreithnítear iad seo mar chuid den mheasúnú idirphlean.

5.7 Measúnacht Chúí

Mar a thuairiscítear i Roinn 4, beidh gach láithreán Natura 2000 (LCSanna (Cosaint), LCSanna (Caomhnú) lena n-áirítear láithreáin is iarrthóirí agus láithreáin ionchasacha) faoi réir MC ar leith, i gcomhréir leis an Rialachán maidir le hÉin agus leis an Rialachán maidir le Gnáthóga Nádúrtha 2011. Déanfar é sin i gcomhthráth leis an MST agus ionchuirfear sa MST ar shaincheisteanna láithreán Eorpacha é. Táthar tar éis an chéim tosaigh de scagthástáil a dhéanamh agus tá sí le fáil sa Tuarascáil ar Scagthástáil MC. Thángthas ar an tuairim nach féidir LSE a chur as an áireamh agus go ndéanfar an dara céim de MC ar CWS, lena n-áirítear ina n-aonair, iarmhairtí i gcomhar lena chéile (lena n-áirítear iarmhairtí carnacha) i gcomhréir leis an treoir maidir le MC. Le torthaí an MC cuirfear bonn eolais faoin MC, lena n-áirítear measúnú ar iarmhairtí carnacha an MST. Rachfar i gcomhairle le SPNF, RTRÁO agus GCC maidir le torthaí an MC.

⁹³ RTRÁO. 2021. Cáilíocht Uisce agus Seirbhísí Uisce - Plean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/f5710-water-quality-and-water-services-infrastructure-climate-change-sectoral-adaptation-plan/>

⁹⁴ Tionól Réigiúnach an Deiscirt. 2020. Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach an Deiscirt. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.southernassembly.ie/regional-planning/rses>

⁹⁵ Comhairle Chathair Chorcaí. 2022. Plean Forbartha Áitiúil Chathair Chorcaí 2022-2028. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcity.ie/en/proposed-cork-city-development-plan-2022-2028/>

⁹⁶ Comhairle Contae Chorcaí. 2022. Plean Forbartha Contae Chorcaí 2022-2028. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.corkcoco.ie/en/resident/planning-and-development/cork-county-development-plan-2022-2028>

⁹⁷ Uisce Éireann. 2015. Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce 2050. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/projects/strategic-plans/water-services-strategic/>

⁹⁸ Uisce Éireann. 2016. Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce (PNBSF) 2016-2021. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/projects/strategic-plans/national-wastewater-sludg/>

⁹⁹ Uisce Éireann. 2016. An Plean Maolaithe um Luaidhe in Uisce Óil. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/projects/strategic-plans/lead-mitigation-plan/>

¹⁰⁰ Uisce Éireann. 2023. Dréachtphlean Réigiúnach um Acmhainní Uisce – an tIardheisceart. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/projects/strategic-plans/national-water-resources/rwrp/south-west/>

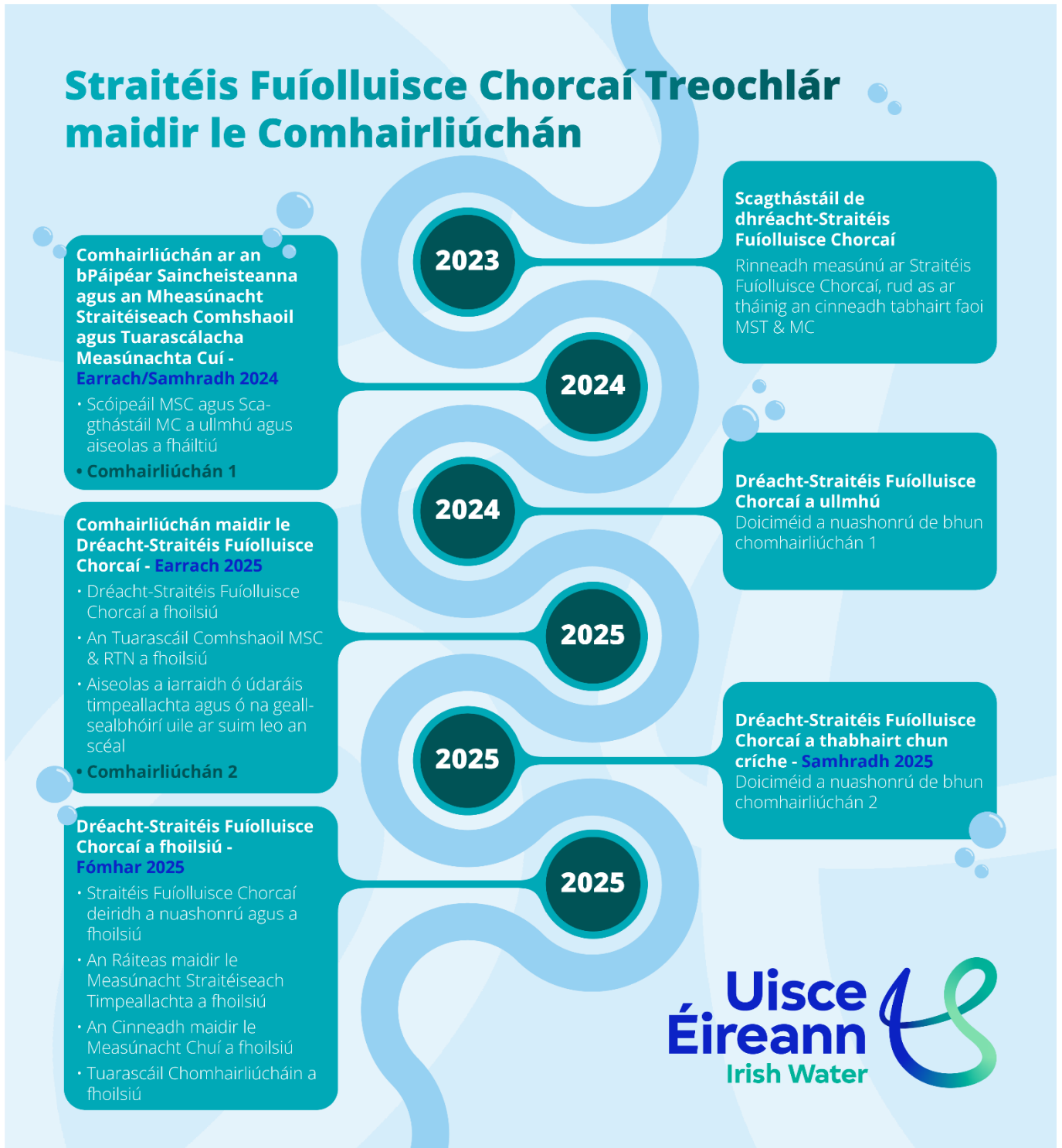
¹⁰¹ Uisce Éireann. 2021. Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Uisce Éireann. Arna Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/projects/national-projects/biodiversity/>

Cuirfear an Ráiteas Scagtha MC agus RTN ar fáil mar thuarascálacha neamhspleácha ar leith le haghaidh comhairliúcháin in éineacht leis an tuarascáil MST.

6 Na Chéad Chéimeanna eile

6.1 Forbairt Straitéise Fuíolluisce Chorcaí agus Measúnú MST

An chéad chéim eile sa phróiseas ná athbhreithniú a dhéanamh ar thuairimí comhairliúcháin a fuarthas ar an Tuarascáil Scóipe MST sin agus ar an tuarascáil Scagthástála MC. Úsáidfear iad sin mar bhunús chun dréacht-CWS a fhorbairt agus chun tabhairt faoi na measúnuithe a theastaíonn don MST agus don MC. Tá treochlár imlíne den phróiseas agus den chomhairliúchán poiblí amach anseo ar an Dréacht-CWS agus an Tuarascáil Timpeallachta MST agus RTN a ghabhann leis leagtha amach i Fíor 6.1 thíos.

Fíor 6.1 Treochlár maidir le dul i mbun comhairliúchán faoin CWS agus measúnuithe timpeallachta a dhéanamh ina leith

6.2 Tuarascáil Timpeallachta MST

Cuirfear torthaí na céime measúnaithe agus an cur chuige molta i láthair in CWS agus sa Tuarascáil Timpeallachta MST.

6.2.1 Struchtúr imlíne molta don Tuarascáil Timpeallachta MST

5. Réamhrá/Cúlra – Ina gclúdófar an gá atá leis an bplean agus leis an MST;
6. CWS – Breac-chuntas a thabhairt ar an dóigh ar forbraíodh an plean, cuspóirí agus achoimre ar mholtaí.
7. Comhairliúchán – Achoimre ar an gcomhairliúchán chun bonn eolais a chur faoi fhorbairt an phlean agus ráitis agus freagraí i dtaobh an phróisis scóipe (achomre maille le tábla ráiteas in aguisín);
8. Athbhreithniú ar Chomhthéacs Beartais, Pleananna agus Clár – (achomre agus cuntas níos iomláine inti le fáil in aguisín);
9. Timpeallacht Bhunlíne – Achoimre ar an mbunlíne, treochoaí, brúnna agus éabhlóid na todhchaí gan an plean (agus an fhaisnéis iomlán curtha san áireamh mar aguisín)
10. Modheolaíocht na Measúnachta – Breac-chuntas ar an gcur chuige i leith na Measúnachta MST a cuireadh i bhfeidhm;
11. Measúnú ar an CWS agus ar na Roghanna Malartacha
12. Measúnú ar Iarmhairtí Carnacha – Lena n-áirítear iarmhairtí ionphlean agus iarmhairtí idirphlean le pleananna eile;
13. Pleananna Maolaithe agus Monatóireachta – Ina gclúdófar na gníomhaíochtaí molta atá le déanamh chun an plean a chur chun feidhme agus moltaí a sholáthar maidir le maolú agus monatóireacht ar leibhéal tionscadal iartheachtach; agus
14. Aguisíní – faisnéis tacaíochta lena n-áirítear tuairimí agus freagraí na tuarascála scóipe, faisnéis bhonnlíne, agus an t-abhreithniú beartais agus plean.

Ceisteanna Scóipe MST - Caibidil 6

1. **Aon tuairimí ar na chéad chéimeanna eile nó ar struchtúr na Tuarascála Timpeallachta MST arna léiriú?**
2. **Cén chaoi go mba mhaith leat cur le forbairt an CWS de réir mar a théann sé seo ar**

Aguisín A Ráiteas maidir le Scagadh MST

A.1 Próiseas Scagtha MST

Faoin Treoir um Measúnú Straitéiseach Timpeallachta (MST) 2001/42/CE agus I.R. Uimh. 435/2004 S.I. lena trasuitear rialacháin na gComhphobal Eorpach (Measúnú Timpeallachta ar Phleananna agus ar Chláir Áirithe). Ceanglaítear le Rialacháin 2004 (arna leasú) (dá dtagraítear Rialacháin MST as seo amach), go gcaithfear MST a dhéanamh ar Phlean nó ar Chlár (nó modhnú a ghabhann leis) má chomhlíonann sé na critéir a leagtar amach faoi Rialachán 9(1)(a) nó sa chás go nglactar leis gur dócha go rachadh sé i bhfeidhm go mór ar an timpeallacht.

Cuirtear san áireamh sa mheasúnú scagtha Treoir Dhea -Ghnás an GCC maidir le Scagthástáil MST a foilsíodh i mí na Nollag 2021 (Treoir an GCC). Leagtar amach anseo an próiseas scagthástála ceithre chéim a úsáideadh mar bhonn chun scagthástáil a dhéanamh ar Straitéis Fuíolluisce Chorcaí atá beartaithe.

I dtaca le Rialacháin an MST, tá sainmhíniú ar an méid atá i gceist le plean nó clár bunaithe ar chuspóir agus ar stádas seachas ar an ainm (mar shampla, d'fhéadfadh straitéis nó staidéar a bheith ina phlean nó ina chlár faoi na rialacháin).

Beidh na Céimeanna mar seo a leanas:

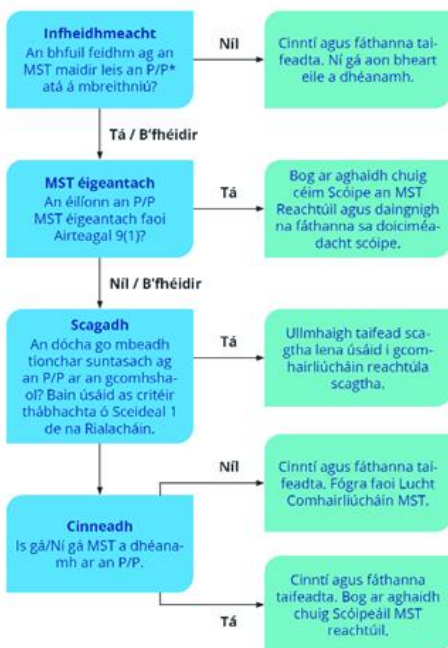
Céim 1: Tástáil Infheidhmeachta le fáil amach an bhfuil ceangal ann an MST éigeantach a dhéanamh i gcás an Phlean nó an Chláir.

Céim 2: Mura bhfuil ceangal ann an MST éigeantach a dhéanamh nó mura léir cad ba cheart a dhéanamh, is gá scagthástáil níos mionsonraithe a dhéanamh sa chás sin (comhairliúchán san áireamh).

Céim 3: Sa chás go bhfuil ceangal ann scagthástáil a dhéanamh ar Phlean nó ar Chlár neamh-shainordaitheach beidh gá le Cinneadh MST sa chás sin.

Céim 4: Socrú lena ndaingnítear cinneadh maidir le pleananna nó cláir MST neamh-éigeantacha.

Léirítear in i bhFíorFíor A.1 sreabhchairt den phróiseas agus í bunaithe ar threoir GCC 2021:

Fíor A.1 Próiseas Scagthástála MST

Déanann an ráiteas seo tagairt don chéad chéim, ar ‘infheidhmeacht’ í, agus cloíonn sé leis an teimpléad atá le fáil sa Treoir GCC. Cinntear sa ráiteas seo an dtagann an plan atá beartaithe faoi raon feidhme na Treorach MST agus na reachtaíochta trasuite, agus déantar a dheimhniú an plan é a éilíonn MST éigeantach.

A.2 An Plan atá Beartaithe

Is plan ceantair í Straitéis Fuíolluisce Chorcaí atá beartaithe faoi Phlean Straitéiseach Náisiúnta uileghabhálach um Sheirbhísí Uisce (PSSU) de chuid Uisce Éireann. Clúdóidh an straitéis Mórcheantar Uirbeach Chorcaí (CMA), agus sainaitheofar inti straitéisí agus tionscadail draenála inbhuanaithe don CMA atá ag fás a fhreastalaíonn ar riachtanais draenála fhadtéarmacha réamh-mheasta go dtí 2080 agus déanfar inti athbhreithniú tréimhsiúil agus nuashonrú. Beidh sí ag teacht le Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce (PSSU) de chuid Uisce Éireann agus le pleananna agus straitéisí eile Uisce Éireann lena n-áirítear Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce agus Plean Réigiúnach um Acmhainní an Iardheiscirt.

Tábla A.1 Infheidhmeacht MST (teimpléad GCC le haghaidh infheidhmeachta in 2021)

Sonraí faoin bPlan	
Ainm an Té a Cheap an Plan	Uisce Éireann
Teideal an Phlean/Cineál Plan	Straitéis Fuíolluisce Chorcaí
Dáta	Feabhra 2024
Stádas an Té a Cheap an Plan	
An bhfuil an P/P ullmhaithe agus/nó glactha ag údarás ag leibhéal náisiúnta, réigiúnach nó áitiúil nó ullmhaithe ag údarás lena nglacadh, trí nós imeachta reachtach ag an bParlaimint nó ag Rialtas?	Tá. Is é Uisce Éireann a ullmhóidh an plan agus a ghlacfaidh chucu féin é. Bunaíodh Uisce Éireann faoin Acht um Sheirbhísí Uisce (Uimh. 2), 2013, ar an 1 Eanáir 2014, agus ghlac siad freagracht reachtúil orthu féin as seirbhísí uisce poiblí a sholáthar agus as infheistíocht in uisce agus i bhfuíolluisce a bhainistiú. Is é an ról atá ag Uisce Éireann seirbhísí uisce agus fuíolluisce poiblí a sholáthar ar fud na tíre.
An bhfuil ceangal ann P/P a dhéanamh de bharr forálacha reachtacha, rialála nó riaracháin?	Tá go hindíreach Cé nach plan ainmnithe é, breathnaítear ar an bplan ag leibhéal réigiúnach agus aithníodh é mar phlean a éilíonn Uisce Éireann mar chuid dá fheidhmeanna reachtúla agus mar gheall ar an méadú daonra a bhfuiltear ag súil leis i Mórcheantar Uirbeach Chorcaí, chomh maith le dúshláin chomhlíonta reatha ag roinnt ionaid chóireála fuíolluisce agus líonraí séarachais atá ann cheana féin.
Cineál Plan	
Ar ullmhaíodh an P/P le haghaidh talmhaíochta, foraoiseachta, iascach, fuinnimh, tionscail, iompair, bainistíochta dramhaíola, bainistíochta uisce, teileachumarsáide, turasóireachta, pleanála baile agus tuaithe nó talamhúsáide?	Ullmhaíodh. Aithneoidh an plan straitéisí agus tionscadail bhainistíochta fuíolluisce do Mhórcheantar Uirbeach Chorcaí.

<p>An dtugann an P/P creat le haghaidh toiliú forbartha do thionscadail atá liostaithe sa Treoir EIA?</p>	<p>Tugann. Sainithneofar sa phlean tionscadail le haghaidh cur i bhfeidhm, lena n-áirítear iad siúd a liostaítear in Iarscríbhinn I agus in Iarscríbhinn II den Treoir EIA.</p>
<p>An dócha go mbeidh tionchar suntasach ag an P/P ar shuíomh Natura 2000 as a dtagann ceanglas maidir le measúnuithe Airteagal 6 nó 7?</p>	<p>Is dócha go mbeidh. Scag Uisce Éireann gur cheart feidhm a bhaint as an bpróiseas Measúnachta Cuí i dtaobh Straitéis Fuíolluisce Chorcaí. Maidir leis na tionscadail a aithníodh i Straitéis Fuíolluisce Chorcaí, tá seans ann go mbeidh tionchair nach beag acu ar gá measúnú a dhéanamh orthu leis an bpróiseas Measúnachta Cuí.</p>
<p>Díolúintí</p>	
<p>An é an t-aon chuspóir atá ag an P/P freastal ar chosaint náisiúnta nó ar éigeandáil shibhialta nó an P/P airgeadais/buiséid é nó an bhfuil sé á chómhaoiniú ag an gclár Cistí Struchtúracha agus Forbraíochta Réigiúnaí reatha?</p>	<p>Ní hea, ní hé cuspóir Straitéis Fuíolluisce Chorcaí freastal ar chosaint náisiúnta ná ar éigeandáil shibhialta, agus ní buiséad airgeadais é, ná níl sé á chómhaoiniú ag an gclár Cistí Struchtúracha agus Forbraíochta Réigiúnaí reatha.</p>

A.3 Conclúid maidir leis an Infheidhmeacht

Bunaithe ar fhreagraí Tábla A.1 thuas, cé nach n-éilítear Straitéis Fuíolluisce Chorcaí go díreach le forálacha reachtacha, rialála ná riaracháin, aithnítear i dtreoir GCC go bhfuil gá le pleananna a theastaíonn mar chuid de chomhlíonadh feidhmeanna reachtúla. Sa chás sin, d'aithin Uisce Éireann gur gá tabhairt faoi mar phlean chun riachtanais fáis agus chomhshaoil a chomhlíonadh, agus is cineál plean é sin a thagann faoi shainchúram na Treorach MST/Rialacháin MST agus dá bhrí sin tá gá le MST éigeantach. Dá bhrí sin, cuirfear Straitéis Fuíolluisce Chorcaí ar aghaidh go dtí an chéad chéim eile sa phróiseas MST, arb é Scóipeáil MST agus comhairliúchán reachtúil leis na húdaráis comhshaoil é. Déanfar toradh na Scagthástála a thuairisciú sa Tuarascáil Scóipe MST. Ní gá scagthástáil céim a dó a dhéanamh.

A.4 Achoimre ar Thorthaí na Scagthástála

Bunaithe ar Alt 9 (1) (a) de na Rialacháin MST, ina sonraítear: Go ndéanfar measúnacht timpeallachta ar gach plean agus clár

- a) *a ullmhaítear le haghaidh talmhaíochta, foraoiseachta, iascaigh, fuinnimh, tionscail, iompair, bainistíocht dramhaíola, bainistíocht uisce, teileachumarsáide, turasóireachta, agus lena leagadh síos an creat maidir le toiliú forbartha amach anseo do thionscadail a liostaítear in Iarscríbhinní I agus II a ghabhann leis an Treoir um Measúnacht Tionchair Timpeallachta.*

Tá Uisce Éireann den tuairim go bhfuil an plean atá beartaithe, Straitéis Fuíolluisce Chorcaí ina phlean cáilitheach faoi alt 9 (1) (a) de bhrí go ndéanfar tionscadail a aithint, lena n-áirítear na cinn nach foláir toiliú forbartha agus EIA a fháil ina leith, dá dtagraítear in Tábla A.1 thuas agus, dá bhrí sin, tá sé faoi réir Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta i gcomhréir leis na rialacháin.

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An Treoir um Thuilte (2007/60/CE)	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			H
An Treoir maidir le Níotráití (91/676/CEE agus maolú 2018/209)	✓	✓		✓				✓			H
An Treoir um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh (91/271/CEE arna leasú 98/15/CEE)	✓	✓		✓	✓	✓					H
An Creat-treoir Straitéise Muirí (2008/56/CE)	✓		✓	✓		✓					H
An Treoir maidir le Screamhuisce (2006/118/CE)	✓	✓		✓				✓			H
Treoir maidir le Pleanáil Spásúil Mhuirí 2014/89/AE	✓	✓				✓	✓				H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Comhbheartas Iascaigh (2023)	✓	✓		✓		✓	✓				H
Coinbhinsiún Aarhus	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Treoirlínte Domhanda um Cháilíocht Aeir EDS (foilsithe 2021)		✓							✓		L
An Treoir maidir le hUisce Óil (2020/2184)	✓	✓	✓		✓			✓			H
Treoir Straitéiseach um Chomhshaol (2001/42/CE)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H
An Treoir um Measúnacht Tionchair Timpeallachta (2014/52/AE)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Dlí beartaithe an AE um athchóiriú dúlra	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	H
An Treoir maidir le Gnáthóga (92/43/CEE)	✓	✓	✓	✓			✓	✓			H
An Treoir maidir le hÉin (2009/147/CE)				✓							L
An Treoir maidir le hÉisc (2006/44/CE)	✓			✓							H
An Creat-treoir Dramháola (2008/98/CE)	✓	✓		✓	✓		✓				H
An Coinbhinsiún Eorpach um Thírdhreach (ELC) (arna fhoilsiú 2000)	✓	✓					✓	✓	✓		L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An Treoir um Aer Comhthimpeallach (2008/50/CE)		✓		✓					✓		L
An Treoir um Astaíochtaí Tionsclaíochta (2010/75/AE)	✓	✓		✓				✓	✓	✓	L
Treoir maidir le Torann Timpeallachta (2002/49/CE)		✓								✓	L
An Prótacal Kyoto 1997	✓		✓	✓				✓	✓		L
Comhaontú Pháras 2015	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Pacáiste an AE um Fhuinneamh agus um an Aeráid (2020) 2009	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Plean Gníomhaíochta maidir le Fuinneamh In-athnuaite (Treoir 2018/2001)	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	L
Plean Gníomhaithe an AE - I dtreo a bheith Saor ó Thruailliú don Aer, don Uisce agus don Ithir 2021	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Coinbhinsiúin AE ar Oidhreacht Sheandálaíochta, Ailtireachta agus Chultúrtha							✓				L
Treoir Bheartaithe AE maidir le Sláinte Ithreach	✓		✓	✓	✓			✓		✓	H
Treoir AE maidir le Fuíolluisce Uirbeach (91/271/CEE) (arna leasú)	✓	✓		✓	✓				✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Treoir an AE maidir le hUisce Óil (2020/2184) (arna leasú)	✓	✓			✓						H
Beartas Inbhuanaitheachta AE	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		L
Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe NA 2015-2030	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H
Spriocanna um Fhorbairt Inbhuanaithe Plean Forfheidhmithe Náisiúnta 2018-2020	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H
Plean Náisiúnta Forfheidhmithe do na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2022-2024	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An Comhaontú Glas don Eoraip 2020-2050	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		H
Treoirlínte na hEagraíochta Domhanda Sláinte maidir le Cáilíocht an Uisce Óil (an 4ú eagrán, 2017)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			H
An lámhleabhar um plean sábháilteachta uisce óil: bainistíocht riosca céim ar chéim do sholáthraithe uisce óil (an dara eagrán, 2023)	✓	✓	✓		✓			✓			H
Beartas Turasóireachta AE		✓				✓	✓				L
Straitéis Bithéagsúlachta AE do 2030	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Bonneagar Glas: Straitéis Caipitil Nádúrtha na hEorpa a Fheabhsú	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H
Straitéis Ithreach an AE don bhliain 2030	✓		✓	✓		✓		✓			H
An Coinbhinsiún chun Oidhreachta Ailtireachta na hEorpa a Chosaint (Granada, 1985)						✓					L
An Coinbhinsiún Eorpach um Chosaint na hOidhreachta Seandálaíochta (athbhreithnithe) (Vaileite, 1992)						✓					L
Náisiúnta											

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
An tAcht um Fhiadhúlra 1976 (arna leasú lena n-áirítear 2010)	✓		✓	✓				✓			L
An tAcht um Ghníomhaithe ar son na hAeráide agus Forbairt Ísealcharbóin 2015	✓	✓	✓	✓	✓			✓			H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Dliteanas Comhshaoil) 2008 I.R. Uimh. 547/2008 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 293/2015)	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Measúnú Timpeallachta ar Phleananna Áirithe agus ar	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Chláir Áirithe), 2004 (I.R. Uimh. 435/2004 (arna leasú 2011 I.R. Uimh. 200/2011)											
An tAcht um Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil 1992 - 2007	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Bille um Gníomhú Aeráide agus Forbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021		✓	✓	✓	✓			✓			H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Astaíochtaí Tionscail) 2013 I.R. Uimh. 138/2013	✓	✓						✓	✓		L
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach	✓	✓	✓	✓			✓	✓			H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
(Beartas Uisce) 2003 I.R. Uimh. 722/2003 (arna leasú 2010 I.R. Uimh. 326/2010)											
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Na Rialacháin um Cháilíocht Uisce Snámha 2008 I.R. Uimh. 79/2008 (arna leasú 2016 I.R. Uimh. 163/2016)	✓	✓									H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Beartas Uisce) (Clárúchán Astarraingtí) 2018 (I.R. Uimh. 261/2018)	✓							✓			H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Measúnú agus Bainistíocht	✓	✓	✓				✓	✓	✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Rioscaí Tuilte) 2010 I.R. Uimh. 122/2010											
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Creat Straitéise Muirí) 2011 I.R. Uimh. 249/2011 (arna leasú 2018 I.R. Uimh. 648/2018)	✓		✓	✓		✓					H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Screamhuisce) 2010 I.R. Uimh. 9/2010 (arna leasú 2016 I.R. Uimh. 366/2016)	✓	✓		✓	✓			✓			H
An tAcht um Chomhshaol Uisce (Astarraingtí agus	✓		✓	✓	✓						L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Gaibhnithe Gaolmhara) 2022 (Acht na nAstarraingtí)											
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin um Pleanáil agus Forbairt (Measúnú Straitéiseach Comhshaoil) 2004 I.R. Uimh. 436/2004 (arna leasú 2011 I.R. Uimh. 201/2011)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Pleanáil agus Forbairt) (Measúnú Straitéiseach Comhshaoil) 2018 I.R. Uimh. 296/2018 (arna leasú I.R. Uimh. 646/2018)	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An tAcht um Sheirbhísí Uisce, 2013 (arna leasú 2017)	✓	✓									H
An Plean Náisiúnta um Acmhainní Uisce (2021) agus Pleananna Réigiúnacha (2021-2023) - Uisce Éireann	✓	✓									H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Fuinneamh In-athnuaite) 2020 I.R. Uimh. 365/2020	✓		✓		✓	✓					L
An Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce, (2015) Uisce Éireann	✓	✓									H
An tAcht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú)	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Rialacháin um Pleanáil agus Forbairt 2001 (arna leasú)	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	H
Scéim Ghinearálta den Bhille um Thimpeallacht Uisce (Astarraingtí) 2020	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Dea-chleachtas Talmhaíochta chun Uiscí a Chosaint) 2014 I.R. Uimh. 31/2014 (arna leasú 2023 I.R. Uimh. 62/2023)	✓	✓						✓			H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Na Rialacháin um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh 2001 I.R. Uimh. 254/2001 (arna leasú 2010 I.R. Uimh. 48/2010)	✓	✓		✓						✓	H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Uisce Óil) 2014 I.R. Uimh. 122/2014 (arna leasú 2017 I.R. Uimh. 464/2017) Rialacháin maidir le hUisce Óil an Aontais Eorpaigh 2023 (I.R. 99/2023),	✓	✓								✓	H
An tAcht lascaigh (Comhdhlúthú) 1959	✓				✓						H
Plean Straitéiseach Náisiúnta um Fhorbairt Dobharshaothrú Inbhuanaithe 2030	✓										L
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha)				✓							H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
2011 I.R. Uimh. 477/2011 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 355/2015)											
An tAcht um Bainistiú Dramháola 1996 (arna leasú, 2023)	✓	✓		✓	✓			✓	✓		H
An tAcht um Pleanáil Limistéir Mhuirí 2021	✓	✓			✓	✓					H
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Caighdeán um Cháilíocht Aeir) 2011 I.R. Uimh. 180/2011)		✓	✓		✓				✓		L
Straitéis Náisiúnta um Aer Glan d'Éirinn (foilsithe 2023)		✓	✓		✓				✓		L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbheithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
An Clár Náisiúnta um Rialú ar Thruailliú Aeir (foilsithe 2021)		✓	✓						✓		L
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Torann Comhshaoil) 2006 I.R. Uimh. 140/2006		✓			✓					✓	L
Reachtaíocht na hÉireann tras-scríofa -Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Torann Comhshaoil) 2018 I.R. Uimh. 549/2018		✓			✓					✓	L
An Bille um Pleanáil agus Forbairt Beartaithe 2022	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An tAcht Oidhreachta 2018	✓			✓	✓		✓				L
Beartaithe - An Bille um Sheandálaíocht agus Oidhreacht Stairiúil 2023		✓		✓	✓	✓	✓				L
An tAcht um Shéadchomharthaí Náisiúnta (arna leasú) 2004		✓		✓		✓	✓	✓			L
An tAcht um Oidhreacht Ailtireachta agus Séadchomharthaí Stairiúla 1999		✓					✓				L
Ár dTodhchaí Inbhuanaithe, Creat um Fhorbairt Inbhuanaithe d'Éirinn	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Éire 2040: Ár bPlean, an Creat Náisiúnta Pleanála	✓	✓	✓				✓	✓			H
Ráiteas Beartais Seirbhísí Uisce 2018 - 2025	✓	✓	✓								H
Plean Infheistíochta Caipitil 2020-2024 (Uisce Éireann)		✓									L
Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2023 & 2024 (dréacht comhairliúcháin)	✓	✓	✓					✓			H
Plean Forfheidhmithe Eangaí 2017-2022 Don Chóras Leictreachais in Éirinn		✓									L
Tuarascáil ar Riocht an Chomhshaoil (SOE) Comhshaoil na hÉireann - Measúnú	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Comhtháite 2020 (foilsithe 2020)											
An Straitéis Spásúil Náisiúnta d'Éirinn 2002-2020 (An Roinn Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil)		✓	✓								H
Plean Bainistíochta Abhantrach 2018-2021	✓	✓	✓	✓							H
An Dréachtphlean Bainistíochta Abhantrach 2022-2027	✓	✓	✓	✓							H
An Cúigiú Clár Gníomhaíochta um Níotráití 2022-2025	✓	✓	✓	✓							H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Tionscadal Éireann 2040 an Creat Náisiúnta Pleanála Mara (2021)	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	H
An tAcht um Pleanáil Mhuirí 2021	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	H
Nóta Comhairle um Uisce Óil an GCC Uimh. 8: Pleananna Sábháilteachta Uisce Óil a fhorbairt (2011)	✓	✓									H
Scéimeanna Cosanta Screamhuisce (arna bhfoilsíú 1999)	✓							✓			H
Creat Éire Sláintiúil 2013-2025	✓	✓							✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Dréacht-Straitéis Agraibhia 2030	✓		✓	✓							H
Fís don Bhia 2030		✓	✓								L
Food Wise 2025		✓	✓								L
Food Harvest 2020		✓	✓								L
Straitéis Turasóireachta 10 mbliana Fáilte Éireann		✓									L
Pleananna Forbartha d'Eispéireas Cuairteoirí Fáilte Éireann		✓									L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An Straitéis Náisiúnta um Chaitheamh Aimsire Allamuigh 2023-2027	✓	✓		✓							L
An Straitéis Náisiúnta Áineasa Tuaithe (arna foilsiú 2018)		✓	✓								L
Pobal, Áit agus Beartas - Ag Cur leis an Turasóireacht go 2025		✓									L
Forbairt Turasóireachta agus Nuálaíocht. Straitéis le haghaidh Infheistíochta 2016-2022.		✓									L
Plean Gníomhaíochta ar son na Turasóireachta 2019-2021		✓	✓								L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Plean Téarnaimh Turasóireachta 2020-2023		✓	✓								L
Tús Áite do Lár an Bhaile: Beartas do Bhailte na hÉireann (foilsithe 2022)		✓	✓			✓					L
Straitéis Gníomhaíochta ar son na Turasóireachta 2016-2018		✓	✓								
Bonneagar Glas a Chruthú d'Éirinn: Caipiteal Nádúrtha a Fheabhsú le haghaidh Folláine an Duine	✓	✓	✓	✓				✓			H
Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht 2017-2021	✓			✓							H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An 4ú Plean Gníomhaithe Náisiúnta um Bithéagsúlacht na hÉireann 2023-2030			✓	✓							H
Plean Pailneoirí Uile-Éireann 2021-2025		✓		✓				✓			L
Plean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide Bithéagsúlachta (foilsithe 2019)	✓		✓	✓							L
Plean Bonneagair agus Infheistíochta Caipitil 2016-2021	✓	✓						✓			H
Plean Straitéiseach CBT 2023-2027	✓	✓	✓								H
An Plean Forbartha Náisiúnta 2021-2030		✓			✓						H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Tionscadal Cathracha Sláintiúla (EDS)		✓			✓						H
Straitéis Náisiúnta um Thailte Móna 2015-2025	✓	✓	✓	✓				✓			L
An Clár Foraoiseachta 2023-2027		✓	✓	✓							L
Plean Gníomhaíochta Dramháola do Gheilleagar Ciorclach 2020	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		H
Plean Náisiúnta um Bainistiú Dramháola Guaisí 2021 - 2027 (GCC)	✓	✓	✓	✓				✓	✓		L
An tAcht um Gheilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha (2022)	✓		✓	✓				✓			H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Straitéis Uile-Rialtais um Gheilleagar Ciorclach in Éirinn 2022	✓		✓	✓				✓			H
Straitéis Tírdhreacha Náisiúnta d'Éirinn 2015-2025	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		L
Measúnacht Tréithe Thírdhreach Réigiúnach Thuaisceart Éireann (foilsithe 2020)	✓	✓									L
An Creat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide (foilsithe 2012)	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	H
Seasamh Beartais Náisiúnta na hÉireann maidir le Gníomhú ar son na hAeráide agus Forbairt Ísealcharbóin 2014	✓	✓	✓	✓				✓			H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Plean Náisiúnta Maolaithe (foilsithe 2017)	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Páipéar Bán Fuinnimh: Todhchaí Fuinnimh Inbhuanaithe a Sheachadadh d'Éirinn - An Creat Beartais Fuinnimh 2007-2020		✓	✓								H
Plean Forbartha Fuinnimh In-athnuaite Amach ón gCósta (2014) agus Athbhreithniú Eatramhach (2018)		✓	✓	✓		✓					L
Dara Straitéis Náisiúnta Gníomhaíochta na hÉireann um Éifeachtúlacht Fuinnimh 2009-2020		✓									L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Plean Náisiúnta um Fhuinneamh agus um an Aeráid 2021-2030		✓									L
Straitéis Eatramhach Lotnaidicídí Uisce Éireann: Cur chuige comhoibríoch le geallsealbhóirí an cheantair (foilsithe 2021)	✓	✓						✓			H
Oidhreacht Éireann 2030	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			L
Réigiúnach agus Áitiúil											
Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) do Réigiún Dheisceart na hÉireann	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Straitéis Turasóireachta Réigiúnach (á forbairt faoi láthair ag Fáilte Éireann)	✓	✓									L
An Clár um Measúnú agus Bainistíocht Riosca Tuilte Abhantrach (MBRTA)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			H
Na Treoiríní ar an gCóras Pleanála agus ar Bhainistíocht Riosca i gcás Tuilte d'Údaráis Phleanála (na 'Treoiríní FRM') (foilsithe 2009)		✓									L
Plean Forbartha Chontae Chorcaí 2022-2028	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H
Plean Forbartha Chathair Chorcaí 2022-2028	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Straitéis Chomhairle Contae Chorcaí um Oiriúnú don Athrú Aeráide 2019-2024	✓	✓	✓	✓							H
Straitéis um Oiriúnú don Athrú Aeráide do Chomhairle Chathair Chorcaí 2019-2024	✓	✓	✓	✓							H
Plean Áitiúil Eacnamaíoch agus Pobail Chontae Chorcaí (foilsithe 2016)		✓									H
Plean Áitiúil Eacnamaíoch & Pobail Chathair Chorcaí 2016-2021		✓									H
Straitéis Inbhuanaitheachta Tabhair cuairt ar Chorcaí 2020-2023		✓									L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chontae Chorcaí 2021-2026	✓	✓	✓	✓			✓				H
Plean Oidhreachta Thiarna Mhúscaí: Plean Caomhnaithe, Bainistíochta agus Léirmhínte 2018-2032		✓					✓	✓			L
Staidéar Tírdhreacha Chathair Chorcaí do Chomhairle Cathrach Chorcaí 2008							✓				L
Plean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn do Chontae Chorcaí 2018-2023										✓	L
Plean Gníomhaithe Torainn Cheantar Ceirtleán Chorcaí 2018-2023										✓	L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbheithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Trasteorann											
An tAcht um Pleanáil (TÉ) 2011		✓					✓				H
An tAcht um Athrú Aeráide (Tuaisceart Éireann) 2022		✓	✓								H
Na Rialacháin um Thimpeallacht Uisce (Treoir Tuilte) (Tuaisceart Éireann) 2009	✓				✓						H
Na Rialacháin um Astarraingt agus Gaibhniú Uisce (Ceadúnú) (Leasú) (Tuaisceart Éireann) 2007	✓			✓							H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbheithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Na Rialacháin um Sholáthar Uisce (Cáilíocht Uisce) (Tuaisceart Éireann) 2017	✓	✓									H
Na Rialacháin um Sholáthar Uisce Príobháideach (Tuaisceart Éireann) 2017	✓	✓									H
An tAcht Iascaigh (TÉ) 1966 (arna leasú)	✓			✓							H
An tAcht Muirí (Tuaisceart Éireann) 2013	✓			✓							H
An tOrdú um Shéadchomharthaí Stairiúla agus Réada Seandálaíochta (Tuaisceart Éireann) 1995						✓					H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
An tAcht um Chosaint Bád Briste 1973	✓										L
An tOrdú um Fhiadhúlra (TÉ) 1985 (arna leasú)				✓							H
An tAcht um Fhiadhúlra agus Timpeallacht Nádúrtha (TÉ) 2011				✓							H
Na Rialacháin maidir le Caomhnú (Gnáthóga Nádúrtha, etc.) (Tuaisceart Éireann) 1995 (arna leasú)				✓							H
An tOrdú um Chomhshaol (TÉ) 2002	✓		✓					✓	✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Na Rialacháin maidir le Pleanáil (Measúnú Tionchair Timpeallachta) (Tuaisceart Éireann) 2017	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	H
An tAcht um Rochtain Mhuirí agus Chósta 2009	✓			✓							H
Plean Cur Chun Feidhme an Choinbhinsiúin um Chaomhnú Bradán san Aigéan Atlantach Thuaidh don tréimhse 2019 – 2024	✓			✓							H
An tAcht um Rochtain Mhara agus Chósta 2009	✓			✓							H
Straitéis Forbartha Réigiúnach: Todhchaí Níos Fearr a Thógáil, 2035	✓	✓	✓				✓		✓		L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Clár um Oiriúnú don Athrú Aeráide Thuaisceart Éireann 2019 – 2024		✓	✓	✓							L
Measúnú Neamhspleách ar Riosca na hAeráide 2021	✓		✓	✓				✓			L
Uisce TÉ (2020) Ár Straitéis 2021-2046	✓	✓	✓								H
Uisce TÉ (2020) Plean Acmhainní Uisce agus Athléimneachta Soláthair	✓	✓	✓								H
Uisce Inbhuanaithe – Straitéis uisce fhadtéarmach do Thuaisceart Éireann (2015 – 2040)	✓	✓									H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Dréachtphlean um Bainistíocht Riosca Tuilte TÉ 2021-2027	✓	✓	✓				✓				H
Ráiteas Beartais Mhuirí na Ríochta Aontaithe	✓			✓			✓				H
Rialacháin na Straitéise Muirí 2010	✓										H
Tuarascáil 3 ar Mheasúnú Riosca ar Athrú Aeráide		✓	✓								
Oiriúnú don Athrú Aeráide – Tuarascáil Dul Chun Cinn i dThuaisceart Éireann		✓	✓								
Seandálaíocht 2030 - Cur Chuige Straitéiseach do Thuaisceart Éireann		✓					✓				L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
An tAcht um Oidhreacht Stairiúil agus Seandálaíochta agus Forálacha Ilghnéitheacha 2023							✓				L
An Dréachtphlean Bainistíochta Abhantrach don 3ú timthriall 2021-2027	✓			✓				✓			H
An Ráiteas Beartais um Pleanáil Straitéiseach (SPPS) do Thuaisceart Éireann		✓	✓								L
Straitéis Bhithéagsúlachta do TÉ do 2020	✓	✓		✓					✓		H
Dréacht-Straitéis Timpeallachta	✓	✓	✓	✓			✓		✓		H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreach chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann - Reachtaíocht agus Beartas/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhaineann leis an CWS agus MST go pointe áirithe - scagthástáil Dhíreach /baint níos airde- H Baint indíreach - L
Dréachtbheartas tailte portaigh TÉ	✓		✓	✓				✓			L
Ráiteas Beartais um Pleanáil Straitéiseach		✓	✓								L
Measúnacht Tréithe Thírdhreach Réigiúnach Thuaisceart Éireann				✓		✓	✓	✓			L
Comhairliúchán an Dréacht-Straitéis Fáis Ghlais ar an Dréacht-Straitéis um Fhás Glas do Thuaisceart Éireann	✓	✓	✓	✓					✓		L
Straitéis Fuinnimh Thuaisceart Éireann 2050 Straitéis Fuinnimh Thuaisceart Éireann 2050			✓								L

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Ráiteas Beartais um Pleanáil Straitéiseach do Thuaisceart Éireann 2015		✓	✓			✓	✓				L
Straitéis Chomhtháite um Bainistíocht Criosanna Cósta do Thuaisceart Éireann 2006-2026	✓	✓	✓	✓		✓					H
Measúnacht Tréithe Thírdhreach Réigiúnach Thuaisceart Éireann 2014	✓					✓	✓				H
Dréachtphlean Muirí do Thuaisceart Éireann (2018)	✓	✓	✓	✓		✓					H
Na Rialacháin um Thimpeallacht Uisce (An Chreat-treoir Uisce) (Tuaisceart Éireann) 2017	✓										H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Rialacháin an Chláir Ghníomhaíochta um Choithaithigh (Tuaisceart Éireann) 2019	✓							✓			H
Dréacht-Ráiteas Beartais ar Fhuinneamh Geoitirmeach le haghaidh Geilleagar Ciorclach		✓	✓					✓			L
Straitéis Mhuirí na Ríochta Aontaithe	✓	✓	✓	✓			✓				H
An Dréacht-Phlean Forbartha Fuinnimh In-athnuaite Amach ón gCósta		✓	✓								L
An tAcht um Dhumpáil ar Farraige arna Athbhreithniú	✓										H

Beartas, Pleananna agus Cláir	Ábhair MST										Scagadh Athbhreithnithe
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Phoiblí	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainní Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht chultúrtha - Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Cáilíocht Aeir	Torann agus Creathadh	
Plean Gníomhaíochta um Thruailliú Nialais									✓		H
Straitéis Foraoise 2023-2030				✓							L
Rialacháin (Forbairt Ainmnithe) (Astuithe Tionscail) (Ceadúnú) na Gníomhaireachta um Chaomhnú Comhshaoil 2023									✓		L
Prótacal Chív (MST) agus Dlí Eorpach um an Aeráid	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H